BİR+BİR

201109 SAYI 9 OCAK - ŞUBAT 2011 7 TL KIBRIS 8.5 TL

PORNO YILDIZI SASHA GREY

Bedenim sanatımdır

JEAN GENET 100 YAŞINDA

Şiirsel devrim

SIMON REYNOLDS'LA KRİTİK MUHABBET

Saykodelik proletarya

BABA ZULA

TOKİ müziğine karşı

CAPTAIN BEEFHART'IN ARDINDAN

Abesle iştigal

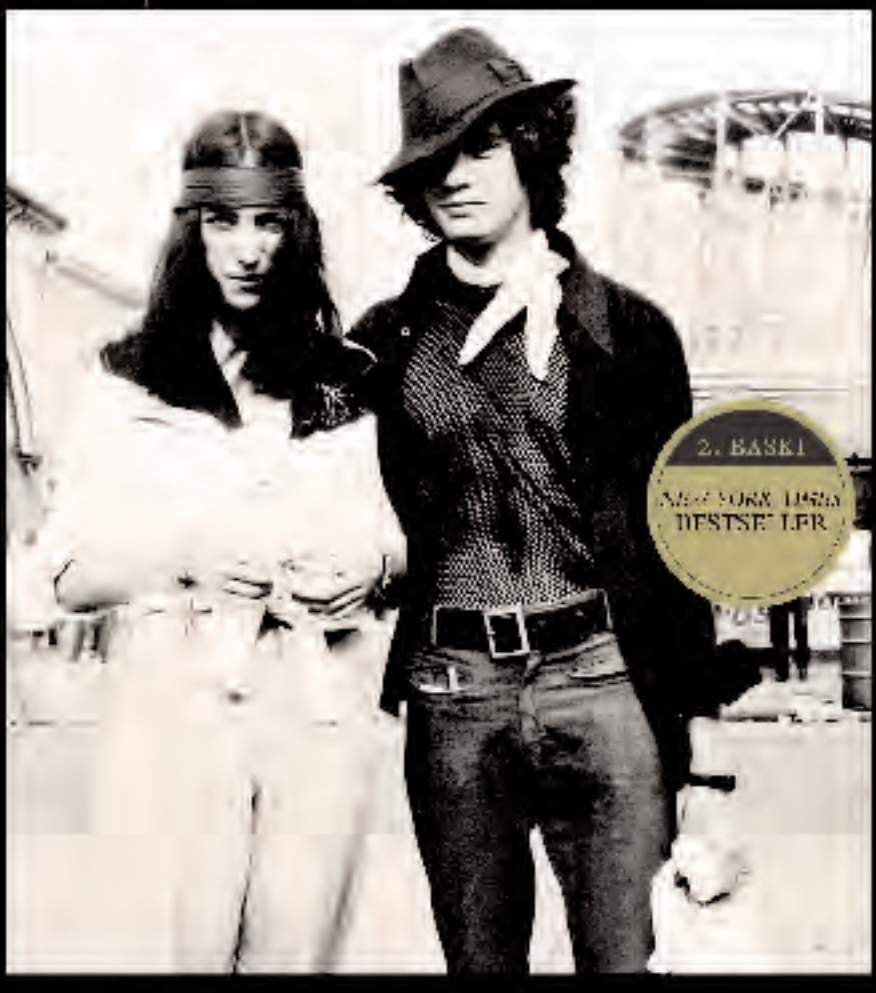
NOIR DESİR'E VEDA

Yer gümbürdüyor

ISSN 1309-5722

"Bir başyapıtı, daha önce hiç açılmamış bir kapıya sandığının içini görmek için ayrıcalıklı bir davet." *Johnny Depp*

ÇOLUK ÇOCUK | PATTI SMITH

"Bir yanım kara orman gibiydi. Hansel ile Gretel gibiydik. Asla tam olarak bitiremeyeceğimiz cazibe, erinç, cesaret ve inisiyasyon yolu sunan bir kuşunu bayat ekmeğiniz ihtiyacımızla karşılaşırız. Bu iki genç adama güç kimse ne zorluğa, ne ile birlikte geçmişlikler, görüler ve geceler birbirini doğrulayıp büyüyeceğiz. Sanki sadece Robert ile ben anlayabiliriz. Oscar deyişiyle, bu bizim hikâyemiz. Ve o gittiği için, bunu size anlatma görevini bana bıraktı."

domingo
www.domingo.com.tr

BiR+BiR

Ücretsiz broşür için: **www.saeistanbul.com**

t. **0212 292 3738**

Lüleci Hendek Cad. No: 60
34425 Beyoğlu/İstanbul

www.sae.edu

A'DAN X'E *4*

SASHA GREY *6*

YASMINE *12*

SÜRÜNE SÜRÜNE ERKEK OLMAK *14*

EVİMİZ SULUKULE'DEYDİ *16*

SES DUVARI *18*

GIL SCOTT-HERON *19*

BABA ZULA *20*

OWEN PALLETT *24*

MELİSSA AUF DER MAUR *26*

NOIR DESIR *27*

2010 LİSTELERI *30*

CAPTAIN BEEFHEART *32*

TUNCER ERDEM 34

ŞARKILI TARİH TEFRİKASI *36*

OKUMA GÖZLÜĞÜ 41

SIMON REYNOLDS 42

JEAN GENET 45

DİL, TARİH, COĞRAFYA *60*

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Ayşe Çavdar, Begüm Özden Fırat, Betül Kadıoğlu, Beren Özel, Bülent Erkmen, Cem Sorguç, Cüneyt Cebenoyan, Çiğdem Öztürk, Derya Bengi, Doruk Yurdesin, Ender Ergün, Erdir Zat, Eylül Fidan Akıncı, Fevzican Abacıoğlu, Fırat Demir, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, Hilmi Tezgör, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Pelin Özer, Ragıp Duran, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Selen Şahin, Tuncer Erdem, Turgut Yüksel, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yiğit Atılgan, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Şubat 2011** DAĞITIM: **Doğan Dağıtım A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.212.251 87 67** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail. com yıl 1 sayı 9 Ocak - Şubat 2011** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

Çıkar çıkmaz çıkan neşriyat olarak ocak sayısını neşredemedik, telâfi mahiyetinde ocaklı bir marş verelim. (Güfte: M. Arif Hersoy, Beste: Lodos Ali Bandosu, Makam: Oh Mammy, Oh Mammy Mammy Blue, Oh Mammy Blue...)

İstikbal Marşı

Korkma, sönmez bu ocaklarda yan yatan şol mecmua
Sönmeden bünyelerde tüten en son şua
O bizim kafilenin yıldızıdır, parlayacak,
O bizimdir, o bizim kafilenin ancak

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı okur!
Kahraman tayfana bir gül! Ne bu surat, bu homur?
Sana olmaz dökülen emeklerimiz sonra helal...
Hakkıdır, Abdal'a tapan tayfanın kafiye bozmak

Men ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi takvim bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Gevşemiş jel gibiyim, gendimi salar, koparım.
Kırparım dağları, enginlere sığmam, dalarım.

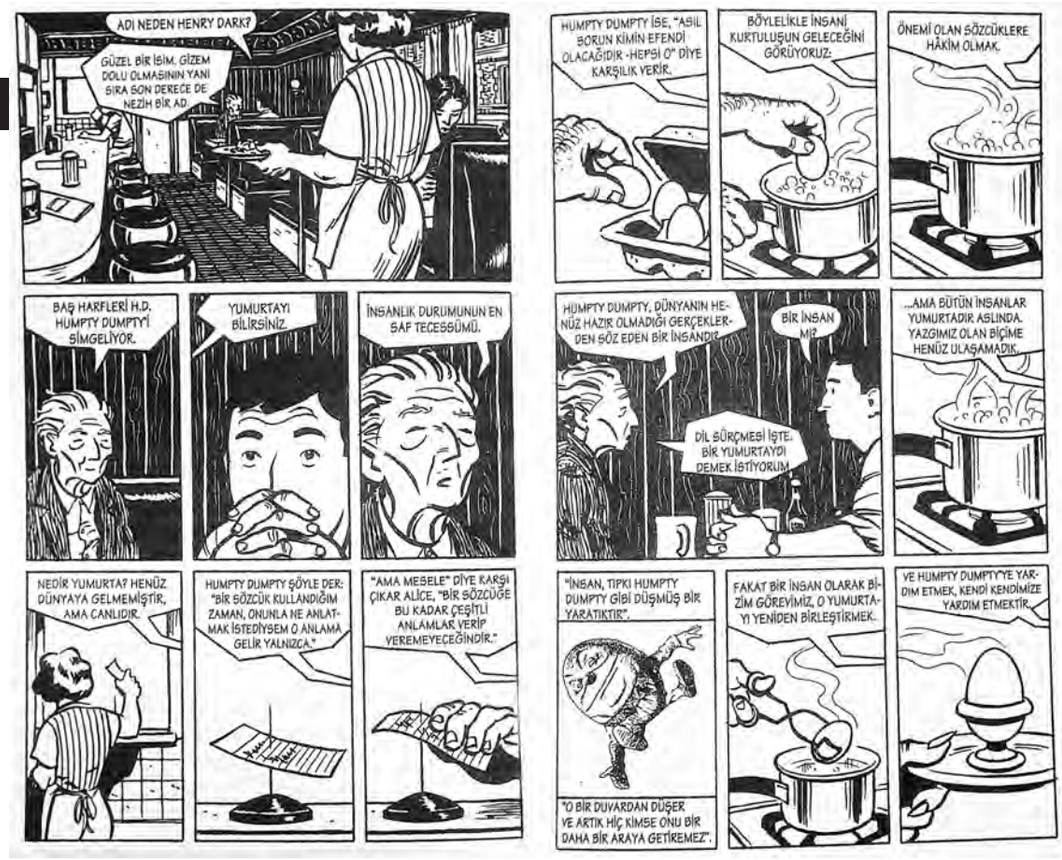
Kim bu cennet derginin uğruna olmaz ki feda?
Şükela fışkıracak sayfaları sıksan, şükela!
Canı, cananı, bütün varımızı alsın da Buda,
Etmesin tek Bir+Bir'den bizi dünyada cüda.

Okuduğun yerleri "yazı!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce anlık zamanı
Sen Bir+Bir okurusun, sitem edip üzme tayfanı
Ocakta çıkmadıysa çıkamadı, anla mecmuanı. **+**

Kör Zen Rahipleri Bir Fili Etüt Ediyor, Hanabusa Itcho (1652-1724)

A'dan X'e

Ajanda Beş senedir tematik ajandalar tasarlayan Metis Yayınları, 2011'i "Irkçılığa, Ayrımcılığa ve Nefret Suçlarına Karşı" mücadeleye ayırdı: "Türkiye, 20. yüzyıl boyunca ektiklerini biçiyor, ırkçı zihniyetin cenderesinden çıkmayı başaramıyor. Irkçı zihniyetin ürünü olarak uzun süredir bir savaş hali içinde, bir nefret toplumu içinde yaşıyoruz... Nefret suçları, ırkçı ve ayrımcı bir zihniyetin korkularına, inanç kalıplarına, klişelerine dayanıyor. Yani şiddetten, saldırıdan, cinayetten, sokaktaki vurdu kırdıdan önce yanlış inanç, yanlış bilgi, yanlış düşünce söz konusu. Bu ajanda bir anlamda okurlarımıza bir davet. Nefret suçlarının yasalarda ayrı bir tanıma kavuşturulması, yasal mevzuatın nefret suçlarına hassas hale getirilmesi önemli bir hukuk mücadelesi. Hepimizin bir ucundan tutmamız, desteklememiz gereken bir mücadele." Fakat Nezih Kitabevi, "tüm faaliyetlerini TC yasaları ve Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği ilke ve düşünceler doğrultusunda yürütmekte" olduğunu söyleyerek şu kararı aldı: "Metis'in söz konusu ajandasının gerek içeriği üzerinde yapmış olduğumuz inceleme ve gerekse sayın müşterilerimizin tarafımıza iletmiş oldukları yorum ve görüşler doğrultusunda derhal satışına son vermiş bulunmaktayız." Daha önce de dilini gayrıahlâkî buldukları Underground Poetix dergisine ambargo koymuşlardı. Metis ajandasına meğer 10 Kasım gününe denk gelen bir vinyet yüzünden bozulmuşlar: Çocuk, "zulüm" yazısının üstüne işiyor. İyi bakmamışlar, aynı vinyet ajandanın sol sayfalarının yarısını geziyor. Ama odatv.com mercekle bakmış: Onlar da 1915'i soykırım olarak anma cesaretini gösterebildiği için Metis'i hedef gösteriyor. Ajandanın davetine icabet etmek, önce Metis'e dokundurtmamakla, Metis'i faşizme yem etmemekle mümkün.

Edwyn Collins Resmen ölümden döndü ve müzik hayatının belki en iyi albümünü yaptı. '80'lerin başlarında grubu Orange Juice post-punk'ın popla en barışık gruplarındandı, fakat onu en çok 1994 hiti "A Girl Like You" patlattı. Son albümü "Losing Sleep" ise, salaş bir varoluşçu edayla, şarkıyazarlığının doruğu. Bant'çılar sağolsun, 24 Şubat'ta Ghetto'da bir dostu ağırlayacağız.

Frida ve Diego Yapıtları kadar yaşam öyküleri, yoldaşlıkları ve aşklarıyla da ilgi uyandıran, 20. yüzyıl sanatının Meksika ve dünyadaki en çarpıcı figürlerinden Frida Kahlo ve "Meksikalı Mikelanj" Diego Rivera'nın eserleri Pera Müzesi'nde. Kahlo retrospektifinden muazzam otoportrelerle Rivera'nın tual üzerine çalışmaları 20 Mart'a kadar izlenebilecek.

Garanti, Akbank, Denizbank AKP, memlekete yapacağı en büyük zararda ısrarlı. Nasıl bir kafaysa, "dereler boşuna akmasın" istiyorlar. Ya da, "alt tarafı taş yığını, birkaç yüzyıl daha sular altında kalsa ne olur" diyorlar. Bu arada, kendini çevre dostu diye satan Garanti Bankası, sanatçı dostu Akbank Hasankeyf'e kredi desteğinden vazgeçmiyor. Doğa Derneği web sayfasında ve facebook'ta dönen iki klip, durumu özetliyor. Filistin İçin İsrail'e Karşı Boykot Girişimi'yse Denizbank'ı boykota çağırıyor: Bankanın sahibi Dexia grubu, Batı Şeria'daki işgalci yerleşimlerin büyük finansörlerinden. Kapitalizmi "politik doğruculuk"la ne kadar sarsıp vahşetini azaltabiliriz, bunun sınavını bu bankalarla hesaplaşarak verebiliriz.

Hep seyirciyiz zaten... "Hep seyirci olmak için biletleri kapıştık, artık seyredecek daha fazla 'şey' var ve biletler tükenmek bilmiyor" diyor Vahit Tuna. Hafriyat'taki ilk sergisi "Egzersiz"de zihnini meşgul eden meselelerin izini sürmüş, dezenformasyon, kitlesel deformasyon, iktidar aygıtları gibi altbaşlıklar üzerinden sorularını yeni çalışmalarında geliştirmiş. Bol göndermeli, müzikli, eğlenceli bir sergi... 27 Şubat'a dek yolunu Tophane Depo'ya düşürenleri neyin beklediğini Erden Kosova'dan dinleyelim: "Sergideki en çarpıcı çalışma Depo'ya ait iki bina arasında kalan avluya konumlandırılmış büst kuşkusuz. Sokaktan ek binaya doğru yönelen izleyici etraftaki mimari dokunun da etkisiyle derme çatma inşa edilmiş bir ilkokulun girişine geldiği hissine kapılabiliyor. Ülkedeki heykel üretiminin çok büyük bir oranda Atatürk heykellerinden oluştuğu, bunun da ötesinde kamusal alana konan heykellerin neredeyse tamamının Atatürk temsillerinden ibaret olduğu hatırlandığında izleyicinin karşısında duran büste doğrudan bir kimlik atfetmesi kaçınılmaz oluyor. Yaklaşıldığında ise zihinde oluşan bu algıda bir kayma yaşanıyor, büstün başka bir şahsın suretine sahip olduğu fark ediliyor. Kaide üzerinde Anthony Hopkins'in adı yer alıyor. Algının kesintiye uğratılması için Hopkins'in suretinin seçilmiş olması tesadüf değil kuşkusuz. Kurgusal sinema karakterlerini canlandırmakta, bir kılıktan diğerine geçmekteki ustalığının yanısıra, onyıllardır gündemde tutulan Atatürk üzerine çekilecek Hollywood filmi için düşünülmüş aktörlerden biri olması da benzeştirim üzerine kurulmuş bu oyuna kaynaklık ediyor. Serginin gerçekleştiği binanın pencerelerinde beliren bayraklar ve ona eşlik eden 20th Century Fox jenerik müziği de yanılsamayı oluşturan destek unsurları olarak devreye giriyor..."

Humpty Dumpty Geçen sayıda Paul Auster'ın "Cam Kent"ini çizgi-roman olarak Türkçe okumanın mümkün olmadığını yazmışız. Bin kunduz! Gül Çağalı Güven'in çevirisiyle Aksoy Yayıncılık meğer vaktiyle basmış. Lâkin adresimiz sahaflar. Dedektif yazar Daniel Quinn'in gerilimli macerasından tadımlık sayfalar yukarıda...

Isobel Campbell ve Mark Lanegan Belle & Sebastian'ın sesi Isobel Campbell ile Screaming Trees'in ası, Queens Of The Stone Age'in jokeri Mark Lanegan, birlikte kotardıkları ve giderek çı-

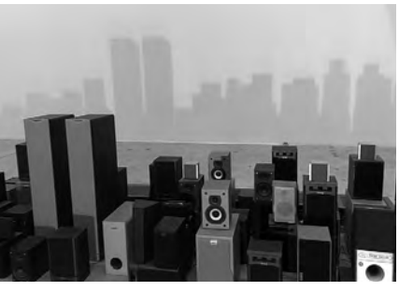
tayı yükselttikleri üçüncü albümleri "Hawk"un şerefine çıktıkları turne kapsamında 5 Şubat'ta Salon'a konuk olacaklar. Modern zamanların Nancy Sinatra ve Lee Hazlewood'u, ellerinde mikrofon, düet değil, aşk edecekler. Yolculuklara gebe, sağlam bir performans olacak...

Leman Birinci futbol ligindeki 100'ler Kulübü'nün benzeri Türkiye dergiciliğinde de var. Büyük basın ağının desteğinden bağımsız olarak 100 sayı yayınlanan dergilerimizin sayısı çok az. İstisna, karikatür dergileri: Memleketimizin mizahçıları, hele Gırgır geleneği, bu rekorları fazlasıyla hak ediyor. 'Gırgır'ın '80'lere vurduğu damga gibi 90'ları belirleyen, yepyeni bir karikatür ve eleştiri dili yaratan, genç kuşakların cinselliğe bakışında ve espri, eleştiri gücünde çığır açan Leman, tarihselliğini 1000. özel sayısıyla kutluyor. İyi ki doğdu. Kültürümüz ona çok şey borçlu...

Macy Gray Bir tesadüf eseri başlamıştı müziğe, Grammy'lerle taltif edildi, platinlik plaklar sattı, caz kulüplerinin tozunu attırdı. R'n'b âleminde siyah kadının onurunu yükseğe çıkaran, soul'dan funk'a büyük gelenekleri harlı kılan sesiyle bu büyük şarkıcı ve şarkıyazarı 14-15 Şubat'ta Babylon sahnesinde...

Megalopoller Hasankeyf gibi bir tarihî kent sular altında kaldığı takdirde birinci derecede sorumlu tutulacaklardan biri olan Akbank'ın sponsorluğundaki sergi, dünyanın büyük kentlerinin dönüşümünü eleştirel bir gözle izliyor. Fas asıllı, Fransa menşeli Mounir Fatmi'nin video, yerleştirme, heykel, boya marifetiyle kurduğu görsel oyunlar, dev bir yatırım sahasına dönüşen metropollerin –ulus-devletlerin iktidar etkinliğini de aşacak şekilde "megalopol"lerin– içindeki insanlar hiçe sayılarak nasıl adeta bir bilgisayar oyunu gibi elden geçirildiğini, kentsel dönüşümün zalimliğini mimarlık sanatının gözlüğüyle anlatıyor. Bu uğurda, bu dönüşümde sanatçının rolünü ve yerini de sorguluyor. Bütün bu eleştirel düzlem, orada Hasankeyf yok olurken dönüşen İstanbul'da Akbank parasıyla kuruluyor. Ve serginin küratörü Ali Akay soruyor: "Tanıklık etmekten başka ne yapabiliriz?" Düşünmeye başlayalım.

ODTÜ Sinema Topluluğu 23-26 Şubat'ta film festivali düzenliyor. Filmleri yarıştırmıyorlar, üretim-tüketim zincirini kırmak ve daha çok insanı sinemayla buluşturmak adına tüm etkinlikleri ücretsiz yapıyorlar. Festivallerin olmazsa olmazları mönüde var. Yönetmenlerle söyleşiler, akademisyen ve eleştirmenlerle film okumaları, öğrenci forumları, uzun ve kısa metraj gösterimleri... Kısa filmi olanlara acil duyuru: Son başvuru 14 Şubat'a kadar. Ayrıntılar için sinema.metu.edu.tr...

Pornografi Pornografi, belki de başkasının eliyle boşaldığımızı kamufle ettiği için hep yarıyolda bırakır bizi. Cinsel uyarılmada amaçlanmamış etki ile hesaplanmış amaç arasındaki sınır çizgisi silinmeye yüz tutar tutmaz, önce Eros aradan çekilir; geriye kalansa müstehcen olma şansını bile yitiren cinselliğin parodisidir yalnızca. Müstehcen, güzel ve ahlâkî olanı karşıtıyla tamamlarken, zamansız boşalmanın tuzağına düşen pornografi çoktan insana dair olanı yitirip cascavlak ortada kalmıştır çünkü. *(Mehmet Ergüven, "Aydınlıkta Görmek")*

Robert Mapplethorpe Kült sanatçının çeşitli dönemlerinden ikonlaşmış siyah-beyaz nüler, aralarında Patti Smith'in de olduğu portreler ve orkide natürmortları, 12 Şubat'a dek Galeri Nev'in duvarlarına konuk olacak. Şehre gelenler, "terbiyeli" işleri. Ama hikâye büyük ölçüde bakanın gözünde değil mi? Nazif Topçuoğlu'ndan, "gayrı-erotik çıplaklığın sorunsalı hakkında notlar"da altını çizmişiz: "Fotoğrafları muhafazakâr ABD'de büyük gürültü kopmasına neden olmuştu. AIDS'ten ölen Mapplethorpe eşcinselliğini gizlemiyordu. Fotoğraflarında da bu tür sado-mazoşistik ilişkileri tüm açıklığıyla sergiliyordu. Bunlar herkes için pek erotik olmasalar da, hiç değilse Mapplethorpe'un bu tür niyetleri olduğunu sanırsınız, değil mi? Fakat, hayır, o da nesi, sergi kataloğu bu fotoğrafları sadece biçimsel yönlerinden ele alıp onların ne kadar güzel, sade, yalın düzenlemeler olduklarından, siyah-beyaz dengeleri, tonal kontrol ve uyumlu görsel ilişkiden söz ediyordu. Bu bir büyük dalga geçme değilse, gerçekten inanılmaz bir yabancılaşma ve sanat yapıtıyla araya mesafe koyma örneği olsa gerekti."

Tiyatro TEM Tiyatro TEM, bu sezon da Ayşe Bayramoğlu'nun yazdığı, Ayşe Selen ve Şehsuvar Aktaş'ın oynadığı iki oyunla seyirci karşısında. 7 Şubat'ta Oyun Atölyesi'nde, 18 Şubat'ta Kumbaracı 50'de izlenebilecek olan "Beraber ve Solo Şarkılar", kentsel dönüşüme maruz kalan bir mahallenin hikâyesini anlatıyor. 11 Şubat'ta Kumbaracı 50'de oynanacak olan "Hakiki Gala" ise ilk defa sahneden konuşma şansı bulmuş bir çiftin iletişim macerası üzerinden bir televizyon eleştirisi...

Vakit İnsanın bir yere vaktinde, hatta vaktinden az evvel varmasında bir mutluluk vardır benim güzel oğlum! Bu mutluluğun menşei, ne onu bekleyende uyandırdığı saygı ne de kendisinde uyanan özsaygıdır. Bir yere tam vaktinde yetişmekle insan vakitten tasarruf eder, böylelikle bir miktar hürriyet kazanır. İşte yoktan varedilen bu hürriyet, insanda bir'den fazla hayat sürmüş, sürüyor veya sürecekmiş hissi uyandırır ki, bu tam bir mucizedir... *(Hatice Meryem, "Aklımdaki Yılan")*

Yeni Eğlenme ve Dinlenme Biçimleri Nâzım Hikmet Richard Dikbaş'ın "henüz iyi yönlerini görmeyenler"e iyi haber: Kaldığı yerden devam ediyor desenleriyle. "Yeni Eğlenme ve Dinlenme Biçimleri", ikinci kişisel sergisi? Birey efsanesi, geçmiş, şüpheciliğin bir kolu ya da sürekli bir "kaçırdığım bir şey var mı?" hâli ve benzer düşüncelerin rehberliğinde irdelediği çalışmaları, dış çevre algısının muhtemel çöküşünü duyuruyor ve içsel algıda yeni bir aydınlanma döneminin başlangıcını müjdeliyor. 12 Mart'a dek Galeri Non'da. Kaçmaz!

"Clifton", 1981 © Robert Mapplethorpe Foundation. Used by permission.

MÜZİSYEN, YAZAR, OYUNCU: SASHA GREY

Bedenim sanatımdır

Bilgi'deki porno olayı, akademik özerkliğin yerlerde süründüğünü dünya aleme gösterdi. Dahası, porno da yekten infaz edildi. Bu türün ne ifade ettiğini tartışmayı toplumsal düzeyde beceremek bir yana, her tür sosyal konunun işlenebileceği üniversitenin elinden de bu özgürlük alındı. O halde "uzman"lara başvuralım. Önce son yılların en ünlü "hardcore" oyuncularından Sasha Grey: Steven Soderbergh'in "The Girlfriend Experience"ında, ayrıca "Entourage" dizisinde izlediğimiz Grey'in endüstriyel noise grubu aTelecine de yakında ilk albümünü çıkaracak. Grey, pornonun "ruh"unu anlatıyor...

Derleyen: Merve Erol - Siren İdemen

Sasha Grey adı nereden geliyor?

Sasha Grey: Sasha, KMFDM grubunun solisti Sascha Konietzko'dan. Grey ise meşhur Dr. Kinsey raporundan. Temelde, herkesin ya heteroseksüel ya da homoseksüel olduğunu, kimilerinin de arada, "gri alanda" olduğunu söylüyor orada. Elbette, Dorian Gray'in de etkisi var.

Ama porno sektörüne ilk girdiğinizde Anna Karina adını kullanıyordunuz galiba...

Ona hayranım. Anna Karina oyunculuk hünerinin ta kendisi, katışıksız hali!

Yaptığınız işleri genel olarak performans sanatı diye adlandırmıştınız. Pornografiyi de bu başlığa dahil ediyor musunuz?

Değişir. Pornografiyi nasıl tanımladığınıza bağlı.

Sizin şahsî bir tanımınız var mı?

Bence televizyon ekranlarında izlediklerimizin yüzde 80'i pornografik. Larry Flynt ve Hugh Hefner de başta benzer bir bakışla yola çıkmışlardı. Savaşlara giriyoruz ve insanların nasıl öldürüldüğünü izliyoruz. İnternette boynu vurulan insanların klipleri dolaşıyor, ama toplumumuz bunları izleyip eğleniyor, gülüyor. Sevdiklerimizi savaşlara gönderiyoruz ve bunu mesele etmiyoruz, çünkü vatan millet uğruna gittiklerini düşünüyoruz. Ama cinselliği konusunda güçlü ve bilinçli bir kadın görünce, "ne kadar yanlış ve iğrenç, insanları tecavüze teşvik edecek" diyoruz. Bunu orduda çavuş rütbesinde birinden kulaklarımla duydum. Bütün bunlar olurken, cinsel açıdan hâlâ baskı altındayız. Şiddet, her nasıl oluyorsa, daha fazla kabul görüyor ve meşru addediliyor. İnsanlar porno filmlerden şikâyetçi, ama ben şahsen seksten değil de şiddetten aptallaşan insanlar için daha fazla kaygılanıyorum. Bu tür düşünceleri genellikle "evin reisi" olmaya meraklı ve eşlerini dövmekte beis görmeyen erkekler sarfediyor. Seksten anladıkları, karşılıklı rızayla girilen, dönüştürücü, aydınlatıcı, arındırıcı bir ilişki değil, bir tür taciz. Son çekilen aksiyon filmini görmeye koşanlar ya da Amerika bir "terörist"i öldürüyor diye yumruklarını zaferle ilk kaldıranlar da bu tipler. Böyle konuşanların oturup porno izlediğine de eminim. İnsanlığa yaraşmayacak şeyleri desteklerken, beni ve meslektaşlarımı, yaptığımız işi karalamaya çalışıyorlar. Şiddet, pornodur. Evet, seks şiddet içerebilir, ama her pornografi de seks değildir.

Peki pornografiyi nasıl tanımlıyorsunuz?

Tanımlamıyorum. Buna ihtiyaç duymuyorum.

O zaman neden yaptığınız işleri bütünüyle sanat olarak düşünmüyorsunuz?

Çünkü bir kısmı doğrudan porno. Bunun da olumsuz bir durum olduğunu düşünmüyorum. Arada sırada hepimiz McDonald's'a gönül indiririz. Ucuzdur, hızlı hazırlanır ve yenir, en iyi seçenek değildir belki ama, iş görür.

Porno ile sinema endüstrisinin geri kalanı arasında sizin gözünüzde farklılıklar var mı?

Evet. Üç düzeyde ikisini birbirinden ayıran farklar var: Sanatsal takdir, yasallık ve duhûl.

Alışılagelenden farklı bir porno yıldızı olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Varsayılan tipolojiden farklı olduğumun düşünülmesi beni sevindirir. Bence toplum, cinselliğini ve zekâsını gösterebilen genç kadınlardan rahatsızlık duyuyor. Seks sembolü olduğu düşünülen birçok ünlü erkeğinse entelektüel açıdan güçlü bireyler olduğunu söyleyemeyiz. Matt Damon, George Clooney gibileri her iki açıdan kabul görebiliyor. Benim için de benzer kıstasların uygulanmasını arzu ederim. Cinsel özgürlüğümüze pozitif katkıda bulunma imkânına sahip olmak bana mutluluk verir.

Sizce porno siyasal bir tavır mı?

Rekabetçi bir piyasanın içinde yer alan herkesin politik bir bakış açısı benimsediğine inanıyorum. Pornoda da her gün politikayla içli dışlı olmak zorundasınız. Yasalar öylesine boşluklarla dolu ve muğlak ki, herhangi bir kuralı çiğnediniz diye bir anda kendinizi kodeste bulabilirsiniz, çünkü kurallar net değil, daha doğrusu, gerçek mânâda kural yok.

Johnny Rotten'ın (Sex Pistols, PiL) öfkenin enerjisinden söz ettiği anlamda sizce porno da bir enerji mi?

PiL! Süper referans! "Rise" en çok dinlediğim şarkılardan biri, özellikle de çekimlerden önce... Evet, hayattaki her şeyin enerji olduğunu düşünüyorum, yoksa olup bitenler, her şey sizi vampir gibi emer.

Kendinizi feminist olarak görüyor musunuz?

Hem evet hem hayır. Bu kavram yıllar içinde o kadar sulandırıldı ki, adeta anlamsızlaştı.

Sizce porno endüstrisinde kadınları küçük düşürücü bir yan var mı?

Var, ama sorun esas olarak işin "business" tara-

fındaki eşitsizlikte. “Bunu yapmak için beni zorladılar” gibi korku hikâyeleri artık eskisi kadar yaygın değil. Mağdur insanlar, sorunlu alanlar her zaman her yerde olacaktır, bunlar bütün endüstriye mâl edilemez. Bence insanlar ekonomik açıdan sömürülüyor, sorun da burada. Kadınlara erkek oyunculardan daha fazla para ödeniyor, doğru, ama arka planı boydan boya erkekler yönetiyor. Oyunculara ise kârın posası bile kalmıyor. Bu işte büyük paralar dönüyor ama, hepsi kodaman erkeklerin, yapımcıların ve dağıtımcıların cebine gidiyor. Sektördeki kadın sayısı erkeklerden çok daha fazla, ama şirketlerin sahipleri büyük oranda erkekler.

Kendi şirketinizi kurma aşamasındasınız. Sömürüyle mücadele etmenin yolu bu mu?

Ya bu ya da daha iyisi, sendikalaşmak. Bunun yakın zamanda gerçekleşebileceğini zannetmiyorum, ama yine de esas hedefimiz bu olmalı. Pek çok hastalık riskiyle burun burunayken, bir de akçeli bir işle uğraştığımız zannediliyor. Sektördeki herkes ayda bir testten geçiyor, ben iki gün öncesinin test sonuçlarını da talep ediyorum, ama bilemezsiniz ki. Oyuncular günübirlik ücretlerle çalışıyor, pek çok insanın sigortası, güvencesi yok. Geçenlerde Bay Area’da striptizcilerin sendika kurduğunu duydum. Bir küçük ihmalde hayatınızın tehlikeye gireceği San Fernando vadisindeyse tık yok. Maalesef bu endüstri bu aralar öylesine teknolojik dönüşüm derdinde ki, kimsenin bunlarla uğraşacak hali de yok gibi görünüyor.

Televizyonda izlediklerimizin yüzde 80’i pornografik. Şiddet, pornodur. Evet, seks şiddet içerebilir, ama her pornografi de seks değildir.

Sektöre adım attığınız dönemde “bir meta muamelesi görmeye gönüllü olduğunuzu” yazmıştınız. Tam olarak ne demek istiyordunuz?

Bedenim sanatımdır. Aynı zamanda, hayatımı kazanmak için kullandığım bir araç. Bu sektördeki stereotip düşüncelerden biri, kadınların para için kullanıldıklarını bilmedikleri yönünde. “Zavallı şey, birileri sırtından para kazanıyor” derler. Yok öyle bir şey. Daha ilk sahnemi çekmeden önce bunun böyle olmadığının bilincindeydim. Ve bu durumla barışık olduğumu söyleyebilirim. Pek çok farklı alanda sesimi topluma duyurabilme şansına sahibim ve insanlara tam da burada olmak istediğimi söyleyebiliyorum: Hiçbir şey kaza eseri değildi, ben yaptığım işten mutluyum. Bunları söyleyen bir porno yıldızına da çok rastlamazsınız. Sekse olumlu yaklaşan, madde bağımlısı olmayan, tacize uğramamış, zeki ve kendi adına konuşabilen tek kişi de ben değilim oysa. Bu sektörde yer alanlara yönelik önyargılar hâlâ geçerliliğini koruyor. Babasız büyümüş, küçükken tacize uğramış kızlar, müptelâlar... Erkeklere hâlâ tuhaf bir Fellini şakası gibi bakılıyor: O koca alet yatakta iyi, ama ya sonra ne işe yarayacak? Zekâ yoksunu birtakım kızlarsa (burada da bilhassa seçilmiş bir semantik var, “kız” deniyor, “kadın” denmiyor) zekâ yoksunu, rock yıldızı olmak istiyorlar, ama suyu sıkıldıktan sonra atılan meyvalar sadece. Benzer yargıların olduğunu anaakım sinemada çalışan arkadaşlarımdan da duyuyorum: Güvenilmez aktrisler, narsisist müzisyenler... Aynı şey, ama toplumun terazisi farklı. Bana şu “küçükken tacize uğrama” lafı ilginç geliyor. Benim başıma öyle bir şey gelmedi ama, bizzat pornonun pekâlâ bir terapi yerine geçebileceğini, travmayı atlatmakta yardımcı olabileceğini düşünüyorum. Belki de yanılıyorumdur, ama bu sektörde agresif tarzda sekse düşkün pek çok kadın sanki geçmiş yaralarıyla hesaplaşıyor gibi geliyor bana. Duyguları yok sayarak bir şişede hapsetmekten daha sağlıklı bence böylesi.

Kendi cinselliğinizi tanımak, genel olarak kadın cinselliğini meşru kılmak gibi bir hedefinizin olduğunu söylüyorsunuz. Bu meselelerle ilgilenmeye ne zaman başladınız?

Bütün arkadaşlarım arasında bekâretini en son kaybeden bendim. Annemle, ablamla cinsellik üzerine açık açık konuşma şansım hiç olmadı. Bu konular açıldığında hep utanmam sağlanırdı. Nihayet seksle tanıştığımda üzerimden bir yük kalkmış gibi oldu. Fantezilerim yüzünden kendimi suçlu hissettirilmemin ne kadar aptalca olduğunu anladım. Kız arkadaşlarımla cinsel deneyimleri hakkında konuştuğumuzda, meyilli olduğum bazı şeyleri çılgınca ve tuhaf bulurlardı. Ben de düşünürdüm, cinselliğimize neden bu biçimde bakmak zorundayız? Herkes birbirinden farklıdır ve herkesin kendi zevkini yaşaması gerekir, başka birini incitmediği sürece.

Nerede büyüdünüz?

Sacramento, California. Tarım şehri. Maalesef ekonomik açıdan ihmal edilmiş bir bölgedir. Ailem daha ziyade orta sınıfın altı diyebileceğimiz bir konumdaydı.

Ergenliğiniz nasıl geçti?

Her şeyden önce, isyankâr. Sonra hippiliğe özendiğim komik bir dönem oldu. En sonunda da bağımsız bir kadın olma arzusuna geldim.

Cinsellik ve porno kültürüyle nasıl tanıştınız?

16 yaşımdayken, kendi zevkime keşfettim; sonra kısa sürede, orada pek de işlenmeyen yaratıcı bir köprü olabileceğini farkettim. Geliştirilmeye, dönüştürülmeye elverişli bir alan vardı. O günlerden beri de, mastürbasyonun hakiki seks olduğunu düşünüyorum, her ne kadar tek başına yapılsa da, ya da tam da zaten yalnız başına

%100 Barış

Aşitî/Peace

2 - 14 Şubat 2011

Adasanat Etkinlik Salonu

Barış için Sanat

Ji bo aştiyê hunerê

www.barisicinsanat.org

Karma Sergi

Sureyya Acar
Aşkın Adan
Zeycan Alkış
Veysi Altay
Selda Asal
Seyhan Atamer
Seçkin Aydın
Mehmet Ceper
Fulya Çetin
Kadir Çıtak
N.H.Richard Dikbaş
Artin Demirci
Bülent Fidan
Hakan Gürel
Buket Güreli
Memet Güreli
Hakan Gürsoytrak
Taner Güven
Ümit İnatçı
Ekrem Sami Kızıltan
Şerif Kino
Temür Köran
Gamze Olgun
Gülizar Önen
İrfan Önürmen
Eyüp Öz
Şefik Özcan
Ender Özkahraman
Anti-Pop
Semih Poroy
Menekşe Samancı
Yonca Saraçoğlu
Ani Setyan
Kemal Seyhan
Barış Seyitvan
Sinan Şanlıer
Esat Tekand
Orhan Taylan
Metin Üstündağ
Cemil Cahit Yavuz
Nalan Yırtmaç
Mehtap Yücel
Turgut Yüksel
Emre Zeytinoğlu

ADASANAT

İstiklal Caddesi, Aznavur Pasajı
No: 108 Kat: 9 Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 - 245 56 23 / www.adasanat.com.tr

yapılan bir eylem olduğu için. Aşağı yukarı 12 yaşımdayken başladım herhalde mastürbasyon yapmaya. Sonra ilk cinsel ilişkim de 16 yaşımdayken. Hiçbir anormallik yok yani.

Bu sektöre 18 yaşınızda girdiniz. İstediğinizin bu olduğundan nasıl bu kadar emindiniz?

Hem çalışıyor hem okuyordum, o dönemlerde çok porno da izliyordum. Aslında dansçı olmayı düşünüyordum, bu işi yapan birkaç kız da tanıyordum, ama vazgeçtim, sıkıcı bir iş olduğunu gördüm. Porno izledikçe bu âleme girebileceğimi anladım. Bol miktarda söyleşi, yazı okudum, filmlerin arkasında olup bitenleri çok araştırdım. Hangi kapıyı çalacağımı çok iyi biliyordum. Tamamen bağımsız bir şekilde evden ayrılabilmek için bir kenarda para biriktirmiştim. Tamamen bağımsız, annesinin, babasının gözetiminde ve bakımında olmayan 17-18 yaşında bir çocuk gösterin bakalım bana... Amerika özel bir yer; başka ülkelerde olduğu gibi sanat eğitimi bursları yok bizde. Sanatla uğraşıp bunu kabul ettirmek istiyorsan, kendi başına yapacaksın. Ben de hayatımı değiştirmek istiyordum. Ayrıca, sevgilim bana bir sürü şey öğretmişti, ama belli bir yere gelince o durdu, benim cinselliğim gelişmeye devam etti, bunu sürdürmeyi, farklı şeyler denemeyi arzu ediyordum. Önceleri, maske takarsam beni kimse tanımaz diye düşünüyordum. Sonra dedim ki, bir iş yapacaksan arkasında dur, onunla gurur duy, işini iyi yapmaya çalış. Bu sektörde bir değişim yaratabilecek fırsatım olduğunu, kendi cinselliğimi de güvenli ve kontrollü bir ortamda geliştirebileceğimi gördüm. Aynı zamanda, erkekleri ve kadınları cinsel kimliklerinden korkmamaları yönünde cesaretlendirebilirdim. Özellikle de kadınları, çünkü biz hâlâ azınlığız ve cinsel olarak baskı altındayız. Dr. Ruth *(Westheimer, Amerikalı seks terapisti ve medya figürü)* olmayıp da bu konuları konuşan bir allahın kulu neden yok? O da belki iyi şeyler söylüyor, ama genç kuşaktan özdeşleşebileceğiniz hiç kimse yok ortada. Dr. Ruth'u dinleyip de "evet, ona güvenebilirim, bütün bunları tecrübe etmiş" diyemem, çünkü o da kitaplardan okumuş her şeyi. Ben seksin olumlu ve iyi bir şey olduğuna dair konuşuyorum. Kadın cinselliğini özgürleştirmek için sesini yükselten bir insan olarak görülmeyi istiyorum.

Bir erkek elleri bağlanıp bir kadın tarafından tokatlanmak istediğini söylese, kimse bir şey demez. Benim kadın olduğum için aynı sebepten yargılanmam tam bir saçmalık.

Sıkı sıkıya bağlıyken bir adamın gelip sizi kamçılaması, genç kadınları özgürleştirmek mi oluyor?

Evet. Bir fanteziniz var ve bunu güvenli bir ortamda yaşayabiliyorsunuz, burada bir sorun yok. Bir erkek elleri bağlanıp bir kadın tarafından tokatlanmak istediğini söylese, kimse çıkıp bir şey demez. Benim kadın olduğum için aynı sebepten yargılanmam tam bir saçmalık. Kadınların da fantezileri olabilir, kadınlar da erkekler gibi sevişebilir. Yatakta hanımefendi gibi davranmalarına gerek yok.

Sektördeki ilk dört ayınızda 70 sahnede oynamışsınız. Nasıl bu kadar yoğun çalışabildiniz?

Bazen her gün çalışıyordum, haftada iki gün molayla. O kadar da kötü değildi. Benim öyle "sürekli parti yapmak" gibi bir ruh halim yoktur. Birçoklarının zannettiğinin aksine, porno yıldızları rock yıldızları gibi değildir –gerçi, Van Halen'ın 1982 turnesindeymiş gibi takılmak isteyenler var elbette. Bir defa, vücudunuza iyi bakmak zorundasınız, aynı bir atlet gibi. Birçok pozisyon için ben bir gün öncesinden, ayrıca sahneden önce çalışırım, vücudumu açarım, alıştırırım. Bir daha öyle bir tempoya gireceğimi sanmıyorum ama, fena da değildi o dönem.

Porno oyuncusu olmaya karar verdiğinizde "tualde boyanmayı bekleyen bir boşluk" gördüğünüzü söylemişsiniz. Bu sinema sektöründe daha önce olmayan neler getirdiniz?

Bir seks sahnesinde beraber olduğum kişiyi geliştirmek isterim. Genellikle oyuncular bir sahneye kafalarında belirli ve şekillenmiş bir fikirle başlarlar, her işin nasıl yapılacağı sanki bellidir. Bense her defasında değişik bir şey getirmek, partnerimle hayvanî bir içgüdüyle anlaşmak, ondan bir karşılık almak isterim. Böylece hiçbir iş rutin olmaz, her sahne taze ve yeni kalır. Ruh halime ve enerjime göre, ilişki ânında belli bir oranda güç mücadelesine girmekten hoşlanırım. Endorfin meselesi, malûm, aynı bir atlet gibi. Bir sahneye başladığımda ben hep izleyiciyi göz önünde bulundurarak hareket ederim. Erkek oyuncuyu tatmin etmeye çalışmam, evde filmi izleyenleri düşünerek oynarım. Ayrıca, hâlâ kötülenen ve ayıplanan bir mesleğe yönelik bir farkındalık yarattığımı, cinselliğe yönelik olumlu bir bakışı taşıdığımı düşünüyorum. Bu sektörde ayakta kalabilen çok fazla kadın yok, bir avuç insanız. Bence birçoğumuz benim gibi düşünüyor, ama bu meseleleri açık açık konuşabilenlerin sayısı çok az.

İlk filmlerinizden birinde Rocco Siffredi'yle oynayarak zaten hızlı bir giriş yapmıştınız. Bu filmde söylediğiniz "karnıma yumruk at" cümlesi de sizi bir anda starlığa taşıdı. Bu sansasyonel cümleyi nasıl etmiştiniz?

Bu mesele beni biraz rahatsız ediyor açıkçası, ifrit oluyorum. Bağlamından çıkarılıyor ve üzücü oluyor, çok nahoş. Bunu bir fantezi emprovizasyonu olarak görmek lâzımdı, kendimi göstermek gibi bir gayretim ya da maksadım yoktu.

"Derin" anal ve oral sahnelerde nasıl bu kadar rahat olabiliyorsunuz?

Bu sahnelere hazırlanmaya bir gece öncesinden başlıyorum. Tuvaletimi ayarlıyorum, zihnimde partnerimle yapacağım diyalogları uydurmaya çalışıyorum. Sahne için psikolojik olarak da kendimi hazırlıyorum. Birçok insan bu pozisyonlardaki halimi bahşedilmiş bir yetenek gibi algılıyor, ama tam öyle değil. Her bir sahnede çok fazla enerji harcıyorum; bu sahnelerde ayağının yere basması, her şeyin farkında olmak çok önemli. Ayrıca bunlar çok pratik ve alıştırma gerektiren şeyler. Bu tür bir oral seks için boyun kaslarınızı nasıl kullanacağınızı, nefesinizi nasıl ayarlayacağınızı iyi öğrenmeniz lâzım. Ben genellikle böyle durumlarda kusmam, en azından çekimlerde, kendim istemediğim takdirde. Ama böyle bir şeyi deneyen olursa, muz yememesini öneririm. Ben bir kere denemiştim, mideyi fena yakıyor. Daha kötüsü herhalde hamburger filan olabilir.

Yapmayacağınız şeyler, kırmızı çizgileriniz var mı, bunları çekimlerden önce belirliyor musunuz?

Bir porno filmde oynarken tamamen kendim olurum, rol yapmam. İstemediğim şeyleri zaten yapmam. Partnerim beni tokatlıyor, bana vuruyorsa, bunun belli bir dozu olmalı –kimse yaralı bereli bir oyuncuyu filme almak istemez. Sonuçta, aşırıya kaçıldığında, bir parmak hareketiyle her şeyi durdurmak mümkün. Korku duygusunu, güvensiz hissetmeyi severim, ama alttan alta kontrolü elimde tuttuğumun bilincindeyimdir.

Bu tür sahnelerde sözcüklerin ne kadar önemi var?

Karşımdakini sözlü olarak tahrik etmek benim için çok önemli. Ağzımı bozmazsam, kolay kolay olaya giremem. Küçük iniltilerden hoşlan-

"Deneysel saykodelik death dub": Grey, grubu aTelecine'nin müziğini böyle tarif ediyor.

mam, bağrış çağrış, nefes, homurtu duymak isterim. Bunlar zihnimi olduğu kadar libidomu da etkiler.

Tyra Banks'in televizyon programına katılmıştınız, ama konuşmalarınızın büyük bölümü yayın esnasında kesildi. Nasıl bir tecrübeydi?

Açıkçası, beni konuk almayı hiç istemediğini zannediyorum, herhalde kanalın yöneticilerinden biri istemiş. Yanımda başka meslektaşlarımın da olacağını zannediyordum, ama kimse yoktu. Program başlamadan önce konuşmalarımın makaslanacağını ve bir kurban gibi sunulacağımı biliyordum. Formülleri belli: Kurban = rating.

O halde niye katıldınız?

Kamuya konuşma fırsatıydı, söylediklerimden etkilenen birtakım insanlar beni araştırıp ne söylediğimi, neye inandığımı daha sonra da öğrenebilirdi. Program öyle bir kurgulanmış ki, sanki Tyra sürekli bana nasihat ediyor da, ben de sessizce onu dinliyormuşum gibi. Emin olun, söyleyecek çok şeyim vardı. Konuşmama sektöre yönelik genel önyargıların yanlışlığından başladım, Tyra'nın beni tanımadan yargıladığını söyledim, Pasolini'den, Madonna'dan, Peaches'ten dem vurdum. Ama bunları elbette ki ancak orada olanlar duyabildi. Godard'ın dediği gibi: "Her kurgu, bir yalandır."

Seksin olumlu ve iyi bir şey olduğuna dair konuşuyorum. Kadın cinselliğini özgürleştirmek için sesini yükselten bir insan olarak görülmeyi istiyorum.

Kendi filmlerinizi çekmeye hazırlanıyorsunuz. Sizi en çok hangi yönetmenler etkiledi?

Catherine Breillat ve Gerard Damiano. Damiano'nun aslî hedefi para değildi, hiçbir şeyi umursamazdı, sadece içinde seks olan sanat filmleri yapmak istiyordu. Ve "Deep Throat"u (Derin Gırtlak, 1972), dünyanın en meşhur porno filmlerinden birini çekti. Godard'ı, John Cassavetes'i ve Michael Mann'ı da çok severim.

Sizin çekeceğiniz bir porno filmden insanlar ne beklemeli?

Şimdiye kadar oynadığım işlerden farklı olarak belirli bir anlatım akışı olur, sadece "gonzo" sahnelerden ibaret kalmaz, ki bunlarda hikâye falan yoktur, direkt sekse girilir. '70'lerin sonları, '80'lerin başlarındaki döneme, pornonun altın çağına dönebilmeyi isterim. O zamanlar izleyiciler filmi başından sonuna kadar seyretmek isterdi, artık öyle bir istek kalmadı, çünkü hemen olaya giriliyor. Porno olmayan bir filmde bir aşk sahnesinde de tahrik olabiliyorum. "Pierrot le Fou"nun (Jean-Luc Godard, 1965) bir sahnesi geliyor aklıma: Anna Karina plajdadır, uzun bir çekimdir bu, sanki sonsuzca uzayıp gidecek gibidir ve delicesine sessizdir. Anna Karina sevgilisine bakar, nihayet konuşur: "Sik beni." O kadar uzun bir çekimden sonra, küçücük bir ân. Bu ân, pek çok pornodan daha tahrik edicidir. Günümüzde porno filmler tam da bu durumu, yapıyı ve tansiyonu ıskalıyor. Ayrıca, filmimin güzel görünmesini isterim. Komşularıma benzeyen insanların yaptığı seksi çekmekle yetinemem. Elinize bir kamera alıp, bir beyaz ayarı yapıp rastgele çekmeye girişmek kolay, ama çok da ilginç bir durum değil. İşinizi belki görürsünüz, ama geriye bir şey kalmaz.

Altın çağa dönmekten kastınız, çiftlerin de beraber izleyebileceği filmler çekmek mi? Direkt, "gonzo" filmler sadece erkeklere yönelik gibi çünkü...

Genel olarak öyledir diyemem. Ortalama bir kadını alıp bir gonzo yapımın karşısına oturtursanız, hele bir porno izleyicisi değilse, filme girmekte zorlanabilir. Ama bu tür yapımları seven pek çok genç kadın tanıyorum, çünkü fazla uzatmadan işlerini bitirmek istiyorlar ve elbette ki bu filmlere takılıyorlar. Ben yaptığım her bir işin bir öncekinden daha iyi, daha yaratıcı olmasını istiyorum. Bu tür filmlerin görsel gücünü artırmak da az değişim sayılmaz. Gonzo ilk başlarda çığır açıcı bir şeydi, bu tarzın öncüleri önemli işler yapmışlardı, ama işinin ehli olmayan pek çok insan da bu sayede bir sürü iş yaptı. Yaratıcılıktan yoksun işlere gonzo deyip geçmeye başladılar ve işi ucuzlaştırdılar.

Pornonun altın çağından bu yana neler değişti? Bir defa, internet var artık...

İnternet büyük bir rol oynuyor. Gayet elverişli bir araç, artık izlediğiniz filmleri yatağın altına saklamak zorunda değilsiniz. 10-15 yıl önce, kadınların kendi sitelerini açıp para kazanmaları da mümkün olmazdı. Ama pek çok site sizin kendi orijinal işinizi kullanıp menfaat sağlayabiliyor tabii ki.

American Apparel markasının reklamları için verdiğiniz çıplak pozlar, porno dışındaki ilk işiniz

PORNONUN BİLGİSİ

Seks ve düşünce

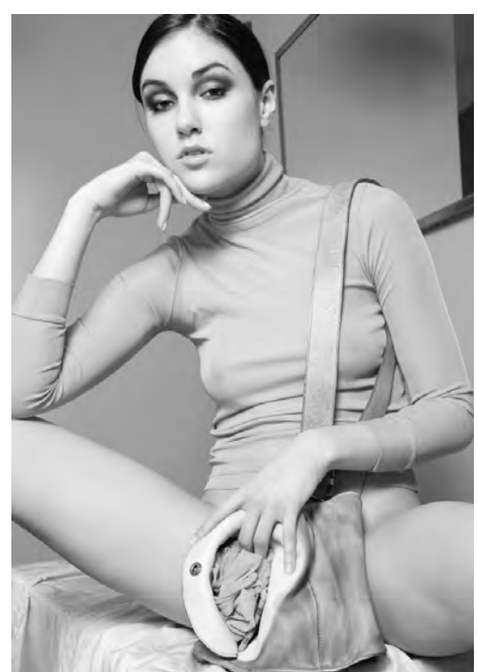
UCLA'da, California Üniversitesi'nde, 2007 senesinde bir ders: Prodüksiyon sınıfının konuğu Sasha Grey, porno sektörünün durumunu, oyunculuk ve sinema anlayışını, yeni teknolojilerin türe etkisini anlatıyor. Normal bir üniversitede sinema üretmeyi öğrenen gençler de dinliyor, sorular soruyor, tartışıyor.

Bilgi Üniversitesi'nde de olaylar böyle seyretmişti. Film üretmeyi öğrenen bir öğrenci, bitirme tezini porno tarzında tamamlama önerisini hocalarına kabul ettirmiş, arkadaşlarıyla filmi çekmiş ve sunmuştu. Jüri filmi izlemiş, notunu vermiş, konu kapanmıştı. Ta ki Tempo'ya haber olana kadar. Bundan sonra bir linç kampanyası başladı, Bilgi'nin patronları derhal binanın kilitlerini değiştirdi, bir öğretim üyesi ve iki öğretim görevlisinin işine son verildi. Olması gerektiği gibi yürüyen bir akademik süreç, muhakemeye gerek duyulmadan cezalandırıldı...

Halbuki üniversiteler meseleleri tartışmak, eleştirilenin karşısında alternatif geliştirmek için var. En acısı, feminist cenahtan da bu konuda sadece "kadın bedeninin objeleştirilmesi" gibi klasik argümanlarla suçlamalar duyuldu. Halbuki daha '70'lerde başka türlü bir pornonun yapılabileceği feministler arasında tartışılmış, denemelere de girişilmişti. Koca memlekette, pornoya kadının da zevk alma hakkını yahut bireyin toplumu şok etme hakkını savunan bir zaviyeden bakmayı öneren çıkmadı...

Halbuki Sasha Grey tam böyle bir bakışı kuşanmak istiyor. Derlediğimiz söyleşisinde andığı '70'lerin performans sanatı grubu COUM Transmission'ın üyesi Cosey Fanni Tutti'nin tersi bir yolu kat ediyor. Cosey, happening'lerden, sokak tiyatrosundan, doğaçlama performanslardan geçerek "Fahişelik" sergisine ve sanatının bir gereği olarak porno oyunculuğuna varmıştı, daha sonra Throbbing Gristle gibi endüstriyel müzik gruplarıyla kültürel sabotajını sürdürmüştü. Bugün Sasha Grey, kendi gerçekçi performansını bu düşünsel ve sanatsal mirasla anlamlandırabiliyor. Bu miras, imlediği çürümenin tabularımızdan, önyargılarımızdan, kurumlarımızdan, üniversitelerimizden başladığını da gösteriyor.

M.E.

miydi?

İlk sayılmaz. Daha önce Vice için de fotoğraf çekimi yapmıştım, bir de Louis Verdad markası için mankeni oynadım. Benim açımdan başka bir görünürlük doğrultusundaki adımlar bunlar, o kadar.

Bağımsız filmlerde rol almanız, daha mainstream basın için verdiğiniz fotoğraflar; bunları pornodan çıkmak için mi kullanıyorsunuz?

Pornodan çıkmak mı? Böyle bir şey kesinlikle yok. Porno ve porno dışı diye faaliyetlerimi ayırmıyorum ki. Bütün fırsatlara becerimi ve ticarî anlamda işimi geliştirip çeşitlendirebileceğim yeni bir biçim olarak bakıyorum.

Sinemaya ilginiz nasıl başladı?

12 yaşımdayken "Fahrenheit 451"i izlemiştim, Truffaut'nun tek Amerikan yapımı filmi. Tam anlayamamıştım ama, filmden çok etkilendiğimi hatırlıyorum, sanki benzer filmler izlemeye yönelik bir açlık hasıl olmuştu içimde. Yıllar sonra okul tiyatrosunda hocamız elimize bir liste tutuşturdu ve haftada bir film izlememizi salık verdi. Filmlerin birçoğunu bulmak çok zordu. Küçük sinema salonlarında bu filmleri yakalamak için sık sık San Fransisco'ya gidiyordum. Ben filmlere merak ve ilgiyle daldıkça, arkadaşlarım uyuyakalırdı.

Porno dışında adınızdan en çok Steven Soderbergh'in 2009 yapımı filmi "The Girlfriend Experience"ta başrol oynayarak söz ettirdiniz. Soderbergh'le çalışmak nasıldı, çalıştığınız diğer yönetmenlere göre farkları neydi?

Porno işinde çok az insan yönetmenliği biliyor. Saygısızlık etmek istemem, ama küçük bir kamera ayarıyla herkes yönetmen olabileceğini düşünüyor. Ortalıkta bu kadar kötü iş olmasının sebebi de bu... Steven ise harika biri, işine çok iyi odaklanıyor, ne istediğini biliyor. Bana kendimi tembel hissettirdi, o derece. Onun nasıl hazırlandığını izlerken yeterince çalışmıyormuş gibi hissediyor insan. Küçük bir ekibimiz vardı, ama az insanla ve tek bir kamerayla bile Steven'ın yapamayacağı şey yok.

aTelecine katartik bir deneyim. Bizi sesten, müziğin kendisinden ziyade etkileyen şey, ideoloji ve cesaret. Sound'umuzu nihaî olarak şekillendirdiğimizi, bunu istediğimizi de söyleyemem.

Oynadığınız karakter üzerine çalışırken bazı eskort kızlarla da konuşmuşsunuz. Onlardan dinlediğiniz hikâyelerden filme neler aktardınız?

Steven da, ben de bu kadınlarla epey konuştuk. Pek çok sahne gerçek hayat hikâyelerinden alındı, oynadığım karakterin müşterilerinden birine aşık olması ya da her buluşmayı ayrıntıyla günlüğüne yazması mesela. Bazı müşteri karakterleri de yaşayan kişilerden uyarlandı. Ama kişisel olarak, konuştuğumuz bu kadınlardan birinin yaşadığı paranoya halinden etkilendim en çok. Paranoyak olduğunu bizzat kendisi kabul ediyordu. Onunla konuşurken hep bir şeyleri sakladığı hissi içindeydim. Hiçbir şey karşısında olumlu ya da olumsuz değildi, hep arada bir yerlerdeydi. Sanki dilinin ucunda daha pek çok şey vardı da, çıkmıyordu ağzından. Rolüme onu büyük oranda taşıdım.

"The Girlfriend Experience" ağırlıklı olarak doğaçlama çekilmiş. Konuşmalarda ekonomik krizin bu kadar yer tutmasının nedeni bu mu?

Ekonomi çöktükten ya bir gün önce ya bir gün sonra başlamıştık çekimlere. Doğaçlama imkânımız olduğu için doğal olarak bu konular da filme girdi. Senaryonun belli bir iskeleti vardı, onun dışında her şeyde serbesttik. Büyük paralarla oynayan karakterler vardı filmde, biraz da mecburen ekonomik kriz meselesi bolca açıldı.

Filmin reklamlarında neden hiç seks sahnesi yoktu? Filmde de seks hiç ağırlıklı değil...

Fahişeler bu işi para için yaparlar. Ama filmdeki gibi "sevgililik oynayan" eskortlar seksten daha fazlasını sağlarlar, çünkü beraber oldukları erkeklerin daha fazlasına ihtiyacı vardır. Maksadımız, benzerliklerden çok, farklılıkları vurgulamaktı.

Eskort kızlar yaptıkları iş nedeniyle güçlü olduklarını düşünüyorlar mı?

Bazıları öyle. Birçok fahişenin ne yapıp ne yapmayacaklarını söyleyen pezevenkleri var, onlardaysa öyle bir durum yok, her şeyi kendileri belirliyorlar, bunu bir iş olarak ele alıyorlar, bu da onları güçlü kılıyor. Benim durumum da öyle, ben de yaptığım iş sayesinde kendimi güçlenmiş hissediyorum. Yaptığı işte kontrolü elinde tutan güçlenir. İşin içinde seks olsun ya da olmasın, bu önemlidir, çünkü kadınlar bu dünyada hâlâ bir azınlık muamelesi görüyor.

Filmde sizinle beraber olmak için para ödeyen erkekler sorunları hakkında sizinle konuşarak epey zaman geçiriyor. Neden böyle yapıyorlar?

Cevabı kolay bulunmayacak bir soru bu. Filmdeki karakterlerin gerçek hayattakilerle örtüştüğü bilgisiyle konuşursam, bütün bu adamların çok çalışan adamlar olduğunu söyleyebilirim. Çok büyük paralar kazanıyorlar ve konuşacak kimseleri yok. Eşleriyle yahut sevgilileriyle en iyi şekillerde ilişki yürüttüklerini söylemek zor. Kariyerleri onlardan çok şey talep ediyor, duygusal olamıyorlar, bu yanlarını hiç gösteremiyorlar. Duygularını özel alanlarında paylaşmak zorunda kalıyorlar.

Filmin önermelerinden biri, profesyonel cinsel ilişkiyle şahsî ilişkinin birbirinden ayrı düşünülemeyeceği. Bu bağlamda sizin nişanlınızla ilişkiniz nasıl?

Bende durum farklı. Ben kimsenin sevgilisi gibi davranmak, onlarla yemeğe çıkmak zorunda değilim, filmlerde beraber olduğum insanlara ilgi duyuyormuşum gibi yapmama gerek yok. Sette kimseyle varmış gibi yapacağımız yalandan bir duygusal bağlantımız olmaz. Gerçekten sevdiğiniz kişiyi eve döndüğünüzde bulursunuz.

Nişanlınız bu durumu benimseyebiliyor mu?

Bu benim hayatım, benim sanatım, o da onunki. Beni anlayan bir insanla birlikte olduğum için şanslıyım. Bu onun iradesi. Herkes farklı olacaktır elbette. İster porno sektöründe çalışın ister başka yerde, gerçek hayat serttir. İlişkiler her zaman zorluklar barındıracak. Mesele, ister kamera karşısında ister hayatta, insanın arzularını ifade edebilmesinde.

Sinemanın yanında müziğe de son yıllarda epey ağırlık verdiniz. Grubunuz aTelecine'nin müziğini nasıl tanımlarsınız?

Deneysel saykodelik death dub.

Yukarıda: Lee Demarbre'ın 2009 yapımı "Smash Cut" filminde...
"The Girlfriend Experience"ın (2009) yönetmeni Steven Soderbergh: "LA Times'ta Sasha'nın bir söyleşisini okumuştum, kendisi hakkında ve endüstriye dair söyledikleri çok çarpıcıydı. Oynadığı filmler çok yoğun ve şiddetli. Onunla tanışıp konuşunca, ekstrem sekse düşkün biri olduğunu söylemek mümkün değil. Gayet dengeli, uyumlu, mantıklı, meraklı, genç bir kız... Neredeyse açgözlülük derecesinde çok film izlemiş, müzik dinlemiş, kitap okumuş. Yeni nesil bir insan türü gibi. Bütün bu tecrübeleri ve etkilenmeleri olağanüstü bir şeye evriltirse hiç şaşırmam. 'The Girlfriend Experience'taki rolü gerçek hayatta yaşadıklarına yakın sayılır. Bana 'The Wrestler'daki Mickey Rourke'u da hatırlatıyor. O filmde de Mickey o kadar kendisi gibi ki, bir sonraki filminde farklı bir role nasıl bürünebileceğini merak ediyorsunuz. Fiziği Mickey'i belirleyebilir, ama Sasha öyle değil, ne bileyim, bir kasiyeri de oynayabilir. Onu takip etmek çok ilginç olacak. Benzersiz, tamamen kendine has işler çıkaracağından eminim."

Oyunculuk ve müzik sizin için benzer yaratıcı faaliyetler mi, yoksa bunlar farklı süreçler mi?
Bir beyin fırtınasının parçası hepsi. Yaptığım işler arasında bir ayrım görmüyorum. Pek çok insan "iş"ten, "kariyer"den bahseder, ben yaptığım her şeyi eşit ölçüde içerecek şekilde yaşamaya çalışıyorum. Hiçbir şeyi kariyer olarak görmüyorum, yaptığım her şeyi hayatımın bir parçası olarak düşünüyorum. Müziğin bir oyuncu olarak kararlarımı çok etkilediği zamanlar oluyor. Aynı zamanda, ilham almak ya da belli bir ruh halini yakalamak için de müzik yardımcı olur. Bir senaryoya çalışırken belli bir müzik parçasını tekrar tekrar dinlerim bazen. aTelecine'yle çalışırken her şey tamamen farklı, o tamamen katartik bir deneyim. Bu grubu herhangi bir maddî çıkar gözetmek için kurmadık, stüdyoda da geleneksel zaman ölçülerine bağlı kalmıyoruz. Yaratım sürecinde özgür olmaya, zihnimizi açık tutmaya çalışıyoruz.

aTelecine'deki Sasha Grey'i müzikal olarak etkileyen isimler kimler?
Beni son derece etkileyen, ama aTelecine'de duymanızın mümkün olmadığı isimler var, Jimi Hendrix mesela. Çocukluğumdan bu yana en büyük takıntım olmuştur kendisi. Sonra Black Flag, Ice Cube gibileri... Bunlar ne istediklerini bilen, bunu dillendirmekten çekinmeyen insanlar. Beni de, gruptaki arkadaşlarımı da, sesten, müziğin kendisinden ziyade etkileyen şey, ideoloji ve cesaret. Bu tarz etkilenimler, yaptığımız işte hâkim olan tavırda ve müziğin gücünde kendini bence çokça gösteriyor. Müziğimiz illâ da gürültülü olacak diye bir kaide yok. Çığlık atıp durmuyoruz –en azından şimdilik. Ayrıca, sound'umuzu nihaî olarak şekillendirdiğimizi, bunu istediğimizi de söyleyemem. Ama şimdilik Throbbing Gristle, Squarepusher, Lustmord, Kraftwerk, Aphex Twin gibi isimleri andırdığımızı söyleyebilirim galiba. Bunlar, müzikle, müzik fikrinin kendisiyle hep oynayan isimler. Mevcut durumu, insanların "ne yani, bu da müzik mi?" diye soracakları noktaya kadar ilerletip zorluyorlar. Hem, hakikaten nedir müzik? Coil'cilerin dediği gibi: "Müziği düşünüyorsanız, Coil'i düşünüyorsunuz demektir." Belli bir yerde sabit kalamayacağımız şekilde bizi dönüştürüyorlar, benim de bu hoşuma gidiyor.

Sinemaya ilginiz aTelecine'ye ne kadar yansıdı?
Grubun isminden başlıyor bir defa. Filmi video formatına aktaran aletin adı telecine. Bir medyumu bir diğerine aktarma fikri, müziğimizde de hâkim. Hiç çekilmeyecek bir takım filmlere mini soundtrack'ler hazırlıyor değiliz, ama bir sinema atmosferi oluşturuyoruz. Sanki esas parçalar ortada yok da, biz hep birtakım girizgâhlarla yetiniyormuşuz gibi oluyor, bu yönsüzlük de çok hoşuma gidiyor. Dub teknisyenleri gibi çalışıyoruz, '60'ların avangard cazcıları gibi ya da iki akor dahi bilmeyen, ama bir duygu zenginliği yayan punk rock'çular gibi. Jackson Pollock versiyonu bir Andy Warhol'un de Kooning tarafından tahrif edilmiş hali gibiyiz. Bir yerlerde This Heat grubunun tek bir nota basmadan, kayıt düğmesine dokunmadan aylarca bir fikir üzerine hasbıhal ettiğini okumuştum. Bu bize de uyar. Olduğu kadarıyla sözlerin çoğunu ben yazıyorum, yapıyı belirleyip ahengi bozmak bana düşüyor. Bol bol konuşuyoruz; biçim, kimin ne yapacağını belirliyor.

Kendinizi yakın hissettiğiniz bir sanat akımı var mı?
Bir defa, COUM Transmission. Yaptığım işlerde genel olarak Sitüasyonist Enternasyonal'in de beni hep etkilediğini söyleyebilirim.

Gittiğiniz ilk konser kimindi?
John Mellencamp.

Bir festival düzenleseniz, kimleri çağırırdınız?
Parliament-Funkadelic, Black Sabbath, Ice Cube, Throbbing Gristle, Coil, Miles Davis, Talking Heads, Current 93, Smashing Pumpkins, Black Flag, Hendrix... Kendimi durduramıyorum! *(gülüyor)*

Müzikle uğraşmak sinemadan, özellikle de yetişkin filmlerinden daha tatminkâr geliyor mu size?
Hem hiphop'tan hem klasik müzikten hoşlanıyor olmam, Erik B.'nin Erik Satie'den daha iyi ya da daha kötü olduğunu düşündüğüm anlamına gelmez.

Hayatınızda sizi en çok etkilemiş isimler kimler?
Godard diyebilirim ya da Bowie. İkisi de kendilerini ve içine doğdukları kuralları değiştirmeyi becerebilmiş insanlar. Zamanımızda böyle yaşamayı bilen fazla insan yok. +

YASMINE LAFITTE

Travmayı aşmak

Yasmine Lafitte, Avrupa porno sahnesindeki tek Faslı oyuncuydu. Fransa'nın lüks porno şirketi Dorcel'in "yüz"lerinden biriydi. Mesleği bırakışının ardından yaşadıklarını Les Inrockuptibles'e anlattı...

Çeviren: S.İ.

Fransa'nın en büyük porno şirketiyle üç yıl çalıştınız; geriye dönüp baktığınızda ne hissediyorsunuz?

Yasmine: Müthiş bir bıkkınlık. Porno bana kesinlikle hiçbir şey vermedi, tabii hayatım boyunca peşimden gelecek DVD kapakları hariç. Ama bu yola girdiğime pişman da değilim. Başlarken, Grégory Dorcel bana şöyle söylemişti: "Seni bir yıldız yapacağız, mesleği bıraktığında da yanında olacağız, biz bir aileyiz". Şirketle bağım bittiğinden beri ses seda yok. Bir anda sudan çıkmış balık gibi oldum. Artık aslında hiçbir şeyim. Bir yandan da hâlâ internette ya da sokakta "filmlerine bayılıyorum" diyen bir sürü insanla karşılaşıyorum.

Oyunculuğu bırakmaya neden karar verdiniz?

Dorcel dördüncü yıl için sözleşme imzalamamı istedi, ama aynı miktarda çalışmaya devam edip daha az para alacaktım. Bir noktadan sonra, gına geliyor, "yeter" diyorsunuz. Her ne kadar insanların çoğu tersini düşünüyorsa da, obje değiliz biz. Ayrıca, çok baskı vardı üzerimde. Özel hayatında bile kesintisiz bir gösteride gibi hissediyorsun kendini. Makyajsız sokağa çıkmam yasaktı, kimlerle görüştüğüme, nereye gittiğime karışıyorlardı, ne zaman nerede olduğumdan hep haberdardılar. Sonra, zayıfladığım için beni payladılar: "Kilo almazsan, seni dosdoğru kovarız!" Ruhî ve bedensel baskılar yüzünden ve aşırı çalışmaktan çok kilo vermiştim; yemek yiyecek halim kalmıyordu ki. Bunun üzerine, kaz gibi besiye çektim kendimi, kilo alabilmek için çok güçlü bir antidepresan kullanmaya başladım. O ilaç bağımlılık yaptı, kendimi çok kötü hissediyordum. Ben uyuşturucuya hiç elimi sürmedim. Halbuki çoğu insan aksini düşünüyor, kullanmadığımı söylediğimde inanamıyorlar.

Dorcel, Fransa porno piyasasının hâkimi...

Ben onlar için çalışırken, yıllık 13 milyon avro ciroları vardı; 56 ülkeye dağıtım yapan küçük bir imparatorluk. Fransızların yüzde 50'si "tukanlı logo"yu bilir. Fransa'da ilk VOD'u (sipariş üzerine video) onlar başlattı, kendi kanalları Dorcel TV'yi kurdular...

Onlara öfkeli misiniz?

Tabii! Bir ismim var, ünlüyüm, tamam ama, ciddi bağlantılarım, çevrem yok ki! Davetlerde, partilerde insanlarla tanışıyorum, ama bana sadece oyunculuk teklifi geliyor...

Kaç filmde oynadınız?

25 kadar, her filmde bir ya da iki sahnede. Bir sahnenin çekimi üç ya da dört gün sürer. Uzaktan insanlara kolay gibi geliyor ama, çok yıpratıcıdır.

Yani üç yılda toplam yüz çekim günü çalıştınız; o kadar aşırı görünmüyor...

Ama bir de erotik fuarlar var, başka organizasyonlar var; onlara da katılmaya mecbursunuz.

Ne kadar kazanarak başladınız bu sektöre?

Ben çalışmaya beş yıl önce VCom'da başladım, internette "visioconference" denen seanslar için oyunculara ücret veren tek şirketti. Abonelerin senden ekranda yapmanı istediklerini yapıyorsun, yasaların izin verdiği sınırlarda tabii. Haftasonları da dahil, günde üç saat kendimi teşhir ediyordum, ayda 1000 avro geçiyordu elime. Yüzde filan almıyordum, onların benim sayemde ne kadar kazandıklarını bilmemse mümkün değildi. Her şeyi kadın ve erkek oyuncular yapar, yükü onlar taşır, en az parayı da onlar alır. Prodüktörler ve onların etrafında dolananlar parayı cebe indirir. Hepsi şahane evlerde oturuyor.

VCom'da çalışırken mi ünlenmeye başladınız?

Evet, Dorcel beni o zaman gözüne kestirmiş. Berlin'de bir fuarda gösteri yapıyordum. Fuarların atmosferini, o teması çok seviyorum. Ayrıca, iş insanın ayağına gelmiyor ki, senin gidip prodüktörlerle tanışman, kendini göstermen gerekiyor. Bana komik gelen, buna aile demeleri, "porno ailesi"! Halbuki baştan aşağı eşi görülmemiş bir ikiyüzlülük var. Davetlerine katılmazsan, partilerde bulunmazsan, belli olaylarda görünmezsen, çalışmaya devam etmeyi hiç düşünme bile. Ama şunu da belirtmem lâzım, kimse beni zorlamadı pornoya girmeye. Yapmayı arzu ettiğim şeyi yaptım. Ben teşhirciyim, seksi seviyorum, libertin kulüplere takılmaya devam ediyorum. Kesinlikle hiçbir şeyi inkâr ettiğim yok. Bugün artık neden hardcore'cu olduğumu biliyorum. Bir terapiden geçtim. Annem de, anneannem de tecavüze uğramış. Ben tecavüze uğramadım ama, çocukluğumda cinsel istismara giren okşanmalara maruz kaldım... Aslında benim eğilimlerimin altında yatan saiklerin annemin uğradığı ve onun kendi annesinin de başına gelen tecavüz olayına dayandığını bilmiyordum. Bunu terapi sayesinde anladım. Annemin ve annesinin başına gelenlere sanki bir anlamda "yeter" deme isteği benimki: Cinselliğimden ben sorumluyum, kimse karışamaz!

Genelde porno oyuncularının "sorunlu" kızlar olduğu düşünülür...

İnsan tesadüf eseri porno oyuncusu olmuyor. Bilinçaltında da olsa, bütün kızlar bir yara, bir kırıklık, önemli bir travma taşıyor. İstisnalar hakikaten çok azdır.

Porno oyuncuları sizce mutsuz insanlar mı?

Başka nasıl olabilir ki? Hepimiz sevilmek isteriz, ama ortalama iki ila beş yıl süren bu mesleği yapan oyuncular çok derin bir yaralanma yaşıyor, ciddi acı çekiyor. Medyatik, kitlesel bir şöhretimiz oluyor, ama bu, gerçekleri maskelemekten başka bir şeye yaramıyor. Porno filmler çevirerek kendine has bir zafer duygusuna ulaşıyorsun, ama bu hiçbir şekilde seni tedavi etmiyor ki. Üstelik, parasal açıdan da bir katkısı olmuyor.

Erkeklerin zorlamasıyla porno dünyasına giren kadınlar da yok mu?

Çok var. Bazı kadın oyuncular, ne pahasına olursa olsun mutlaka porno oyuncusu olmak isteyen erkek arkadaşlarını memnun etmek için giriyor bu işe. Öyle kafana göre porno aktörü olamazsın, en az bir güzel hatun da getireceksin beraberinde. Bu erkek arkadaşların faydası da olabiliyor; kızı korumak, savunmak istiyorlar. İlk başlarda, paraya ihtiyacım olmasına rağmen, para için çalışmıyordum. Sevdiğim şeyi yapacağım, para mühim değil diye düşünüyordum. Ama öyle değil, para çok önemli, üstelik seni geçindirmesi gereken bu iş sana bir sürü kapıyı da kapatıyor. İmajını veriyorsun, yüzünü veriyorsun, 99 yıllığına haklarını veriyorsun... Sen öldüğünde bile trash imajın dünyanın dört yanında dolanıyor.

Ego çatışmalarının da çok yaşandığı bir çevre midir bu?

Kıskançlık çok fazla. Bir pezevengin beni sattığı, herkesle yattığım söylentileri çıkarıldı mesela. Tamamen yalan. Ben sadece kamera karşısında yattım, benim işim buydu.

Erkeklerin daha sonra fuhuşa zorlamak için kadınları porno oyunculuğuna zorladığı oluyor mu?

Önce bir şey söyleyeyim. Porno oyuncusu olmak için yanıp tutuşan oğlanların sayısının ne kadar çok olduğunu asla tahmin edemezsiniz. Onlara aktörlüğün sandıkları gibi kolay olmadığını, çekim ortamıyla zevki birbirine karıştırmamaları gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Çekimlerin çoğu çok berbat şartlarda geçiyor. Macaristan'da çok çekim yapardık. Saat sabahın üçü olur; dizlerin kanamaya başlar artık. Nihayet çekim biter ve sıcak suyu bile olmayan sefil bir otele yollanırsın... Kutup soğuklarında çırılçıplak kim bilir kaç samanlık sahnesinde oynadım. Emirleri tartışamazsın. Hep biraz hastayızdır: Sistit, nezle, sinüzit... Hava güzelken de içeri tıkılırsın, sıcaktan geberirsin, çünkü klimanın sesi çekimi bozar. Kış gelince de, karın, buzun içinde hep dışarıda çekim yapılır. Bazı aktörler, bazen sahneyi çıkarmakta zorlanır. Yönetmenler her daim üzerlerinde bulundurdukları birtakım özel ilaçlardan verirler... Bazı gey çekimlerde oyuncular çok zorlanıyor, hatta resmen iğne oluyorlar, çünkü çoğu sırf para için bu işi yapan heterolar. Özellikle de Macarlar o durumdaydı. Annelerinin iki ayda kazandığını iki günde kazanıyorlar, ne yapsınlar?

Dorcel, "şık porno"nun Fransız markası. Dorcel Kızları Fransa'nın en tanınan aktrisleri. Sizden önce kaç Dorcel Kızı vardı?

Öncü Laure Sainclair, sonra Mélanie Coste, Brezilyalı Priscila Sol, kısa süreli Oksana ve ardından ben... Bir Dorcel Girl hemen "star" olur, ama bu kelime bana çok nahoş ve aşağılayıcı geliyor. Ben bir star değilim, sadece bir markanın resmî yüzüyüm, porno medyalarında ve biraz da onun etrafındaki dünyada tanınıyorum, hepsi bu. Bana şık, bakımlı, güzel kız imajı biçtiler. Ama dürüstçe söylemek gerekirse, Dorcel'de baştan aşağı şekil değiştirdim. Yoksa zaten üç yıl tutmazlardı beni. Çok sıkı pazarlık yaptık... İlk teklifleri ayda 1500 avroyu buluyordu! Reddettim, onlara benim bir bedelim olduğunu anlattım. Sonunda aylık 4500 avroya anlaştık. Daha önce hiçbir Dorcel kızına bu kadar yüksek bir sabit aylık vermemişlerdi. Ama aynı zamanda, çok yatırım yapmıştım. İki kere memelerimi yaptırdım. Birincisi Dorcel'den önceydi, 4 bin avro vermiştim. İkincisi 8500 avro tuttu. Ameliyat parasını avans olarak verdiler, her ay onlara geri ödedim.

Ameliyatları onların istediği ölçülere gelmek için mi, yoksa kendiniz arzu ettiğiniz için mi yaptırdınız?

Onların normlarına uydurdum kendimi. Standart norm 90D'dir. Onlar için asıl önemli olan, ölçüden ziyade, vücudun uyumu. Memelerim yüzünden kompleksim vardı; dişlerim, kalçalarım, burnum da hoşuma gitmiyordu... Hepsini yaptırdım. Bu görüntüye dayanan bir iş; insanlara hayal kurdurmanız, fantezilerine girmeniz lâzım. Estetik ameliyatlar kendime güvenimi getirdi. Ameliyatlardan önceki ve sonraki ben geceyle gündüz gibi. Eski sevgilim beni görünce şok oldu, tanıyamadı.

Sonuçta ne kadar para yatırdınız bu operasyonlara?

Aşağı yukarı 25 bin avro. Ameliyatlar için kimseden beş kuruş yardım almadım. Benim gibi babası fabrika işçisi, annesi beş çocuk büyütmeye uğraşan bir ev kadını olan Faslı bir ailenin kızıysanız, kolay kolay bir kenarda birikmiş paranız olmaz. Lise diplomamı aldım, avukat olmak isterdim, ama o kadar uzun üniversite eğitimini göğüsleyecek imkânım yoktu.

Annem de, anneannem de tecavüze uğramış. Onların başına gelenlere sanki bir anlamda "yeter" deme isteği benimki: Cinselliğimden ben sorumluyum, kimse karışamaz!

Fas'tan Fransa'ya birkaç aylıkken gelmişsiniz; bugün Fas'a dönmeye kalkansanız, sizin için tehlikeli olur mu? Bir Müslüman olarak porno oyunculuğu yaptığınız için aleyhinizde protesto gösterileri düzenlendi...

Doğru, ama ciddi bir tehlike olduğunu sanmıyorum. Özellikle internette, kötü bir imaj yarattığım için hakkımda atıp tutanlar oluyor tabii. Bir dergiye şöyle söylemiştim: "Mağripli kızlar çok ikiyüzlü, hem evlenene kadar bakire kalmak istediklerini söylüyorlar, hem de sodomiden geri durmuyorlar." Fas'ta çok eşcinsel vardır. Aslında kaçınılmaz; gelenekler kızları da, erkekleri de kendi aralarında kalmaya zorluyor. Ben erkeklerden hoşlanıyorum, ama kızlar da hoşuma gidiyor, aslında aynı hikâye, beraber ola ola...

Dorcel'e ilk girdiğinizde size kraliçe muamelesi yapıldı mı?

Tabii. Aşırı iltifatlar, sahte övgüler, güzel hediyeler, Disneyland gezileri, hep bağlamak için... Bütün bunların gözümü boyamak için olduğunu, gerçekle alâkası olmadığını anladım ama, biraz geç oldu. Aslında, yıllık sözleşmemi yenilerken uyandım, herhangi bir kızın benim yerimi alabileceğini çok iyi hissettirdiler. Beş kuruş para almadan orada çalışmak için can atan yığınla kız var, emin olun! Bugün o ortamı kölecilik gibi görüyorum: Özel hayat hakkım yoktu, tamamen onlara bağımlıydım, elim kolum bağlıydı. Sömürülüyordum. Sürekli Formüla 1'lerde ve binbir türlü organizasyonda adeta kamptaydım. Temiz bir yatak ve duştan başka bir şeyin hayalini kuramaz oluyorsun, ama üzerinde elbiselerinle suyu akmayan bir barakada uyumak zorunda kalabiliyorsun. En feci kâbuslardan biri de Prag'da başıma gelmişti. Aktris Nina Roberts'la beraberdik. Yönetmen çok farklı, nazik bir adamdı. İyiydi hoştu ama, pornoda sinema yapmak gibi bir derdi vardı. Benim görüşüme göre, porno pornodur. Zaten daha yeni Madrid fuarından gelmiştim, yorgunluktan bitiyordum. Adam on saat "dram" sahneleri çekmeye çalıştı... Peşpeşe iki sahnem vardı, yirmi saatin sonunda, ertesi sabah 7'de bitti çekimlerim; buz gibi, ısıtması olmayan bir şatoda! Üstelik, iki partnerim vardı, öleceğim sandım. Bir keresinde bir randevu evinde yapmıştık çekimleri, diğerleri uyumaya otele gitti, biz o soğukta orada uyumak zorunda kaldık. O yüzden, kızların çoğu Redbull düşkünüdür.

Bu şartlara dayanmak için insanın sinirlerinin çok sağlam olması lâzım herhalde...

İnsanlar hep bize çekimlerde zevk alıp almadığımızı sorar. Evet demek zorundayızdır, ama sizi temin ederim, orgazm olmaktan başka her şeye konsantre olursun o anda. O sırada tek bir isteğim vardır, bir an önce sahneyi bitirmek ve gidip uyumak. Neyse ki, disiplinli bir hayatım vardı. Spor yapmazsan, kendine dikkat etmezsen, kokaine bulaşmaman imkânsız. Zaten azıcık para geçiyor eline, iç çamaşırlarını bile kendin satın almak zorundasın, bir de kokaine para yetiştirmeye kalkarsan, ölmüşsün.

Sırf dergilere kapak olmak için para almadan filmlerde oynamaya razı genç kızlar olduğu doğru mu?

Tabii, olmaz olur mu! O dergilerde çalışan gazetecilerin çoğu kızlara şantaj yapıyor. Kapak olmak için onlarla yatmak zorundasın. Ben de kapak oldum ama, Dorcel sayesinde; ve bir de tabii satışı artıracağımı bildikleri için. Ortaçağ'da bakire kızlar düğün öncesinde derebeyinin yatağından geçmek zorundaymışlar ya, aynen öyle; iğrenç bir sistem bu. Ama kızların hepsi zihinsel ve entelektüel açıdan bununla mücadele edebilecek donanımda değil. Bu çevrede kafası çalışan, mekanizmanın nasıl işlediğini anlayan kızlardan hoşlanmazlar.

Pornonun bir şekilde ölümünüze sebep olacağı hissine kapıldığınız hiç oldu mu?

Evet, tabii... İntihar etmeyi hiç denemedim, çünkü çok korkak biriyimdir. Ama çok çok çok ağladım, çok göz yaşı döktüm. Bu işi yapıyorsan, bir kere yalnızsın demektir. Tamam, çok kişi tarafından beğeniliyorsun, seviliyorsun, ama bu sanal bir şey. Gerçek arkadaşlarınla aranda da hep bir mesafe oluyor, adın "Yasmine" olduğu için mi ya da seninle yatmak istedikleri için mi arkadaşlık ettiklerinden bir türlü emin olamazsın. ✚

“SÜRÜNE SÜRÜNE ERKEK OLMAK”

Acemi eğitimi

Pınar Selek’in maalesef sona eremeyen dava sürecinde ona destek olan ve “tekrar tekrar kurulan bu oyuna tanığız” diyen “oyunlara” sahne oluyor İstanbul. Bunlardan biri, Selek’in araştırma kitabından derlenen “Sürüne Sürüne Erkek Olmak”. Nü.kolektif oyuncularının sergilediği oyunun yönetmeni Ülfet Sevdi’yle konuştuk.

Söyleşi: Eylül Fidan Akıncı

“Sürüne Sürüne Erkek Olmak”ın doğrudan politik bir içeriği var. Bilimsel bir araştırmadan yola çıkılarak kurgulanması ise oyunu de bir o kadar kırılgan kılıyor. Oyuncuların performansı ve dramaturji bu tehlikelerden ustalıkla sıyrıldığınızı gösteriyor...

Ülfet Sevdi: Oyuncuların doğaçlama yaparak dahil olmak istediği bölümler oldu, fakat oyunun ciddi bir matematiği var ve o matematik içerisinde doğaçlama yapılamaz. Oyuncular doğaçlayabilecekleri biçimlere alışıklar, böyle rejilerde kendilerini biraz dışarıda, özne değil nesne konumunda hissettiklerini ifade ettiler.

Askerliği düşünecek olursak tam da nesne olma durumuyla ilgili bir oyun.

Askerliğe baktığınızda, hiç kimse özne değil, herkes nesne, herkes makinenin bir parçası. Oyunda yakalamaya çalıştığım şey o makineleşme hali, hissiz ya da hislerin kırıldığı o hal. Oyunculuk için güç bir şey bu, 60 dakika boyunca askerî eğitim içinde gibiler.

Pınar Selek’in araştırmasında bütün katılımcılar erkek; birinci elden deneyimlerini anlatıyorlar. İki kadın oyuncu ekleyerek dolaylı bir anlatımı tercih etmenizin sebebi ne?

Pınar’ın kitabını okuduğumda ilk aklıma gelen, böyle bir eğitimden geçen, şiddeti öğrenen erkeklerle yaşadığımız gerçeğiydi. Sokakta her çarptığımız erkek, böyle bir erkek olma sisteminden geçiyor. Biz kişisel olarak bundan nasıl etkileniyor ve bununla nasıl başediyoruz? Başedemediğimizi gördüm ve hikâyeye kadınları soktum. Bu hikâyeleri çocukluğumuzdan itibaren babamızdan, kardeşimizden, komşumuzdan dinliyoruz, dinleme konumundayız. Orası hiçbir zaman giremeyeceğimiz, eril bir dille dışında tutulduğumuz bir yer. Çocukken hep orduya nasıl gireceğimi düşünürdüm. Dışlandığın ve giremeyeceğin bir noktaya “niye ait değilim?” sorusunu soruyorsun. Bu disiplinden geçen erkekler birlikte yaşarken bizden bir şeyler talep ediyorlar. Askerliğin aile içi şiddette, kadın cinayetlerinde, tacizlerde çok da masum olmadığını düşünüyorum. Devlet kendi organıyla erkeğe şiddeti, düşmanı, düşmanla savaşmayı öğretiyor. Erkek 15 ay, 12 ay, 6 ay boyunca bir düşmanla savaşmak üzere eğitilip sonrasında sivil hayata, bizim dünyamıza yollanıyor ve bu dünyada erkeğin karşısına kadın bir düşman olarak konuyor. Erkek, şiddeti bizim üzerimizde öğreniyor; dövmeyi, dövüşmeyi, kazanmayı, yani erkekliği öğreniyor. Erkekliğini sözde karşıtı olan kadın üzerinde gösteriyor; aşağılanarak, taciz edilerek, küfürlerle yeteri kadar nasibimizi alıyoruz bundan. Dolaylı yoldan değil, doğrudan etkileniyoruz; babalarımız, kardeşlerimiz, oğullarımız öldükleri için anti-militarist değiliz, en azından ben değilim, devletin şiddeti öğrettiği kişiler tarafından evde ve sokakta canım yandığı için anti-militaristim. Kadınların anlatısında da buna benzer şeyler var oyunda.

Koreografiyi siz mi yaptınız? Oyunun bir kısmında askerlikteki talimlerin bir tür taklidi varken, ardından soyut, okunması zor hareketler görmeye başlıyoruz. Askerlikle ilgili, bedenler üzerinden ilerleyen bir araştırmanın bedensel dili nasıl olmalı?

Oyunu kendi içinde beşe böldüm. Şarkıların olduğu geçişlerle bölümleri ayırdım. Bu beş bölüm, Pınar’ın kitapta yaptığı bölümlemenin paralelinde. Askerliğin öncesi, askerliğe ilk giriş, eğitim-talim ve acemi birliği, usta birliği, Güneydoğu ve savaşma; sonra geri dönüş ve geri dönüşün etkileri... Son bölümü Pınar’ın metninden bağımsız kurguladım. Pınar bu travmaya fazla girmiyor. Ben bunun olmazsa olmaz olduğunu düşündüm, çünkü geri dönüş bütün bunların kadına değdiği yerdi. Araştırmada varolan yerlerle birlikte, başka okumalar ve askerlik hikâyelerinden etkilenerek kurduğum bir bölüm oldu beşinci bölüm. İlk gidiş, askere gidiş, normal gündelik anlatılarla bir tür sıkışmışlık içerisinde. İkinci bölüm, ilk eğitim, acemi birliği. Üçüncü bölüm o psikolojik şiddetin kırıldığı, bu kırılma hikâyelerinin anlatıldığı bölüm. Soyutlaşan koreografi de bu bölüme ait. Onları hareketsel obsesyonla, tekrarlarla anlatmayı yeğledim. Gündelik hayatta kullanılan el kaldırmalar, kaşınmalar, tikler, selâm vermeler üzerine, herkesin belli hareketleri belli biçimde sürekli tekrar ettiği bir kısır döngü olarak kurguladık, çünkü şiddetin ağır olduğu bir anlatı var orada. Dördüncü bölüm, erbane ritmiyle kurduğumuz, sekiz hareket üzerinde dönen, ara ara soloları içeren bir bölüm. O da askerlik üzerine “eğlenceli”, “şaşaalı” olan kısımların aktarıldığı, homofobinin olduğu, kadınların aşağılandığı, birbirlerini geceleri şaka adı altında taciz ettikleri, bastırılmış ve yaşanan cinselliklerin anlatıldığı bölüm. Bunu bir ayin müziğiyle altını daha çok çizerek sunmayı tercih ettik. O ritmle birlikte savaşa geçtik, savaşla erkeklik kendini tamamladı. Beşinci bölümde, önceki bölümlerdeki tüm hareketlerin tekrarları var... Şarkılar ve kostümler, özellikle dördüncü bölümde ortaya çıkan hareketleri destekledi. Bu bölümde Osmanlı minyatürlerinden etkilendim. O minyatürlerde, derinliği olmayan, statik, tek boyutlu kuklalar var. Belli hareketlerin dışına çıkılmıyor. Biz de o sınırlı hareketlerin taklidini kullandık, vücudu belli bölgelere ayırarak sadece o bölgeleri hareket ettirdik. Türkiye Cumhuriyeti ordusu Osmanlı’yla bağlantısı olan, tarihi olan bir ordu. Tarihsel bağı anlatıda değil ama, biçimsel olarak kurmaya çalıştık. Kostümlerdeki desenler, Osmanlı sultanlarının kaftanlarındaki lale desenlerinin modernize edilmiş hali. Şarkılar ve mehteranlar da aynı işlevde. “Yeni” bir ulusu var etmeye çalışmak, milliyetçilikle bunu harmanlamak ve en önemlisi “topyekûn seferberlik” içinde kadını ve erkeği birer savaşçı olarak eğiten bir devlet yaratmak, tek başına cumhuriyetin yaptığı bir şey değil. 19. yüzyılın sonlarına doğru, ulus-devletlerin ve merkeziyetçi yapının önem kazanmasıyla zorunlu askerlik yerleşmeye başlıyor. Osmanlı’nın son dönemlerinde ordunun eğitimi için Almanya’dan subaylar çağrılıyor. İsmet İnönü zamanına dek devam ediyor bu ilişki. II. Dünya Savaşı döneminde de Nazi subayları eğitiyor Türk ordusunu. İşin ilginç yanlarından biri, o kuralların hâlâ revize edilmemiş olması... Kadınlar da bunun bir parçası olarak eğitiliyorlar. Erkekten, askerlikten etkileniyorlar, hem de aldığımız zorunlu eğitimle o seferberliğin, o milletin, milliyetçiliğin bir parçası haline getiriliyoruz.

Oyundaki dört karakterde Pınar Selek’in araştırmasında-

ki katılımcıların çoğunu harmanlamış olmanıza rağmen karakterler oldukça tutarlı. Metni nasıl oluşturdunuz?

Kitapta herkesin aynı kişiymiş gibi olduğunu gördüm. Hepsi aynı yerde pişiyor, her yerde aynı hikâyeler dönüyor. Askerlik yapmış birine oyundan bahsettiğimde, o da çok benzer hikâyeler anlatıyor. Anlatımıza en açık şekilde uyanları seçtik ve bunları bir tutarlılık içerisinde yerleştirdik. Karakterlerin aralarındaki sınıfsal ve kültürel farklılıklara rağmen aynı dilin içinde olduklarının altını çizmek istedik.

Politik/feminist tiyatro hakkında neler düşünüyorsunuz?

Ben tiyatronun en politik dili olan "Ezilenlerin Tiyatrosu" alanına yöneldim. Bir süre Hindistan'da, Janasanskriti grubuyla çalıştım, Augusto Boal'den kısa bir atölye aldım. Didaktik olmak, aynı şeyi tekrarlamak, estetize edememek gibi bir durumu, Augusto Boal'in forum tiyatrosu yöntemiyle kırabilirsiniz. Bir şey hem politik hem de çok estetik bir sanat eseri olabilir. Politik, ne dediğini bilen, fakat bunu didaktik olmadan söyleyen, hatta hiçbir yargısı olmadan durumu gösteren ve analiz eden bir biçim, bir disiplin aldım. "Sürüne Sürüne Erkek Olmak"ta ne sunduğumuzu biliyoruz, ama seyirciye ne yapması gerektiğini önermiyoruz. Bu oyun için çok araştırıp okuduk; disiplinlerarası bir şey yapmak istiyorduk. Sosyal bilimlerin sanattan kesin çizgilerle ayrıldığını düşünmüyorum.

Oyuna ilgi Pınar Selek'e destek anlamına da geliyor. Seyirci "Pınar Selek'e yapılanlara hâlâ tanığız" diyor.

Oyunu hazırlarken Pınar Selek'le görüştünüz mü?

Pınar'ın metnini okumadan evvel erkeklik üzerine çalışmak gerektiğini düşünüyordum. Yeni gelen bir akım, erkeklerin kadınlar üzerine yazması. Biz feministler sokakta bağırıyoruz, eylem yapıyoruz, kazanımlar peşindeyiz. Bir de bakıyoruz, erkek bir yazar bizden önce sığınaklarla ilgili bir şeyler yazmış. Bir başkası tecavüze uğrayan birini yazmış, kadınların hikâyelerini erkekler anlatmaya başlamış. İşin ilginç yanı, feminist terminolojiden yararlanan anti-feminist metinlerin de üremesi. Bu işin samimiyetini sorguladım. Madem bu kadar feminizm destekli bakıyorlardı, neden erkekliği sorgulamadılar? Taciz eden, tecavüz eden, döven erkeğe bakmayı istemiyorlar, çünkü bunu yaparlarsa kendilerini nereye koyacaklarını bilemiyorlar. Yüzleşmeyi yaşamak istemiyorlar. O yüzden kurban edebiyatını sahipleniyorlar. Bu noktada erkekliği, erkekliğin kendileri için de ne kadar kurban edici bir durum olduğunu yazmaya karar verdim. Erkek olmaya, erkeklik rolüne girmeye dair metinlere bakarken, "Sürüne Sürüne Erkek Olmak"ı da okudum. Kafamda bir şeyler oluşmaya başlayınca Pınar'la iletişime geçtim. Metni yolladım; oyunu çok destekledi. Sürekli olarak gösteriden materyalleri kendisine aktardık... Oyuna bebir ilgi var ve bu ilgi bizim başarımızın dışında Pınar Selek'e destek anlamına da geliyor. Seyircinin oyuna gelerek "Pınar Selek'e yapılanlara hâlâ tanığız" dediğini düşünüyorum. Pınar Selek'in feminist, anti-militarist, şiddet karşıtı, araştırmacı, sosyolog, yazar yönlerini unutturup Mısır Çarşısı patlamasıyla gündemde tutmaya çalışıyorlar. Bu özelliklere sahip bir kadının varlığından rahatsızlar. Oyun, Pınar Selek'in duyarlı bir araştırmacı olduğunu, militarizm-şiddet-erkeklik arasındaki bağlantıları kuran bir kitap yazdığını göstermek gayesinde. Hâlâ Tanığız Platformu'nun bir parçasıyız.

Gösterim ne kadar sürecek?

Mayıs ayına dek oynamak istiyoruz. Bizi kabul edecek tüm festivallere gitmeyi düşünüyoruz. Dört sandalyeden ibaret, taşınabilir bir oyun. Kooperatif Sahnesi'ni küçüklüğünü bilerek seçtik. Mekânın darlığı, basıklığı seyircinin askerliğin bedensel şiddetini hissetmesini sağladı.

nü.kolektif olarak forum tiyatrosu biçimiyle mi devam edeceksiniz?

Hepimizin ayrı ayrı projeleri var. Nicholas Royer, Osmanlı müziği üzerinden açık sahneler, jam session'lar organize ediyor. Benim bu sezon düşündüğüm, metnini yazdığım başka bir iş var, tecavüzle ilgili bir oyun. Sahnede iki tecavüzcü erkek ve tecavüze uğrayan bir kadın var, ama aralarında organik bir bağlantı yok. Sorular soruluyor ve cevaplar geliyor. Göstermek istediğim şey, bu sorgulama sürecinde devletin ve devlet organlarının cinsiyetçiliğinin, kadına nasıl bir dille, erkeğe nasıl bir dille yaklaştığı. Dünyada artık gösteri biçimi değişiyor. İnsanların oturup izleyecekleri, empati kuracakları bir hikâye anlatıcısı olarak televizyon ve sinema halihazırda mevcut. Tiyatroda yakın olmak, oyuncuya, oyuna dokunmak, oyunun içinde olmak istiyor seyirci. +

Bir fotoğraf albümü... Bir hatıra defteri...

Son on yılda 200'den fazla şarkıcı ve grubun sözü ve müziği İstanbul sahnesinde yankılandı. Şehrin gözde konser salonları ve festivalleri dünyanın parlak yıldızlarını ağırladı. U2, Robert Plant, Nick Cave, Tori Amos, Manu Chao, Depeche Mode, Sepultura, Leonard Cohen, Rihanna, Massive Attack ve nicelerinin İstanbullularla buluştuğu bu heyecanlı anların bir tanığı vardı: Elinde fotoğraf makinasıyla Muhsin Akgün.
"Söz ve Müzik: İstanbul"
224 enstantaneyle müziğe ve İstanbul'a saygı duruşunda bulunan rengârenk bir fotoğraf albümü olduğu kadar, Murathan Mungan'dan Banu Güven'e, Perihan Mağden'den Yıldırım Türker'e, Nejat İşler'den Pelin Batu'ya 33 yazar, gazeteci ve sanatçının konser izlenimleriyle eşsiz bir hatıra defteri.

D&R Mağazalarında ve kitapçılarda...

BELGESEL: "EVİMİZ SULUKULE'DEYDİ"

Bir kültür yok oldu

Dünyanın en eski Roman yerleşimlerinden Sulukule'de 2005'te başlatılan kentsel dönüşüm son dönemeçte. Tarihî binalar yıkıldı, yüzlerce aile evlerinden edildi. Avusturyalı iki belgeselci, Astrid Heubrandtner ve Peter Roehsler, bu yaşananları "Evimiz Sulukule'deydi"yle tarihe kaydetti. Filmin 16. Gezici Festival kapsamında Ankara'da yapılan Türkiye galasını fırsat bilip yapımcı Roehsler, yönetmen Heubrandtner ve Sulukule Platformu'ndan Hacer Foggo'ya mikrofon tuttuk.

Söyleşi: Ahmet Gürata

Sulukule'yle ilgili bir belgesel yapmaya nasıl karar verdiniz?

Peter Roehsler: Gazetede bir haber gördüm. Sulukule'de başlatılan kentsel dönüşüm projesinden, mahallede yaşayan Romanların başka yerlere sürülmek istendiğinden söz ediyordu. Astrid'i aradım, "bu konuyla ilgili bir belgesel çekmek ister misin?" dedim. Türkiye'yi, İstanbul'u çok az tanıyordum. Roman kültürüyle ilgili bilgim sınırlıydı. Ama dünyanın pek çok yerinde kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilen soylulaştırma projeleri ve bunların toplumsal sonuçları ilgimi çekiyordu.

Astrid Heubrandtner: Çekimlere 2008'in başında başladık, 2010 Ocak'ta son çekimlerimizi yaptık. Bu dönemde, dokuz kez Türkiye'ye gelip gittim. Çok şanslıydık, çünkü daha çekimlerin başında Sulukule Platformu'ndan Neşe Ozan ve Hacer Foggo ile tanıştık. Onlar dört yıldır her gün mahalledeydi, mahalle sakinlerini çok iyi tanıyorlardı. Her birinin hikâyesini yakından takip ediyorlardı. Dışarıdan bakan bir gözlemci olarak öğrenemeyeceğim pek çok şeyi onlardan öğrendim.

Çekimler öncesinde nasıl bir hazırlık yaptınız?

Heubrandtner: Özel bir planlama yapmadık. Oradaki hiçbir şeyi film için yeniden düzenlemedik. Her gün Sulukule'ye gittik. Bazı günler hiç çekim yapmadık. Sadece insanlarla birlikte oluyorduk, "evinize gelebilir miyiz?" diyorduk. Kapısını açan herkesi takip ettik. Başlangıçta "bu çılgın Avusturyalılar burada ne yapıyor?" diye düşünmüşlerdir. Ama gide gele her şey kolaylaştı. Çünkü biliyorlardı ki, orada sadece çekim yapmak için bulunmuyorduk. O insanların yaşamını paylaşıyorduk. Bazen sadece oturup çay içiyorduk, konuşuyorduk. Röportajları Neşe ve Hacer yürütüyordu. Neşe'nin çok iyi Almanca bilmesi işimizi kolaylaştırdı. Akşam otelde görüntüleri bilgisayara aktarıyorduk. Neşe söylenenleri tercüme ediyordu. Bu sayede neler konuşulduğunu anlıyordum. Belgesel çekerken uzun süreli ilişkinin önemine inanıyorum. Katılımcı gözlem önemli. Neler olup bittiğini daha iyi anlayabiliyorsunuz böylece.

Filmde Sulukule'de yaşayan bir grup insana odaklanıyorsunuz. Bu konuda nasıl bir strateji izlediniz?

Heubrandtner: Nasıl bir bakış açısıyla olayları aktaracağımızı çok iyi biliyorduk. Örneğin, yetkililerle röportaj yapmamaya karar vermiştik. Resmî görüşü yansıtmak istemiyorduk. Konuya gazeteci gibi yaklaşmadık. Biz belgeselciyiz, bir bakış açısına sahibiz. İki tarafa da söz hakkı tanıyıp tarafsız gibi görünen bir haber-röportaj yapmak istemedik. Yalnızca orada yaşayan insanların konuşmasını istedik. Orada yapılanın onların hayatını nasıl etkilediğini göstermek istedik.

Roehsler: Olaya naif bir şekilde yaklaşmadık. Nelerle karşılaşacağımızı biliyorduk. Ekonomik durumun kötü olduğunu, insanların yasal sayılmayan yollardan geçinmeye zorlandığını biliyorduk. Ama esas meselemiz bunlar değildi. Esas mesele, insanların yoksulluğa mahkûm edilmesi ve tüm kamu kurumlarının onlara kendi başlarının çaresine bakmaları tavsiyesinde bulunup aradan çekilmeleridir. Oysa kamu kurumlarının görevi, o insanların eğitimine destek olmak, onları korumak, standartlarını yükseltmektir. Bunun yerine, söz konusu kurumların Sulukulelileri kullanmaya ve sömürmeye çalıştıklarına tanık olduk. O insanların yeterince bilgi sahibi olmamalarından yararlanmaya çalıştılar. Kamu kurumları bu bölgeyi yıllar önce iyileştirebilirlerdi. Bu insanların evlerini tamir etmelerine ve yenilemelerine izin vermediler. Eğlence evleri açma ruhsatlarını ellerinden aldılar. Onları yasal alanın dışına ittiler. Bütün bunlar en başından beri hazırlanmış büyük bir planın parçası değildi belki de, ama sonuçları ortada. "Bunun arkasında kim var ve bundan kim kâr ediyor?" Bunu ortaya çıkarmak bizim görevimiz değil. Bu, Türkiye'deki yayın kuruluşlarının açığa çıkarması gereken bir nokta. Bizim için ana hikâye burada yaşayan ve sömürülen insanlar.

Filmin müzikleri Sulukule Roman Orkestrası'na ait. Bu konuda nasıl bir yol izlediniz?

Heubrandtner: Müzik oradaki hayatın bir parçası. Onunla yatıp kalkıyorlar. Çocukların hepsi bir müzik aleti çalıyor ve çok yetenekliler. Müzikleri çalındıkları ortamda küçük bir mikrofonla kaydettik. Yalnız bir keresinde Sulukule Roman Orkestrası'nın çaldığı bir restorana gittik. Onun dışında Sulukule'den dışarı çıkmadık. Bu, aynı zamanda filmin yapısına dair bir karardı. Çekim yaptığımız sırada, pek çok sanatçı Sulukule'yi ziyaret etti: Tony Gatlif, Sezen Aksu... Gogol Bordello'yu da mahallede çekim yaptığımız bir gün yakaladık. Filmdeki performansları Sulukule'ye dışarıdan verilen desteğin de güzel bir örneğini oluşturuyordu. Ayrıca, her şey kötüye doğru giderken, şöyle rahat bir nefes almamızı sağlıyor.

Sürecin yıkımla sonuçlanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Roehsler: Hepimiz için hayal kırıklığı oldu. Ama bu sonucu bekliyorduk. Yasalar ve devlet bireylerden daha güçlü.

Heubrandtner: Biliyorsunuz, Sulukule Platformu alternatif bir plan hazırladı. İnsanların bölgede yaşamaya devam etmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedefleniyordu. Dolayısıyla, masada farklı bir çözüm önerisi de vardı. Ama yeterli siyasî irade olmadığı için uygulanamadı. Daha doğrusu, uygulanmak istenmedi, zira yeterince kâr öngörmüyordu. Bu, ne yazık ki bütün dünyada yaşanan bir süreç, Türkiye'ye ya da İstanbul'a özgü değil. Sorunun pek çok veçhesi var. Olaya bir kentsel dönüşüm projesi olarak ya da Roman azınlığa ilişkin bir sorun olarak bakabilirsiniz. Ama şu anda tek ölçüt para. Burada da siyasî rant devreye giriyor.

Foggo: Kentsel dönüşüm projesi 2005'te başladığında, Sulukule'de yaşayanların çoğunun gelişmelerden haberi yoktu. 28 Haziran 2006'da, surların önünde bir basın açıklaması yaptık ve Sulukule'deki durumu anlattık. Metni

bir Roman arkadaşımız okudu. Özetle şöyle dedi: "Bizim kentsel dönüşümden haberimiz yok. Yerimizden yurdumuzdan edilmek istemiyoruz. Burada bir iyileştirme yapılacaksa, evlerimiz tamir edilsin. Burada bir soysal dönüşüm olsun." Daha sonra, Sulukule'yle ilgili olarak TOKİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi arasında bir protokol imzalanacağı haberini aldık. Protokolün imzalanacağı 13 Aralık 2006'da Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği'nden arkadaşlarla belediyeye gittik. Biz gitttiğimizde TOKİ Başkanı, Büyükşehir Belediye Başkanı ve Fatih Belediye Başkanı oradaydı. Nevşah Sultan Mahallesi'yle ilgili kentsel yenileme protokolü imzalanıyordu. Salon doluydu, ama mahalleden hiç kimse yoktu. Büyükşehir, Fatih, hatta Bahçelievler belediyelerinden çalışanlar gelmişti. Protokol imzalandıktan sonra, belediyenin önünde bir basın açıklaması yaptık. Dernek Başkanı Şükrü Pündük "bu protokol bizi bağlamaz" dedi. Esas direniş o noktadan sonra başladı.

Sulukule sakinlerine Fatih Belediyesi ne gibi seçenekler sunmuştu?

Foggo: Belediye ev sahibi olanların evlerinin metrekaresini 500 liradan satın alıyordu. 100 metrekarelik bir evin değeri 50 bin lira ediyordu. İnşa edilecek lüks konutlara ise 275 ila 475 bin lira arasında değer biçiyordu. Bu durumda, Sulukule'de oturmaya devam etmek isteyenlerin aradaki farkı borçlanarak ödemeleri gerekiyor. Siz diyorsunuz ki, "Ben 300 yıldır burada yaşıyorum. Evimden memnunum, tamir edip oturmak istiyorum". Aradaki farkı ödeyebilme şansınız yok. O zaman da, belediye "burayı kamulaştıracağım" diyor. Eskiden kamulaştırma deyince sosyal hizmetler aklımıza geliyordu. Şimdi kamulaştırma lüks konutlar için yapılıyor. Belediye "kamulaştırma yapacağım, paranızı da beş-altı yıl içinde ödeyeceğim" diyor. Başka bir şans tanımıyor. İnsanlar evlerini dışarıdan gelen yatırımcılara ya da işadamlarına satmak zorunda kaldılar. "Belediye ne veriyor?" "50". "Biz 70 verelim." Böylelikle evler elden çıkarıldı. Koşulları o kadar daralttılar ki, direnişi böldüler. Satanlar bir yerde haklı. Beş-altı aile bir arada yaşıyor ya da bir evin otuz hissedarı var. Hissedarlardan bir kısmı satılmasını istiyor, bir kısmı istemiyor. İnsanlar birbirine düştü. Filmin karakterlerinden Asım Amca bunun iyi bir örneği. Sonuçta ailesinden ayrı yaşamaya başladı. Bu proje, aile bağlarını da yok etti. Örgütlülük mümkün olmadı. Karşı taraf sürekli manevra yapıyor ve güçlü.

Peter Roehsler

Astrid Heubrandtner

Hacer Foggo

Filmde Sulukule'den Taşoluk'a gidenlerin orada uzun süre barınamadığına tanıklık ediyoruz.

Heubrandtner: Sinema bu açıdan önemli bir avantaja sahip. İki mahalle arasındaki farkı en iyi görüntülerle anlıyorsunuz. Apartmanlar görünüm olarak şık, içleri daha konforlu. Ama, kendi evine, bahçesine alışmış bir insanı cennete götürseniz kendi evini arayacaktır. Örneğin Şükrü, Taşoluk'a beş gün dayanabildi. Filmde, "kendimi konserve kutusuna kapatılmış gibi hissettim" diyor.

Foggo: Fatih Belediyesi'nin hazırladığı kentsel dönüşüm projesinde Sulukule'de lüks konutlar ve yeraltı otoparkları yapılması öngörülüyor. Sulukule Platformu olarak bir araştırma yapmıştık. Gerek ev sahibi, gerek kiracı insanların aylık ortalama geliri 500 lira civarında. Yalnızca yüzde 4'ü araç sahibi. Bu evlerin Romanlar için inşa edilmediği açık. Baştan beri Romanların Taşoluk gibi uzak yerlere gönderilmesi planlanıyordu. Taşoluk'taki konutlar için yaklaşık 200 kişi kura çekti. Oraya gitmek zorunda kalanlar başlangıçta "yeni bir evimiz oldu" diye sevindi. Evler peşinatsız 220-280 bin lira arasında değişen fiyatlardan taksitle satılıyor. Başlangıçta 800 liralık bir doğalgaz sözleşmesi var. TOKİ'nin taksiti ve elektrik, gaz, su gibi giderleri göz önüne aldığınızda, orada yaşamak için aylık gelirinizin yaklaşık 2000 lira olması gerekiyor. Sulukule'den giden ailelerin böyle bir geliri yok. Örneğin, görüştüğüm ailelerden biri çorap satarak geçimini sağlıyordu. Bir kumbara yapmışlardı. Yalnızca evin taksidini ödemek için her gün o kumbaraya 10 lira atmaları gerekiyordu. Sonunda taksitlerini ödeyemeyip evden çıktılar. Seyyar satıcılık, müzisyenlik gibi işler yapan, günlük yaşayan insanlar. Sonuçta evleri devretmek zorunda kaldılar. Şu anda Taşoluk'ta Sulukule'den giden dört aile kaldı. Diğerleri Karagümrük, Balat gibi semtlere döndüler, oralarda kiralık evler tuttular. Ama koşullar eskisinden daha zor. Sulukule'de bir dayanışma vardı. Mahalle sakini bir kadın, bakkala girip bir adet çocuk bezi alabiliyordu. Ama süpermarketlerde bu mümkün değil. Onlarca aile başka evlere taşındı, trajediler yaşandı. Taşoluk, Sulukule'den 40 kilometre. İki semt arasında sabah ve akşam bir kez olmak üzere otobüs seferi var. Kalp krizi geçiren biri hastaneye yetiştirilemediği için öldü. Bir genç kız bebeğini Sosyal Hizmetler'e vermek zorunda kaldı. Sosyal bir dönüşüm olmadan kentsel dönüşüm olmaz. Kentsel dönüşümdeki en büyük hata, yetkililerin dönüştürme kararı verdikleri yerleri arsa olarak görmeleri ve orada yaşayan insanları önemsememeleri. Onlar için orada yapılacak alışveriş merkezleri, dükkânlar, getireceği rant önemli.

Sulukule Platformu alternatif bir plan hazırladı. Bir çözüm önerisi vardı. Uygulanmak istenmedi, zira yeterince kâr öngörmüyordu.

Gidenlerin ne kadarı kiracıydı?

Foggo: Bizim araştırmamıza göre 500 kiracı vardı. Ayrıca hiçbir şekilde hak sahibi olmayan yaklaşık 160 kişi vardı. Hak sahibi olabilmeleri için, Sulukule'de oturduklarını kanıtlamaları gerekiyordu. Avukatlar aracılığıyla kendilerine yardımcı olduk. Onlara da Taşoluk'a yakın Kayabaşı'ndan yer önerildi, ancak yüzde 80'i daha sonra oradan ayrıldı. Oralara gidenler pek hoş karşılanmadı. Taşoluk'ta yaşayanlar bu haberler ilk çıktığında basın toplantısı yaptı ve Sulukule'den gelenlere karşı olduklarını söylediler.

Sulukule'deki direnişin nasıl bir etkisi oldu?

Foggo: Yıkımlar önlenemedi ve bir kültür yok oldu. Sulukuleliler eskisinden daha zor şartlar altında yaşıyor ve günü kurtarmaya çalışıyor. Bir mahalle ve hayat tarzı tamamen bitti. Diğer taraftan, bir değişim gerçekleşti. Örneğin, bir Çocuk Atölyesi oluşturmuştuk. Fatih Belediyesi yıkım için geldiğinde çocuklar darbuka çalarak protesto ediyorlardı. Bu atölyeden sonra, okula gitmeyen 48 çocuk okula başladı. Ayrıca, bu direniş diğer kentsel dönüşüm projeleri için örnek oldu. Bir diğer Roman mahallesi olan Sarıgöl'de başlatılan kentsel dönüşüm projesine karşılık insanlar "Sulukule gibi olmak istemiyoruz" diyor. Kentsel dönüşüm denince insanların aklına ilk gelen Sulukule. Ankara'da Dikmen Vadisi'ndeki kentsel dönüşüm projesinde, insanlar Sulukule'yi örnek vererek tepkilerini dile getirdi. O anlamda, bir şeyleri başardığımızı düşünüyorum. Kentsel dönüşüme uğrayan yerleşim birimleri ile Sulukule Platformu arasında fikir alışverişi sürüyor. Platformdaki arkadaşlarımız Sulukule Gönüllüleri Derneği'ni kurdular, kadınlarla bir kumaş baskı atölyesi düzenlediler. Atölye el baskısı şal üreterek ailelere destek oluyor. Çocuklar için bir Etüd Evi açıldı, öğrenciler okul sonrası gönüllüler rehberliğinde ders çalışıyor. AİHM Sulukule sakinlerinin başvurusunu kabul etti. Dava kaybedilenleri geri getirmeyecek elbette, ama Sulukele'de yapılanların ortaya konması açısından önemli. ✚

Ses Duvarı

‘80’lerden bu yana fırsat buldukları ânı ortak bir doğaçlama cevherine evriltmek için didinen Sun City Girls’ün albümleri hak ettikleri ilgiyi artık fazlasıyla görüyor. Ama “Funeral Mariachi” bir başka. “Ben’s Radio”yla, deli saçması bir kısa dalga zappingiyle, elektrik çarptıran gitarlarla açılan radyo yolculuğu “The Imam”la Pakistan dolaylarında duralarken doğuya, “Black Orchid”le Japonya civarına uğrayıp batıya uzanıyor, Vahşi Batı’ya, Batı düşüncesinin uzak hattına varıyor. Ennio Morricone de İtalya’dan yürüyerek aynı şeyi yapmıştı. Bundan sonra, mariachi’nin harman olduğu yerden ses vererek, ayrıca bizzat kendisinin bir eseriyle ustayı selâmlıyor, çamurlu, tozlu bir müzik macerası vaat ediyorlar. “Funeral Mariachi”nin kayıtları, grubun sacayaklarından Charlie Gocher Jr’ın üç sene önceki vefatından önce başlamış, onun hayat öpücüğünü Bishop kardeşler aynen müziğe üflemişler. “Sana Neler Edeceğim”i gitarla en iyi çalan Sir Richard Bishop’un grubunun ‘80 başlarından itibaren Fas-Mısır hattında yerel müzisyenlerle yahut yerel müziklerle yaptıkları kayıtlardan bazıları da “Gum Arabic” adıyla derlendi ki, tadından yenmiyor, şu devrim günlerinde ne de güzel gidiyor.

14 Şubat hatırına, iki sevgilinin ilk ortak albümü: Rilo Kiley’nin Jenny Lewis’i ve Jonathan Rice, Jenny and Johnny adıyla, Amerikan gençliği klişeleriyle bir alter-ego çifti yaratmışlar, ilk albümleri “I’m Having Fun”da dedikleri gibi, dalgalarına bakıyorlar. Bu danslık indie’de yer yer Travolta - Olivia havası bile var.

İlk albümünde üniversite terkti, ikincide afla döndü, üçüncüde mezun oldu. ABD’nin en çok huylanılan, ama müziğiyle büyük saygı da duyulan rapper’ı Kanye West’in beşinci albümü “My Beautiful Dark Twisted Fantasy”, nefis sample kurgularıyla, zamanımızın en iyi hip-hop albümlerinden biri. Simon Reynolds’ın da diyebileceği gibi, servet fetişini ve paranın saadet getirmeyeceğini de iyi gösteriyor.

Rockabilly’nin sultanı Wanda Jackson 70’li yaşlarını belki de kariyerinin en güzel albümüyle süslüyor. Jack White’ın bir süredir kendini vakfettiği, aslından daha görkemli bir rock’n’roll yarattığı “The Party Ain’t Over”, Jackson’ın otuz yıldan bu yana ilk büyük çaplı albümü. Bildik “Shakin’ All Over”la “altın çağ”a selâm çakan Jackson, Dylan’ın “Thunder On The Mountain”ıyla, Amy Winehouse’un “You Know I’m No Good”la zamanımıza yaklaşmış. Bu yaşta Jack White gitarının yanında bu eda, helâl doğrusu...

Nick Cave’i Brian Eno uyandırmış, o da eşine dostuna tavsiye ediyormuş. Nasıl etmesin, onu Patti Smith’lerle, PJ Harvey’lerle kıyaslayanlar var. Daha ilk albümünü çıkaran Anna Calvi’nin belki bunun için kırk fırın ekmek yemesi gerekir, ama şarkı söylemeyi günde altı saat Nina Simone ve Edith Piaf

çalışarak öğrenen birine güvenmemek olmaz. Flamenkosunu arayan Meksikan gitarlar, kreşendosunu kovalayan fısıltılar, bu güçlü vokalin izinde, kanlı bir tutku diyarının haritasını çıkarıyor.

Kırkıncı yaşını kutlayan Allman Brothers’ın sesi Gregg Allman, onca insafsızlıkların, onca haksızlıkların, parasızlıkların, Allahsızlıkların kıyısından söylüyor, 63 yaşında kırıklıklarla ve kanunsuzluklarla örülü şarkılardan kurduğu “Low Country Blues”un ardında, Amerikana dehası T Bone Burnett var. Bu albümü bitirmeden ameliyat masasına yatmak istememiş, iyi de etmiş. Koyu, ağdalı bir beyaz blues klasiği “Low Country Blues”.

Damen Albarn ve Jamie Hewlett’ın sanal grubu Gorillaz hız kesmiyor. “The Fall”, turnedeki fikirlerin boşa harcanmaması için bir kenara koyulan bir ara albüm gibi, öncekilere nazaran işçiliği daha az belki, ama hipnotik elektroniği güzel bir sadelik de barındırıyor. Üye olursanız, Gorillaz’ın sitesinden bedelsiz indirebilirsiniz.

uzunçalar

Anna Calvi Anna Calvi
Asian Dub Foundation A History Of Now
Baba Zula Gecekondu
The Black Keys Brothers
Bülent Ortaçgil Sen
Captain Beefheart Trout Mask Replica
The Decemberists The King Is Dead
Devotchka 100 Lovers
Duffy Endlessly
Edwyn Collins Losing Sleep
Gang Of Four Content
Gevende Sen Balık Değilsin ki
Gregg Allman Low Country Blues
Group Doueh Beatte Harab
Iron & Wine Kiss Each Other Clean
Isobel Campbell & Mark Lanegan Hawk
Jenny and Johnny I’m Having Fun Now
Joan As Police Woman The Deep Field
John Grant Queen of Denmark
Melis Danişmend Daha Az Renk
Mogwai Hardcore Will Never Die, But You Will
Motörhead The World Is Yours
Owen Pallett Heartland
Wanda Jackson The Party Ain’t Over
Wire Red Barked Tree

kısaçalar

A Hawk and A Hacksaw Üsküdar
Adele Rumour Has It
Amos Lee Hello Again
Beady Eye Four Letter Word
Beth Ditto Open Heart Surgery
Bright Eyes Haile Selassie
Corinne Bailey Rae Low Red Moon
Cowboy Junkies West of Rome
Duran Duran Being Followed
Flört Kafayı Yedim
Jonathan Richman Egyptian Reggae
Lamb Górecki
Los de Abajo Sueño Americano
Rihanna S&M
Talib Kweli Gutter Rainbows

müzik ekranı

Neil Young Le Noise
Akustik Neil Young mı, elektrikli mi? “Dead Man” soundtrack’i geleneğinden gelen son albümü “Le Noise”, ikisi birden. Üstad, yıl sonu listemizde zirveye oturan albümünün tamamını canlı çalıyor: www.youtube.com/watch?v=wU5B53b9ntQ

R.E.M. Mine Smell Like Honey
Yeni albüm “Collapse Into Now”dan ilk single, ilk klip. Siyah–beyaz bir kısa film gibi açılıp ite kaka renklenen klip, Buster Keaton’a saygı mahiyetindeymiş: www.nme.com/news/various–artists/54766

Agathe & Fine Green Grass
Agathe Peyrat ve Joséphine Stephenson’dan mürekkep ikili, bir ukelele, bir de gitar marifetiyle memleketleri Paris’in sokaklarında Tom Waits, Feist, Leonard Cohen, Beirut gibilerin cover’larını çalıp söylüyor: www.youtube.com/watch?v=XwWQv0Gm3us

Jeannette Porque te vas
1974’te yazılan, Carlos Saura’nın “Cría Cuervos” filmiyle meşhur olan şarkı, Manu Chao’nun en sevdiğiymiş. Jeannette’inki de en güzel yorumlardan biri: www.youtube.com/watch?v=SLxrrE6wC5I

The Residents Constantinople
Constantinople un bu aralar “kentsel” ruh hallerimizi en iyi anlatan yorumlarından biri. Hem görsel hem işitsel olarak: www.dailymotion.com/video/xorn8_the–residents–constantinople_music

evde kıçının üzerinde oturamayacaksın dostum / ekranın karşısına geçip ayaklarını uzatamayacaksın / uyuşuk uyuşuk oradan oraya zaplamayacaksın / reklamlar başlayınca bira almaya koşuşturamayacaksın / çünkü devrim televizyondan yayınlanmayacak...
"The Revolution Will Not Be Televised" (Gil Scott-Heron)

GIL SCOTT-HERON

Yeni bahar

Siyasette Kara Panterler, beyazperdede blaxploitation filmleri, kulüplerde funk hüküm sürerken onun şarkıları ve şiirleri geçer akçeydi. Gil Scott-Heron, ABD'li siyahların geçtiğimiz yüzyılda yetiştirdiği en büyük sanatçılardan biriydi. Eski dinleyicilerinin yarısı onun vefat ettiğini sanırken çıkardığı yeni albümü "I'm New Here"de onca tezahüratı boşuna almadı. Bir+Bir, bu şiir ve şarkı anıtını Londra'da kanlı canlı izledi...

Hilmi Tezgör

"Siyah Dylan" ya da "rap'in babası" olarak da anılan Gil Scott-Heron 16 yıldır albüm yapmıyordu. Daha doğrusu, yapamıyordu, çünkü uyuşturucu tedavisi sürecinde yapmaması gereken şeylere kalkışıyor ve hapse girmek durumunda kalıyordu. Hayır, sanıldığı gibi "HIV pozitif" değildi.

2007'de yeni bir albüm üzerinde çalıştığını duyurdu; yeni bir kitap da yazmaktaydı. Albüm bu yılın başlarında çıktı: "I'm New Here". Gil Scott-Heron bir zamanlar tüm sıcaklığıyla parçası olduğu gerçekliğin bir bakıma yıllar boyunca dışında kalmış, etrafına sağlıklı bir gözle bakabildiğinde "burada yeni olduğu" hissiyatına kapılmıştı. Evet, 61 yaşında yeni bir hayata başlıyordu Scott-Heron. Londra / Brixton konserinde geçmişten olduğu kadar gelecekten de bahsetti; bilgeliğini ümitleriyle harmanladı.

1949 Chicago doğumlu Gil Scott-Heron, 1970'te hem ilk romanını ("The Vulture") hem de ilk albümünü ("Small Talk at 125th and Lenox") çıkarmıştı. Albümde homofobiden siyah devrimcilerin ikiyüzlülüğüne, tüketim çılgınlığından orta sınıfın cahilliklerine uzanan temaları işliyordu ve etkilendiği isimler arasında Langston Hughes'u, Malcolm X'i, Nina Simone'u, John Coltrane'i gösteriyordu. Brian Jackson'la iyi bir ikili oluşturan ozanın 1974 tarihli dördüncü albümü "Winter In America" başyapıtı olarak görüldü. Albümlerinde hiciv yüklü şiirlerini de seslendiriyordu. Bu sırada ikinci romanı "The Nigger Factory" (Zenci Fabrikası) de çıkmıştı. Onu dönemin Marvin Gaye ya da Curtis Mayfield gibi militan soul şarkıcılarından ayıran, bu hiciv gücüydü.

'80'li yıllarda dört albüm çıkaran rap şairi, verdiği mesajlarıyla politik rap'in de kurucusu olarak görülüyordu –"asit caz" türüne de öncülük ettiği söylendi. Çağdaş rap müzisyenlerine öğütler vermekten hiç geri durmayan Scott-Heron, sahicilik, daha sanatsal bir yaklaşım ve içinde bulunulan duruma eklenmektense onu değiştirmeye yönelik tavır almaktan yanaydı. 1994'te çıkan "Spirits", bu yılın müjdesi "I'm New Here"dan önceki son albümüydü.

Detroit'ten Somali'ye

Londra'nın güneyinde, Brixton'daki O2 Academy binasının ışıklı tabelasında, 14 Kasım 2010'da "An Evening with Gil Scott-Heron" yazıyordu. Hava dondurucuydu ve kapının önünde uzun bir kuyruk oluşmuştu. Önceden alınan biletlerin güzelliği: Tam saatinde, hiç beklemeden girebildik içeri.

O2 Academy garip bir mekân. Kubbesi epey yüksekte, ancak siyaha boyalı olduğundan, insan kendini açık havada zannedebiliyor. Sahnenin üst bölümleri antik ya da klasik çağdan sütunlar ve taklarla dekore edilmiş. Salon geniş, ayakta çok fazla seyirci alabiliyor,üst katta ise oturulabiliyor. Salonun arka cephesinde birçok bar var, lâkin bira çeşidi az. Rap şairinin kitap ve tişörtlerinin satıldığı bir köşe de vardı salonun hemen girişinde.

Kuyruğa rağmen, ön grubun dinletisi bitip sıra Gil Scott-Heron'a geldiğinde salon ısınmıştı, ama tamamen dolu değildi. Yıl 1978, sahneye The Clash çıkıyor olsaydı, salon tıka basa dolu olurdu. Yine de, oradakiler, ozanın eski dönemlerini olduğu kadar yeni albümünü de biliyor gibiydiler.

Gil Scott-Heron, "I'm New Here"'ın kapağındaki gibi gri, bol bir takım ve beyaz gömlekle, alkışlar içinde çıktı sahneye. Çıktığı gibi de öne gelerek konuşmaya başladı: "Bir CD çıkardığınızda farkınıza varırlar ve hakkınızda yazmaya başlarlar. Bu yıl kendim hakkında bilmediğim birçok şey okudum. Görünen o ki ben 'kaybolmuşum'. Yani eğer bu geceki performans sırasında aniden yok olursam özür dilerim." Sonra laftan lafa atladı, hayatından (ancak yarısını anlayabildiğimiz) anekdotlar verdi, güldürdü ve ortada duran Rhodes keyboard'unun başına geçti. İlk notalar duyulduktan sonra da devam etti: "Oysa ben hep buradaydım."

Konserin ilk bölümünde solo olarak "Ain't No Place I Ain't Been Down"ı, yaşlı bir Afrikalının anlattığı eski bir Afrika halk şarkısından esinlenilen "Winter In America"yı ve "We Almost Lost Detroit"i söyledi. Ardından, önceki grupları The Midnight Band ve The Amnesia Express'ten elemanlar kendisine katıldı. Şarkı aralarında uzun uzun anlatıyor, kendisini sample'layan müzisyenlerden Somali'de yaşananlara acılara uzanıyordu. Saçları ağarmıştı, sesi belki biraz yıpranmış, ama hâlâ müthişti, şapkası ve karizmasıysa yerindeydi. Son yıllarını sorunlar içinde, zevklerden uzak geçiren biri için bizce hayli neşeliydi. "Eğer sen kendini eğlendiremiyorsan, başkası da seni eğlendiremez" diyordu. Gece indikçe, başarılar kazandığı eski takımına dönen bir sporcu gibi hızla ısındı, salonu da ısıttı.

En iyi zamanlarındaki ekürisi Brian Jackson'ın yerinde sanki bu kez Vernon James vardı ve flütle saksofon da ondaydı. Kim Jordan ikinci keyboard'da, Tony Duncanson ise perküsyondaydı. Eğlence giderek arttı. "Is That Jazz?", "Pieces of a Man", "Your Daddy Loves You" şarkıları incelikli ve ustaca yorumlarla seyirciye ulaştı. Bu anların ne kadar değerli olduğunun farkında olanlar az değildi. Yeni albümden ise, "Mark Lanegan'ın yorumu çok güzeldi" diyerek övdüğü "I'll Take Care Of You" seslendirildi. Daha sonra, gecenin en yüksek anları "The Bottle" ile geldi. Ancak ortasındaki uzun bongo solosu yerine bir "The Revolution Will Not Be Televised" ne güzel olurdu, diye geçirdim aklımdan. Sonra sahneden inen ekip, tek şarkı için geri geldi ve "Be Safe Be Free"yi söyledi. Uzun süren alkışlar ve selâmlamalardan sonra O2 Academy'nin loş ışıkları yandı. Tarihe tanıklık 80 dakika sürmüş ve bitmişti. Çıkarken, nedendir bilinmez, acele ettik (şehirli bir Türk olmanın yan etkilerinden biri). Belki konser sonrası sokakta tezgâhlar açılmış, Scott-Heron'un güzel tişörtleri, eski kitapları satılmıştı.

2000'li yılların başları çok sıkıntılı geçti Gil Scott-Heron için. Kariyerinin başındaki avangard, radikal şair kimliğinin yanına bilinçli bir caz-funk şarkıcısını ekleyen müzisyen yıllar boyunca tavsiyelerde bulunduğu konularda kendisi takılıp kalarak yıllarını harcadı belki, ama artık kendini tekrar bulmuş görünüyor. 2010'da bolca konuşuldu, kalabalıklar karşısına çıktı, eski sıcaklığı yakaladı ve yeni dinleyiciler kazandı. Amerika'da kış gelmiş olabilir, ama Gil Scott-Heron için yeni bir bahar başladı çoktan. ✚

BABA ZULA

Abdülcanbaz TOKİ'ye karşı

"Gecekondu"yla birlikte Baba Zula albümleri yediye ulaştı. "Abdülcanbaz"la açılan, efe yeminleriyle, doğaçlama oyun havalarıyla, darbukalı elektronik translarla, kelebeklerle, kuşlarla ilerleyen "Gecekondu"da konu komşu ilişkileri de sağlam tutulmuş. Baba Zula'cılarla müzikal ve kentsel dönüşümü konuştuk...

Söyleşi: Murat Meriç - Merve Erol

Yeni albümünüzün adı "Gecekondu". Tam da kentsel dönüşüm gündemdeyken, gecekondu ne ifade ediyor sizin için?

Murat Ertel: Her albümü bir kavram ardında toplayalım istiyoruz. "Kökler"de, ismi gibi, daha kırsal bir şey, bir tür doğayla bütünleşme vardı. Bu albümde şehre yönelme kararı aldık. Günümüzün şehri, çağdaş şehir üzerine düşünürken, ahşap evleri bir yana bırakırsak, bize en yakın mimarî ve yaşam biçimi gecekondu gibi geldi. Ama bizimki, biraz romantik bir gecekondu.

Latife Tekin gecekondusu gibi mi?

Murat: Aslında tam olarak Keşanlı Ali gecekondusu, Sineklidağ'da. Daha da eski yani. *(gülüyor)* Babam (Mengü Ertel) o oyunun afişini yapmıştı, Çekoslovakya prodüksiyonunda da dekorları yaptı. Küçükken devamlı provalarına giderdim, beynime kazınmıştı. Oyunu çok okudum, Yalçın Tura'nın müzikleri beni çok etkiledi. Kapak tasarımında dört duvardan oluşan, kapı ve pencerenin açıldığı bir gecekondu oluşturmayı düşündük. Derken "Keşanlı Ali Destanı"nda babamın yaptığı dekorları niye kullanmayalım diye bir fikir çıktı. Aslında müzikal değil de, estetik ve kavramsal bir fikirden çıktı "Gecekondu".

Baba Zula müziği de gecekondu gibi bir şey değil mi, kavramsal olarak? Bir defa, bağlamalı bir müzik. Ama tam Anadolu da değil, şehirli bir bağlama bu...

Murat: Elektro saz çok önemli. Gecekonduyu temsil edebilecek bir enstrüman varsa, o da elektro sazdır. Aynı Chicago blues'da olduğu gibi, sesini duyuramadığı için elektriklenir, ama kimilerince musibet bir enstrüman gibi görülür...

Yine de kullanılıyor Anadolu'da...

Murat: Köy düğünlerinde kullanılıyor mesela, ama genel olarak pek sevilmedi. Yavuz Top, "maalesef ben icat ettim" diyor. Arif Sağ o dönemini yok sayıyor. Ya da mesela Anadolu rock'ta elektro saz kullanımının olmadığı düşünülüyor.

Selda'nın "Yuh Yuh" dönemi, '80 başlarındaki işleri çok güzeldir oysa. Ama Erkin Koray ve belki Üç Hürel dışında başka elektro saz kullanana da rastlanmadı. Köy düğünleri, pavyonlar ve bir de Ankara sound'u sevdi elektro sazı...

Murat: Ankara çok önemli. Biz de çok severiz o sound'u. Gerçek Türk rock'n'roll'u şu anda o. Niye daha çok önem verilmiyor, bilmiyorum.

Levent Akman: Sözleri de çok enteresan Ankara'nın. Bayağı dalga geçiyorlar. Küfürlü ve erotik.

Murat: Pavyon gelenekleri de enteresan. Dört kız çıkıyor, onlarla oynamak istiyorsan 20 lira veriyorsun ve bu senin hesabına Ayşe olarak yazılıyor. *(gülüyor)* Darbuka çalmak istiyorsan 10 lira veriyorsun, bir parçada çalıyorsun. İnteraktif bir durum söz konusu.

Sahneyi de kiralayabiliyorsun, sadece sen oynuyorsun bir şarkı boyunca, o esnada başka birinin çıkması yasak...

Murat: O daha da pahalı. *(gülüyor)* Bir de kız kapatma durumu var. Parayı yatırıyorsun, o gece yalnız sen oynuyorsun o kızla. Bu geleneği incelemek, üzerine gitmek lâzım. Kara Murat, Çubuklu, Ankaralı Namık... Bunlar çok ilginç müzisyenler. Bir de Ankaralı Yasemin var bak, o da enteresan.

Bir de Trabzon'dan çıktığı söylenen kolbastı olayı var. Özellikle kolbastıda çok özgün, çok özgür, serbest bir dans var. Bu size ilginç geliyor mu?

Murat: Erotik durumlar da var, çizmeler falan... Geleneksel değil, bilâkis fetiş bir durum söz konusu ve bu yüzden çekici. Biz de kitsch'e, yoz denilene, kötü, erotik şeylere çok meraklıyız. Bunlar bize ilham veren şeyler. İllâ düzgün ve klasik şeyleri sevmiyoruz. Yurttan Sesler korosu çok itici geliyor bize. Kişiselliği öldüren bir şey bu. El aldığım çok önemli sanatçılardan Ramazan Güngör, Fethiyeli olduğu halde, Burdur'un türküsünü bilmediğini söylüyordu ya da çalmak istemiyordu. Çok lokal kalarak da özgün bir halk müziği yapılabiliyor.

Sizde öyle bir yerellik de yok ama...

Murat: Halk müziğinin tek bir damarını alarak halk müziği yapabilirsin, ama bizde bayağı geniş damarlar var. Coğrafî olarak İstanbul'a yakın yerler ya da Balkanlar, Trakya, Yunanistan... Bunun dışında, Amerika'nın bilmem neresi de var. Bir sürü noktaya eşit uzaklıktayız.

Metropol ve gecekondu dediğimiz de böyle bir şey aslında. Bütün büyük şehirler, çeşitli köylerin, mahallelelerin dernekleriyle dolu, her yerden insan var. Emekçilerin yaşam alanı olarak gecekondular, şehrin atardamarı aslında. Ayrıca, çoğu küçük apartmanlara dönüştü ama, gecekondu dediğimiz şey bahçeli, tek katlı, insana yaraşır bir mekân...

Murat: Bizim gecekondumuz da öyle valla. *(gülüyor)* İçinde hayvanları olan, geri dönüşümü olan bir yer. Adam reklam tabelalarını yürütüyor, tepesine çatı yapıyor, her şeyi her şekilde kullanabiliyor. Bu duruma bayılıyorum.

Baba Zula'nın iki demirbaşı: Murat Ertel ve Levent Akman

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Peki gecekondulardan arındırılmış bir İstanbul'un Baba Zula'sı nasıl olurdu? TOKİ'leşmiş bir Baba Zula mesela?

Murat: *(gülüyor)* Daha ticarî ve belirli ölçülerle ilerleyen bir müzik olurdu. Üç dakikalık şarkılar, şu kadar tekrarlanan nakaratlar, kompüterle yapılmış kayıtlar, kesme biçmelerin fazlalaşması, montaj fazlalığı, her albüme üç tane klip ve kliplerde güzel kızların salınması gibi şeyler olurdu. O zaman da beş katı fazla satardık.

Levent: Hep aşktan bahsederdik.

Murat: Ayrılık ve kavuşmadan... O formüller çok tutuyor hakikaten. Bir aşk şarkısı yapıveriyoruz, "Bir Sana Bir de Bana" mesela... Turistik, bayağı kötü, amatör bir klip yapmış o parçayı seven biri ve bu klip 700 bin kere izlenmiş internette. Havaalanındaki güvenlik görevlileri cep telefonlarını çıkartıp "bak abi burada" diye parçayı çalıyor. Böyle de acayip bir durum var. *(gülüyor)*

Levent: Konserlerde bütün seyircinin birlikte söylediği tek parça. İkinci sırada "Cecom" var.

Uzun zamandır çalmıyordunuz "Cecom"u...

Murat: Baskıya dayanamadık ve çalmaya başladık. Çok basit bir şarkı, tam formül işi. Türkiye'de en çok kullanılan makamlardan biri, Kürdî. Onu fa diyez'den çaldık. Enstrümantal giriş, şarkı ve nakarat. Muhtaç olduğumuz kudret bu şarkıda mevcuttur. *(gülüyor)* Arada bir böyle şeyler yapmak zevkli, ama hep olunca olmuyor. Şehir hayatında da öyle. Ben Mashattan'ın dibinde yaşıyorum, ismi bile utanç verici: Maslak'la Manhattan'ın birleştirilmesinden oluşmuş. Taşyapı'nın 11 tane gökdeleni var orada ve neredeyse hepsi boş. Geceleyin daha iyi anlıyorsun: Her biri 200 daireli, ama gökdelen başına sadece bir-iki ışık yanıyor. Korkunç bir yer. Bir ara Taşyapı logosu vardı ve ışıklandırma sağdan solaydı! Ara Güler'in filmlerine bakalım ve aynısını yapalım istiyorum ben. Olması gereken o. Mimarî çözüm olarak bütün yeni yapılan binaların durdurulması gerekiyor. Yeni yapılan eskinin üzerine veya nazım planına uymadan yapılıyor. Felâket bir durum.

Gökkafes gibi bir şey de yapılabildi bu şehre...

Murat: Yapılabilsin diye bağlı olduğu ilçeyi değiştirdi adamlar. Mimarî olarak İstanbul çok kötü durumda. Üçüncü köprü de yapılırsa, İstanbul'un sonu gelir. Bu kadar senedir ilham veren şehrin sonu geliyor, düşünsenize. "HES'lere karşı çıkan, barajlara karşı çıkan, köprüye karşı çıkan komunisttir" bile denmiyor artık. Doğrudan teröristsin! Ya da, çıkar bağlantılı ilişkiler içindesin. Öğrencilere büyük saygıyla bakıyorum. Bu koşullarda protesto yapmak hakikaten büyük cesaret. Yirmi yaşlarında kızlar, erkekler dövülerek muamele görüyor. İnanılmaz bir devirde yaşıyoruz. Geçenlerde Baskın Oran'ın bir yazısını okudum ve çok üzüldüm. Onun gibi entelektüel seviyesi ve zekâsı yüksek biri bile "böyle giderse artık AKP'den desteğimizi çekeriz" diyor. Aydınların bu konudaki hoşgörüsünü anlayamıyorum. İşçilerin, köylülerin durumuna bakıyorum, adamlar direnmeye çalışıyor. Öğrencilerin durumu keza öyle. Sonra dönüp aydınlara bakıyorum, körler.

KCK davalarının büyük bölümü, barajlara, özellikle Hasankeyf'e karşı kurulan örgütler gerekçe gösterilerek açılıyor...

Murat: Şunu düşünüyorum: Bir grup kursam, adını da Örgüt koysam, acaba kaç konser verebiliriz? Hadi Gizli Örgüt de koymayalım. Sadece Örgüt olsun. Bu isim bile o kadar tehlikeli ki... Örgütlenelim dediğin anda sanki devlete karşı suç işleyeceksin diye algılıyorlar, bu nasıl bir paranoyadır böyle? Bir korku imparatorluğu oluşturdular sonunda.

Levent: Kimsenin bunlardan bahsetmemesi de çok acı. Hasankeyf kapatıldı mesela, kimse giremiyor şu anda. Allianoi malûm, üzerini kumlarla örttüler. Başta ufak karşı çıkışlar oluyor, ama sonrasında susuyor insanlar ya da susturuluyorlar, sen de olaylar olup bittikten sonra duyuyorsun.

Murat: Bir duyarlılık üzerinden bile varolamıyorsun. Herhangi bir partiye yakınlaşmayan, bunlara karşı bir şeyler yapmaya çalışan insanlar olarak yalnız bırakılıyorsun.

Müziğine bakacaksın, bu işlere karışmayacaksın. Çevre bakanı öyle diyor...

Murat: Müziğime bakıyorum, orada da savaşmaya çalışıyorum. Müzikal kurallar içerisinde kalmakta direnen sanatçılar var, onlar çok kapalı. TOKİ müziği yapan insanlar hepsi. Diğer yandan, böyle şeyler söylediğin zaman "ne yapıyorum" diye dönüp kendine bakmak durumunda kalıyorsun.

Gerçek Türk rock'n'roll'u şu anda Ankara sound. Geleneksel değil, bilâkis fetiş bir durum söz konusu. Biz de kitsch'e, yoz denilene, kötü, erotik şeylere çok meraklıyız.

Böyle bir toplumda Abdülcanbaz ne yapardı?

Murat: İsyan ederdi. Ayaklanırdı, çete kurardı ve başkaldırırdı.

Levent: Gecekonduda yaşıyor olsaydı TOKİ'ye taşınmazdı mesela, dama çıkar ve taş atardı! Kendi mahallesini korurdu.

Murat: Kahraman olmak da bu demek aslında. Kahramanlar azaldı toplumda. Şu anda tek kahraman öğrenciler... Abdülcanbaz şimdi yaşasa kahraman olurdu. Benim hayatımdaki en önemli figürlerden biri o. Turhan Selçuk dayım olduğu için ben Abdülcanbaz'ın kucağına doğdum. Bütün maceralarını hâlâ severek okurum. Dünyaya bakışımı şekillendirmiş bir resimli romandır. Zamansızlığı güzeldir, ne zaman nerede geçeceği belli değildir. Bir Osmanlı'da geçer, bir günümüzde; uzaya gider, Fransa'ya gider... Takımı da iyidir: Fayrabi, Tarzan, Karanfil Hoca toplumun pek çok kesimini temsil eder. Gözlüklü Sami mesela, tam bir milletvekili örneğidir.

Albümü "Abdülcanbaz" şarkısıyla açmak Selçuk kardeşlere mi selâm, yoksa Abdülcanbaz karakterine mi?

Murat: Hepsi birden aslında. Abdülcanbaz, Baba Zula'yla çok örtüşüyor. Mizah zaten bize çok uyuyor. Roll'da Hariçten Gazelciler karikatür gibi müzik yaptığımızı söylemişti, düşündüm ve haklı buldum. Hakikaten kara mizah var bizim müziğimizde. O pencereden bakıyoruz, en acı olaylara bile mizahla yaklaşmak gerektiğini düşünüyoruz, çünkü hayat çok kıymetli. Polonya sanatının geçmişteki güçlülüğü büyük acılardan geçmeleriyle alâkalı. Her önüne gelen Polonya'nın üzerinden geçmiş, onlar da sanatlarıyla, bilhassa sinema ve grafikle anlatmışlar bu acılarını. Benim anlamadığım, Türkiye'de niye bu karşı çıkışın olmadığı... Bunun yasaklarla alâkası var elbette, başbakanı kedi olarak bile çizemiyorsun.

Ama Gırgır örneği de var. 12 Eylül'e karşı en büyük muhalefeti karikatürcüler yapmıştı.

Murat: Şu anda da öyle aslında. O da, kolektif bilinçaltında Nasrettin Hoca, Karagöz gibi figürlerin olmasından kaynaklanıyor. Şu anki hadım edilmiş durumlarına bakmayın, bunlar çok güçlü şeyler. Bilhassa Nasrettin Hoca, İslâm'a geçişte Tanrı kavramını sorgulayan bir figür. Hem pornografik hem politik. Böyle bir dinsel karşı çıkış elbette çok cesaretli ve çok güçlü.

Sonuçta onlar kalıcılaşıyor ama, toplumsal hafızada nasıl yer edecekleri de büyük bir iktidar mücadelesi haline geliyor...

Murat: O yüzden, en büyük umudumuz bu iktidarın sanatçılarının olmaması. Çok az yazarları, çok az şairleri var, müzisyenleri neredeyse hiç yok. İyi olanlardan söz ediyorum elbette, kötü dersen çok. *(gülüyor)* Gerçi etkili olmadıkları alanlara da hızla el atmaya başladılar. İslâmcı sinema yavaş yavaş oluşmaya başladı, herhalde 15-20 sene sonra daha yetkin örnekler vereceklerdir. İslâmcı demek yanlış belki, iktidarcı sinema diyelim buna.

İktidar belirlemeye başladığında fena oluyor. "Padişah sevişemez" diye "Mahpeyker" filminden desteklerini çekmişlerdi...

Levent: Geçen gün Türkiye'de film yapan bir Macar yapımcıyla birlikteydim, o da tam böyle şeylerden söz etti. Devlet, destek vereceği filmin içinde erotizm olmaması şartını koşuyormuş. Göğüs gözüktüğü an bütün destek kesiliyor. Amerikalılar neler yapıyor oysa: "Spartacus", "Desperate Housewifes"... İşin tuhafı, bizim ülkede de en çok izlenen diziler bunlar.

Murat: Halkta da böyle bir iki yüzlü durum var zaten. Herkes porno izliyor, ama konuşmaya gelince "aman ne terbiyesizlik, ne büyük rezalet, skandal" deniyor.

Sizin bazı konserlerinizde de dansçılarınız yüzünden sorun çıkıyor galiba. Hacıbektaş konserinizde bu yüzden tepki almıştınız...

Murat: Sadece orada değil, Mardin'de de "aman dansöz çıkartmayalım" dendi. Konserler güzeldi ama. Bilhassa Mardin'de verdiğimiz halk konseri. Programda yer almayan bir etkinlikti, son dakikada belli oldu, çok fazla duyurulamadı. Önce 100 kişi falan vardı meydanda, biz çaldıkça meydan doldu ve konser çok iyi geçti.

Levent: Konserin sonunda gelip "Arapça ve Kürtçe söylemediğiniz halde bu meydanı dolduran tek grup sizsiniz" dediler. *(gülüyor)*

Baba Zula dansçısı olmak isteyen kızlar var mı hâlâ?

Murat: Var. Devamlı yazıyorlar bize. Hem Türkiye'den hem dışarıdan. Dansetmek isteyen erkekler de oluyor. Hepsiyle ilişki kuruyoruz. Agresif yazanlar olursa onları pek istemiyoruz, bazen "şurada dansçılarınızı gördüm, çok kötüydü, ben olsaydım" gibi yaklaşımlar oluyor, onlarla ilgilenmiyoruz. Ama "seviyorum, dansetmek istiyorum" diyorlarsa bir bağlantı kuruyoruz. Bir de, gittiğimiz ülkelerde konuk dansçılarla ya da sanatçılarla birtakım şeyler yapmaya çalışıyoruz, o da güzel oluyor. Bu multi kulti durumu bizim için çok

önemli. Avrupa'da multi kultinin başarılı olduğunun canlı örneğiyiz. *(gülüyor)* Biz kendimizi çokdilli, çokkültürlü olarak görüyoruz. Mardin'de başarılı olmamızın nedeni de bu bence. Orası da çokkültürlü bir şehir. Gerçi Türk, Kürt, Süryani, Arap, herkes var ama, Ermeniler yok orada. Ermeniler Mardin'de yaşamış, ama sonradan bütün izleri silinmiş. Burada bir sakatlık var. Orada yaşayan halklardan işine gelenleri bugüne taşırsan olmaz, geçmişi tam kucaklayamazsın. Ani harabelerini Anı yapıyorlar mesela. Bir nokta nelere kadir. *(gülüyor)*

"Gecekondu" albümünde de bu çokkültürlülük durumu ortaya çıkmış...

Murat: Bunu bilinçli yapmadık, ama netice öyle oldu. İlk defa İngilizce bir şarkı kullandık albümde. Makedonca, Fransızca gibi değişik dillerden şarkılar var ve bu çok hoşumuza gidiyor. Yurtdışında da çok iyi tepkiler alıyoruz. Elena (Hristova) daha önce konserlerimize konuk olarak katılırdı, bu albümle birlikte elemanımız oldu. Onun çok dil konuşması işimize geliyor. Makedonca konuşması bilhassa önemli, özellikle Balkanlar'da. Balkan dilleri çok ayrı görünseler de, Slav dilleri oldukları için hepsi birbirlerini anlıyorlar. O yüzden, Elena "Cecom"un son iki dörtlüğünü Makedonca okuduğunda Bulgaristan'da salon yıkıldı. İnanılmaz bir coşku vardı. İnsanlar bunlara aç. Bulgaristan'a gittiğimizde gördük, ne kadar uzaklar aslında bize, ama diğer yandan ne kadar yakın. Türkiye'ye düşman muamelesi yapılmış, ama kolektif bilinçaltında büyük bir dostluk ve bütünlük var. Adamların müziği o kadar güzel ki, inanamıyorsun. Çok hızlı ve karmaşık, kompleks bir düzeni var. Meyhanede bir şey çalmaya başlıyor, yakalayamıyorsun. 13'lük, 15'lik şarkılar, ama öyle bölmüşler ki, ayak uydurman mümkün değil.

Levent: Avrupa Birliği'ne dikmişiz gözümüzü ama burnumuzun dibindeki komşudan haberimiz yok. Bulgaristan mesela, üç saatlik mesafede ama, tanımıyoruz. Komşuyuz, dirsek temasımız var, ama iletişim yok. Yemekleri, içkileri, insanları bize o kadar yakın ki...

Murat: Macaristan'a gittik, orada da dillerimizin ne kadar yakın olduğunu gördük. Başta "nasıl olur" diyorsun, ama konuşmaya başladıklarında farkediyorsun ki, müziği aynı. Bizde olan bütün sesler onlarda da var. Müziklerini dinliyorsun, bizimkilerden ayırmak mümkün değil.

Levent: Orada "Kelebekler ve Kuşlar"ı çaldık, "bu Macar havası" dediler. O kadar yakınız aslında.

Komşular demişken, "Komşu" şarkısına bakalım mı? Sahnede pişen bir şarkı bu, konserlerde değişe değişe yerini buldu galiba.

Murat: "Komşu", Emre Senan sayesinde oluştu. "Bir çizgi film yaptım, ona müzik istiyorum" dedi, bunu söylediğinde sene 2005'ti. Filmi seyrettik, çok sevdik. "Kökler"e koyacaktık aslında şarkıyı, ama olmadı, çünkü filmi de albümün içine koymak istiyorduk, teknik olarak bunu yapamadık. Sahnede çala çala şarkıyı pişirdik. Sonra Emre'yi aradım, "bak, 'Komşu'nun son hali budur, bir dakika daha uzadı, sen de çizgi filmini uzat" dedim. *(gülüyor)* Enteresan bir çizgi film bu, televizyonlarda oynayabileceğini düşünmüyoruz, RTÜK kesin ceza verir!

"Hopçe"nin "çe"si aslında Che Guevara. "Hop" bir yandan umut, yani "hope", diğer yandan hoplamak, bir taraftan da "hoop, dur hele bir"deki hop. Yükselen yeni Osmanlıcılık durumuna karşı bir tavır...

Bu albüme uymuş. Gecekonduda da komşuluk ilişkileri çok önemlidir...

Murat: Evet, oradan temayı da yakaladık. *(gülüyor)* Gecekonduda olumlu yönüyle bir mahalle durum var. Dayanışma ve kader birliğinin getirdiği bir şey aslında. Panzer evi yıkmaya geldiğinde sadece evin sahibi karşı çıkmıyor, bütün mahalleli birleşiyor.

Albümde epeyce konuk var. Komşuluk ilişkilerini iyi tutmuşsunuz.

Levent: En kalabalık albüm bu değil belki, ama içinde en fazla söz olan albümümüz bu. Thierry "Titi" Robin'le geçtiğimiz yıl Fransa'da bir enstitüde tanıştık. Ertesi gün konserine gittik ve çok hoşumuza gitti. Sonra Chatalet Tiyatrosu'nda verdiğimiz konserde bir parçamıza konuk oldu. İstanbul'a konsere geldiğinde boş bir günü vardı, stüdyoya getirdik ve kayda soktuk. Çok kanımız kaynadı, hiç burnu büyük değil, tatlı bir adam. O da bizim gibi çok dolaşıyor, pek çok sanatçıyla ortak proje yapmış. Yunanlı ekip Alcalica'yı önceden tanıyoruz, hepsi arkadaşımız ve müziklerini çok seviyoruz.

Murat: Alcalica, bir Yunan sanatçıyla ne kadar yakın olduğumuzu görmemizi sağlayan bir ekip. Onlarla çalışırken ortak kültüre ne kadar yazık ettiğimizi düşündük, sandığımızdan daha çok şey paylaşabileceğimizi algıladık.

Serra Yılmaz ekibin ayrılmaz parçalarından oldu galiba...

Murat: Serra, Turhan Selçuk'un çok yakın arkadaşı; bugüne kadar beraber bir sürü şey yaptığımız bir insan. Daha önce dünyanın her yerinde birlikte çalıştık. Fransa'da "Abdülcanbaz"ın "Ay Fatihleri" macerasını müziklemiştik, Serra da vardı o ekipte. Bu albümde de doğal olarak bu şarkıya konuk oldu. Diğer buralı konuğumuz, Cem Yıldız, yeni kuşaktan en sevdiğimiz müzisyenlerden; "Hû" albümü son yılların belki de en iyi albümü. Yeniliğe açık, bu yüzden çok önemli bir müzisyen. Güzelliği, gelenekseli çok iyi biliyor oluşu.

Norveçli cazcı Bugge Wesseltoft var bir de, onunla nasıl buluştunuz?

Murat: Bugge çok iyi bir müzisyen. Norveç'te "cazı dirilten adam" gibi şeyler söylüyorlar onun için. Bizi tanıyormuş, Saraybosna Caz Festivali'nde denk gelip izlemiş, "birlikte bir şey yapalım" dedi. Konserinde çaldık, "bende bir sürü analog synthesizer var, sizin gruba çok yakışır, bana kayıt yollayın, çalayım" dedi, biz de atladık üzerine tabii. *(gülüyor)* Dr. Das'la da konserde buluşmuştuk. Mensubu olduğu Asian Dub Foundation bizce çok önemli; hem politik hem de sosyal olarak çok sağlam yerde duran bir grup. İngiltere'de göçmen hayatı yaşayan, Hint-Pakistan kültürünü harmanlayan bir insan Dr. Das ve bize çok yakın.

Tod Ashley'le yaptığınız şarkının ("Temptation") iki değişik versiyonu var albümde. Tod Ashley İstanbul'a yerleşti galiba...

Murat: Kız meselesi yüzünden geldi buralara. *(gülüyor)* Tod, gypsy punk akımını başlatan gruplardan Firewater'ın kurucusu. Girdik stüdyoya, canlı çaldık. "Ben böyle müzik yapmıyorum, dünyada da böyle müzik yapan kaldığını düşünmüyordum" dedi, "ben size bir montaj yapayım" diyerek şarkıyı istedi. Kesti biçti, on dakikalık şarkıyı kısacık etti.

Levent: Yarıya düşürdü şarkının süresini. Hatta daha da kesmişti ama, biz "öyle olmaz, bunları geri koy" dedik ve yeniden uzattık. *(gülüyor)*

Murat: Buna bayağı itiraz etti, çünkü hit makinası gibi çalışıyor. TOKİ'yi koyuyor oraya çat diye. *(gülüyor)* Bizim de hoşumuza gitmiyor bu, bozuyoruz öylesini...

"Hopçe"ye gelelim... Ne anlama geliyor bu kelime? Bu şarkıyı da uzun zamandır sahnede çalıyorsunuz...

Murat: "Hopçe", sistem karşıtı isyankâr insan figüründen çıktı. "Hopçe"nin "çe"si aslında Che Guevara. *(gülüyor)* "Hop" bir yandan umut, yani "hope", diğer yandan hoplamak, bir taraftan da "hoop, dur hele bir"deki hop. Bu şarkı, yükselen yeni Osmanlıcılık durumuna karşı bir tavır aslında. Efe figürünün, zeybek kültürünün hükümete, Osmanlı'ya karşı çok derinlerden gelen bir tavır içerdiğini düşünüyoruz. Türkmenleri falan aşan bir kültür bu. Cevat Şakir, zeybek kelimesinin baka kelimesinden geldiğini söylüyor. Baka kültürü de çok önemli.

Bakalar kimler?

Murat: Dionisos'un müritleri. Tarih öncesi olduğu için haklarında çok şey bilmiyoruz. Yarı ke-

çi tanrılar demek mümkün, ama o da tam doğru değil. Yunanlılar, kendi getirdikleri Apollon kültürüyle Dionisos kültürünü ezdikleri için biraz yeraltına indirilmiş bir kültür bu. Roma'da Bachus olarak adlandırılıyorlar. İnsan, kadın, erkek, ne olduğu çok belli değil. Ben bunda anaerkil kültürlere göndermeler buluyorum. Şarap içen, doğayla haşır neşir, çoban-keçi tanrı, şeytan figürüyle de ilişkilendirilebilecek bir kültür. Ama aynı zamanda zeybeklerin dansında, efelerin yemininde yaşıyor. "Hopçe"de kullandığımız efe yemini çok güzel bir şey. Tolga Çandar'da da varmış bir yemin, biliyordum, ama dinlemedim. "Sarı Zeybek" filminde de kullanılmış. Açıkçası, müzikal olarak ne olduğunu bilmek istemedim ben bu yeminin, etkilenmeyelim diye. Ama sözlerin hoşumuza giden kısmını alarak "Hopçe'nin sözü yaptık. Müzikal olarak büyük bir başkaldırı, isyan hissi veren bir şarkı "Hopçe", bu sözler de onunla birebir örtüştü. Bu şarkıda geçen, herkesin bildiği, "ekende yok, biçende yok / yemede ortak Osmanlı" sözleri bile bir hayli tepki aldı. Konserden sonra dayılananlar, külhanbeyli tavırla yanımıza yaklaşanlar oldu. Oto sanayinin göbeğinde yaşıyorum, tamirciler bu şarkıyı televizyonda dinlemiş, "abi sen orada ne demek istedin, Osmanlılara laf mı sokuyorsun" diye dayandılar kapıma. Açıklıyorsun, ama ne kadar anladığı meçhul.

"Hopçe"deki soruyu size soralım: İnsan dünyaya niçin gelir?

Murat: Çok ilginç, bazı kaynaklarda bu soruya verilen cevap "gülmek için". Devamında "gülmeyi bu dünyaya haram edenler gün yüzü görmeye" deniliyor. Bazı kaynaklarda da "ölmek için" cevabı veriliyor. Bu çok büyük bir kontrast. Biz "gülmek için"i seçtik, çünkü hayvanlarla insanı ayıran en önemli şey gülmek.

Yakın zamanda bir filmin müziğini yaptınız, 1920'de gösterime girmiş ve İstanbul'da çekilmiş bir Avusturya filmi, "Enis Aldjelis" (Doğu'nun Çiçeği). Biraz bu filmden söz edelim mi?

Murat: Oryantalist bir film aslında bu. Bugüne dek suçlandığımız her şey film boyu bir bir karşımıza çıkıyor. *(gülüyor)* Film çok parlak değil, baş karakter Ahmet'ten hepimiz nefret ediyoruz, ama ekip için keyifli bir çalışma oldu. Hatta Ahmet'ten o kadar çok nefret ediyoruz ki, film boyu müziğimizle aşağılıyoruz onu. Mesela filmin sonunda Ahmet'in aşkından ve hatasından dolayı hüngür hüngür ağladığı sahnede öyle bir hava çalınıyor ki, herkes kıkır kıkır gülmeye başlıyor, bundan sadistçe bir keyif alıyoruz. *(gülüyor)*

Film, Baba Zula'nın görsel düşkünlüğüne de uygun...

Murat: Yönetmen belası çekmeden müzik yapabilme özgürlüğü verdiği için güzel. Yönetmenlere çok sinirleniyoruz; bir şey istiyorlar, yapıyorsun, "ay olmamış, böyle mi yapsaydık" derken geriliyoruz. Bir sahne için istediği şarkıyı başka sahnede kullanıyor, bazen kullanmıyor...

Baba Zula zaten film müziği yapmak üzere ortaya çıkmadı mı?

Murat: Evet, "Tabutta Rövaşata"ya müzik yapalım, sonra dağılırız diye başladık işe, ama öyle olamadı. *(gülüyor)*

Zen'den koptunuz, Baba Zula'yı kurdunuz. Yıllar içinde Zen ihmal edilmedi mi sizce? Sanki tarihsel olarak hak ettiği önem verilmiyor bu gruba...

Murat: Bizce de öyle. Özgür emprovizasyon yapan ilk gruplardan Zen. Özgür emprovizasyon demek, cazcıların bir dönem Amerika'da başlattığı emprovizasyon demek değil. Özgür emprovizasyonda insanlar ritmik döngüleri ve makamları kullanabilirler. Ben özgürlükten herkesin istediği şeyi yapabildiği bir müziği anlıyorum. Önceden saptanmış hiçbir şey olmadığı halde sözü de kullanarak müzik yapmak yani... Bu anlamda Zen, Türkiye'nin ilk ve en önemli gruplarından biri. Maalesef kadri bilinmedi. Bir efsane olarak kaldı.

Zen'den Baba Zula'ya geçen ne var?

Murat: Bir kere, emprovizasyon gücü. Başta tamamen emprovizasyon yapmadıysak da, şimdi yavaş yavaş buna yaklaşıyoruz. "Kökler"deki gibi tamamen emprovizasyon çalışmalar yapmaya başladık. Zen'in mirasını daha çok üstlenmiş olduk.

Levent: Görsellik falan da var, sahnedeki durumlar da Zen'e yakın aslında.

Murat: Kostüm olsun, arkada dönen görüntüler olsun, bunlar hep eskiden kalan şeyler. Zen döneminde de filmleri loop'luyor, onları boyuyor, gösteriyorduk. Dialar, videolar olurdu, mutlaka sahnede bir görsellik olurdu. Elektro saz kullanımı vardı elbette, bunlar Zen'den kalan miraslar. Bir de Zen döneminde yoğun bir şekilde kudüm velveleleri ve usûl çalışırdık, o da bizi çok etkiledi. Baba Zula'nın temeli burada yatar. Türk müziğindeki özel notasyon sistemini ve ritmik yapıları bir hayli içselleştirdik. Zen sırasında Baba Zula gibi bir şey yapma ihtiyacı doğmuştu, ama grup içinde bir muhalefet vardı. "Neden Türk müziği gibi bir şey yapacağız, gitar çalsana, saza ne gerek var" gibi cümleler sarfediliyordu. "Oyun havası olmasın, sahnede dans mı edeceğiz" gibi bir yaklaşım vardı. Bununla mücadele edemiyorduk. Ayrılıkçı bir grup olarak hücre gibi bölündük. *(gülüyor)*

Zen'de bağlama yok değil mi? Varsa da, ağırlıklı değil...

Murat: Bir döneminde var. "Tanbul" elektro saz albümü, ama diğerleri gitar ağırlıklı. Baba Zula'daysa stüdyolarda gitar var, sahnede yok. *(gülüyor)* Bir ara canlıda da vardı, ama sonra bir kaza geçirdim. Bir inşaatta bacağım aşağı kata geçti ve bir hayli yamuldum. Fizik tedavi görmek zorunda kaldım. O dönemde hem sazımı hem gitarımı taşıyamaz hale geldim ve hafif olanı seçtim. *(gülüyor)* Gitarla çalabildiğim şeyleri sazla çalabilmek için epey uğraştım, ama bu arada sazda çaldıklarımı gitarla çalamaz hale geldim, unuttum. *(gülüyor)* Bağlama çok olanaklı bir enstrüman. Baba Zula'nın kolay hazmedilemeyecek asi ve devrimci bir yönü var. Elektro sazı seven "ne bu sample'lar, makinalar" diyor, rock seven "bunlar rock'çu değil" diyor, halk müziği seven burun kıvırıyor, herkes bir şey buluyor...

Bağlama bir yandan yıllarca aşağılanan bir çalgı oldu, öte yandan hep bir kalıba oturtulmaya çalışıldı. Ama mesela Ahmet Kaya'nın ilk çıkışı da Ruhi Su'ya göndermeyle "Bağlama böyle de çalınır" konseri...

Murat: Ruhi Su bu konuda çok tutucudur. Her şey kitabına göre olacak, geleneksel olacak der, ama kendi bu gelenekselliğin dışındadır. Opera tekniğiyle halk müziği tekniğini birleştirmesi onun en devrimci yanlarındandır.

Okay Temiz'e elektro saz çalan Arif Sağ bugün onu sahiplenmiyor. Tek tabanca çaldığı "Osman Pehlivan" Anadolu pop'un zirvelerinden biri, ama şimdi adını bile anmıyor. O dönemden bugünlere nasıl geldik?

Murat: 12 Eylül sonrasında sokakta üç kişiden daha kalabalık yürümek yasaklanmıştı. Dolayısıyla, sahnede de kalabalık olamıyordun. Adamlar birçok şeyle birlikte Türkiye'de grup olayını bitirdiler. Arif Sağ gibi eskiler de yaptıkları işleri sahiplenmeyince olmadı. Sadece müzikte değil, edebiyat ve sinemada da durum böyle. Toplumcu romanlar yazılamaz oluyor, filmler yapılamıyor. 12 Eylül sonrası, entelektüel bunalımların ortaya konduğu filmlerle dolu. Arada kadın sorunlarını ön plana çıkartan filmler çekildi, tek iyi yan odur.

Şimdi gişe rakamları yüzünden bir sürü yaygara kopuyor, ama Türkiye'de en çok izlenmiş film hâlâ Dilber Ay'ın "Cemile'nin Kaderi" filmi...

Murat: Çok iyiymiş! Bravo, zafer bizim oldu. *(gülüyor)*

Enteresan ve çok popüler bir sinema damarı değil miydi o? Erotik avantür komedi...

Murat: O dönemde bunları yapanlar da utanıyor. 12 Eylül o filmleri de durdurdu. Sonrasında pek çoğu yakıldı bildiğim kadarıyla, yok edildi. Bu da korkunç bir şey, çünkü o sinema da önemli aslında. İtalyan sinemasından etkilenmiştir, bazıları yeni gerçekçilik izleri bile taşır.

Bu filmlere Baba Zula müziği yakışırmış.

Murat: Elbette, çok memnun olurduk doğrusu. *(gülüyor)* ✚

Fotoğraf: Yiğit Atılgan

OWEN PALLETT

Oyun odası

Onu Final Fantasy adıyla tanıyorduk, bu sene kendi adına rücu etti, 2010'un en iyi mahsullerinden sayılan "Heartland"i ve "A Swedish Love Story" EP'sini Owen Pallett adıyla çıkardı. Bu genç Kanadalının eli pek çok çalgıya yatkın, ama en çok kemana, onu da çeşitli elektronik hamlelerle eğip büküyor. Rüyalı bir atmosferin popçusu, hüzün rock'çusu, klasik müzikten çokça el almış bir şarkı âleminin yolcusu... Owen Pallett, 2 Aralık'ta nihayet İstanbul'da, İKSV Salon'daydı...

Söyleşi: Beren Özel - Yiğit Atılgan

İlk albümünüz "Has A Good Home"dan üçüncü albümünüz "Heartland"e gelene kadar albüm yapma tarzınızda değişen ne oldu?

Owen Pallett: Her ne kadar bilinçli olarak bir kavramdan esinlenerek albüm yapacağım diye başlıyor olmasam da, bir tema etrafında şekillenen müzikleri sevdiğim için doğal olarak başlangıç noktası böyle oluyor. Şu ana kadar yaptığım tüm albümler belirli bir fikir ya da tema üzerine kurulu. Tabii, albümlerimin hiçbiri "The Wall" değil. *(gülüyor)* Ama hiçbiri Broadway müzikali de değil. "Pocket Calculator" harici Kraftwerk albümleriyle akraba olabilirler.

Yine bu sene yayınladığınız "A Swedish Love Story" müzikal açıdan "Has A Good Home"u anımsattı. Sizin de böyle düşündüğünüzü okumuştuk bir yerde. İlk albümünüze dönerek daireyi tamamlıyor musunuz?

Final Fantasy olarak müzik yapmaya başladığımda öncelikli amacım eğlenmekti. Başka gruplarda da çalıyordum, para kazanmak için. Final Fantasy olarak sahneye çıktığımda ise kemanımı pedala takıp çalmaya başlıyordum. İlk albümü on günde kaydettim, son derece rahat ve nispeten kolay bir süreçti. Sonraki beş sene boyunca genişleme politikası benimsedim. Daha fazla detay içeren, karmaşık öğeler barındıran albümler yapmak istedim, albümlerimin aranjmanlarını ve prodüksiyonunu da yaptım. Zamanla daha da çok görev üstlendim. "Heartland", on aylık zorlu bir deneyimden çıktı. Her gün yaylı ve üflemeli çalgıların miksajını ve düzenlemesini yapıyordum. "A Swedish Love Story" ise, eski günlerde sevdiğim şeylere dönüş gibiydi. Tabii, "Heartland"den sonra daha rahatım. Öyle bir albümü şimdi iki-üç ayda tamamlayabilirim. Bir sonraki albümümde de benzer süreçlerden geçeceğim, ama diğer albümlerimden çok farklı olacak.

Nasıl bir tema olacak bu sefer?

Daha otobiyografik olacağını söyleyebilirim. Bu sefer kurgusal bir dünya olmayacak.

Yani "Heartland"de sık sık karşımıza çıkan Lewis gibi bir karakterle karşılaşmayacağız. Lewis kimdir peki, alter egonuz mu?

Aynen öyle. Lewis, benim "tuhaf" versiyonum, "tuhaf Owen". Albümde, sahip olmayı dilediğiniz şeyler ve sahip olduğunuz şeyler arasında güçlü bir bağlantı olduğu ortaya çıkıyor. Albümdeki şarkıları yazarken, ilk başta, bazı şarkıların Lewis'in, bazılarınınsa benim bakış açımdan söylenmesini tasarlıyordum. Ama anlatım tahmin ettiğimden daha teatral bir havaya büründü ve zorlaştı. İkimizin de aslında aynı sese sahip olduğumuzu farkettim ve benim bakış açımdan seslendirilen şarkıları Lewis'in bakış açısından seslendirilen şarkılarla aynı potada erittim, albümün sonuna gelindiğinde Lewis'in mi, yoksa benim mi seslendirdiğimin anlaşılmamasını sağladım.

Final Fantasy ismini rafa kaldırarak bir anlamda çocukluk günlerinize ihanet ettiğinizi düşünmüyor musunuz?

Gerçek ismime terfi edeceğimi hep biliyordum. Final Fantasy'nin uygun bir grup ismi olduğunu düşünüyordum. Zaman içinde, projenin anlamını yitirmeye başladığını gözlemledim. Bir de, birçok grup '90'lar nostaljisinden etkilenerek isim seçiyor, zaman zaman bu gruplarla dalga geçiyorum.

Birçok müzisyenle işbirliği yaptınız, birçok grubun konserinde sahne aldınız. En çok yankı uyandıran işbirliğiniz, Arcade Fire albümlerine yazdığınız yaylı partisyonlarıydı. Ama biz The Mountain Goats'la yaptığınız işbirliğinden bahsetmek istiyoruz. Bundan sonra John Darnielle'le çalışmalarınız olacak mı?

John'la şakalaşırız bu mevzuda. Onunla son albümlerinde ("The Life Of The World To Come") çalışırken, biraz sıkışık bir zamanda çok iş yapmak durumunda kalmıştık, ama ortaya çıkan işten çok mutluyum. Tabii onunla daha yakından çalışmak isterim, ama nasıl olur bilemiyorum. Amy Grant şarkılarını yorumlayalım diye şakalaşıyoruz; John her ay bana bir youtube videosu gönderiyor "bu şarkıyı çalmamız lâzım" diye. *(gülüyor)*

Bu aralar yorumlamayı planladığınız şarkılar var mı? Bu sene sizi üç kere izleme imkânımız oldu, hiç cover çalmadınız.

Zamanlama meselesi. Yorumlamak istediğim çok şarkı var, ama oturup düşünme fırsatım olmadı. Şimdiye kadar yorumladığım şarkıları da tekrar söylemek istemedim. Bu sene Caribou'nun "Odessa" şarkısıyla Omarian'in "Speeding"ini bazı konserlerde çalıyorum.

Şarkı yazmaya başladığınızda ilk etapta piyanoda mı, yoksa kemanda mı çalıyorsunuz?

Eskiden, gitarda yazıp şarkıları kemana uyarlardım. Ama şimdi, genellikle, akustik keman çalıp şarkıyı söylüyorum ve kaydediyorum. Sonra da, piyanoda çalınmak üzere ya da loop edilebilir bir şarkı olarak düzenliyorum.

Barselona'daki Primavera Sound 2010 Festivali'nde iki gece üst üste sahnedeydiniz: İlk gece Broken Social Scene ile, ikinci gece Owen Pallett olarak. Solo performansları grupla beraber çalmaya tercih ediyor musunuz?

Aslında ikisinden de biraz yapmak en güzeli. Çok sevdiğiniz bir grubu izliyorsunuz, birden biri sahneye çıkıyor. Şarkıcı olmadığımın farkındayım tabii, ama keman çalıyorum ve konser herkes için biraz daha keyifli bir hal alıyor. Bir de, bu tür işbirliklerine gerçekten katkıda bulunabileceğim durumlarda girişiyorum.

Bugüne kadar birçok EP yayınladınız. Şarkılarınızı EP şeklinde paylaşmayı tercih etmenizin sebebi ne?

Müzik bestelerken belli bir şarkıya odaklanmıyorum, daha bütünlüklü bir yapı kurmaya gayret ediyorum –EP ya da albüm gibi. "A Swedish Love Story" aslında single olarak kurgulanmıştı, ancak projeye uygun başka şarkılarım da vardı, onları da paylaşmak istedim, bir EP'ye dönüştü.

"A Swedish Love Story"deki "Scandal At The Parkade"in senenin en iyi şarkılarından biri olduğunu düşünüyoruz.

Teşekkür ederim. O şarkıyı aslında "Heartland" için yazmış-

tım. Herhalde ta 2006'dan beri konserlerde çalıyorum, uzun bir geçmişi var. Sahnedeyken bir davulcuyla çalıyordum, o halini de çok seviyordum, ama sonra "Heartland" için öyle kaydedince uymadı. Yaylı orkestrası tarafından icra edilince farklı bir hal aldı, aşırı duygusal oldu, o hali de "Heartland"e hiç uymadı. Sonuç olarak ilk versiyona döndük, bu hali daha iyi.

Çok çalgılı şarkılarınızı sahneye uyarlarken yarattığınız sihrin sırrı nedir?

Loop'larla, yani çaldığım partisyonları sahnede kaydedip arka arkaya tekrarlayarak başardığım bir şey, ama karmaşık bir süreç. Eğer nihaî olarak yapacağım şeyin bu olacağını bilseydim, daha kariyerimin başında yapardım. Bazı şeyleri keşfetmem zaman aldı. Önce kemanla başladım, sonra viyolaya geçtim, akabinde gitarda efekt pedallarıyla deneylere giriştim. Derken davul makinelerini de katmak istediğimi farkettim. Böylece hem kemanımı hem de klavyeyi çalabilirdim. Senkronize olup olmamaları tercihinden bağımsız olarak enstrümanları üst üste bindirmenin yollarını araştırdım. Çok kanallı loop tekniği ev inşa etmeye benziyor biraz. Sadece bir yatak odası ve bir mutfak sahibi olmaktan sıkılıyorsunuz, canınız bir de oyun odası istiyor.

Bugünlerde her şeyi unuttuk, Wikileaks belgeleriyle yatıp kalkar olduk. Takip edebildiniz mi olup bitenleri?

Julian Assange ve bir gazeteci arasında hiçbir fark göremiyorum. Uluslararası devletler hukuku, insanları Wikileaks'in yaptığının yanlış ve yasadışı olduğuna ikna etmeye çalışıyor, ama aynı kanıda değilim. İnsanlar tecavüz davası hakkında konuşuyor, Wikileaks'in Assange'ın otorite odaklarına duyduğu derin kişisel öfke sonucu ortaya çıktığına dair Assange'ın geçmişte sarf ettiği sözleri konuşuyor. Ancak bütün bunlar Wikileaks'in yapmakta olduğu işin doğasındaki araştırmacı gazetecilik damarının gücünden hiçbir şey eksiltmiyor. Ayrıca, dış politikada işlerin nasıl yürüdüğünün görülmesinin Amerikan siyaseti için faydalı olduğunu düşünüyorum. Hem olan bitenin kayda geçirilmesiyle gelecek nesiller açısından, hem de söz konusu aktörlerin de insan olduğunu görmeleriyle Amerikan toplumunun psikolojisi açısından iyi. Bugün tartışmaya son derece açık bir konunun ortaya çıktığını okudum, Obama yönetimi George Bush'un işkencelerdeki rolüne dair soruşturmaların engellenmesine yardım etmiş. Obama ve Bush'un ters kutuplarda durduklarına dair bir inanç var. Bush, bildiğimiz rezil başkan. Hatta şimdilerde bizzat kendisi bile herkes tarafından ne kadar rezil bir başkan olarak görüldüğünü dile getiriyor. Ama Obama "sen ABD'nin eski başkanısın, biz her şeyi arkamızda bırakacağız, seni bir savaş suçlusu olarak yargılamayıp daha fazla yanlışa imza atmak yerine yanlışları düzelteceğiz" diyor. Tabii bir yandan Amerikalılar gerçekten kaçık insanlar. Kanada'da da bir sürü manyak var.

Çok kanallı loop tekniği ev inşa etmeye benziyor. Sadece bir yatak odası ve bir mutfak sahibi olmaktan sıkılıyorsunuz, canınız bir de oyun odası istiyor.

Dışarıdan Kanada'ya bakanlar müreffeh bir toplum, iyi işleyen bir sistem görüyor halbuki...

Doğru, mutluyuz. Ama rahatsızlık verici birtakım şeyler de var. Örneğin Toronto'nun yeni belediye başkanı, önceki belediye başkanının yapmaya çalıştığı ve temelde iyi olan bazı şeyleri değiştirmek istiyor. Tramvaylar mesela. Tramvayların olduğu caddelerde arabalar da bulunuyor ve tramvayların varlığı trafiği yavaşlatıyor. Yeni başkan tramvayları kaldıracağını söyleyince toplu taşıma düşmanı olmakla eleştirildi. Toronto'da bugünlerde tartışılan konu bu. Türkiye'deki gazetelerde okuduğunuz çok daha karanlık ve bunaltıcı haberlerin yanında o kadar ufak ve önemsiz bir mevzu ki.

İstanbul hakkındaki izlenimleriniz neler? Gördükleriniz beklentilerinizle örtüştü mü?

Aslında gelirken pek bir fikrim yoktu, ama şehre bayıldım. İki sene önce Fas'a, Marakeş'e gitmiştim, son derece kötü bir tecrübeydi. İstanbul bana Marakeş'i hatırlattı, ama Marakeş'ten bekleyip de bulamadığım her şeyi burada buldum. Şehir canlı, insan dolu ve yemekler harika.

Dün gece Beach Fossils'i izledik; solistleri İstanbul'da yaşayanlara imrendiğini söyledi. İçimizden "iyi de, siz de Brooklyn'de yaşıyorsunuz" diye geçirdik...

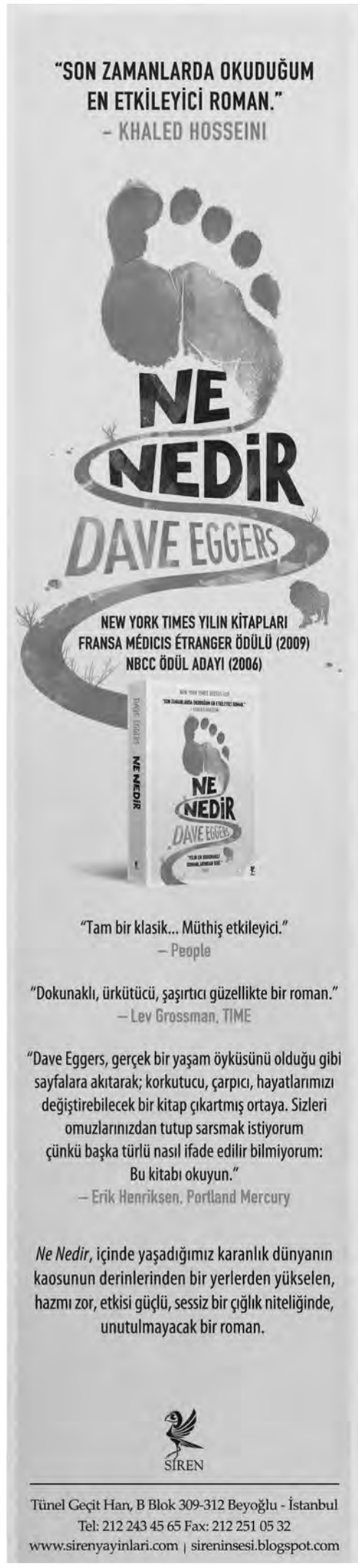
Brooklyn korkunç bir yer... Bir şehre kimliğini veren unsurun mimarisi ya da tabiatı olmadığına, esas önemli olanın insanların o şehirde yaşamayı seçmelerinin ardında yatan güdüler olduğuna inanıyorum. İstanbul'da yaşayan insanların mesut olduklarına dair bir izlenime kapıldım. Örneğin dün alışverişe çıktım ve bir dükkânda bulunmayan bir şeyi talep ettiğimde biraz kaba bir karşılık gördüm, bir an önce dükkânı terketmemi istiyor gibiydiler. Ama bu davranış saldırgan gelmedi, aksine, doğaldı. Oysa Brooklyn gibi bir yerde, insanlar size kâğıt üzerinde ne kadar iyi davranıyor gözükürse gözüksün, sizin için en iyisini istemediklerini hissedebilirsiniz. Son derece rekabetçi bir yer.

Sene sonu geldi çattı. 2010'da en beğendiğiniz albümler neler?

Açıkçası, bu soruya cevap vermek istemem, çünkü bu tür listeler yapmak beni her seferinde geriyor. Ne zaman bir liste yapsam birileri telefon ediyor ve "bu sene benim de bir albüm yayınladığımı unuttun galiba" diyerek kalaylıyor.

Şöyle soralım o zaman: Geçen sene sizi derinden etkileyen herhangi bir şarkı oldu mu?

Elbette. Sufjan Stevens'ı çok severim. Ortak arkadaşlarımız var, biz de arkadaşız. Albümlerinin iyi olduğunu düşündüm hep, ama hiçbir zaman bayılmadım, döne döne dinlemedim. Bu seneki albümü "The Age Of Adz" muhteşem; hakkında kararsız kaldığınız bir müzisyenin bir anda sizi şaşırtması, etkilemesi ve mutlu hissettirmesi kadar güzel bir şey yok. Aynı şeyi Hot Chip için de hissetmiştim. Fena değiller diye düşünürdüm hep, ama son albümleri ("One Life Stand") "bu tahayyül edebileceğim en iyi albümlerden biri" dedirtmişti. Titus Andronicus'un albümünü de ("The Monitor") gerçekten sevdim. Erykah Badu'nun "The Return Of The Ankh"ı da iyi, bence Badu'nun en iyi albümü. Başından sonuna kadar kafası iyi gibi. Sanki yoğun marihuana etkisi altında iki günde kaydedilmiş bir albüm. ✚

Fotoğraf: Muhsin Akgün

MELISSA AUF DER MAUR

Kanadalı, kızıl, basçı

Bu üç kelime Melissa Auf Der Maur'u tanımlamak için yeterliymiş. Seveni de zaten fazla incesine bakmıyor, rock'n'roll ruhuna sadık bu Red Sonja'yı olduğu gibi seviyor. Hole yıllarından bu yana Türkiye'de de sıkı hayranları bulunan Auf Der Maur, geçen sene çıkardığı ikinci solo albümü "Out Of Our Minds" vesilesiyle nihayet İstanbul'dan geçti, kendi şarkılarının ve sahnesinin de hiç fena olmadığını bizzat gösterdi...

Söyleşi: Haziran Düzkan

"Out Of Our Minds" ikinci solo albümünüz. Yalnız çalışmayı seviyor musunuz?

Melissa Auf Der Maur: Pek sayılmaz. İlk eskizleri kendim yapıyorum, ilk notaları bulmayı, evde tek başıma okumayı, yazmayı seviyorum. Ama işbirliğine aşığım, ben ve bir gitarist, bir davulcu, hatta ses mühendisi... Evde fikirleri bulduktan sonra çıkıp işbirliği yapmayı seviyorum. Kayıtlarım hep böyledir.

Gruplarınızı özlüyor musunuz?

Tanrım, hayır. Bir grupta olduğunuz zaman başka insanlarla çalışma özgürlüğünüzü kaybediyorsunuz. Sadece grubunuzla çalışmak bir sınırlandırma getiriyor. Ben kendi Led Zeppelin'imi, kendi grubumu bulamadım galiba. Hep biraz yalnız kurttum. Solo çalışmak hayalimdi, şimdi her şarkıda farklı bir grupla çalışıyormuşum gibi geliyor.

Hem Hole'da çaldınız, hem de birçok erkek müzisyenle çalıştınız. Hangisini tercih ediyorsunuz?

Müzikte erkeksi tavırlara daha yatkınım galiba. Kadınlarla çalışmaya bayılıyorum, ama çok fazla deneyimim yok. Şimdilerde benden 10-15 yaş genç, tüm hayatını müziğe adamış kadınlarla tanışıyorum. Benim kuşağımda böyle çok kadın yoktu. Çalıştığım pek çok erkekle müzikal anlayışlarımız birbirine yakındı. Bundan da ötesi, yaşam tarzlarımız benzerdi. Ben her zaman biraz erkek fatma oldum, her zaman harika rock albümleri dinleyip, bira içip heyecanlanmayı sevdim. Bunları erkeklerle yapmak çok daha kolay. Ama inanıyorum ki yeni kuşakta daha fazla böyle kadın var. '90'ların başları da harikaydı. Hole'u gruba dahil olmadan önce de izlemiştim. Babes In Boyland, Bikini Kill, Sonic Youth... Çok fazla alternatif ve hırçın kadın müzisyeni sahnede izleme fırsatı vardı. Bence şimdi sahnede kadın müzisyenler bunu farklı biçimlerde yapıyorlar.

Yeni Hole albümünü beğendiniz mi?

Henüz tamamına vakıf değilim, sadece ilk demoları dinledim. Geçen sene Courtney (Love) bana beraber söylememiz için bir şeyler göndermişti, ama onlar sadece solo kayıtlardı.

Aynı zamanda fotoğrafçısınız; ilk sergi-niz siz turnedeyken hazırlanmıştı. Bu turnede benzer bir hazırlığınız var mı?

Kesinlikle. Negatiflerden oluşan 15 yıllık bir arşivim var. Bir gün hepsini dijitale geçireceğim. Özellikle Hole ya da Smashing Pumpkins'le turnede olduğum on yıllık dönemin hikâyesini anlatmayı hep istedim. Her gün bir makara fotoğraf çekerdim, elimde çok fazla malzeme var. Fotoğrafın güzelliği, aceleye gerek olmamasında. Bu hikâyeyi bugün veya 2050'de anlatabilirim. Bir şeyler yapmayı çok istiyorum, ama ne yazık ki dijital ortamla çok alâkam yok. Mesela blogumda bir tane bile kendi çektiğim fotoğraf yok. Harika bir fotoğrafçım var, onunla geziyoruz, onun çektiklerini koyuyorum. Fotoğraf konusunda biraz eski kafayım.

Her konserinizde Black Sabbath çalıyorsunuz, en sevdiğiniz Sabbath vokalisti de Ozzy Osbourne. Dio'yu sever miydiniz?

Her konserde Sabbath'a saygımı gösteririm. Dio bana hep inanılmaz, tatlı bir büyücü gibi görünmüştür. Çok duygusaldır, tutkuludur, İtalyanlarda bunu çok severim. Çok etkileyici bir performansı vardır. Ama ben Sabbath'ın ilk zamanlarını çok severim, müziklerin ve sözlerin hayranıyımdır.

Yeni müzisyenlerle aranız nasıl?

Özellikle son birkaç yılda çok fazla yeni müzik keşfettim. Şu aralar favorilerimden biri Fever Ray; kendine özgü bir sesi, çok sanatsal ve benzersiz bir müziği var. İngiltere'de turnedeyken benimle söyleşi yapan 15 yaşında bir kız vardı, ona "bana bir grup kuracağına söz ver" demiştim. On yıl geçti, şimdi arkadaş olduk, Sky Larkin isminde bir grubu var. Ve tabii ki War Paint'e bayılıyorum. Yirmili yaşlarının başında, tüm zamanlarını müzik yapmaya harcayan kadınlar görmek beni çok sevindiriyor. Eve döneyim, hem Hole albümünü dinleyeceğim, hem bu işlerle ilgileneceğim.

Pek çok farklı tarzda müzisyenle anılıyor adınız, Motörhead'den Rufus Wainright'a kadar. Bugünlerde müzisyenler genelde tek bir sahnede kalmayı tercih ediyorlar...

Ben hiç öyle değilim. Kendimi üç kelimeyle anlatsam, "Kanadalı, kızıl, basçı" derdim. Benim için merkezde olan tanımlamalar bunlar. Şarkı söyleyen, solo albüm yapan çok fazla bas gitarist yok, böylece kendimi bir kalıba koyabiliyorum. İlk solo albümümü yayınladığımda aynı yıl içinde hem The Cure hem de Offspring'le turneye çıktım, ikisi birbirinden çok farklı. Her yerde olabilme özgürlüğüm var. Bence son albümümde bir şarkıyazarı olarak Sabbath kadar The Cure ve Smiths'ten ya da saykodelik müzikten ilham aldığımı gösterme imkânı buldum. Bugünlerde kendimle çok gurur duyuyorum. Daha geçenlerde birisi bana "Out Of Our Minds"ı yılın albümlerinden biri olarak seçen bir İngiliz dergisi gönderdi, farklı tarzları karıştırmaktan korkmadığımı yazıyordu. Neredeyse ağlayacaktım. Bir yere ait olmak istemiyorum, sadece dürüst olmak istiyorum, dinleyicileri de kendilerini göstermeye teşvik etmek istiyorum. Bugün turnenin son günü, 38 şov, 70 günde 17 ülke... Seyirciyle birlikte olmak harikaydı ve hepsi beni farklı yerlerden tanıyordu. İnsanın kendisi olabilmesi için belli çevrelere ihtiyacı yok. Ben belli bir çevrenin parçası değilim, insan ırkının bir parçasıyım. İsyan edip, herkese siktir çekip punk olmak filan da istemiyorum, sadece mutlu ve kendini anlatabilmiş bir insan olmak istiyorum. +

NOIR DESIR'E VEDA

Haykıran ben değilim, yer gümbürdüyor

Bazı rock grupları ekmekle su gibidir. Noir Désir'e de ekmekle su gibi ihtiyaç duyuyorduk. Bir trajedi, hapishane, yeniden bir trajedi, bu büyük grubu tam da sesini yükselteceği dönemde aramızdan aldı. Solistleri Bertrand Cantat toparlar mı, eski ruhu yakalarlar mı derken, acı ve resmî haber geldi: Artık ayrı sularda yelken açacaklar. Noir Désir tarihin altın sayfaları arasına yazılırken, İstanbullulara da bu tarihe bir küçük tanıklık düştü, hiç olmazsa ona sevinelim...

Derya Bengi

Tarih 13 Ekim 2010. Fransa'nın güneybatısında, Bordeaux yakınlarındaki Mérignac'ta, şubat ayında Şili'deki depremden zarar gören Mapuche yerlilerine yardım amacıyla düzenlenen bir konser. Kalabalık sahnede, yaşı biraz geçkince delikanlılar, gürültülü patırtılı gitarları, davullarıyla sıraya dizilmiş. Grubun resmî adı The Hyènes, yani Sırtlanlar, ama teoride ve pratikte Noir Désir'in dörtte üçü. 30 yıllık emektar davulcu Denis Barthe, 15 yıllık basçı Jean-Paul Roy ve sırtında Zapatista tişörtüyle efsane şarkıcı Bertrand Cantat. Yanlarında birkaç arkadaşları daha. Kendilerinden geçmişler, yeniyetme heyecanıyla Motörhead, AC/DC, The Clash şarkıları çalıp söylüyorlar. Esas dörtlüyü tamamlamak için Serge Teyssot-Gay lâzım, ama ortalarda yok...

Sene 1980. Bordeaux'daki Saint-Genès Lisesi'nin başında rock yelleri esen iki serserisi Sergio (Serge Teyssot-Gay) ve Bertrand Cantat, yanlarına Nini'yi (Denis Barthe) alarak bir grup kuruyor. Çalmayı henüz bilmeseler de, sabah akşam The Who, Led Zeppelin, Doors, Motörhead dinliyorlar, şehirdeki hiçbir konseri kaçırmıyorlar: Neil Young, The Clash, Bob Marley, AC/DC... Önce Psychoz diyorlar kendilerine, sonra 6.35, Station Désir, Noir Désirs ve en nihayet Noir Désir. Ağır ağır zirveye tırmanış, yürekli şarkılar, şiir, isyan, milyonlarca hayran. Sonra peş peşe ölümler, acı, trajedi... 13 Ekim 2010 gecesindeki The Hyènes konseri, belki de 30 yıl öncesine, o ilk günlere, ilk baharlara dönüş gösterisi. Biraz merhaba, biraz elveda. Bir yönüyle zaman durmuş, sanki köprülerin altından sular akmamış gibi. Bir yönüyle, o eski halimden eser yok şimdi!

2011'de yeni bir albüm yayınlaması beklenen Noir Désir, umutları suya düşürerek 30 Kasım günü Denis Barthe'ın açıklamasıyla tarihe karıştı. Sonun başlangıcı 2003'ün 26 Temmuz gecesiydi: Bertrand Cantat, Litvanya'nın Vilnius kentinde, sevgilisi aktris Marie Trintignant'la kavga etti. Bertrand'ın yumruğuyla komaya giren Marie, birkaç gün sonra can verdi. Cinayet suçundan sekiz yıl ceza alan Bertrand demir parmaklıklar ardında dört yıl yattı, 2007'de şartlı salıverildi, 2010 yazında tamamen özgürlüğüne kavuştu. Hapisteyken annesini yitirdi. 2010'un ocak ayında ise, mahkûmiyet sürecinde desteğini esirgemeyen eski karısı, iki çocuğunun annesi Kristina Rady'nin intiharına şa-

Soldan sağa Noir Désir: Bertrand Cantat, Denis Barthe, Serge Teyssot-Gay, Jean-Paul Roy

hit oldu. Dinmeyen bir lânetin hem faili hem kurbanı olarak selâmetini müzikte bulacağı sanılıyordu. Belki yine öyle olacak, ama ilacını artık Noir Désir'in kollarında aramayacak.

Serge Teyssot-Gay, 29 Kasım günü, 30 yıllık arkadaşı Bertrand'la aralarındaki duygusal, insanî ve müzikal uyumsuzluğu gerekçe göstererek gruptan ayrıldı. Sürekli cinayete vurgu yapan medyanın gölgesinde, grubun gidişatının yakışıksız ve uygunsuz bir hal almaya başladığını da söyledi ve bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Son noktayı ertesi gün Denis Barthe koydu, grubun dağıldığını ilan etti. Nini'ye göre Sergio kendi açısından haklı olabilirdi, yine de söylediklerine bazı itirazları vardı: Grup, medya ve toplum karşısında sağlam duruşunu ve mesafesini hiç yitirmemiş, uygunsuzluğa asla düşmemişti. Dağılma kararı, sadece Noir Désir'in sonuydu, dünyanın sonu değil.
Noir Désir gemisi batmasına battı, ama son yedi yıla hükmeden kalın pus tabakasının örtemediği hazine değerinde altı albüm ve daha bir sürü kayıt bıraktı geride. O müthiş şarkılar sıradan hatıralar değil, yolumuzu ışıtan birer fener, yönümüzü tayin eden birer pusula hâlâ.

Noir Désir 1987'de, altı şarkılık, 26 dakikalık bir mini albümle, "Où veux-tu qu'je r'garde"la yola çıktı. Adlarının hakkını verircesine ihtirasın kara dehlizlerinde gezinen, ısısını öfkeden, ateşten, yangından alan bir albümdü. Bir söyleşide William Faulkner, Hubert Selby Jr, Tennessee Williams gibi yazarlara tutkun olduklarını söylüyorlardı. Müziklerinin çıkış noktası The Gun Club'tı, nitekim prodüktör koltuğunda Jeffrey Lee Pierce'ın oturmasını hayal etmişlerdi. Fransız müziğinde rock ve şiir, daha bu ilk adımda, et ve tırnak gibi birbirine bağlandı. 1989'da çıkan ikinci albüm "Veuillez rendre l'âme (à qui elle appartient)"de yer alan "Aux sombres héros de l'amer" şarkısı, şanson geleneğine yaslanan taraflarıyla, belki de ilk "Le vent nous portera" denemesi olarak listelere girip Noir Desir'i on binlerce kişiye tanıttı. Vladimir Mayakovski - Lili Brik aşkına göz kırpan "A l'arrière des taxis" ve "white light white heat" feryadıyla tüm konserlerin favorisi "Les écorchés" şarkıları da, rock tarihinin en değerli post-punk klasiklerinden biri olan bu albümdeydi.

İlk ikisinden daha çiğ tonlar taşıyan ve Avrupalı yeni bir punk/blues arayışını resmeden "Du ciment sous les plaines" albümü 1991'de çıktı. Konserlerin bir diğer demirbaşı "En route pour la joie" ve küreselleşme çağına erken tepki "The Holy Economic War"un yer aldığı albüm, grubun diskografisi içinde her zaman, hak etmediği halde üvey evlat muamelesi gördü, yine de uzun soluklu turnelerin ve en önemlisi "Tostaky" gibi ince şişli, sık örgülü bir başyapıtın yolunu açtı. 1993'teki "Tostaky" albümü "Here It Comes Slowly"yle açılıp "Lolita nie en bloc"la

kapanıyor, “Ici Paris”yi, “One Trip One Noise”u ve keskin riff’iyle anti-nihilist marş “Tostaky (Le Continent)”ı barındırıyordu. Sinsice ilerleyen sıradan faşizm, sömürgeci Avrupa’nın yakıp yıktığı Latin Amerika’ya kâbus gibi çöken Amerikan rüyası, eski bir devrimin yeni çığlıkları, dünya metropollerindeki mutsuz yaşamların sürüklendiği Syd Barrett’vari çıkmazlar, melekler ve şeytanlar hayalet gibi geziniyordu şarkılarda.

Rock ve elektrogitar lisanının Fransızca tercümesi değildi Cantat’nın yaptığı. Rock’un tenhasında yeni bir yatak, yeni bir toprak, bir eldorado keşfetti. Rock’n’roll’u Rimbaud’nun, Ferré’nin, Gainbourg’un lisanına bir adak gibi sundu. İçindeki şiddeti, kelimelerin ve seslerin imbiğinden maharetle damıtarak olağanüstü güzel şarkılara dönüştürdü, bir öze varamayınca posayı millete şarkı diye yutturan pek çok grubun tersine. Sahne kişiliği Jacques Brel’den Jim Morrison ve Iggy Pop’a, Barbara’dan Patti Smith’e uzanan zincire eklenen son halkaydı. Çokanlamlı, çokkültürlü, açık uçlu mısraların ritmine binip giden şamanik bir tiyatro.

Fotoğraf: Muhsin Akgün

Ondaki cevheri ‘90’ların başlarında sinema dünyası da farketti. Cyril Collard’ın teklifine evet deseydi, “Yırtıcı Geceler”de başrol oynayacak, ölümle çerçevelenmiş tutkulu bir aşkı hikâye eden bu romanın AIDS’li biseksüel kahramanı Jean’ı canlandıracaktı. (Malûm, sonunda başrol ve müzikler dahil her şeyi Collard’ın kendisi üstlendi, yine de Noir Désir’in “Si rien en bouge” şarkısını filme katmadan edemedi.) Cezayirli yönetmen Mehdi Charef para bulabilse, Camus’nün “Yabancı”sını sinemaya uyarlayacaktı. Canına kıydığı Arap gencine ya da kaybettiği annesine, hayata ve ölüme dair her şeye karşı kayıtsız Mersault rolü için aklından Bertrand Cantat geçiyordu.

Rock ve elektrogitar lisanının Fransızca tercümesi değildi Bertrand Cantat’nın yaptığı. Rock’un tenhasında yeni bir yatak, yeni bir toprak, bir eldorado keşfetti.

Marcos’a selâm, yola devam

1996’daki “666.667 Club” albümüyle daha olgun, daha bilge, iyiden iyiye angaje bir grup hüviyeti kazandılar. Hippi döneminin çocuk grubu Les Poppys’in “Love, lioubov, amour”unun sample’landığı anti-kapitalist “L’Homme pressé”, hiddet ve mizah dengesiyle grup tarihinin en gözde şarkılarından biri oldu. “Un jour en France”da Le Pen’in ırkçı partisine giydirerek Fransız Devrimi’nin özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkelerini sorguladılar, “A ton étoile”de Chiapas dağlarındaki Marcos’a selam yolladılar. 2001’de, tam da 11 Eylül günü, içinde bir kehanet gibi “Le Grand incendie”nin (Büyük yangın) yer aldığı “Des visages des figures” çıkageldi. “Le vent nous portera” Türkiye dahil pek çok ülkeyi sallayan uluslararası bir hit olurken “A l’envers, à l’endroit”, “Lost”, “L’Appartement” gibi şarkılar klasikler arasına yazıldı. Ezelî ve ebedî muhalif şarkıcı Renaud, 2002’de kendisiyle yapılan bir söyleşide, Noir Désir’in sol cenahta yarattığı heyecana şapka çıkarıyor, “meşaleyi onlara devrettim” diyordu.

“Des Visages des figures”le kapılar ardına kadar şiire açıldı. “Des armes”, hiç bestelenmemiş bir Léo Ferré şiiriydi: Cantat bu mısraları bir ruh çağırma seansında sahibinin sesinden banda almış gibi, tepeden tırnağa Ferré ağzıyla okudu. Brigitte Fontaine’in katkılarıyla AB’ye nanik nanik selanik çeken “L’Europe” ise, 23 dakikalık yorumuyla albümün kapanışını yapan başlı başına bir şiir kitabıydı. 2002’de özel bir konserle sunulan “Nous n’avons fait que fuir”le, “şiir kitabı” mecaz olmaktan çıkıp ete kemiğe büründü. Cantat, yazdığı 519 satırlık bu şiiri arkadaşları eşliğinde 55 dakikalık kesintisiz müzikal bir performansla izleyiciye aktardı. Bitmedi: Macar asıllı eski karısı Kristin Rady’nin Fransızcaya çevirdiği Macar şair Attila Jozsef’e ait “Ce n’est pas moi qui clame”, bazı Noir Désir konserlerinde yorumlandı. “Ce n’est pas moi qui clame” öyle bir şiir ki, sanki bize Noir Désir müziğinin nerelerden geldiğini, kudretini, ilhamını, ilmini nerelerde bulduğunu söylüyor, doğuş ve varoluş sırrını ifşa ediyor: “Haykıran ben değilim, yer gümbürdüyor.”

Kazananlar ve kaybedenler

2008’de Attila Jozsef şiirlerine Serge Teyssot-Gay de el attı: Kristian Rady’nin çevirilerini bu kez aktör Denis Lavant yorumladı, Serge Teyssot-Gay ise Lavant’a eşlik etti. Zaten grubun 2003 sonrası bitkisel hayatında en faal üye, aman vermez gitarıyla Serge Teyssot-Gay oldu. Aletinin fişini prizden hiç çekmedi. Suriyeli udî Khaled Aljaramani’yle Interzone ikilisini, gitarist Marc Sens ve birkaç rapper’la free-rock ekibi Zone Libre’i oluşturdu, albümler yayınladı. 1996’da ve 2000’de, biri Georges Hyvernaud romanının müzikal uyarlaması hüviyetinde iki solo albüme imza attı. 2003’ten sonra edebiyat macerasını yazar Lydie Salvayre ve şair Krzysztof Styczynski’yle yaptığı çalışmalarla sürdürdü. Normalde ağzını bıçak açmayan, dörtlünün münzevî karakteri Sergio, Noir Désir’in akıbeti hakkında söz aldığında istekli gözüküyor, geleceğe umutla bakıyordu.

Cantat salıverildikten sonra, 2008’de, grubun sitesinden ücretsiz indirilebilen, siyasî manifesto niteliğinde iki şarkı kaydetti Noir Désir. “Gagnants / Perdants”ın altbaşlığı “iyi uykular çocuklar”dı ve Sarkozy iktidarının yalanlarına cepheden saldırıyordu: “Kazananlar arasına girmeye gönlümüz yok, ama kaybedenlerden olmayı da asla kabul etmiyoruz.” İkinci şarkı ise yüz küsur yıllık bir anıttı: Paris Komünü günlerinde kahvelerde, meydanlarda hep bir ağızdan söylenen “Le Temps des cerises”in rock cover’ı. “Kiraz zamanından kalma, kalbimdeki bu yara.”

Cantat’nın sahneye döndüğü gün 2 Ekim 2010’du. Yine Bordeaux yakınlarındaki Bègles kentindeki bir festivalde Eiffel grubunun misafiri olarak, “Le Temps des cerises”i, Eiffel şarkısı “A tout moment la rue”yü ve Iggy & The Stooges’tan “Search & Destroy”u söyledi. On gün sonra, 13 Ekim’de ise Mérignac’ta Şilili depremzedeler için düzenlenen konserde The Hyènes ve Guaka’yla sahne alarak “Ace of Spades”, “It’s A Long Way To The Top”, “I Fought The Law”, “I Put A Spell On You” ve akustik latinesk bir yorumla “Tostaky”yi seslendirdi. Ya sonrası?

Cinayet kelimesi günün birinde Noir Désir’le yan yana gelecek dense, insan derinden bir kaygıyla Cantat’nın John Lennon gibi bir suikasta kurban gideceğini düşünürdü herhalde. Ama hayat bambaşka bir cinayeti, bambaşka bir acıyı yazdı Cantat’nın (ve Marie Trintignant’ın ve onları sevenlerin) hanesine. Belki yaralarını sardığı, belki daha da yaralandığı bir suç ve ceza tedrisatından geçti. Bu karanlık tünelin ucunda ne var, orasını kimse bilmiyor.

Bari bildiğimiz kadarına bakalım. 12 Nisan 2002’de Noir Désir İstanbul’da çaldı. “Biz de o konserdeydik” demenin saadetini hayatta hiçbir şeye değişmeyeceğimizi biliyoruz en azından. Her şey yok olur, ama rüzgâr bizi taşır. O akşam orada ilâhî bir ateş yakıldı, sonsuzluğa bir kibrit çakıldı. Topluca bir trip, bir noise, bir elektroşok yaşandı. Ne kalır ondan geriye, ondan sonrası kalır. ✚

2010 2010 2010 2010

Güzelleri

BİR+BİR

Haftalık Express, senelerce Roll, tekrar aylık Express derken, geleneksel jürimiz yıllık muhasebesini Bir+Bir'e taşıdı, 2010'un müzik cevherlerini oya tahvil etti. Bakalım bizler neler dinlemişiz, refikimiz dergiler hangi albümlerde karar kılmış...

Dış Hatlar

1 **Neil Young** - Le Noise

Hindi Zahra - Handmade 2

Beach House - Teen Dream 3

4 **Arcade Fire** - The Suburbs

5 **Robert Plant** - Band Of Joy

6. Antony and The Johnsons - Swanlights **/ 7. Swans** - My Father Will Guide Me Up A Rope To The Sky **/ 8. Souad Massi** - Ô Houria **/ 9. Paul Weller** - Wake Up The Nation **/ 10. Massive Attack** - Heligoland **/ 11. Dead Weather** - Sea Of Cowards **/ 12. Robert Wyatt - Gilad Atzmon - Ros Stephen** - For The Ghosts Within **/ 13. Mulatu Astatke** - Mulatu Steps Ahead **/ 14. Vampire Weekend** - Contra **/ 15. Edwyn Collins** - Losing Sleep **/ 16. Gil Scott-Heron** - I'm New Here **/ 17. Gogol Bordello** - Trans-Continental Hustle **/ 18. Peter Gabriel** - Scratch My Back **/ 19. Elvis Costello** - National Ransom **/ 20. Natacha Atlas** - Mounqaliba **/ 21. David Byrne & Fatboy Slim** - Here Lies Love **/ 22. The Fall** - Your Future, Our Clutter **/ 23. The Ex** - Catch My Shoe **/ 24. Grinderman** - Grinderman 2 **/ 25. Danger Mouse & Sparklehorse** - Dark Night Of The Soul **/ 26. M.I.A.** - Maya **/ 27. Gonjasufi** - A Sufi and A Killer **/ 28. Alva Noto & Blixa Bargeld** - Mimikry **/ 29. Bonnie 'Prince' Billy & The Cairo Gang** - The Wonder Show Of The World **/ 30. Ariel Pink's Haunted Graffiti** - Before Today **/ 31. The Coral** - Butterfly House **/ 32. Françoise Hardy** - La pluie sans parapluie **/ 33. The Black Keys** - Brothers **/ 34. Laurie Anderson** - Homeland **/ 35. Kanye West** - My Beautiful Dark Twisted Fantasy **/ 36. Deerhunter** - Halcyon Digest **/ 37. These New Puritans** - Hidden **/ 38. Manic Street Preachers** - Postcards From A Young Man **/ 39. Kayo Dot** - Coyote **/ 40. Chumbawamba** - ABCDEFG **/ 41. Foals** - Total Life Forever **/ 42. Ali Farka Touré & Toumani Diabate** - Ali & Toumani **/ 43. The National** - High Violet **/ 44. Giant Sand** - Blurry Blue Mountain **/ 45. Lloyd Cole** - Broken Record **/ 46. LCD Soundsystem** - This Is Happening **/ 47. Wildbirds & Peacedrums** - Rivers **/ 48. Gorillaz** - Plastic Beach **/ 49. Dum Dum Girls** - I Will Be **/ 50. Sun Kil Moon** - Admiral Fell Promises

İç Hatlar

1 **DDR** - Agitprop

2 **Nekropsi** - 1998

3 **Hayko Cepkin** - Sandık

4 **Baba Zula** - Gecekondu

5 **Ceylan Ertem** - Soluk

6. Ricochet - The Burning One **/ 7. Jehan Barbur** - Hayat **/ 8. Mirkelam & Kargo** - RRDP **/ 9. Aynur** - Rewend **/ 10. Sakareller** - Beş Dakika Daha / **11. Bedük** - Go **/ 12. Muammer Ketencoğlu** - Gezgin **/ 13. Melis Danişmend** - Daha Az Renk **/ 14. Yıldız Tilbe** - Hastayım Sana **/ 15. Rakı** - Kokoteks Ltd. **/ 16. Flört** - Demli **/ 17. Alper Maral** - Elektroakustisch! **/ 18. Mor ve Ötesi** - Masumiyetin Ziyan Olmaz **/ 19. Şevket Akıncı - Demirhan Baylan - Şenol Küçükyıldırım - Robert Reigle** - Century **/ 20. Mikail Aslan** - Petag - Dersim Ermeni Halk Şarkıları **/ 21. Bandista** - Dikkat Askersiz Bölge EP / Şu Anda Şimdi EP **/ 22. Dinar Bandosu** - Aya da Gidelim Osman **/ 23. On Your Horizon** - Home **/ 24. Korhan Futacı & Kara Orkestra** - Geleneksel Mahşer Günü **/ 25. Nilüfer Akbal** - Herîrê

SPIN **1. Kanye West -** My Beautiful Dark Twisted Fantasy
2. Deerhunter - Halcyon Digest
3. Arcade Fire - The Suburbs
4. LCD Soundsystem - This Is Happening **/ 5. Jamey Johnson -** The Guitar Song **/ 6. Janelle Monáe -** The ArchAndroid **/ 7. Grinderman -** Grinderman 2 **/ 8. M.I.A. -** Maya **/ 9. Kid Cudi -** Man On The Moon II: The Legend Of Mr. Rager **/ 10. Robyn -** Body Talk **/ 11. Vampire Weekend -** Contra **/ 12. Yeasayer -** Odd Blood **/ 13. Big Boi -** Sir Luscious Left Foot: The Son Of Chico Dusty **/ 14. Best Coast -** Crazy For You **/ 15. Titus Andronicus -** The Monitor **/ 16. Drake -** Thank Me Later **/ 17. Beach House -** Teen Dream **/ 18. Superchunk -** Majesty Shredding **/ 19. No Age -** Everything In Between **/ 20. MGMT -** Congratulations **/ 21. Crystal Castles -** Crystal Castles **/ 22. Cee Lo Green -** Lady Killer **/ 23. Gorillaz -** Plastic Beach **/ 24. Wavves -** King Of The Beach **/ 25. Of Montreal -** False Priest

Kanye West

Rolling Stone **1. Kanye West -** My Beautiful Dark Twisted Fantasy
2. The Black Keys - Brothers
3. Elton John & Leon Russell - The Union
4. Arcade Fire - The Suburbs **/ 5. Jamey Johnson -** The Guitar Song **/ 6. Vampire Weekend -** Contra **/ 7. Drake -** Thank Me Later **/ 8. Robert Plant -** Band Of Joy **/ 9. Eminem -** Recovery **/ 10. LCD Soundsystem -** This Is Happening **/ 11. The Dead Weather -** Sea Of Cowards **/ 12. John Mellencamp -** No Better Than This **/ 13. Taylor Swift -** Speak Now **/ 14. Robyn -** Body Talk **/ 15. The National -** High Violet **/ 16. Kid Rock -** Born Free **/ 17. Beach House -** Teen Dream **/ 18. Kings Of Leon -** Come Around Sundown **/ 19. M.I.A. -** Maya **/ 20. Neil Young -** Le Noise **/ 21. Big Boi -** Sir Lucious Left Foot: The Son Of Chico Dusty **/ 22. Spoon -** Transference **/ 23. Elizabeth Cook -** Welder **/ 24. Maximum Balloon -** Maximum Balloon **/ 25. Superchunk -** Majesty Shredding

MOJO **1. John Grant -** Queen Of Denmark
2. Arcade Fire - The Suburbs
3. MGMT - Congratulations
4. Edwyn Collins - Losing Sleep **/ 5. The Black Keys -** Brothers **/ 6. Paul Weller -** Wake Up The Nation **/ 7. Midlake -** The Courage Of Others **/ 8. Phosphorescent -** Here's To Taking It Easy **/ 9. The Coral -** Butterfly House **/ 10. Doug Paisley -** Constant Companion **/ 11. Deerhunter -** Halcyon Digest **/ 12. Mavis Staples -** You Are Not Alone **/ 13. Joanna Newsom -** Have One On Me **/ 14. Manic Street Preachers -** Postcards From A Young Man **/ 15. Avi Buffalo -** Avi Buffalo **/ 16. Ariel Pink's Haunted Graffiti -** Before Today **/ 17. Roots Manuva meets Wrongtom -** Duppy Writer **/ 18. Caribou -** Swim **/ 19. Rumer -** Seasons Of My Soul **/ 20. Grinderman -** Grinderman 2 **/ 21. Isobel Campbell & Mark Lanegan -** Hawk **/ 22. Sam Amidon -** I See The Sign **/ 23. Sharon Jones and The Dap Kings -** I Learned The Hard Way **/ 24. The Jim Jones Revue -** Burning Your House Down **/ 25. Foals -** Total Life Forever

Pitchfork **1. Kanye West -** My Beautiful Dark Twisted Fantasy
2. LCD Soundsystem - This Is Happening
3. Deerhunter - Halcyon Digest
4. Big Boi - Sir Lucious Left Foot: The Son Of Chico Dusty **/ 5. Beach House -** Teen Dream **/ 6. Vampire Weekend -** Contra **/ 7. Joanna Newsom -** Have One On Me **/ 8. James Blake -** The Bells Sketch EP / CMYK EP / Klavierwerke EP **/ 9. Ariel Pink's Haunted Graffiti -** Before Today **/ 10. Titus Andronicus -** The Monitor **/ 11. Arcade Fire -** The Suburbs **/ 12. Janelle Monáe -** The ArchAndroid **/ 13. No Age -** Everything In Between **/ 14. Flying Lotus -** Cosmogramma **/ 15. Robyn -** Body Talk **/ 16. Sleigh Bells -** Treats **/ 17. Caribou -** Swim **/ 18. Erykah Badu -** New Amerykah Part Two: Return Of The Ankh **/ 19. How To Dress Well -** Love Remains **/ 20. Oneohtrix Point Never -** Returnal **/ 21. The Walkmen -** Lisbon **/ 22. Girls -** Broken Dreams Club EP **/ 23. Das Racist -** Sit Down, Man **/ 24. Hot Chip -** One Life Stand **/ 25. Sufjan Stevens -** The Age Of Adz

WIRE **1. Actress -** Splazsh
2. Oneohtrix Point Never - Returnal
3. Swans - My father Will Guide Me Up A Rope To The Sky
4. Joanna Newsom - Have One On Me **/ 5. Catherine Christer Hennix -** The Electric Harpsichord **/ 6. Rangers -** Suburban Tours **/ 7. Ariel Pink's Haunted Graffiti -** Before Today **/ 8. John Tilbury & Sebastian Lexer -** Last Daylight **/ 9. Keith Fullerton Whitman -** Disengenuity/Disengenuousness **/ 10. Kevin Drumm -** Necro Acoustic **/ 11. Sun City Girls -** Funeral Mariachi **/ 12. Annette Krebs & Taku Unami -** Motobachii **/ 13 Sun Araw -** On Patrol **/ 14. Gonjasufi -** A Sufi and A Killer **/ 15. Big Boi -** Sir Lucious Left Foot: The Son Of Chico Dusty **/ 16. Joe Colley -** Disasters Of Self **/ 17. Richard Skelton -** Landings **/ 18 Emeralds -** Does It Look Like I'm Here? **/ 19. Eleh -** Location Momentum **/ 20. Autechre -** Oversteps **/ 21. Helena Gough -** Mikroklimata **/ 22. Demdike Stare -** Liberation Through Hearing **/ 23. Marina Rosenfeld -** Plastic Materials **/ 24.Bill Orcutt -** Way Down South **/ 25. Flying Lotus -** Cosmogramma

Joanna Newsom

UNCUT **1. Joanna Newsom -** Have One On Me
2. Neil Young - Le Noise
3. Paul Weller - Wake Up The Nation
4. Arcade Fire - The Suburbs **/ 5. Robert Plant -** Band Of Joy **/ 6. Ariel Pink's Haunted Graffiti -** Before Today **/ 7. John Grant -** Queen Of Denmark **/ 8. Ali Farka Touré & Toumani Diabate -** Ali and Toumani **/ 9. LCD Soundsystem -** This Is Happening **/ 10. Grinderman -** Grinderman 2 **/ 11. Drive-By Truckers -** The Big To-Do **/ 12. These New Puritans -** Hidden **/ 13. Vampire Weekend -** Contra **/ 14. The National -** High Violet **/ 15. Field Music -** Field Music (Measure) **/ 16. Gil Scott-Heron -** I'm New Here **/ 17. The Fall -** Your Future, Our Clutter **/ 18. Gorillaz -** Plastic Beach **/ 19. Manic Street Preachers -** Postcards From A Young Man **/ 20. Oneohtrix Point Never -** Returnal **/ 21. Hans Chew -** Tennessee and Other Stories **/ 22. Spoon -** Transference **/ 23. Teenage Fanclub -** Shadows **/ 24. Alasdair Roberts -** Too Long In This Condition **/ 25. Gayngs -** Related

NME **1. These New Puritans -** Hidden
2. Arcade Fire - The Suburbs
3. Beach House - Teen Dream
4. LCD Soundsystem - This Is Happening **/ 5. Laura Marling -** I Speak Because I Can **/ 6. Foals -** Total Life Forever **/ 7. Zola Jesus -** Stridulum II **/ 8. Salem -** King Night **/ 9. Liars -** Sisterworld **/ 10. The Drums -** The Drums **/ 11. The National -** High Violet **/ 12. Caribou -** Swim **/ 13. Gayngs -** Relayted **/ 14. The Fall -** Your Future, Our Clutter **/ 15. Yeasayer -** Odd Blood **/ 16. Grinderman -** Grinderman 2 **/ 17. Factory Floor -** Untitled **/ 18. Warpaint -** The Fool **/ 19. MGMT -** Congratulations **/ 20. Deerhunter -** Halcyon Digest **/ 21. Janelle Monáe -** The ArchAndroid **/ 22. Swans -** My Father Will Guide Me Up A Rope To The Sky **/ 23. Ariel Pink's Haunted Graffiti -** Before Today **/ 24. Vampire Weekend -** Contra **/ 25. Avi Buffalo -** Avi Buffalo

LCD Soundsystem

les inrockuptibles **1. Arcade Fire -** The Suburbs
2. MGMT - Congratulations
3. Janelle Monáe - The ArchAndroid
4. Sufjan Stevens - The Age Of Adz **/ 5. The Black Keys -** Brothers **/ 6. Foals -** Total Life Forever **/ 7. Arnaud Fleurent-Didier -** La Reproduction **/ 8. LCD Soundsystem -** This Is Happening **/ 9. N.E.R.D. -** Nothing **/ 10. Local Natives -** Gorilla Manor **/ 11. Katerine -** Philippe Katerine **/ 12. Deerhunter -** Halcyon Digest **/ 13. The Coral -** Butterfly House **/ 14. Big Boi -** Sir Lucious Left Foot: The Son Of Chico Dusty **/ 15. Midlake -** The Courage Of Others **/ 16. Two Door Cinema Club -** Tourist History **/ 17. Beach House -** Teen Dream **/ 18. The Drums -** The Drums **/ 19. She & Him -** Volume 2 **/ 20. Avi Buffalo -** Avi Buffalo **/ 21. Harlem -** Hippies **/ 22. Yeasayer -** Odd Blood **/ 23. Vampire Weekend -** Contra **/ 24. Gil Scott-Heron -** I'm New Here **/ 25. Sleigh Bells -** Treats

KARA TREN: CAPTAIN BEEFHEART

Abesle iştigal

1967'den '80 başlarına kadar yaptığı işin etkisi bildik zaman mefhumuyla ölçülemez. Captain Beefheart, blues'u rock'a bağlamaktan, saykodelik "trip"ten çok daha fazlasını, ucu son derece açık bir müzikal ilhamı kuşaklar dolusu müzisyene bahşetti. Frank Zappa'nın çocukluk arkadaşıydı, ama zaten birbirlerini bulurlardı. 17 Aralık'tan bu yana "Trout Mask Replica"yı döndürüp duruyoruz. Ustayı saygıyla uğurluyoruz...

Erdir Zat

Eğer çok kısa bir özet gerekiyorsa, Captain Beefheart şamandı. İleri endüstri toplumundan ve Batı uygarlığından hiçbir zaman hazzetmedi. Vahşi hayvanların modern insandan çok daha üstün olduğunu düşünüyordu. Parkları değil, çölleri severdi. Doğanın tekinsizliğiyle barışıktı. Sanki kozmos yeryüzünde temsilci olarak onu seçmişti. Pek çok kişiye demonik geliyor, meşum varlığıyla ahlâkçıları ürkütüyordu. Doğa gibi, ne iyi ne kötüydü. Bu yönüyle kavramsal sanatın öncüsü Joseph Beuys'un müzik âlemindeki muadili olarak görüldü. Ünlü rock'n'roll eleştirmeni Lester Bangs, Beefheart'ı "altmışlarda ortaya çıkan dört-beş dehadan biri" olarak tanımlayıp sapkın kült lideri Charles Manson ile sinema büyücüsü Alfred Hitchcock arasında bir yere yerleştirmişti. Onu Dada'nın yeniden doğuşu olarak kabul edenler vardı: Tristan Tzara'nın primitif şiirinin reenkarnasyonuydu...

Asıl adı Don Glen Vliet'ti. 1941'de Hollanda kökenli bir ailenin oğlu olarak Los Angeles'ta doğdu. Babası benzinciydi. Üç yaşında resim ve heykel yapmaya başladı. Hayvan formlarına, özellikle dinozor, mamut gibi prehistorik olanlara ve balıklara düşkündü. Dokuz yaşında Los Angeles hayvanat bahçesinin düzenlediği heykel yarışmasında birinci olup akademik çevrede farkedildi. 11 yaşında Avrupa'da heykel eğitimi almasını sağlayacak bursu ailesinin muhalefeti yüzünden geri çevirdi. 13 yaşında ailesiyle birlikte California'nın içlerindeki Lancaster'a taşındı ve burada tanıştığı okul arkadaşı Frank Zappa ile kanka oldu. Birlikte ananas çöreği yiyip deli gibi Chicago blues ve r&b plakları dinliyorlardı. Don, Zappa'nın davul çaldığı ergenlik grupları Omens ve Blackouts'ta vokal yapıp armonika çalıyordu. 1965'te r&b gitaristi Alex Snouffer tarafından keşfedildi, Don Van Vliet adını aldı. 1966'da Bo Diddley'in "Diddy Wah Diddy" şarkısını yorumladığı ilk 45'liğini çıkardı. 1967'de ise Captain Beefheart and His Magic Band'in ilk albümü "Safe As Milk" geldi...

Bizzat Zappa tarafından verilen takma adı, hiçbir zaman çekilemeyen "Captain Beefheart vs. The Grunt People" filminden geliyordu. Zappa, 1964'te yazıp 1969'da teksir kitap olarak yayınladığı senaryoda Captain Beefheart rolünü Don Van Vliet'in oynayacağını, filmde ayrıca Howlin' Wolf'un, Mothers of Invention elemanlarının ve Jefferson Airplane'den Grace Slick'in rol alacağını belirtiyordu. Ama bu izahat yetmedi, "beef heart" (sığır kalbi) tabiri özellikle dikkat çektiği için Zappa'ya sordular: "Bu karakterin adı Don Van Vliet'in tıpkı [eski ABD başkanı] Harry Truman'a benzeyen amcasından çıktı. Alan Amca, Don'un kız arkadaşı Laurie ortalıkta dolaşırken tuvaletin kapısını kapatmadan işerdi ve onun duyacağı biçimde aletinin nasıl da büyük olduğundan, kocaman bir sığır kalbine benzediğinden bahsederdi."

"Beef" (beef bayonet) argoda "penis" anlamına geliyordu. Penis-kalp... Aşka dair bu iki organın münasebetsizce bütünleşmesi, Zappa'yla paylaştığı kara mizah kadar, Beefheart'ın müziği, şiiri, sanatıyla ortaya koyduğu radikal estetiği de zekice ifade ediyordu.

Captain Beefheart, Delta blues'un Son House, Robert Johnson gibi atalarına, Howlin' Wolf, Muddy Waters gibi çağdaşı olan Chicago blues ustalarına takıntılı biçimde bağlıydı. Screamin' Jay Hawkins'in vokal tekniğini örnek alıyordu. Ayrıca John Coltrane, Thelonious Monk, Ornette Coleman gibi cazcılara hayrandı. Zaman içinde kendini kanıtlayan sıkı enstrümantalistlerden oluşan (kadroda Ry Cooder bile bulundu) Magic Band'e kafasındakileri yaptırmak için büyük baskı uyguladığı anlatılır. Ustalarının blues sound'unu birebir yakalamak istiyordu. Otoriter bir orkestra lideriydi. "Safe As Milk" ve ardından gelen "Strictly Personal" (1968) albümlerinde yeryüzünde olup biten her şeyden çekinmeden söz edebilen, blues tandanslı ve tamamen yeni bir rock'n'roll sound'u ortaya koydu. İleride yapabileceklerinin işaretini verdi. Ama hâlâ yeterince "vahşi" değildi.

1969'da Zappa'nın kurduğu Straight Records şirketine geçen Captain Beefheart, burada kendisinden ticarî başarı bekleyen öteki plak şirketlerinde bulamadığı sanatsal özgürlüğü buldu ve manifestosunu tamamlamaya girişti. Zappa'nın prodüktörlüğünde altı saatlik tek bir seans şeklinde kaydedilen "Trout Mask Replica" albümü daha önce kimsenin cesaret edemediği karanlık sulara yelken açtı. Doğaçlama yapıldı, ama parçaların her biri haftalarca prova edilmişti. Devrin etkin akımı minimalizme "maksimalizm" ile karşı çıkarak bir kakofoni başyapıtı oluşturan albüm, kelimenin tam anlamıyla "abesle iştigal" ediyordu. Alelâdenin dolaysız ifadesini yakalamak için karton kolilerden davul seti bile hazırlamışlardı. Yeri geldikçe tenor ve soprano saksofon, bas klarinet, borazan ve çeşitli nefesli sazları üfleyen Captain Beefheart, kendi yazdığı soyut liriklerde gerçeküstü bir dünyayı kendine özgü bilinç akımıyla dillendirdi. Ancak sözleri büsbütün anlaşılmaz değildi. Yer yer kabareyi andıran müzikal skeçler gibi akan şarkılarda modernizm yalanlarından, konformizmden, Amerikan rüyasının çöküşünden, savaştan, soykırımdan, aşktan, seksten ve hayata dair envai çeşit nesneden dem vurduğu izlenebiliyordu. Bütün bunlar sanki bir tımarhane ortamında seslendiriliyordu. Kaos, melankoli, paradoks, absürd... Rock'n'roll ve blues'un yanına deneysel müzik, kesif bir free caz ve Amerikan müziğinin öteki formları eklenmişti.

Captain Beefheart'ın daha sonra çıkardığı dokuz albüm, özellikle 1972'de peşpeşe gelen "The Spotlight Kid" ve "Clear Spot", yıllar sonra "Trout Mask Replica" sound'una geri döndüğü "Doc At the Radar Station" (1980) ve hayranlarıyla vedalaştığı "Ice Cream For Crow" (1982) birer rock'n'roll harikasıydı. Ama müzikal anlamda çok daha ileri gitmiş olsalar da, "Trout Mask Replica"nın gölgesinde kaldılar. Öte yandan, "Trout Mask Replica" ciddi bir ticarî başarısızlıktı. ABD'de liste yüzü görmedi. İngiltere'de ilk çıktığı hafta –Frank Zappa'nın hatırına– 21 numarada boy gösterdi, ertesi hafta kaybol-

du. Ama öyle bir miras bıraktı ki, kuşaklar boyu tüketilemedi. Rolling Stone'un 2003'te hazırladığı Bütün Zamanların En İyi 500 Albümü listesinde 58 numaradaydı.

Captain Beefheart müzik sahnesine çıktığı '60'lardan günümüze kadar uzanan geniş zamansal kesitte birçok sanatçıyı, topluluğu ve akımı etkiledi. Bunların başında elbette hem dayanışma hem de rekabet içinde bulunduğu dostu Zappa geliyordu. Zappa'nın "Hot Rats" (1969), "One Size Fits All" (1975), "Zoot Allures" (1976) gibi unutulmaz albümlerinde vokal yaptı, birlikte turnelere çıktılar. Rock müziğin cesur sanatsal deneyimleri ortaya koyduğu erken '70'lerde Captain Beefheart'ın damgası vardı. Akranlarından İngiliz progresif rock grubu Edgar Broughton Band, model aldığı Howlin' Wolf blues'unu deneysel bir alana kaydırırken ondan cesaret aldı ve ilk resmî Captain Beefheart cover'ı olan "Dropout Boogie"yi –üstelik Shadows'un zamanlarüstü "Apache" parçasıyla harmanlayarak– 1970'te kaydetti. Velvet Underground, özellikle John Cale, Laurie Anderson, The Residents, Henry Cow gibi avangard rock grupları, endüstriyel müziğin iki öncü şairi Genesis P-Orridge ve Z'EV en önemli esin kaynakları arasında Zappa'nın yanısıra onun adını veriyordu.

Punk ve post-punk dönemlerinde bu manyetik etki daha geniş bir yelpazeye yayıldı. Sex Pistols'ın (sonraları Public Image Limited) Johnny Lydon'ı ve Clash'in Joe Strummer'ı onun müzikal oğullarıydı. Magazine'in 1978'de kaydettiği "I Love You Big Dummy" cover'ı bayrağın yeni kuşaklara aktarıldığını gösteren teslimat belgesiydi. Gang Four, Siouxsie and The Banshees, Pere Ubu, Minutemen, Babe The Blue Ox, The Fall gibi post-punk grupları, Talking Heads, Blondie, Devo, The Bongos, B-52's gibi New Wave ekipleri kaptanın müziğinden derin etkiler taşıyordu. 1988'de yapılan "Fast 'n' Bulbous" adlı tribute albümde Sonic Youth, XTC, Dog Faced Hermans, The Scientists, That Petrol Emotion gibi punk tedrisatından geçmiş alternatif rock grupları Captain Beefheart parçalarını yorumlayarak kuşaklararası sürekliliği korudu.

Ne var ki, Captain Beefheart'ın en yakın müzikal akrabası olma ünvanı Tom Waits'te kaldı. İlk defa efsanevî "Swordfishtrombones" (1983) albümünde başgösteren iptilâyı Tom Waits şu sözlerle ifade edecekti: "Beefheart'ı bir kere işitmişsen artık onu üstünden söküp atamazsın, kahve ya da kan lekesi gibi elbisene yapışır kalır." Bir başka şaman, İngiliz avant-rock grubu The Fall'un sesi Mark E. Smith de aynı dertten mustaripti; 1993'te John Peel Sessions serisinde yaptığı "Beatle Bones 'n' Smokin' Stones" cover'ıyla kaptana şapka çıkardı. Gene o dönemde faaliyette olan grunge akımı da Captain Beefheart'ın müziğini saygıyla anıyordu. Nirvana'dan Kurt Cobain ve Red Hot Chili Peppers'tan John Frusciante bunu açıkça ifade etti. Hatta Frusciante gruptan ayrıldıktan sonra "bir süre resim yapıp sadece 'Trout Mask Replica' dinleyeceğim" demişti. Pixies'in kılavuz kaptanı, Placebo'dan Franz Ferdinand'a, Beck'ten The Kills'e, John Osborne'dan PJ Harvey'e birçok yakın zaman sanatçısına da yol gösterdi. White Stripes defaten Beefheart cover'ladı...

Captain Beefheart'ın anısına yapılan bu ruhanî geçit töreninde rock tarihinin bütün "arıza" figürlerinin toplanması şaşırtıcı değil. Lester Bangs, '60 kuşağının "rock'n'roll ve genel olarak Amerikan kültürünün dibine kadar gitme arzusunu" Beefheart'ın körüklediğini söylüyordu. Bu yüzden edebiyattan estetiğe, Amerikan kültürünün ifade bulduğu her alanda onun izlerine rastlamak mümkündü. "Simpsons" çizgi film dizisinin yaratıcısı ünlü çizer Matt Groening'in Captain Beefheart hayranlığı çemberin 360 derecelik dönüşünü tamamlıyor. "O zamana kadar duyduğum en berbat şeydi" diyor Groening, "Trout Mask Replica" için. 15 yaşında pikaba taktığı albümün zihnindeki yankılarını anlatmaya şöyle devam ediyor: "Berbattı, içimden bir şeyler denemeye bile çalışmamışlar dedim. Uyduruk bir kakofoniydi. Frank Zappa'nın bana bunu yapabileceğine inanamadığım için birkaç defa daha dinledim. Laf aramızda, duble albüme dünyanın parasını bayılmıştım. Dinledikçe anladım ki, bilinçli olarak yapmışlardı, tam olarak bu sesi istiyorlardı. Altıncı, yedinci dinleyişimde jeton düştü. Hayatımda dinlediğim en büyük albümdü ve hâlâ böyle düşünüyorum."

Don Van Vliet, 1982'de Captain Beefheart'ı öldürdü. Müzik defterini ebediyen kapattı. Arizona'da çölün ortasında yaşamaya başladı ve kendini resme verdi. Picasso çocuk gibi resim yaptıysa, Don Van Vliet vahşi hayvan gibi resim yaptı. Kendini dış dünyadan gelen her türlü etkileşime kapatıp varoluşun coşkusunu hayvanların etik saflığında aradı. Büyük, çok büyük sanatçıydı... ✚

KARATREN

Peter Christopherson

(27 Şubat 1955 – 24 Kasım 2010)

Sasha Grey'in kılavuz bellediği performans grubu COUM Transmissions dağılıp Throbbing Gristle'a evrildiğinde devreye girmişti. Endüstriyel müziğin kökünü ateşleyen, toplumun dibine dinamit koyan bu punk devri topluluğu, dönemin yaygın zevki için katlanılmaz bir müzik üretiyor, tedirgin edici, tabu kırıcı, halkı isyana teşvik edici bir yayın yapıyordu. Aynı dönemde Pink Floyd'un "Animals"ı, Peter Gabriel'in ilk üç albümünün meşhur kapaklarını da tasarlayan Peter Christopherson, '80'lerde sevgilisi John Balance'la elektronik araştırmalarını ve yıkıcı faaliyetlerini sürdürdü. Captain Beefheart dinleyerek büyümüştü, bu arızalı ses âlemine endüstriyel gürültüyü ekleyen o oldu.

Henryk Górecki

(6 Aralık 1933 – 12 Kasım 2010)
Modernist klasik müziğin 20. yüzyıldaki köşetaşlarından biriydi. Atonal besteleriyle Polonya seriyalizminin öncülerindendi. Son dönemlerinde daha dinlenebilir bir ahenge yöneldi, zaten en çok bilinen eseri de hâlâ 3. Senfoni, yani 1976'da Holocaust kurbanları için yazdığı "Acıların Senfonisi"... '90'larda büyük şöhrete kavuşan üç bölümlük eser, Lamb grubunun en büyük hiti "Górecki"de de kullanıldı. Aslında, bugün dinlediğimiz birçok popüler eserde onun '50'lerde giriştiği deneylerin izleri var.

Bobby Farrell

(6 Ekim 1949 – 30 Aralık 2010)
Boney M'in gülleri soldu, bülbülleri sustu, Bobby Farrell voodoo rahmetine kavuştu. Antiller'de doğan bir siyah olarak dünyayı '70'lerde büyülemiş, euro-disko'nun kralı olmuştu. Dans topu diye bir şey döndükçe onun da adı hatırlanacak "Daddy Cool" diye...

FEN VE TABİAT DÜŞLERİ

İNSANDA ŞİDDET TEMAYÜLÜ (4) **Tuncer Erdem**

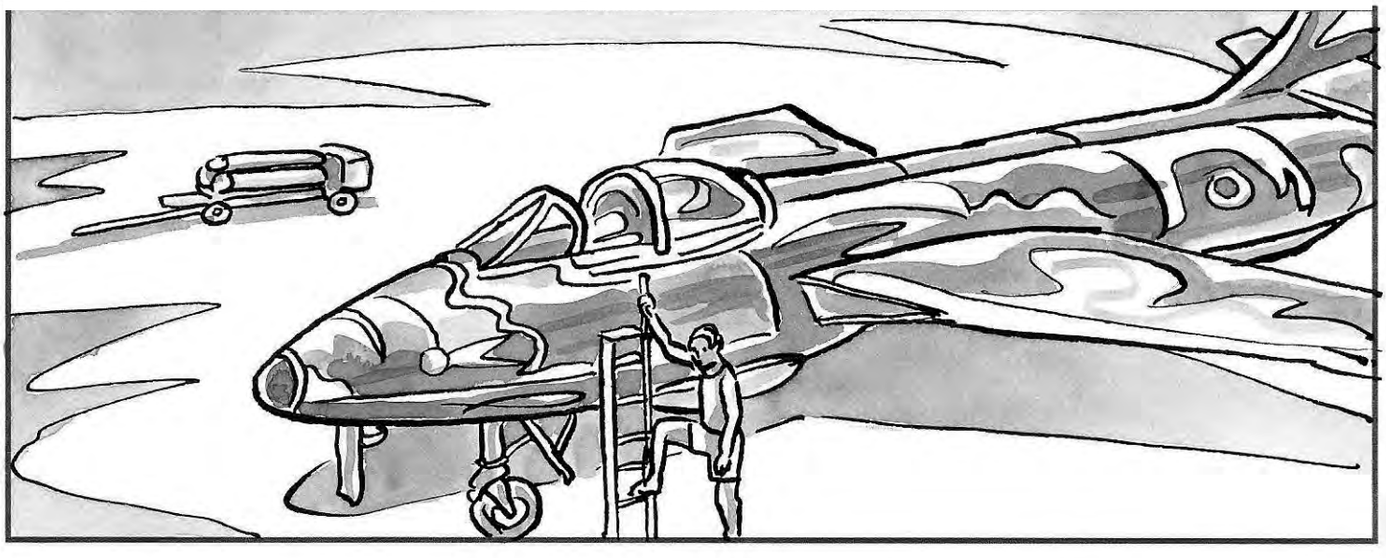
salyaya bulanmış diş, kızıla dönmüş göz akı, bir öfkeyi kusmak ister dışarı

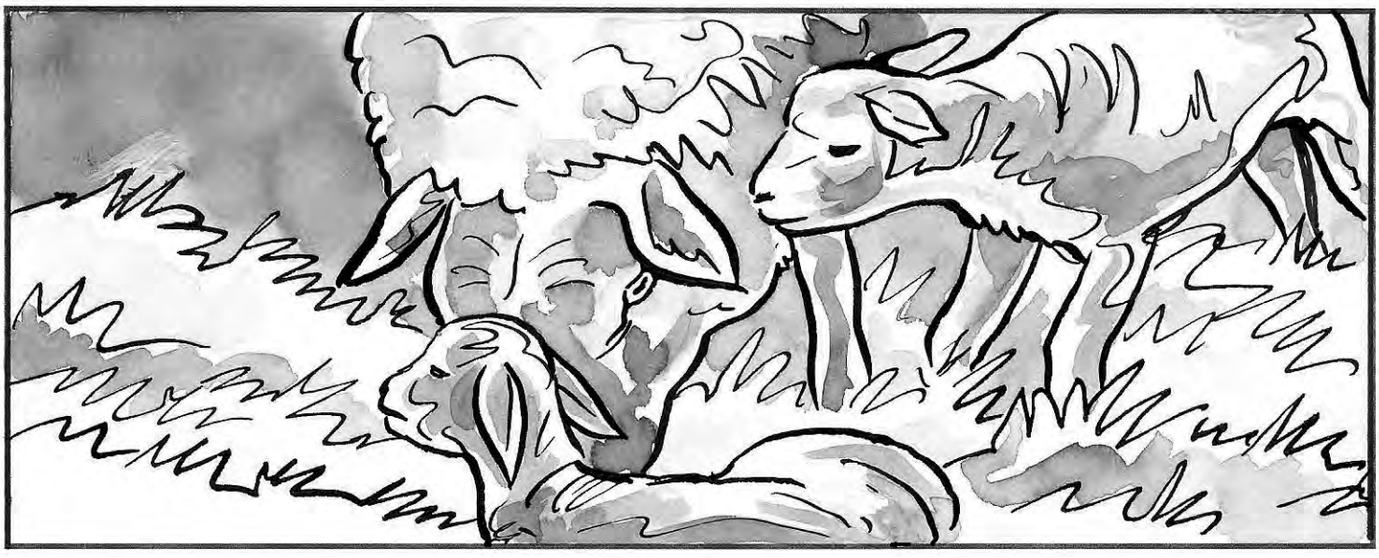
tırnaklar ete gömülür, dudakların kenarından köpükler saçılır, bir suretin aslına saldırılır

yüz yüze gelinmemiş hasımlar yaratılır çoğu zaman, hayali düşmanlara kin beslenir hiddetle ...

örgü ören kadınlar, okul bahçesindeki çocuklar, yazı yazanlar, evde kitap okuyanlar ve süt veren hayvanlar

eli kanlı avcılara hedef gösterilir

ölü, toprağın altında inmeden önce, yüzünde alaycı bir tebessüm belirir

TEFRİKA: CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH (8)

Marul, etik, estetik

Tefrikamızın sekizinci bölümünde Ahmet Kaya'nın "Bir Acayip Adam"ından giriyoruz, havadan, sudan, pırasadan, maruldan devam edip Haiti üzerinden Çankaya köşküne uzanıyoruz...

Söyleşi: Yücel Göktürk - Ulaş Özdemir

BİR ACAYİP ADAM (AHMET KAYA, "BAŞIM BELADA")

CEMAL KAFADAR: Bu sefer kolay yerden sordunuz. *(gülüyor)* Ahmet Kaya. Tam da vakti yani.

Biliyor muydunuz bu şarkıyı?

Hayır.

"Bir Acayip Adam".

"Bir cebinde daaas Kapital"... *(gülüyor)* Bob Dylan için demiştik ya, "onun ağzına yakışır başkasında sırıtacak şeyler", burada da "daaas Kapital" yakışıyor. Marifet yani. Kim yazmış bu şarkıyı?

Yusuf Hayaloğlu.

Güzel yazmış. "Küçük bir koydu... Bir cebinde kenevir tohumu..." *(gülüyor)* On yıl olmuş, değil mi? Bir dönüm noktası. Express'te okudum o gece için yazılanları. Böyle bir şeyin olabilmesi güzel. Barışma demeyeyim ama, bir şey olmuş. Birileri hiç olmazsa "biz Ahmet Kaya'nın yanındaydık, yanındayız" diye buluşmuş.

Bardağın dolu tarafına bakarsak, on yılda öyle bir noktaya gelindi ki, Ahmet Kaya için "Vay Şerefsiz" manşetini atan Hürriyet'in yazarları ve o dönemki yayın yönetmeni "çevir kazı yanmasın"a mecbur kaldı.

"Zırva tevil götürmez" diye bir laf var ya, o yani. *(gülüyor)* O günlerde buradaydım, hatta televizyonda seyrettim o gece patlayan olayları. Öfkeyle dolmuştu içim. Test gibiydi. Sonraki günlerde konuştuğun insanların aldığı tavırdan hemen nerede durduklarını anlayabiliyordun. "Severiz Ahmet Kaya'yı, ama..." diye başlayan cümleleri dinleyemiyordum. "Ama"nın gitmeyeceği bir yer varsa orası. Ne kadar da masum kalıyor değil mi Ahmet Kaya'nın söylediği! Düşünülemez gibi gelmişti demek ki. "Kürtçe klip" de ne demek! Çatal-matal fırlattılar. Kovaladılar. Sonra da memleketten kovaladılar zaten. Öyle bir güruh havası doğunca neler olabiliyor. Geçen akşam herkes görmüştür televizyonda; Maraş katliamının yıldönümü dolayısıyla düzenlenen anma törenini engellemek için yürüyüş yapanlar, "burası Maraş, buradan çıkış yok" diye bağırıyordu. Sonra televizyona çıkıp bu da herhangi bir tavırmış gibi tartışıyor gazeteciler, kanat önderleri. Tartışılacak bir yanı var mı? Bunun nesi tevil götürür ya? Yok o gün provokasyondu, bilmem neydi diye konuşuluyor. Bırak allahaşkına, anma töreni yapmak isteyenlerin üzerine birkaç bin kişi yürüyüp "buradan çıkış yok" diye bağırıyor. Bundan âlâ tehdit mi olur? "Buradan çıkış yok" ne demek?

Maraş katliamı için 32 yıl sonra ilk kez anma yapılıyordu.

Hangi siyasî çizgi olursa olsun kamuoyunda sesi çıkan, lafı geçen kişilerin, şu liderin, bu liderin takır takır "ama"sız konuşacağı bir gün görmek istiyorum ya! "Bu olmaz", bitti. "Aması maması yoktur, bu yapılan insanlık suçudur", bitti. Bu öyle bir düzlem ki, partiyi, örgütü, zartı zurtu aşar. Birilerinin konuşması lâzım, ama tırsıyor herkes. Tartışma programlarındaki gazetecileri çok pısırık buldum doğrusu. Sorulacak şeyler, üzerine gidilecek şeyler belli. Bu provokasyon lafından bıktım. Ahmet Kaya meselesinde de aynı şey oldu, "provoke ediyor" filan... Sivas katliamında da "Aziz Nesin provoke etti" deniyordu. Çok kişiden duydum bunu.

Hürriyet'in Sivas katliamı manşeti "Aziz Nesin isyanı"ydı.

Öff!

Suphi'ye, "Bir Acayip Adam"a dönelim mi? "Bir cebinde das Kapital, bir cebinde kenevir tohumu"...

Ahmet Kaya'nın bir ilginç yanı da, çok değişik çevrelerde hayranlık kazanması. Yürek tellerine dokunmuş bir sürü kesimin, değişik duyarlılıklar taşıyan insanların... Çok zor bir şey. Hele hele bariz bir siyasî çizgide olarak bunu yapabilmek iyice zor. Ahmet Kaya, Türkiye'nin birtakım kadim değer ve hassasiyetlerine hitap ediyor. Mesela yiğitlik gibi –güzel anlamıyla söylüyorum–, sözünün eri olmak gibi erdemleri, insanlar nereden gelirse gelsinler, bu adamın temsil ettiğine inanıyor. O fikirleri paylaşmasalar bile, "helâl olsun, sözünün eri adam" diyorlar. Samimi, sahici bir adam. Bu hisleri verebilmek, yıllar yıllar boyunca, albüm albüm ardından ve Türkiye'nin şartlarından dolayı mecburen piyasaya iş yaparaktan –çünkü bu işin bir piyasası var ve o da bu piyasanın içinde yaşamak, barınmak zorunda– ve kendini alçaltmayaraktan... Çok müthiş bir başarı. "Kenevir tohumu", "das Kapital" gibi ters köşe imgelerle ve eşleştirmelerle geliyor ayrıca. Çok daha temkinli gidebilir, gitmemiş. Öyle bir adamdı. Sesini duyunca tanımamak imkânsız. Tanımak ayrı bir konu, duygulanmamak imkânsız. O duyarlılıktan bir nebze almamak imkânsız. Almaları imkânsız olan birileri var herhalde, onlar zaten ne olmuşsa olmuş, gönüllerini açmamışlar. Ahmet Kaya'yı gönlü açık bir şekilde dinlemeyen kapatmışsa zaten kapatmıştır. Ama açık dinleyen herkesi vurmuş nadir adamlardan.

Ahmet Kaya'yı ilk defa ne zaman, nerede dinlemiştiniz?

Hatırlamaya çalışıyorum... Aklıma Orhan Gencebay'ı ilk dinleyişim geldi. Robert Kolej'e gidiyorum; Bebek'te Nazmi'nin meyhanesi vardı. Orada "Bir Teselli Ver"i dinlemiştim, vurulmuştum. Bu ne acayip şey? Dinlediğimiz hiçbir şeye benzemiyordu. Lise ikideyim galiba, "Ocak"ı oynuyoruz, Turgut Özakman'ın piyesini. Kahramanımız otomobil tamircisi, oğulları da kendisiyle çalışsın, yetişsin istiyor, ama oğullar hayta

FOTOĞRAFLAR: ŞAHAN NUHOĞLU

olmuş. Ben tamirciyi oynuyorum; ikinci perdenin başında mutfakta yemek yapmaya çalışıyorum. 30-40 saniye bir boşluk, suskunluk var. Orada ilham mı geldi, ne geldiyse geldi, "Bir Teselli Ver"i kaptırdım. Çok da iyi söyleyemem ama, o gün fena söylememişimdir herhalde. Oyunda yok, tamamen tuluat tarafından gitmiştim. Çok güzel olmuştu –benim açımdan. *(gülüyor)* Ahmet Kaya da Gencebay gibi yepyeni bir ses olarak çıktı geldi. Muhakkak her şeyin bir öncülü vardır –tarihçi için hele, bunu söylemek kolay. Bunu ilk yapan adam diyoruz, sonra bir bakıyoruz, on sene önce ona benzer şeyleri birisi yapmış, ondan da önce başka birisi yolu açmış... Gencebay'ın da vardır öncülü, ama duyduğumuzda yepyeni, taptaze bir şeydi, seven için de, sevmeyen için de. Sevmeyen de o yüzden sevmedi zaten, yoz dedi, bilmem ne dedi. Ahmet Kaya da öyle gelmişti. İlk ne zaman dinlediğimi tam günüyle hatırlayamıyorum, ama günün birinde iktisatçı Ayşe Buğra'yla birlikte dinleyip üzerinde konuştuğumuzu hatırlıyorum. İlk bilinçli Ahmet Kaya dinlemem oydu, daha önce bir yerlerde tesadüfen dinlemiştim. Ayşe de çok sever Ahmet Kaya'yı. Hatta Zülfü Livaneli'yle karşılaştırma yapmıştık. Onu da çok sevmiştim ilk çıktığı günlerde, belli bir müziği değişik bir şekilde armonize mi etti, ne derler ona müzik dilinde, bir şey yaptı. "Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz"a filan bayıldık. Defalarca dinledik, hâlâ dinlerim. "Zülfü'nün sesi bir noktadan sonra ağdalı, üstüne şeker dökülmüş gibi geliyor, ama bak bu Ahmet Kaya'da nasıl farklı bir şey var" diye konuştuk Ayşe'yle, sonra da hep Ahmet Kaya'cı kaldık. Ahmet Kaya biraz Feyzullah Çınar gibi; yontmaya çalışmıyor. Kötü çağrışımlarını silebilirsek bir an için, yontulmamış demek istiyorum. Feyzullah Çınar öyledir, en sade müziği istediğim zaman onu dinlerim. Kaba ağaç gibi geliyor bana, en güzel anlamında, "devletli kaba ağaç" dedikleri bir şey var. Felsefî aynı zamanda, Pir Sultan'da filan da geçer kaba ağaç, hayatın özü anlamında. Ahmet Kaya da bana öyle geliyor, yontma çabası yok. "Şiir okuyacaksam şiir okuyacağım arkadaş, şimdi müziğe geçeceğim arkadaş." *(gülüyor)*

Kabrinin olduğu ünlü Père Lachaise mezarlığının İstanbul'un örnek alınarak yapıldığını söylemiştiniz bir sohbetimizde...

Şimdi Taksim Gezi Parkı olan yerden ta Maçka'ya kadar yayılan, aşağıya Dolmabahçe'ye kadar inen geniş alan, bir zamanlar, bildiğim kadarıyla, dünyanın en büyük şehir mezarlığıymış. Farklı mevkilerinde değişik dinler kendi mezarlıklarını kurmuş ama, aralarında duvar filan yok. İstanbul halkının değişik din, dil, etnisite kökenlerinden gelen insanların kendi ölülerini ziyaret ettikleri, ama aynı zamanda hava almaya, mesire yapmaya gittikleri çok geniş bir alan. İçinde İstanbul'un en güzel manzaralı kahvelerinden birisi varmış, o kahvenin de çok güzel bir gravürü vardır. Seyrangâh, temaşagâh olarak gidilen, ama ilk fonksiyonu ziyaretgâh olan çok geniş bir alan. Tanzimat'tan sonraki hoyrat modernleşme kamusal mekânları böyle "israf" etmemize izin vermiyor, malûm. Bu konuda yeni bir makale okudum: Bilhassa 18. yüzyılın sonuna doğru, Avrupa'da kolera başta olmak üzere çeşitli salgın hastalıklar şehir nüfuslarının belini kırdığında, mezarlıklarını hep şehir içinde yapmaya alışmış büyük Avrupa şehirleri, Londra, Paris, şehir dışında büyük yeni mezarlıklar kuruyorlar ve İstanbul'u örnek alıyorlar. O makale Avrupalı seyyahların yazdıklarına dayanarak açıkça gösteriyor bunu. Şimdi Yılmaz Güney ile Ahmet Kaya'nın yattığı Père Lachaise de öyle kurulmuş, öyle bir esin kaynağı etkisi altında. O da nişâne olsun, İstanbul da hatırlansın isteriz. *(gülüyor)*

Mezarlığın aynı zamanda mesire yeri olması, ölümle, ölülerle başka bir toplumsal ilişkinin olduğunu gösteriyor, öyle değil mi?

Fransız diplomatlardan Pertusier, "ne ağlayanlar duyulan keyifli nağmelerden rahatsız olur, ne de eğlenenler ağlayanlara takılır" diyor. O yüzden de katı din âlimlerinin ya da devlet yetkililerinin tepkisini çekmiş bir yer. Mezarlık ziyaretlerinin yasaklandığı dönemler oluyor, aynen kahvelerin yasaklanması gibi. 17. yüzyılın meşhur Kadızadeli hareketi mensupları, kadınların mezarlık ziyareti yapması fikrine karşılar. Kadınlar açısından düşünürsek, kadınların çıkıp gezebileceği, saatlerce vakit geçirip sosyalleşebileceği çok daha az kamusal mekân var erkeklere göre. Kadınlar bu devirde bile o bakımdan dezavantajlı, hele hele o devirde... Hele hele demeyeyim, bu devirde bazı açılardan daha bile zor olabilir bazı yerlere girmeleri kadınların, çünkü toplumsal alışkanlıklar ve gelenekler eskiden daha belirli, "şunu yapabilir, bunu yapamaz" olayı var. Şimdinin belirsizlikleri ve akışkanlıkları bazen daha zor kılıyor kadınların belli yerlerde olmalarını, mesela gece gezebilmelerini. Onu bir kenara bırakalım, 17. ya da 18. yüzyılı ele alalım, mezarlıklar kadınların nispeten meşru bir sebepten ya da bahaneden yola çıkarak "gidip orada arkadaşlarımla vakit geçireceğim, ziyaret yapacağım" diyebileceği yerler. O yüzden kadınların mezarlık ziyareti tartışma konusu oluyor. Zaten kadınların dinî, ruhsal yönlerini kamusal alanda ifade etmeleri hep daha gerilimli bir durum. Camiye girip çıkmaları dahil buna. Dinî geleneklerde kadınların dinselliği hep erkeklere göre daha fazla sorunsallaştırılıyor. "Onlar irrasyonel olmaya hep daha yakındır"; erkekler "rasyonel" bir şekilde dinin gereklerini yerine getirir, ama kadınlar "dağıtır" anlayışı hâkim. "Kadınlar kendilerinden geçer ve belli sınırları aşar" gibi yargılar ve "sınırların aşılması"na yönelik tepkiler, engellemeler Müslümanlıkta da, Hıristiyanlıkta da, Yahudilikte de bayağı yaygın. Neyse, bu mezar ziyaretleri meselesinin "kamusal mekânlar nasıl yaşanıyordu" bağlamında ele alınması lâzım. Erkek-kadın boyutu var, sınıfsal boyutu var, değişik dinî gruplara ait olmak var. Anlattığım mezarlık alanının bu kadar açık olması o yüzden ilginç. Normalde mezarlıklar cemaatlere aittir, çok nadiren farklı inançlara sahip insanlar aynı mezarlığa gömülür. Bir tek Arnavutluk'ta gördüm, çok şaşırdım, Müslümanlarla Hıristiyanlar yan yana kabirlere gömülmüş. Arnavutluk acayip bir yer, anlayabildiğimi söyleyemeyeceğim. *(gülüyor)* Aileler de öyle, farklı dinler iç içe. Bir arkadaşım "Arnavutların tek dini vardır, Arnavut olmak" demişti. *(gülüyor)* Kamusal alanların yaşanması meselesi son yıllarda beni çok düşündürüyor. Birkaç yıl öncesinden şöyle bir örnek vereyim. Cep telefonları yayılıyor, Amerika'da telefon kulübeleri kaldırılıyor, artık bulamaz olduk. Cep telefonunu ben çok geç aldım; bir havaalanında çok kötü bir durumdayız, uçak gecikmiş, gece başka uçak yok, evden merak edecekler, haber vereceğim, telefon yok. Ara ki bulasın. Bir süre kıvrandıktan sonra birinden cep telefonu rica ettim, arayıp haber verdim. Susadım ardından. Su içme aletleri olur Amerika'da; basmalı, basarsın fışkırır. Yok. Bir memura sordum, "o aletler kaldırıldı, ama şurada su satılıyor" dedi. Ona da razıyım artık. Gittim, bütün sular, Nestle mi ne, üstünde "yapılmış su" anlamında bir şey yazıyor. O bile bildiğimiz su değil yani. Sonraki günlerden birinde, yatmış düşünürken, birden aklıma geldi. 18. yüzyılda İstanbul çok yayılmış bir şehir, boğaz semtleri artık gelişmiş; çok geniş bir alana yayılan bir sosyal örüntüden bahsediyoruz. Ta Yeniköy'den yola çıkabilirsin, yürüyerek Bakırköy'e kadar gidebilirsin ve yol boyunca ihtiyacın olduğu zaman su içebileceğin çeşmeler var. Ayrıca su leziz ve çeşme zarif. Bu ne güzel bir şey. Bambaşka bir kamusal alan tecrübesi. Biz şimdi ilerlemeydi, şuydu, buydu konuşuyoruz. Tabii ki hayatta ilerleme diye bir şey var, iyi ki de var, ama gelen de var, giden de var. Bunların hesabını tutmazsak, bunlar üzerinde konuşmazsak gidenlerin kaybının farkına bile varmıyoruz. Halbuki kamusallık açısından bilhassa son yirmi yılda çok fakirleştik. Dünya çok fakirleşti. "Kamusal alanlarda bulunabilen nimetler eskiden neydi, bugün ne?" diye bakarsak, bence gerideyiz. En başta su. Ve temiz hava tabii. Dün Yedikule'de gezdiğimiz bir bostanda –şimdi orası bitişikteki müstevlî TOKİ sitesi alanına eklenmek üzere, başka bostan kalmamış zaten– adam anlattı, "biz burada marul yetiştirip satıyorduk, çok da iyi para kazanıyorduk; şurada da ağaçlarımız vardı, nar, dut, incir, isteyen de gelir, onlardan yerdi" diyor. Ben çocukken de öyleydi. Tabii ağacına sataşılmayacak insanlar vardı, onları bilmek iyi olurdu. Kafamdaki yarıkların bir kısmı ondandır. *(gülüyor)* Ama, nimet addettiğimiz bir sürü meyve de ortalıktaydı, yerdik içerdik. Gül, gelincik yetişirdi Eyüp'ün bayırında. Çocuklar kendi aramızda gelincik toplardık, suya atardık bir kavanoza, orada bekletir, gelincik şurubu yapardık. Lezzetli miydi, hatırlamıyorum. Ama bir nimetti. Balık tutabilmek; şimdi yine biraz var Allahtan, ama o bile tehdit altında, amatöre lüfer kalmadı. Ortaokulda Haliç köprüsü üstünde arkadaşlarla balık tutardık, sonra yirmi yıl kadar Haliç'te balık bulunmaz oldu. Yüzmek, çimmek; nerede çimebiliyoruz şimdi? 1970'li yılların hemen başı, Bodrum'a gideceğiz diye yola çıkardık, yol boyu çadır kurardık. Ondan sonra Amerika'ya gitmek şok olmuştu benim için. '79 kışı galiba, dört arkadaş, Zeki –şimdi Nikaragua'da yaşıyor, Daniel Ortega'nın kankası–, iki de Yunanlı arkadaş, bir de köpek; bende külüstür bir Honda vardı, onunla Montreal'den ta Amerika'nın en güneyine, Key West'e kadar gittik. Battaniye, uyku tulumu filan almışız yanımıza, binlerce kilometrelik sahil şeridi, istediğimiz yerde yatacağız, kalkacağız sanıyoruz; onlar Yunanistan'dan, biz Türkiye'den alıştığımız üzere. Hiçbir yerde yatırmadılar bizi ya! Her yerde "No Trespassing" (Giril-

İkinci perdenin başında 30-40 saniye boşluk var. İlham mı geldi, ne geldiyse geldi, "Bir Teselli Ver"i kaptırdım. Oyunda yok, tuluat tarafından gitmiştim.

mez), “Private Property (Özel Mülk) tabelaları. Arabada uyumak mecburiyetinde kaldık. Hatta birkaç yerde biz arabada uyurken uyandırıyorlardı. Florida’nın bir kasabasındayız, park etmişiz, başlarımız önümüze düşmüş, uyukluyoruz. Tak tak, kapı çalındı, polis. “Burada uyumak yasak!” O anlayış tabii giderek bu topraklara da geldi ve yayıldı. Woody Guthrie’nin “This Land Is My Land, This Land Is Your Land”inin orijinal sözlerinde o “No Trespassing” tabelalarına gönderme var. Üçüncü ya da dördüncü dörtlükte, o tabelalara taş atıyor Guthrie. Daha ilk kaydında mülkiyet karşıtı cümleleri çıkarmışlar ve şarkının tamamının sözleri uzun zaman hiç söylenmemiş. Çok uzun yıllar sonra, ‘68 ya da ‘69’daki bir gösteride oğlu Arlo (Guthrie) şarkıyı asıl sözleriyle kayda almış. Öyle bir Amerika’yla karşılaşmıştık, her yer özel mülkiyet, kasabanın plajında bile yatamıyorsun. Müthiş bir şok olmuştu bize. Çadırını ya da uyku tulumunu alıp Ege’de, Akdeniz’de, Bodrum’da, Side’de kumsalda yatıp kalkan insanlardık... Yunan arkadaşlar da aynı şeyi orada yaparlarmış. Amerika, o yüzüyle orada çarpmıştı bizi. Sonra Türkiye de benzedi oraya. Express’in arka kapağında okudum, Şenol Güneş gayet güzel anlatmış: “Türkiye değişiyor, değer yargılarımız da. Biz fakirdik, ama ben denize de giriyordum, organik meyve de yiyordum. Bugün zengin bir baba olarak çocuğumu yüzmeye götürecek yer de bulamıyorum, organik meyve de. Kime mutlu denir, bilemiyorum.”

Marul ve tuz... Nasıl nefis bir tattı o! O nefis tatlar belli sosyal dilimlerin zevkine hasredilmiş hale geliyor. Lezzet bir şıklık, belli sınıfsal konumda insanların tadabileceği lüksler gibi oldu, ona da bozuluyorum.

PIRASA (Baba Zula, “Ruhanî Oyun Havaları”)
Ben canlı da dinledim bunu. Baba Zula’cılar Babylon’daki bir konserlerinde tavandan pırasa sarkıtmışlardı, çok hoşuma gitmişti. Öyle çok konsere giden bir adam değilim; kusurdur, ama böyle. Baba Zula’yı ise ne zaman kaçırsam üzülürüm, çünkü dinleyicisi ile hemhal olanlardan, hem müzik hem seyirlik. Sabahları okula yürürken kulaklıkla müzik dinlerim, zihnimi dinlediğime yoğunlaştıraraktan. Baba Zula, en sık dinlediklerimden. Söz sanatları arasında en sevdiğim, takdir ettiğim “sehl-i mümtenî”dir, yani derinlikli ve çetrefil fikirleri kolayca ve sadelikle, öyle ağızdan dökülüvermiş gibi görünen bir şekilde ifade etme hüneri. En güzel örnekleri Yunus Emre’den verilir. Onların müziğinde ben böyle bir yan buluyorum, sadece sözlerini kastetmiyorum; mesela “İskender”de “hocam, var mı senin de bir hocan?” sorusu ne yaman sorudur. İskender bunu hakikaten Aristo’ya sormuş olsaydı, Aristo herhalde bir kitap daha yazardı. Baba Zula’nın müzik dili de çok zor yerleri üç dımbırtıda halletmiş gibi geliyor bana, ne kolay, öyle çalıverilmiş gibi. Hem, bizim “Bedrettin” filmine de müzik verecek kadar cömert insanlar –“Aşıkların Sözü Kalır”. Bu şarkıda kendi sözleri ile Pir Sultan’ınkileri harmanlamaları da çok hoşuma gider. “İşte size şimdi biraz tarihî malzeme sunuyoruz, sonra da günümüze dönüyoruz, bakın yine bir tarihî motif” tavrı yok orada. Birçok sanat eserinde tarihî göndermeler, şıklaştırıcı, şirinleştirici bir şekilde kullanılıyor, ya da nevzuhur ve zihinlerde derinlik kazanmamış bir meseleye, bir motife, bir fikre entelektüel meşruiyet kazandırmak için işlevsel bir şekilde. Baba Zula’nın Pir Sultan’ı da, Hızır Paşa’sı da sanki dün birlikte at binmişler ya da meydanda dalaşmışlar gibi.

“Pırasa”nın sözleri de çok güzel: “Ilık ılık, taze taze / Tane tane, yemyeşil / Bu dünyada iki türlü insan var / Pırasa sevenler ve pırasa sevmeyenler...” Son dizeyi dinlerken akla Arnavutların gelmemesi mümkün değil. Arnavutların pırasa tutkusun aslı astarı nedir?

(gülüyor) Hep bunun esprisini yaptık, ama neye dayandığını çıkaramadım doğrusunu isterseniz. Ben lisedeyken bir Arnavut takımı ya da Arnavut millî takımı gelmişti. Arnavutlar sahaya çıkıyor, Ali Sami Yen’de tribünlerden pırasa atıyorlar üzerlerine. *(gülüyor)* Espri olarak güzeldi, pırasanın acıtacağını sanmıyorum. Arnavut ve pırasa o kadar yerleşmiş bir şey. Ama tarihî olarak baktığımda bulamıyorum. Vardır muhakkak, herhalde doğru yerlere erişemedim. Pırasaya bayılırım. Bizimkiler Arnavut değil, ama Balkan göçmeni, bizde de pırasa en yüksek yerlerdedir mutfak tercihlerinde. Daha çok Balkan coğrafyasıyla beraber giden bir şey pırasa. Arnavutların bahçeciliği müthiş tabii. Pırasa, anladığım kadarıyla iyi bahçecilik isteyen ürünlerden. Sefarad mutfağının pırasa köftesini de unutmayalım.

Bu şarkıda da görüldüğü üzere, pırasa ses olarak da güzel.

Uyduruk bir etimoloji var, “pür hassa”dan geliyor diye. O kadar güzel bir yiyecek ki, saraylıların, “has” erbabın yediği şey, “pür hassa”. Etimoloji uyduruk ama, pırasanın lezzetine yakışıyor. Son günlerde Gomidas *(Vartabed, 1896 Kütahya – 1935 Paris, müzisyen, etnomüzikolog)* anılıyor, malûm, çok da yerinde bir anma. O dönemin Ermeni aydınları arasında değişik alanlarda –Gomidas’ı da bir bağlama oturtmak için bundan söz etmek iyi olur– hiçbir etnik, millî mesele gütmeden gerçekleştirilen bir derleyicilik hadisesi var. Gomidas müzik derleyiciliği yapmış; Türkçe, Kürtçe ve Ermenice şarkıları, türküleri derlemiş. İstanbul balıkhane nazırlığı yapmış Karekin Deveciyan’ın birkaç sene önce yayınlanan kitabı “Türkiye’de Balık ve Balıkçılık” (Aras, 2007) nefis. Nefis! Dalyancılık nasıl yapılır, nerede yapılır, olta nedir, nasıl tutulur... bu bilgileri derlemiş. Meslektaşım Himmet Taşkömür söyledi, Sivaslı bir Ermeni, Karapet Gabakian (1861-1925) aynı yıllarda Sivas yöresinden bir sürü ot, bitki, meyve türü üzerine çalışma yapmış. Himmet, “adam 800 küsur bitkiden bahsediyor, ben Sivas’ta büyüdüm, 100 tanesini bilmem” diyor. Öyle bir bağlamda düşünmeliyiz Gomidas’ı ve Gomidas gibi insanları. Bu coğrafyayı, bu toprakları Ermenilerin nasıl yaşadığını, vatanları olarak nasıl yaşadığını tanımamız, görmemiz, bilmemiz lâzım. Bunun yaşadığımız dönemdeki en güzel temsilcisini maalesef kaybettik, Hırant Dink’i... Bu mesele 1915’te ne oldu, kim kime ne yaptı meselesini aşan, çok derin bir mevzu. Ve biz kendimizi fakirleştiriyoruz devamlı. Pertev Naili Boratav geldi aklıma, çok uzun yıllardır okuruyum, tarihçilerin onu yeterince değerlendirdiğini düşünmüyorum. Çok yazık ediliyor. Çok önemli bir bilim insanıdır, 20. yüzyılın en önemlilerinden, dünya çapında. Hayranıyım. Derlemelerine bakıyorum, Köroğlu’ydu, şu hikâyeydi, bu hikâyeydi, gidip derlemiş. O hikâyelerin anlatıcılarının arasında Ermeniler de var tabii. Biz “Türk kültürü” gibisinden şoven bir sahip çıkışla konuştukça bu konuları, demin söylediğimiz bütün konularda olduğu gibi, fakirleşme yaşıyoruz. Siyasî tarafı bir yana –bu söylediğim de siyasî ama, kastım dar anlamdaki siyaset değil–, kamusal kültürü kendi eliyle fakirleştiren bir toplum halindeyiz. Yine Türkiye’de bilinmeyen birisi var, ben çok yeni keşfettim. Adı da hoş: Emirdevlet Amasyatsi. 15. yüzyıldan bir tabip, Amasyalı. Fatih’e de hekimlik yapmış. İstanbul’a geliyor fetihten sonra, bir süre sarayda hekimlik yapıyor. Bu Amasyatsi –ki Ermenice yazmış ve Sovyet döneminde Ermenistan’da yayınlanmış– 15. yüzyılda Orta Anadolu ve İstanbul civarından ot ve bitki –tabii şifalı ot ve bitki bilhassa– türleri derlemesi yapmış. Ve Harvard kütüphanesinden tespit edebildiğim kadarıyla, dünyada yapılan ilk o tür çalışma, en azından nadir çalışmalardan biri. Bu insanların değerini bilmezsek kimin bileceğiz Allah aşkına? “Osmanlı, çokkültürlülük” filan konuşup duruyoruz, lafa gelince atıp tutmak kolay. Amasyatsi’nin bir an önce yayınlanması, tanınması, kamu kültürüne mâledilmesi lâzım. Emirdevlet diye Amasyalı bir hekim çıkıyor, dünyada ilk olacak türden bir yöresel bitki ansiklopedisi hazırlıyor. Çaydan, kahveden bahsediyor mu diye karıştırdım onu. Bahsetmiyor, 1480’lerde Anadolu’da antenleri açık bir hekim için çay, kahve bilinen şeyler değil. Daha önce konuşmuştuk, 16. yüzyılda geliyor onlar.

Ne içiyorlar?

Bir kere, şimdikine göre lezzetine çok daha fazla dikkat ederek, seçerek su içiyorlar. Şerbet içiyorlar bol bol. Amasyatsi de ne gibi otların şerbette kullanılacağından bahsediyor. Şerbet dışında boza içiyorlar, bozanın esritme özelliği de var, olanı var, olmayanı var. Onun dışında çok da bir şey içmiyorlar, meyve yiyorlar, zaten şerbet, hoşaf gibi şeyler bir yere kadar meyve tüketmenin bir yolu. Toplumun çeşitli kesimleri, oran olarak daha çok gayrımüslim ve daha çok erkek herhalde, başta şarap olmak üzere daha kuvvetli esriticiler de tüketiyor, ama içmeyen de çok, her gün her yerde herkese göre değil. Gündelik sosyal içecek adeti sonraları, kahvehane bahsinde konuştuğumuz üzere, yeni bir şehir toplumunun, yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla ilgili. O yüzden Amasyalı’nın “Bilmeyene Yaramaz” kitabına bakayım dedim ve Allahtan onun Ermenice verdiği her otun, bitkinin Latince ve Fransızca karşılığını vermiş yayınlayanlar, o sayede bütün kitabı tarayıp bakabildim. Amasyatsi’yi de burada anmış olalım.

“Pırasa”nın sözlerini marula uyarlayalım: “Serin serin, taze taze / Tane tane, yemyeşil / Bu dünyada iki türlü insan var / Marul sevenler ve marul sevmeyenler /.../ Marul marul / Sulu sulu, tuzlu tuzlu, mis gibi / Bu dünyada iki türlü insan var / Güzelliği tadanlar ve tadamayanlar...” Çocukluğumuzda seyyar tezgâhlarda marul satılırdı, tuzlayıp yerdik. Yeni kuşaklar o güzelliği tadamıyor...

Evet, öyle nimetleri vardı hayatın. Mevsiminde marul gelirdi, o marulu alır, üzerine tuz ekerdik,

"Bolivar, II. Mahmut, Toussaint; üçünün de askerî kıyafetle at üzerinde resmi vardır, yeniçerilerin büyük bir önseziyle itiraz ettiği pantolon dediğimiz giysiyle, yani modernitenin yeni disiplinine boyun eğmiş, paçayı kaptırmış 'aktif insan' imgesiyle."

marul ve tuz, olay bu kadar. Üç kuruştu, beş kuruştu, ona da ulaşamayanlar vardı elbet ama, nispeten kolay ulaşılabilir bir şeydi. Nasıl nefis bir tattı o! Bir öğündür; iyi bir marulla, tuzunu ekerek yersen. Arsızlık etmezse doyar insan, arsızlık edersen doymazsın, ayrı konu. Kıvırcıkla karşılayabileceğin bir lezzet değil o. Bir öz var orada. *(gülüyor)* Dünya çapında bir lezzetten konuşuyoruz. Doğal yiyecekler sıralaması yapılsa en başlara konacak bir lezzetten söz ediyoruz. Ve o nefis tadı yaşayabilmek mümkündü. Artık o nefis tatlar kamusal hayatta belli sosyal dilimlerin zevkine hasredilmiş hale geliyor.

Yedikule'nin ünlü iri marulları da tarih oldu.

Çünkü tohumu kalmamış. Zaten bitkilerle, ürünlerle ilgili tarafı bu konuştuklarımızın, en çok tohum etrafında dönüyor. Bunu yeni yeni farkediyorum, çünkü çalışanlar var, sağolsunlar. Mesela Huricihan İslamoğlu ve birkaç kişi bir ekip halinde Türkiye'de tarımla ilgili çok güzel, etraflı bir rapor hazırlamışlar. Tohum üzerinden dönüyor bütün mesele. Tohum konusunda belli gelenekler var, o geleneklerin sağlamış olduğu belli imkânlar var. Onlar şimdiki gelişme ideolojisine ve pazar mekanizmalarına yeterli olmadığı için yepyeni tohumlar alındı, yepyeni tohumlarla yepyeni ekimler yapıldı. Ama bu, "a" bize yetmiyor, şimdilik "b"yi kullanalım gibi bir tercih değil, "b"yi kullanmaya başladığın anda "a"yı artık yapamaz oluyorsun, geri çevrilemeyecek bir şey bu. Yedikule'nin o iri marulları gibi. O tohum kendini yenilemediği sürece ellerinde o marulun tohumu kalmıyor. "Vazgeçtik, bu yeni usûl tarımı yapmayacağız, eskisine dönelim" dersen onu yapabileceğin tohumun yok. Domateste de böyle, başka ürünlerde de. Lezzetler de yok oluyor yavaş yavaş. Lezzet konusu bir şıklık, sadece belli sınıfsal konumlarda insanların tadabileceği özel lüksler gibi oldu, ona da bozuluyorum. Tarihî olarak böyle değil. O yüzden çok şükür çok lezzetli geleneksel mutfakları var aşağı yukarı her kültürün. Meksika'ya gitsen hâlâ var bir şeyler, Mısır'a gitsen hâlâ fûl var, Lübnan'da felafel var, şu var, bu var. Ama bunlar ya lezzetini yitiriyor ya da tamamen yepyeni ürünler tarafından bertaraf ediliyor. Bu da bir taraf meselesi yani. *(gülüyor)*

Bu bahsi "Pırasa"nın sözleriyle bağlayalım: "Pırasa pırasa / Nefis zeytinyağlı / Limonlu mis gibi / Bu dünyada iki türlü insan var / Güzelliği tadanlar ve tadamayanlar..."

IF I WAS PRESIDENT (Wyclef Jean, "Welcome To Haiti: Creole 101")

Jamaika'dan mı? Jamaika seyahati beni çok etkilemişti. 2004, 2005 civarında gitmiştim. Acayip düşündürdü. Çok da şey öğrendim. Benim için Bob Marley sadece sevdiğim bir müzisyendi. Oysa orada ciddi bir kült. Bunun yanında resmî kültürde hâlâ kabul edilmeyen bir adam. Posterleri, tişörtleri her tarafta; turizmin bir numaralı malzemesi olduğu halde millî değer olarak kabul edilmesi Meclis'te birkaç kez tartışılmış ve reddedilmiş. Bu çalan Bob Marley değildi, ama Jamaika'dandı, değil mi? Yanılıyor muyum?

Yaklaştınız, reggae'deyiz.

Bugünlerde unutuldu, ama 1960'ların sonlarının önemli bir siyasî kültürel hareketiydi Rastafari. Afrikanizm ve reggae etrafında seslendirilen, Jamaika ile sınırlı olmayan, Amerika'ya da sıçrayan ve Karayipler'in merkez olabildiği nadir modern kültür ve siyaset hareketlerinden biri. Yaratıcılık merkezi Karayipler'de, zihinsel odağı Afrika'da olan bu kültür Amerika ve Avupa'ya yansımalarıyla o kadar başarılıydı ki... Berlin Duvarı devrilirken ne söyleniyordu biliyor musunuz? "Get Up Stand Up, Don't Give Up The Fight". Son yirmi-otuz yılın belirleyici olaylarından biri eşliğinde binlerce insanın, hatta televizyonları önünde milyonlarca insanın söylediği bir şarkı oldu. Bu dönemin Jamaika'sının kendi kültüründe –tıpkı Türkiye'de Yılmaz Güney gibi– hazmedilmediğini gördüm. Herkes bilir ki, ikisi de bu işin kralını yapmış, dünya çapında meşhur olmuş, muhalefet kültürünün sembolü olmuş, ama aynı zamanda dünya önünde kendi ülkesinin sembollerinden olmuş. Bob Marley'in Jamaika'daki merkezîliği daha da belirgin... Yine de, dediğim gibi, millî değer olarak kabul edilmesi parlamentoda tartışılmış ve reddedilmiş. Rasta olayı ve esrarla ilişkisi iktidar için problem olmaya devam ediyor. Reggae ile tanışmam Jimmy Cliff'le olmuştu, "The Harder They Come" (1972); filmini de, şarkısını da hâlâ çok severim. Jimmy Cliff'in filmde giydiği bir parka vardır, Deniz Gezmiş'in giydiği parkadan. Yılmaz Güney de, tam siyasî olmadan önceki dönemin filmlerinden "Kasımpaşalı Recep"te (1965) giyer o parkadan. Karayipler acayip bir yer. Orayı biraz konuşalım. Spartaküs'ten sonra en büyük köle devrimi Haiti'deki Toussaint Louverture İhtilâli'dir. Neden sadece Fransız İhtilâli anılıyor? Haiti İhtilâli de müthiş önemli. Fransız İhtilâli'nden sonra o günün kendine has devrimciliği giderek globalleşti. Mesela II. Mahmut'un 1826 öncesindeki ve sonrasındaki resimlerine bakın. Niyazi Berkes'in "Türkiye'de Çağdaşlaşma" kitabının Ahmet Kuyaş'ın hazırladığı yeni edisyonunun kapağında var o iki resim. Yeni bir nizam getirme iddiasının en somut göstergesidir. O yeni nizam Toussaint'in elinde başka bir şey, II. Mahmut'un elinde başka bir şey, Simon Bolivar'ın elinde başka bir şeydir. Üç yıl önce televizyonda Chavez'in bir konuşmasını izliyordum, arkasındaki resim tanıdık geldi. Sonrasında farkettim ki II. Mahmut'un resminin aynısı, ama Simon Bolivar. Bolivar'ın o günkü kıyafetleri birebir II. Mahmut'unkiler gibi. Sonra aklıma Toussaint geldi, onun da aynı görsel-bedensel dil ile resmedildiğini gördüm. Üçünün de Napolyon sonrası askerî kıyafetle at üzerinde resmi vardır, yeniçerilerin büyük bir önseziyle itiraz ettiği pantolon dediğimiz giysiyle, yani modernitenin yeni disiplinine boyun eğmiş, paçayı kaptırmış "aktif insan" imgesiyle. Üçünün de ilham kaynağı aynıdır bir yerde, ama toplumsal bağlamları ve sonuçları çok farklıdır. Gerçi Fransız İhtilâli'ne yekpare bir ilham kaynağı olarak bakamayız. İçinde kaç nöbet taşıyor. Jakoben, Direktuvar, Napolyon... Donsuzları da var, özgürlük-eşitlik-kardeşlik üçlemesini şiar edinenler de, o toplumsal enerjiden yeni zulümler üretenler de. "Fransız İhtilâli bunların hangisidir?" sorusunun cevabını vermek kolay değil, bilhassa dünya sathındaki etkileri itibariyle. Tabii Rhigas Velestinlis gibi hem Fransız İhtilâli'nin özgürlük çağrısını ciddiye alan hem de palabıyıktan vazgeçmeyenler de var.

Şarkımız da Haiti'dendi, Wyclef Jean'in "If I Was President"ı. "Başkan seçilsem cuma atanır / Cumartesi suikaste uğrar / Pazar gömülürdüm / Pazartesi herkes işine dönerdi." Böyle demesine rağmen başkanlığa adaylığını koydu, ama sonradan çekildi.

Aday olamaması için anayasal bir kılıf uydurdular. "Hayatının şu kadarını Haiti'de geçirmek zorundasın, sen geçirmedin" gibi bir şeydi.

Haiti ve Dominik Cumhuriyeti aynı adada, Hispanyola'da. Yıllardır Haiti'den hep feci haberler gelirken Dominik Cumhuriyeti süt liman. Aynı adadaki iki ülke nasıl bu kadar farklı olabiliyor?

Gerçi Dominik'te de diktatörlük vardı, ama 1960'ların başından beri rejimleri temsilî demokrasi.

Yüzölçümleri aşağı yukarı aynı, nüfusları da 8-10 milyon gibi. Ama Dominik'te kişi başına düşen yıllık gelir 8600, Haiti'de ise 1800 dolar.

Bir öğrencim Haiti'de AIDS ve veremle mücadele eden bir STK'da çalışıyordu. Anlattıklarını dinlemeye yürek dayanmıyor. Boston'daki taksicilerin çoğu Haitilidir. Hepsi sadece Haiti radyosu dinler. "Biz Haitiliyiz, Haiti'ye sahip çıkarız" halindeler. Bu yüzden birbirlerine de giriyorlar. Vatan kurtarma muhabbetinde dozu biraz aşınca insan birbirine girmeye başlar ya. 20-25 yıldır oradalar ve Haiti'den hiç kopmamışlar. Harvard Square'de otururlar ve devamlı Haiti siyasetini konuşurlar. Toussaint, kahramanlaştırılması zor bir insan. Kıyıcı, kan dökücü, ama tarihte örneği görülmemiş bir tip değil. Şiddetin tarihteki rolü tabii başlı başına büyük bir mesele. Günümüzde "şiddet kötüdür" demek kolay, ve doğru, ama tarihe dönüp "şiddet içeren olayları nasıl değerlendireceğimiz" sorusu hâlâ duruyor. Şu kadarını söyleyeyim, Hz. Ali'nin kılıcını, yani adaletin kılıcını, şiddetin kılıcıyla aynı görmüyorum.

Estetik özel hayatlara, sınıflara, para ve gücün fonksiyonuna dönüşmeye başladı. Bunu kıyıcılık ve zulüm olarak görüyorum. Estetiği etiğin dışına çıkaran bir hallere geldi dünya. Bu beni çok üzüyor.

Haiti'den Ankara'ya, 2010'un son günlerinde cumhurbaşkanından aldığınız ödüle geçelim. Ödülün tam olarak adı, sanı ne?

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük ödülü. Her sene üç konu seçiyorlarmış. Geçen sene yine bir kuruma vermişler, Sabancı Müzesi'ne. Sinema Nuri Bilge Ceylan, hat sanatı Uğur Derman. Bu sene, resim sanatı Ergin İnan, tarih ben, kurum İstanbul Modern.

Süpriz oldu mu?

Oldu.

Bu teveccühün sebebi ne sizce?

(gülüyor) Bilemeyeceğim. Sizce? Siyasî midir demek mi istiyorsunuz? *(gülüyor)* Jürinin bir açıklaması var. "Daha önce bakılmamış kaynaklara bakması, bilinen kaynaklarda da satır aralarında yeni şeyler araması, bulması" gibi şeyler. Jüride kimler vardı derseniz, Mehmet Kalpaklı mesela, edebiyat tarihçisidir, "Kim Var İmiş"i okumuş, onun böyle düşündüğünü tahmin ederim. Birebir konuşmadım. Ödül töreni sırasında şifahen söylenen şeyler arasında –çok önemsediklerini özel konuşmalardan da biliyorum– çok öğrenci yetiştirmiş olmam var. Bilhassa Türkiyeli öğrencilerle çok çalışmış olmam, Harvard Üniversitesi'nin imkânlarıyla Türkiye kültür hayatına katkıda bulunmuş olmam.

Yine de belirleyici olan "Kim Var İmiş" galiba.

Olabilir. Çünkü "satır aralarını okumak" ve "bilinen kaynakları değerlendirmek" ifadeleri bana da böyle bir izlenim veriyor. Mustafa İsen, cumhurbaşkanlığı genel sekreteri, ama edebiyat tarihçisidir; onun ve Mehmet Kalpaklı'nın böyle değerlendirmeler yapması makûl. Ayrıca, öğrenci yetiştirme meselesini görmeleri hoşuma gidiyor. Çünkü hakikaten çok önem ve emek verdim bu konuya; işimin bu yanını da çok seviyorum. Osmanlı tarihçiliğinin yeni şekillerde yapılması lâzım demek, lafını etmek bir yana, bunun eğitim süreçlerine girmesi lâzım. Seminerlerde al takke ver külâh gitmeyi çok seviyorum. Osmanlı tarihine başka nasıl bakabiliriz, ne gibi eksikliklerimiz var, bunu mümkün olduğu kadar değişik çevrelerden insanlarla konuşmak, tartışmak çok güzel, zihni canlı tutuyor. Rum, Ermeni, Arap, Türk, Bulgar, Avrupalı, Amerikalı, Koreli öğrencilerim oldu... Bu tabii Türkiye'de zor bulunan bir karışım. Kısmen Harvard'da bulunmamın sebebi ya da getirisi. Bundan çok memnun oluyorum.

Tören nasıl geçti?

Valla iyi geçti. Ödül alan biri açısından kutlu bir olay tabii. Dostlar vardı; ailemden, meslektaşlardan gelenler oldu. O sırada düşünmemiştim, bu beni evvelki gün çarptı. Ahmet Kaya'yı dinleyerek başlamıştık ya, Ahmet Kaya'nın katkısı var onda. Şöyle: Ben bu ödülü aldım, memnuniyetle kabul ettim. Üç dakikalık bir şeyler söylemem gerekiyordu, sadece "teşekkür ederim, allahaısmarladık" demek istemedim. Ödül bir mesuliyet veriyor insana. Zaten kamusal alanda laf ettiğimiz kadarıyla o mesuliyet her zaman var, bir de o platformda bence teşekkür etmenin ötesinde bir mesuliyeti var insanın. Kimliğime, tarihçi olarak ödüllendirildiğim bağlama uygun ve hakikaten uykularımı kaçıracak kadar son yıllarda beni düşündüren Haliç Metro Köprüsü konusuna değinmek istedim. Bu oldu, bitti, sonra gazetelerde yazıldı, çizildi. İki gün önce birden aklıma geldi ki, bu konuda Türkiye'de pek yerleşmiş bir alışkanlık yok; hatta Ekşi Sözlük'te yazdığına göre, törende ben bu lafları ettikten sonra, resepsiyonda bürokratlar kendi aralarında "ya niye böyle laflar etti Cemal hoca, hiç yeri miydi" demişler. Ekşi Sözlük'te biri böyle bir dedikodu aktarmış; doğrudur, yanlıştır, ama böyle bir anlayış var. Halbuki tam tersine, tam yeridir, böyle şeyler söylenmelidir. Türkiye'de genelde böyle bir terbiye, ben buna terbiye diyeceğim izin verirseniz, yok. Ama bunu Ahmet Kaya yapmıştı işte. Üstelik kelle koltukta. Gerçi o sırada onu kelle koltukta hissederek yapmadı eminim, ama Ahmet Kaya kamu önünde bir şey söyleme fırsatı bulduğunda gönlündeki yarayı ve aslanı ifade etti.

Akla Orhan Pamuk geliyor. Nobel platformu çok başka türlü değerlendirilebilirdi.

Çok daha fazla şeyin söylenebileceği ve çok daha fazla etki yapabilecek bir platformdu o. Onlar sonradan yayınlanan metinler ayrıca. Neyse, Ahmet Kaya geldi aklıma, onun bütün yaptığı da buydu. Uygun bir platformda mesleğiyle ve ülkesiyle ilgili bir yarasını ve yüreğindeki aslanı dillendirdi. Benim olayımın onunla hiç alâkası yok, ben kahramanlık da etmedim. Fırsat buldum, içimdeki bir meseleyi ortaya döktüm, o kadar. Ama bu tür şeylerin, şu veya bu şekilde, şu veya bu zeminde yapılması lâzım. Ödüllerle birlikte gelen mesuliyet beni çok düşündürdü, bir ağırlık değil kastettiğim, bir ses vermek istedim. Haliç köprüsü hakikaten büyük bir yara içimde, çünkü İstanbul öyle bir konu ki, "bırak ya, ne olursa olsun" diyemezsin. Kaldı ki, hiçbir şey öyle değil hayatta, ama bir öncelikler skalası yapacak olursak, çevre ve tarih bilinci açısından, kamusal projelerde en çok üzerinde titrenecek yerlerden biri İstanbul, lamı cimi yok. İstanbul'un, Haliç'in iki yakasındaki tepelere, yamaçlara ve sahillere yayılan muazzam bir görünümü var. Özellikle Mimar Sinan'ın, ama ondan önceki ve sonraki bir-iki kuşağın da ortak vizyonuyla biçimlenen, dünyada eşine zor rastlanır tarihî bir hazine. Bu temaşa, bu "spectacle", başka hiçbir şehre nasip olmayan bir ikonik tanınırlık kazanmış yüzyıllar boyunca. 18. yüzyıldan bu yana duvar resimlerine çizilmiş, filmlere yansıtılmış, sigara kutusu, fincan gibi objelere konu olmuş, ve dünyanın her yerinde İstanbul'u gören görmeyen milyonlarca insanın bakar bakmaz tanıdığı bir görüntü. Bu temaşanın özelliği, herkesin kabul ettiği üzere, kubbe, minare ve kulelerin coğrafya ile birlikte oluşturduğu, durduğumuz noktaya ve yürüdüğümüz güzergâha göre sürekli değişen, sürprizli perspektifler sunan, son derece incelmiş bir estetiği yansıtan bir armoni. Bu armoninin içine 55 metrelik iki direk ve bir askı-köprü saplayıp görünüme dokunmamış olmak mümkün mü? Söylediğim sey son derece basit: İstanbul'un tarihî görünümüne, o kamu hazinesine dokunmayalım. Ayrıca şu var, çeşmelerden bahsederken biraz bu konuya girmiştik, gündelik hayatın estetiği bir kamu hizmetidir. Temel insan hakları ve ihtiyaçlarının dışında, en önemli kamu hizmetlerinden biri olarak görüyorum. Aksi takdirde, güzellik paraya ve güce tâbi olacaktır. Çoğu zaman burun kıvrılan geleneksel toplumlar bu konuda çok insanî davranmışlardır. Vakıf kurumuyla ve başka şekillerde gündelik hayatın estetiğini kamuya yaymak konusunda şimdikinden çok daha cömert olmuşlardır. Bu beni çok üzüyor. Estetiğin sınıfsallaşması, hele hele şimdi sitelerle mitelerle, doruğuna varıyor. Sadece güvenlik değil sitede aradıkları; kendilerine estetik ve hoş gelen bir yaşam biçimi. Bana hoş gelir gelmez, o ayrı bir konu. Ama mahallede, değişik sınıflardan insanın belli estetik zevkleri, lezzetleri birlikte paylaşabilmesi aynı zamanda bir etik değerdir, olmalıdır. Bir sürü geleneksel toplum bunu üç aşağı beş yukarı yaşatmaya çalışmıştır, bir kısmı daha iyi becermiştir. Şimdilerde gittikçe uzaklaşıyoruz bundan; estetik özel hayatlara, sınıflara, para ve gücün fonksiyonuna dönüşmeye başladı. "Onlar o çirkin yerlerde yaşarlar işte..." Sanki buna mahkûmlar, insanlar kendi istekleriyle çirkini seçmişler ve dolayısıyla mahkûmlar, gitsinler beton yığınlarının içinde yatmak istiyorlarsa yatsınlar... Bu noktaya kadar giden bir dışlayıcılık; bunu kıyıcılık ve zulüm olarak görüyorum. Dolayısıyla, Haliç köprüsüyle ilgilenmek bir "fantezi" ya da bir entelektüel lüks değil. Hiç değil. Azapkapı köprüsünden geçerken balık tutan insanların keyfini birlikte gördük. Farkında olsalar da, olmasalar da, yüzlerce yıldır insanların gönlünü titretmiş o görüntü, onlara değmiş, dokunmuş. Nedim gibi medrese eğitimli, kıvrak zekalı ve dilli şairlere de, âşık kahvelerindeki okuma-yazma bilmeyen şairlere de dokunmuş, onları yetiştirmiş. Bir sürü insan onları dinlemiş, şehre bakmış, ah çekmiş, sevinmiş, beğenmiş, hayatının estetik kalitesi yükselmiş. Bu, etik bir meseledir. Estetiği etiğin dışına çıkaran bir hallere geldi dünya. Bu beni çok üzüyor. +

Okuma Gözlüğü

Biraz daha geç çıksa, alkol tarihimize yaptığı büyük katkıdan –daha doğrusu, tarihsel müdahaleden– ötürü Tayyip Erdoğan da bir madde olarak bu ansiklopediye girebilirdi. Şimdilik, alanında bir ilk olan "Rakı Ansiklopedisi"nin tanıtımına yaptığı yardımla yetinelim. Doğrusu, bu nadide eserin hak ettiği ilgiyi görmemesi ayıp olurdu. "Rakı Ansiklopedisi", ansiklopedi tarihimizin iyi örneklerinden biri olmanın yanısıra, mükemmel bir kültür tarihi okuması, eşsiz bir Türkiye panoraması da sunuyor: Padişahlardan amigolara, meyhane havalarından rock'n'roll'a, taratordan Adana kebabına, düz rakılardan mastikalara, sokaklardan meyhanelere, ilanlardan filmlere, dergi sayfalarından romanlara, tarlalardan fabrikalara geleneksel içkimizin ve rakı dolayısıyla bu topraklarda birbirimizle kurduğumuz ilişkilerin seyir defterini çıkarıyor. İyi kalemlerce yazılmış 1755 madde, tam tekmil resimli bir başvuru kitabı, cut-up tekniğiyle yazılmış bir roman...

Uluslararası Af Örgütü'nün desteğiyle hazırlanan, Türkçeye Hayykitap tarafından çevrilen "Özgürlük?", İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin otuz maddesinden ilham alan 15 yazarın öykü ve şiirlerini bir araya getiriyor. Filistin'de bir çocuk, İngiltere'de bir Ganalı, sürgün yollarında Zimbabweli bir aile... Dünyanın dört köşesinden pek çok insanlık hâlini ve hak ihlâlini gösteren bu genç işi edebiyat eserleri, gönül gözünü gazete sayfalarından daha fazla açabilir, dayanışma arzunu çoğaltabilir.

Express'te vaktiyle bir William S. Burroughs romanını överek tanıtmış, tavsiyemize uyan bir okurumuzdan azar işitmiştik: Burroughs'u ucuz ve tahammül edilemez bir sapkınlık manzumesi olarak okumuştu. Bir anlamda, roman hedefini tutturmuştu, fakat dostumuz farklı bir boyutta okuma imkânını da kaçırmıştı. Şimdi baştan uyaralım: Nihayet dilimize çevrilen "Yumuşak Makine", Burroughs'un başka kitapları gibi, takibi zorlaştıran bir kes-yapıştır tekniğiyle yazılmış bir defa. Yani, bir eşcinsel seksin en görselleştirilmiş ve sert sahnelerine, iğnenin adeta damarınıza kitlenmiş gibi eroini zerketmek üzere ne zaman yaklaşacağınızı asla kestiremezsiniz. Ve bu böyle sürer gider, tekrarın gücüyle ve müthiş bir tasvir zenginliğiyle. Yine Sel'den çevrileceği müjdelenen Nova Üçlemesi'nin diğer iki kitabı gibi, "Yumuşak Makine" de insan bedenini ve bilincini ele geçirmeye ve kontrol etmeye ayarlı fizikî ve toplumsal kemirgenlerin, bireyi cendere altına alan iktidarların fantezi dozu ve gerçeklik derecesi yüksek bir eleştirisi. Zamanımızın en büyük angaje rock'çusu Robert Wyatt'ın '70'lerde esaslı caz rock deneylerine giriştiği eski grubu Soft Machine de adını bu romandan almıştı.

12 Şubat'a kadar İstanbul Galeri Nev'de kapsamlı bir sergisini izleyebileceğiniz Robert Mapplethorpe'un fetiş fotoğrafçılığı da, Patti Smith'in coşkun ve müşfik, vecd halinde bile dikkatli rock'u Burroughs'un taze mirası olmadan düşünülemezdi. Patti Smith'in Türkçeye "Çoluk Çocuk" adıyla çevrilen otobiyografisi, bu ortaklığı da barındıran bir dostluğu merkez alarak Amerikan karşı-kültürünün iri bir dalının nasıl serpildiğini anlatıyor. Açlık pahasına New York'a kapağı atmış, çareyi birbirine tutunmakta bulan iki sanat heveslisinin dünyayı ve kendilerini keşfedişlerinin hikâyesi, Smith'in duygulu ve umut uyandırıcı satırlarıyla adeta iyi bir film rejisiyle akıyor.

Umut Sarıkaya yıllardır "İşimdeyim Gücümdeyim" başlıklı sayfasında, şu fanî dünyanın binbir ayrıntısını hınzırca, acımasızca resmediyor. Elinden bir uçan kurtuluyor, bir kaçan. Gündelik hayatımızın her köşesine su gibi, rutubet gibi sızıyor, bir Kandilli Rasathanesi, bir mobese kamerası gibi gözlüyor, ilişkilerimizi, çelişkilerimizi didik didik ediyor, kalemini kırıp cezamızı kesiyor. Önce Kemik'te, Penguen'de, 2007'den beri Uykusuz'da çizen bu Sivaslı delikanlı, hem Gırgır'la yetişen nesilleri hem de bugünün gençlerini dize getiren karikatürlerinden yaptığı

bir seçkiyi büyük boy bir kitapta topladı. En aşağı 650-700 karikatür. Boş yok. Keskin toplumsal eleştiri, bol kakara, bol kikiri. Bu "greatest hits" toplamasında neler yok ki: "Mont Beni", "Montla Sıç", "St. Benoit - Çeliktepe Cengiz Han Lisesi Maçı" gibi klasikler, Aytekler, Semihler, Meriçler, Melisler, Cingılbörtler, sizler, bizler ve elbette ünlüler. Bülent Ortaçgil'in emmioğlu Cemil Ortaçgil, Sosyalist Enternasyonal'in kapanış gecesinde görkemli bir konser veren Onur Akın, ömrünü Orta 1'le mücadeleye adayan Pink Floyd, Beylikdüzü'nde ev tutan Björk, mahallenizin Kafka'sı, Dostoyevski'si ve daha nicesi "İşimdeyim Gücümdeyim"de.

Daniel Pennac Okul Sıkıntısı (Can)
Elias Canetti Soylu Sınıfın Sonbaharı (Sel)
Flannery O'Connor Her Çıkışın Bir İnişi Vardır (Metis)
Hakan Bıçakçı Karanlık Oda (İletişim)
Hasan Ünal Nalbantoğlu Yan Yollar –Düşünce Bilgi Sanat (İletişim)
Henry David Thoreau Nerede ve Ne İçin Yaşadım (Notos)
Hervé Kempf Zenginler Dünyamızı Nasıl Mahvediyor (Epos)
Jean-Luc Nancy Demokrasinin Hakikati (Monokl)
Marshall Berman Özgünlüğün Politikası –Radikal Bireycilik ve Modern Toplumun Ortaya Çıkışı (Sel)
Murathan Mungan Stüdyo Kayıtları (Metis)
Mustafa Sönmez Medya, Kültür, Para ve İstanbul İktidarı (Yordam)
Özcan Yurdalan Bir Seyyahın Kaybolma Kılavuzu (Agora)
Patti Smith Çoluk Çocuk (Domingo)
Paul Auster Sunset Park (Can)
Raymond Chandler Büyük Uyku (Everest)
Roger Behrens Adorno Sözlüğü (Versus)
Roger Stahl Savaş Oyunları A.Ş. (Ayrıntı)
Umut Sarıkaya İşimdeyim Gücümdeyim (Mürekkep)
Wendy Brown Tarihten Çıkan Siyaset (Metis)
William S. Burroughs Yumuşak Makine (Sel)

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

SIMON REYNOLDS

Saykodelik proleter durumlar

Eşi Joy Press'le beraber yazdığı "Seks İsyanları" 2003'te Türkçeye kazandırılmış, bir sene sonra da müstehcenlikten toplatılmıştı. Halbuki rock tarihini toplumsal cinsiyet açısından analiz eden bu kitap, Türkçedeki en nitelikli müzik kitaplarından biriydi. Daha sonra yazdığı kitaplarda hiphop'tan rave'e ve post-punk'a bir dizi tür ve döneme odaklanan Simon Reynolds, bir konferans vesilesiyle İstanbul'daydı...

Söyleşi: Cüneyt Cebenoyan - Merve Erol

Küçük bir jandarma karakolunda askerlik yapan bir arkadaşımız, yanında epey kitap da götürmüş. Bir gün karakol komutanının aklına esmiş, kitapları merkeze sordurmuş. Aralarında politik kitaplar da olmasına rağmen içlerinden sadece biri sakıncalı bulunmuş ve yakılmış. Yani şu an sizin "Seks İsyanları" (Sex Revolts) kitabınızın Türkçe baskılarından biri eksik. Kitabınız Türkiye'de müstehcenlik sebebiyle toplatılmış, ama sonra beraat etmişti...

Simon Reynolds: *(gülüyor)* Çok komik. Kitabın adında hem "seks" hem "isyan" geçiyor, ondan mı acaba? Halbuki kitapta seks diye ele alınan şey cinsellik değil, toplumsal cinsiyet meseleleri, erkekliğe ve kadınlığa dair konular. Başlık galiba bir şiirden geliyordu, eşim bulmuştu. "Revolt"un İngilizcede ikili bir anlamı var, "iğrenmek" anlamına da geliyor, "başkaldırı" anlamına da. Açlıktan, vergilerin yüksekliğinden ötürü köylülerin krala başkaldırması gibi mesela, arkaik bir çağrışımı da var.

Pre-devrimci bir tabiatı var gibi, ama içinde tutku, hırs, öfke de barındırıyor. Rock'n'roll bize tam da böyle pre-devrimci bir durum gibi geliyordu kitabı yazarken. İllâ ideolojik bir vurgu taşıması gerekmiyordu, ama bir isyandı sonuçta. Rock müzisyenlerinin pek çoğu sadece kendisiyle ilgilidir, ele aldığı konular bağlamında bir anlamda bencildir. Sosyal meseleler, mesela işsizlik hakkında çok fazla şarkı bulamazsınız, ama temel mesele yine de özgürlüktür. Bireysel bir özgürlük arayışı olsa da bu, içinde romantik bir kolektivite arzusu barındırır, bir çete dayanışması gibi mesela. İdeolojik ve politik olarak büyük istisnalar da var elbette rock tarihinde, ama rock illâ da bir düzen değişikliğini zorlayacak diye bir şey yok. Rock'un ilk merhalesi sıkılmak ve yabancılaşmaktır, daha fazlasını talep etmektir. İkinci aşamada sunduğu çözüm bizatihi kendisidir, bir rock yıldızı olmak ve "rock'n'roll tarzı hayat" yaşamaktır, böyle binlerce şarkı var. Heavy metal'in bütün olayı rock star fantazisi üzerine kuruludur mesela, yabanıl ve özgür rock yıldızı olmaktır mesele. Bütün bunlar, rock'un klişeleri: Rock grubu üyeleri kaldıkları otel odasını dağıtıp paramparça ederler, çünkü bunu yapabilecek güçtedirler, birileri nasıl olsa bu masrafı ödeyecek, enkazı ortadan kaldıracak, temizliği yapacaktır. Bu, çocuksu bir davranış aslında. Son yıllarda Los Angeles'ta yaşıyorum, arabada giderken radyoda Guns N' Roses çalıyor, harika geliyor kulağıma. Özgürlük anlayışları, sarhoş olmaktan, hızlı araba sürmekten ibaret gibi. Çocukça, ama güzel. Rock'n'roll'un ne kadar maço olduğunu da vurgulamak lâzım ayrıca. Yine de, "it's only rock'n'roll, but I like it"... *(gülüyor)* Rock'n'roll, başlangıç yıllarında son derece özgürleştiriciydi hakikaten, özellikle İngiltere'de. 1950'lerin İngiltere'si, çok baskılanmış, beton soğukluğunda bir yerdir. Amerika'dan gelen siyah müzikleriyle, sonra Elvis Presley'lerle bir enerji boşalması yaşandı ülkede. Sonra bir yere gitmedi, gelişmedi, bir anlamda normalleşti. Benim asıl ilgimi çeken evre, post-punk dediğimiz dönem.

"Seks İsyanları"ndan başka, "Energy Flash" kitabınızda rave dünyasına, "Bring The Noise"da hiphop'a eğiliyordunuz. En ünlü kitaplarınızdan "Rip It Up and Start Again"de, ayrıca "Totally Wired"daysa 1978-84 diye dönemleştirdiğiniz post-punk yıllarında konaklıyorsunuz. 1963 doğumsunuz; bu dönem, gençliğinizin en canlı zamanları aynı zamanda. Bu yüzden mi düşkünsünüz punk sonrası yıllara?

Olabilir. "Rip It Up"ta Gang Of Four, Scritti Politti, Talking Heads gibi gruplar ağırlıklı. Onlarla birlikte rock çok değişik bir kanala açılmıştı. Aynı zamanda çok politik gruplardı bunlar. Gang Of Four kapitalizm ve arzu üzerine şarkılar yazıyordu; Scritti Politti, Gramsci'den ilham alıyordu, bir tür Avrupa Komünizmi düşüncesinden hareket ediyorlardı.

Siz de kendinizi komünist diye tarif ediyor muydunuz?

(gülüyor) Ben ne olduğumu bilmiyorum. Eskiden İşçi Partisi'ne üyeydim. Şimdi kendimi nasıl ifade edebileceğimi, ne önereceğimi bilemiyorum, ama genel olarak sosyalistim. Hele Amerika'da böyle duruşlar anlamını iyice yitiriyor.

1978-84 döneminde İngiliz rock'unda bambaşka bir tansiyon vardı. Post-punk grupları incelikli bir edebiyat ve eleştiri örerken, '84'te başlayan Madenciler Grevi pek çok grubu bir anda politize etmişti...

Evet, öyle denebilir. Ama politik rock'ta şöyle bir sorun var ki, müzik kötüyse, lafın da ağırlığı kalmıyor. Şarkının nasıl bir toplumsal etki yaratacağını tartmak zor zanaat. İnsanların kafasını değiştirmek için yola çıkıyorsunuz, ama sonuç nereye varıyor, kim bilir?

Zaten öyle düşünenlere ulaşmak, mücadeleyi diri tutmak adına şarkı yapmak da az şey sayılmaz belki.

Haklısınız, o da az şey değil. Three Jones diye bir grup vardı, The Mekons'tan Jon Langford'un sonraki grubu. Madenciler grevi hakkında pek çok şarkıları vardı onların da. Hem aşk şarkıları yazılacak değil ya diye düşünürdüm onları dinlerken, bir grevi diri tutmak için de şarkılar yazılabilir, bu da çok değerli bir uğraştır. Rock politik olmaz, politik rock şarkısı yazılmaz diye bir şey yok, ama dengeyi iyi kurmak, işin adabını tutturmak, belki de kör parmağım gözüne yapmamak lâzım.

Bunu iyi yapabilen kim var sizce?

Bence Robert Wyatt. Başta "Shipbuilding", bütün şarkıları ders gibidir. 2007 albümü "Comicopera"daki şarkılar da Irak işgaline vurgularıyla öyle. Robert Wyatt duygusal, kırılgan şarkılar söylemez, "neden dünyada kötülük var" gibi ezbere laflar etmez. Gücü de buradan gelir.

Post-punk'ın öncesiyle aranız nasıldı? Punk'la, punk'ın doğrudan politikliğiyle?

Müzik dinlemeye punk'la başladım zaten. Erkek kardeşim eve Sex Pistols'ın kasetini getirmişti, okul arkadaşından almış. Benden daha "cool" çocuklarmış belli ki. *(gülüyor)* Ian Dury de getirmişti, o daha funky bir müzik yapıyordu. Geçenlerde onu yeniden dinledim, rock'n'roll var, funk var, disko var Ian Dury'de, adeta bir eğitim çalışması gibi. Ama beni vuran Sex Pistols'dı. Onları ilk dinlediğimde daha yeni dağılmışlardı. Sonra Johnny Rotten'ı Public Image Ltd.'da takip ettim, The Slits, Joy Division, The Fall gibi gruplarla beraber. Talking He-

ads çok önemli bir gruptu benim için.

David Byrne şöyle diyor: "Funk yapmaya çalışıyor, ama beceremiyorduk, ortaya Talking Heads çıktı."

(gülüyor) Doğru. Ama punk'ın agresyonu, öfkesi de vardı. Punk'tan konuşulurken unutulan şey, zamanında son derece kötücül ve yıkıcı bir doğası olduğuydu. 15-16 yaşlarındaydım, Sid Vicious sahnede bileklerine ustura vuruyordu, akıl uçurucuydu. Punk buydu bir yandan da. O zamana kadar ancak T-Rex'i, David Bowie'yi, Roxy Music'i görmüştük televizyonda. Punk çıktığında her şeyi sildi geçti. İngiliz müzik dergilerini de o sırada keşfettim. O zamanlar müzik gazetecileri gruplarla beraber takılırdı, onlardan bir farkları yoktu. Bu pek benimsemediğim bir yöntem. Arkadaş olduğunuz bir müzisyen kötü bir albüm yaparsa ne olacak? Bence rock hakkında yazan birinin sertleşmekten kaçınmaması, kabalaşma yeteneğinin olması gerekir. Hayat kısa, dünyada da bir sürü müzik var. Ortalamayı aşamamış, ıska geçmiş bir albüme boktan diyebilmek lâzım. Hele kitap yazıyorsanız, işler iyice zor. Baştan bu kadar zahmet gerektireceğini öngörememiştim kitap yazmanın. Albüm yapmaktan daha zor vallahi. *(gülüyor)* İngiltere'de eleştiri işi iyice abartılmış vaziyette. Neredeyse her çıkan plağa "yılın albümü" deyip cilalıyorlar, bütün albümler 10 üzerinden 10. Halbuki Amerika'da albümlere genellikle 6-7 puan verirler, 10 numarayı hak edecek bir albüm yılda belki bir kere gelir.

Az önce gençliğinizde sevdiğiniz gruplar arasında The Slits'i de zikrettiniz. Onlarda ilginizi çeken neydi?

Alışılmadık bir sound'ları vardı bir defa. Pek çok açıdan Sex Pistols'ın dişi versiyonu gibiydiler. Vahşiydiler, yabandılar, ortalama kadın profiline ayak uydurmak istemiyorlardı. Vurucu bir isimleri vardı (Yarıklar). Diğer punk gruplarından daha fazla reggae'ye açıktılar, ama ben o zamanlar reggae'nin filan da farkında değildim. Yine de, mesela UB40 gibi grupların aksine, reggae'yle çok daha özgün, kendilerine has bir sound yaratıyorlardı. Yerel gruplar dışında, hayatımda canlı izlediğim ilk grup da The Slits'ti. Rasta ve reggae olaylarına iyice girmişlerdi o zamanlar.

The Slits deyince aklımıza gelen ilk isim olan Ari Up'ı geçtiğimiz aylarda erken yaşta yitirdik. Kamuoyunun sandığının aksine, punk'ların birbirleriyle ilişkilerinde şefkat ve kardeşliğin hâkim olduğunu, cinselliğin geri planda kaldığını anlatırdı...

Çok erken, çok üzücü bir kayıp oldu, evet. Söylediklerine katılıyorum. Punk'ların korkutucu bir görünümleri vardı pek çok insana göre. Ama yaygın kanaatin aksine, toplumun kurbanı olan onlardı. Punk'lar kimseye saldırmadılar, sıradan insanlar onlara saldırırdı. Biliyorum, çünkü bir Killing Joke konserinden sonra bana da saldırdılar. Karanlık, korkutucu, agresif, apokaliptik bir konserdi, ama bunların hepsi sembolik düzeydeydi, hiçbir şey gerçekten kastedilmiyordu. Ama dışarda herhangi bir altkültüre ait değilmiş gibi görünen, gayet sıradan gençler vardı, asıl tehlike yaratan onlardı. Altkültürlerde her şey sembolik düzeydedir, bu sembollerle bir yabancılaşma yansıtılır ve gösterilir, ama bunlar gerçekmiş gibi algılanıyor genellikle, şiddete de bu algı yol açıyor, o semboller değil. Ari Up da çok saldırıya uğramıştır. En kötülerinin de genç disko hayranları olduğunu söylerdi. Britanya, şiddet dolu bir yer haline geldi. Nefret suçlarının ve ırkçı saldırıların ne kadar yükseldiğine dair bir yazı okudum geçenlerde. Halbuki bu konuda epey ilerleme kaydedilmişti, karma evlilikler çoğalmıştı. Belki büyük şehirlerde hayat daha kolaydır, ama küçük şehirlerde durum fena. Bir de alkol tüketimi çok arttı, kütük gibi içiyorlar İngiltere'de, hele haftasonları. Haliyle kavga dövüş eksik olmuyor sokaklarda. İnsanlar yorulmuş, yabancılaşmış vaziyette, tutunacak pek bir şey göremiyorlar.

Bir şarkıda reggae, bir şarkıda mambo, bir şarkıda bambaşka bir şey yapan müzisyenden daha kötüsü yoktur. İyi gruplar bütün bu farklı sound'lardan kendine has bir sound oluşturur.

Bildiğimiz kadarıyla, Oxford'da okudunuz. Yazı hayatınızda sizi kimler etkiledi?

Siyaset felsefesi okudum Oxford'da, ama çok pozitivist bir eğitim veriyorlar, İngiltere'de mantık esaslı bir felsefe anlayışı hâkim, bu da beni pek kesmiyordu. Marx'ı severdim, "Kapital" gibi büyük eserlerini okumadım ama, mesela "Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'i" eğlenceli ve öğretici bir kitaptır. Benim üzerimde asıl büyük etkisi olan, üniversiteye gitmeden önce dahi, Sitüasyonistlerdi. Punk'la ilişkisi çok büyüktü. Bu Fransız radikaller adeta bir rock grubu gibiydiler. Büyük bir devrimci kuşaktı onlar. Marx deyince aklıma hiphop'çular geliyor ama. Çok şeffaf, transparan bir dünya hiphop, her şey paraya endeksli, bir para fetişizmi söz konusu. Marx'a başvurmaya gerek yok adeta, hiphop tek başına kapitalizmi gösteriyor ve açıklıyor. *(gülüyor)*

Eminem'le aranız nasıl?

Onu çok seven arkadaşlarım var, ben o kadar takılmıyorum. Slim Shady, Marshall Matters gibi pek çok karaktere bürünüyor. David Bowie de öyleydi, onun da Ziggy Stardust'ı, Tin White Duke halleri vardı mesela. Ben Jay-Z, DMX gibi adamları daha çok seviyorum hiphop'ta, ya da daha eskilerden LL Cool J, Public Enemy gibi isimleri.

"Seks İsyanları" kitabınızın perspektifinden bakarsak, Lady Gaga'nın olayı ne sizce? Niye bu kadar çok konuşuluyor, her yaptığı olay oluyor?

Pek hâkim değilim ama, yaptığı her şeyi akademisyenlerin ilgisine mazhar olmak için yapıyor sanki. Adeta başlı başına bir metin gibi; analiz için çok zengin bir malzeme sunuyor. İmajla nasıl oynadığına, toplumsal cinsiyet anlamındaki geçişkenliklerine dair çok şey yazılıp çiziliyor zaten. "Bir siborg olarak kadın" gibi moda laflara el veren bir hali var. Müziğinden ziyade, şöhret denen şeyle oynayışı, şöhreti manipüle edişi ilginç. Onun da glam rock'u, David Bowie'nin erken dönemlerini hatırlatan bir yanı var. Bowie de yıldızlık müessesesiyle, şöhretle, kendi personasıyla çok oynardı. Yani Lady Gaga'da gördüklerimizle ilk defa da karşılaşmıyoruz aslında. Onun çıkışı tam mânâsıyla bir toplumsal şok değil, Madonna öyleydi ama. Gerçi, "Lady Gaga'nın penisi varmış" söylentisinin çıkarılması komik ve akıllıcaydı. O da bu söylentiyi sahnede besledi, kısacık bir etekle bir motosiklete atladı sahnede, o arada sanki bir şey görünür gibi oldu, söylentiler aldı yürüdü. Glam rock'ta da böyle cinsiyet geçişkenlikleri vardır, heteroseksüel erkekler geymiş gibi davranırlar. Brian Eno kadın gibi giyinirdi '70'lerde, ama aslında manyakçasına heteroseksüeldir, seks esnasında kendini yaralayacak kadar. *(gülüyor)* Bryan Ferry'nin bir sürü gey arkadaşı vardır, camiayı estetik olarak da etkilemiştir, ama neredeyse seksisttir aslında. Glam rock'un ironisi de burada. Lady Gaga'nın MTV ödülünü geyler adına aldığını söylemesi de önemliydi. ABD'de geylere yönelik büyük bir saldırı var, böyle bir dönemde bu davranışı çok anlamlıydı. Sarah Palin gibi insanlar eşcinselliğin bir hastalık olduğuna, tedaviyle iyileştirilebileceğine hakikaten inanıyorlar.

Bugünü anlamakta glam rock işe yarar bir tarihsel veri mi sizce?

Bazı açılardan bence öyle. Kafamda bir glam rock kitabı var son zamanlarda, '70'lerde nasıldı, sonra kimleri nasıl etkiledi... Marilyn Manson'dan Siouxsie & The Banshees'in goth'una, çeşitli açılardan pek çok insanı etkiledi glam rock. Siouxsie Sioux grup arkadaşlarıyla bir Roxy Music konserinde tanışmıştı. '70'lerde glam rock adına üretilen müzik de Lady Gaga'nın müziğinden daha ilginç ve daha iyi geliyor bana. Lady Gaga'nın çok iyi işlenmiş bir müziği var, ama sanki belli bir karakterden yoksun. Roxy Music, T-Rex, David Bowie, bu isimler müzikal açıdan çok daha yetkindi. Genellikle glam rock'un görsel tarafı ön plana çıkarılır, ama müzik de es geçilebilecek gibi değil.

"Lady Gaga'nın glam rock'u, David Bowie'nin erken dönemlerini hatırlatan bir yanı var. Bowie de yıldızlık müessesesiyle, kendi personasıyla çok oynardı..."

Punk'ı ne ölçüde etkiledi sizce?
Özellikle Britanya'da, çok. Punk'ın önde gelen pek çok ismi önceden glam hayranıydı. Johnny Rotten, Billy Idol gibi isimler, Gary Glitter'ın izini sürer aslında. Lady Gaga şovunu zaten görselleştirilmiş, reklamlara boğulmuş bir toplumda yapıyor. Halbuki glam başladığında, '70'lerin başında boğucu, sıkıcı, donuk bir toplumsal atmosfer vardı. Şimdi dönüp bakınca bir sürü büyük eser görüyoruz, ama ilk başlarda çok mutsuzdu insanlar. David Bowie, Iggy Pop, Lou Reed, John Cale gibi isimler bir kanal açmış oldular. Glam'le birlikte keskin bir dönüş oldu, sözler ilginçleşmeye, zekâyla yazılmaya başlandı. David Bowie deneysel işler de yaptı, ama mesela "Rebel Rebel" gibi şarkıları klasik rock-'n'roll'dur. Punk kadar agresif değildir belki ama, ona zemin hazırlayan bir hamlıktadır.

Punk'ın öncesi böyleyse, sonrası nasıldı? 1976'dan '78'e, iki senelik bir zirvesi var punk'ın. Post-punk yıllarının özelliği ne, sizi buraya ne çekiyor esas olarak?
İşin sırrı "füzyon" kelimesinde galiba. Punk çok basit ve doğrudandı, enerji yüklüydü. Sonra insanlar "peki şimdi ne olacak" diye sorar oldular. Farklı yollara açıldılar, pek çok şeyi iç içe harmanladılar. Siyah müzik yaratıcılığının doruğundaydı, reggae, dub, funk, disko, giderek hiphop, elektronik derken pek çok seçenek sunuyordu. Noise gibi, avangard caz gibi radikal fikirlerle çıkagelenler oldu. The Clash mesela, bence bir post-punk grubu sayılmaz, ama onlar bile basit rock'n'roll'la yüklü iki albümden sonra yüzlerini başka yerlere çevirdiler. Belki Pink Floyd gibi, Yes gibi çalamayacaklardı ama, üç akor boyunduruğundan da kurtulmak istiyorlardı. Erken dönem rock'n'roll'cuların yanında reggae'yi, dünyanın başka yerlerinden müzikleri de dinliyorlardı çünkü. Can sıkıntısına tahammülleri yoktu, ilerlemek istiyorlardı. Post-punk'çılar da belli bir yere saplanıp kalmaktan kaçınıyorlardı. Synthesizer'ların gelişip ucuzlamasının, küçülmesinin de bu müzikte baskın bir rolü var. Daha eskilerde synthesizer kullanan gruplar paralı, büyük isimlerdi ancak. Ama teknolojik gelişmeler bu aleti değiştirdi, taşımak için artık bir kamyona ihtiyacınız kalmamıştı. Böylece gitarlara bağlı kalmaktan da kurtuldular. Bir sürü bağımsız plak şirketi kurulabildi o dönemde, bu da etkili.

Marx deyince aklıma hiphop'çular geliyor. Çok şeffaf bir dünya hiphop, bir para fetişizmi söz konusu. Tek başına kapitalizmi gösteriyor ve açıklıyor.

Siz post-punk'ı 1980'lerin ortasında sonlandırıyorsunuz, ama bazı açılardan hâlâ sürdüğü, bir müzikal tavır olarak kaldığı söylenebilir mi?
Belki. Animal Collective gibi gruplar hâlâ aynı fikirlerle müzik üretiyor. Farklı etkilenmelere açıklar, ama bu eklektik oldukları anlamına da gelmiyor. Çok farklı şeyleri bir potada eritebilen bir kimlik, bir karakter de gerekiyor çünkü. Bir şarkıda reggae, bir şarkıda mambo, bir şarkıda bambaşka bir şey yapan müzisyenden daha kötüsü yoktur. İyi gruplar bütün bu farklı sound'lardan kendine has bir sound oluşturur. Post-punk gruplarının bir özelliği de gayet primitif olmaları. The Fall erken dönem rockabilly'ye benzer, tekrarlara dayalıdır. Ama yine de post-punk'ta belirleyici olan, yeni bir şeyler yapma dürtüsüdür. Mark E. Smith'in, David Byrne'ün geliştirdiği vokaller, ele aldıkları konular, dili ele alış tarzları benzersizdir, daha önce örneği yoktur bunların. Gang Of Four'un romantizmden uzak, soğuk yazış tarzı, dünyaya çok köşeli, karanlık bir yerden bakma çabası çok yenidir. Politik olarak da ilginç bir dönemdir o. Eleştirel teorinin temel metinleri İngilizceye yeni yeni çevriliyordu o dönem, akademisyenler, müzik yazarları, müzisyenler Barthes, Foucault okumaya başlamıştı. Heyecanlı zamanlardı, her şey hareket halindeydi, hep yeni bakış açıları ortaya çıkıyordu. 1986 yılında müzik yazmaya başladığımdaysa ortada o kadar heyecan verici bir şey kalmamıştı. Belki Pixies, Sonic Youth, My Bloody Valentine, hiphop ve house... Yine de sıkıcı bir dönemdi eskiye nazaran.

Daha sonra ilginizi çeken de rave kültürü oldu. Burada size yeni ve iyi gelen neydi?
Yaratıcı, yapıcı bir enerji. Politik bir hareket denemez, pre-politik belki. İnsanlar hareket haline geçmişti, bir seferberlik durumu vardı, kendilerine ayrılmayan yerlerde bir araya geliyorlardı. İngiltere'de, Luton şehrinde Exodus diye bir tür komün vardı, otoriteyle sürekli sorun yaşarlardı. Partileri çok popüler oluyor diye başlarına gelmeyen kalmıyordu. Bir süre sonra şehirde şöyle düşünmeye başladılar: Bu gençlerin partileri yüzünden kimse pub'lara gitmiyor, bira satışları düşüyor, bu partilerde de zaten içki içilmiyor. Bunun üzerine rave'leri durdurması için polise daha fazla yetki vermeye çalıştılar. Böyle şeyler de yaşandı, ama esas olan, insanların kendi kullanımlarına açılmamış bulunan kamusal alanları ele geçirme çabasıydı. İşçi sınıfının öncülük ettiği, gayet radikal bir müzikle şekillenen bir halk hareketiydi bu. Genellikle melodi barındırmayan, tuhaf kolajlarla, sample'larla ilerleyen, soyut, hipnotik, tekrar eden ritmlerle dolu bir müzikti bu. Pek çok parça da sadece vurmalılardan ibaretti ki, bu zaten yeterince radikal bir şey. Bütün bunların temelinde elbette avangard müzik var. Ecstasy de herhalde bütün bu tabloya, baskılanmış güdüleri açığa çıkarmaya pozitif bir katkıda bulunuyordu. Alkol kültürüne dönüş pek çok açıdan can sıkıcı aslında. Rave dönemi maceralı bir dönemdi aynı zamanda: Bir gecede bir sürü kulübü gezerdiniz, Londra'nın doğusunda bir işçi sınıfı mahallesinde, siyahlarla beyazlar karışık, reggae ağırlıklı bir elektronik dinlerdiniz, sonra bir gey kulübe giderdiniz ve bambaşka bir müzikle karşılaşırdınız. Ve aslında gittiğiniz hiçbir yere tam olarak ait olmazdınız. Özgürleştirici bir dönemdi. Kravatınızı çıkarıp kendinizi piste atabilirdiniz, kısa bir süre de olsa özgürlüğü tadabilirdiniz. Keyif verici maddeler belirleyici önemdeydi, onlar olmasa hiçbir şey böyle yaşanmayabilirdi. Şarkı yapısından uzak, perküsif müzikleri saatlerce başka türlü nasıl dinlersiniz? Saykodelik bir proleter kültürüydü bu tamamen. Hukuk dışı davranışların yaygınlığı da hoşuma gidiyordu. Bir parti yapacaksanız, artık kullanılmayan askerî bölgeleri, eski hükümet binalarını seçerdiniz, kapıyı kırar girerdiniz. Çok olumlu toplumsal davranışlardı bunlar. Korsan radyo geleneği de çok önemliydi, yüzlerce radyo açılmıştı bu şekilde. Her biri tuhaf, acayip müzikler çalardı, her birinden enerji taşardı. Yaptıkları şeylere inanırdı insanlar, amfetaminler inanç duygusunu da artırıyordu. Pek çok açıdan bütün bu gelişmeler pre-politikti, devrimci bir enerji taşıyorlardı. Korsan radyolara da siyah İngiliz müziği hâkimdi, jungle mesela. BBC kanallarının, ticarî radyoların, klasik müzik çalan Radio 3'ün arasında bir anda acayip bir müzikle karşılaşırdınız: Politik değildi belki, ama çok militan bir tını, çok siyah bir müzik... Jungle müziğe takılanlar, eskiden de Public Enemy dinleyen insanlardı. Ortada bir devrimci durum yoksa bile, politikanın, devrimin duygusu, kokusu vardı.

Joy Division, döneminin önde gelen post-punk gruplarından biriydi, karanlık, melankolik, solgun bir müzik yaparlardı. Solistleri Ian Curtis'in intiharından sonra kalanlar New Order'ı kurdular, kulüpleri Haçienda'nın da katkısıyla neşeli, eğlenceli bir elektronik müzikle dostlarının kaybını unutmaya çalıştılar, rave'lere zemin hazırladılar. 1978'de melankolik bir rock, 1988'de neşeli bir elektronik yapan bu insanlar bugün genç olsalar sizce nasıl bir müziğe takılırlardı?
Dünyaya karanlık bir pencereden bakan, İngiltere'nin halini sound'larıyla ifade etmeye çalışan solgun, beyaz oğlanlar... Pek bilemiyorum, dubstep yaparlardı herhalde. Burial gibi mesela. Dubstep'ten geliyor, ama şaşırtıcı derecede duygusal bir müziği var.

Elton John'dan Robert Plant'e, Elvis Costello'dan Paul Weller'a, eski kuşak müzisyenler gençlerden çok daha iyi albümlerle müzik sahnesine dönüyor son senelerde. Buna karşılık, genç kuşaktan da yeni, heyecanlandırıcı bir şey pek çıkmıyor gibi...
Bir tür "retromania" var çünkü. 21. yüzyılın ilk on yılında neler oldu? Daha önceki onyılların kendine has karakteristik müzikleri oluyordu hep. Glam rock, heavy metal, disko, funk, hiphop, rave... Bu son on yılın büyük hareketi neydi peki? Bir defa, müziğe ulaşmada, müziği paylaşmada müthiş bir teknolojik atılım yaşandı, ama yine de içerik eski kaldı. İnternet sayesinde dünyanın her yanından müzikler elinizin altında. Geçmişin müziklerine de aynı esnada ulaşmanız mümkün. Farklı coğrafyalar da, farklı tarihler de aynı anda, aynı yerde varoluyor. Geçmiş, artık geçmiş değil. Vampire Weekend'i dinlediğiniz zaman "geleceğin müziği"yle karşılaşmıyorsunuz, ama taze, güzel bir müzik dinliyorsunuz. Bence White Stripes'ta öyle olmuyor. İyi bir müzik, ama taze değil. Led Zeppelin bugün ne kadar tazeyse, o kadar taze. Vampire Weekend, sadece farklı ülkelerden değil, farklı ülkelerin farklı zamanlarından da etkilenmeler taşıyor. '70'lerin ve '80'lerin Afrika müzikleri, '80 başlarının İskoç grupları, modern Karayip ritmleri... Müziklerinden konuşurken sanki hep referanslara başvuruyorlar. Şurada bir Buddy Holly havası, burada bir house synthesizer'ı, Dominik Cumhuriyeti'nden bir gitar popu... Bir tür harita gibi. Bu kuşağın müzikal tavrı genel olarak böyle. Fakat gerçekten de çok etkileyici işler üretebiliyorlar böylece. Yine de, bunca etkiyle baş edebilmek için çok büyük bir birikim, çok büyük bir yetenek gerekiyor. Bütün bunlar arasında insanın kendisi, o insanın bakışı nerede? O da herhalde kendini zamanla gösterecek. +

JEAN GENET 100 YAŞINDA

Şiirsel devrim

Piç, hırsız, ibne, hain, alçak, asi... Yıllar yılı böyle lânetlendi, "kötülük" timsali olarak gösterildi. O ise bütün bu sıfatları erdem belledi. İktidarın karşısına itaatsizliğin şiiriyle dikildi. "Hırsızın Günlüğü", "Balkon", "Hizmetçiler", "Zenciler", "Paravanlar", "Sevdalı Tutsak" adlı eserleri büyük yankı uyandırdı. Sartre onu "Aziz Genet" adlı kapsamlı incelemesiyle taçlandırdı. Yaşlılık döneminde edebiyatı terkedip uluslararası bir aktivist oldu: Cezayir'in Fransa'ya, Filistin'in İsrail'e karşı verdiği bağımsızlık savaşını, '68 Mayısı'nı, Kara Panterler'i ve dünyanın dört bir yanındaki mazlumları destekledi. 19 Aralık 2010'da yüz yaşına basan Jean Genet'yi 1976'da Hubert Fichte'nin yaptığı, 1981'de Magazine Litteraire'de yayınlanan nehir söyleşiyle anıyoruz.

Çeviren: Siren İdemen

Kimliğinizi "eşcinsel, hain, hırsız ve alçak" olarak tanımlayıp bunu ifşa ederek sahiplenmenizi reklam maksatlı bir "itiraf" olarak eleştirenler oldu. Bu sert suçlamaya ne diyorsunuz?

Jean Genet: Otobiyografik yazılarımda –ki bu metinlerin yirmi küsur yıl öncesine dayandığını da unutmayın– o sıfatlara vurgu yaptığım da, bunu tamamen saf ve katışıksız bir maksatla yapmadığım da doğru. Yani bu ifşaatların sebebinin doğrudan ve salt şiirsel olmadığını söylemek istiyorum. O zamanlar bunu yapmamda reklamvarî bir saik vardı herhalde. Ancak, tam mânâsıyla bilinçli bir şekilde olduğunu da söyleyemem; kendime bir karakter inşa ediyordum. Ama bu "reklamın" araçları da tehlike arzediyordu. Kamusal olarak açık açık eşcinsel, hırsız, hain ve alçak olduğumu söylemek beni hiç de rahat ve elverişli olmayan bir duruma sokmuştu. Toplum tarafından kolayca benimsenebilir kitaplar yazmamı imkânsız kılan bir durumdu bu. Kısacası, kendime kıyak geçeceğim derken, imkânsız bir yola saplanmıştım aslında. Bir anlamda, kendi kendimi sürgün etmiş oldum.

Şahsî promosyonunuzun teması olarak seçtiğiniz "eşcinsel, hain, hırsız ve alçak"lığı bile isteye mi tercih ettiniz?

Kasten seçmedim. Böyle bir karar alınmaz. Hırsızlığa başlamamın sebebi gayet basit: Karnım açtı. Sonra, onu meşrulaştırmak, sahiplenmek durumunda kaldım. Eşcinselliğime gelince, niçin eşcinsel olduğumu söyleyebilmeye mezun değilim. Hiçbir fikrim yok. Kim, niçin eşcinsel olduğunu bilebilir ki? Bir insanın sevişirken şu ya da bu pozisyonu neden tercih ettiğini kim bilir? Tıpkı gözlerimin rengi gibi eşcinsellik de, deyim yerindeyse, bana dayatılmıştı. Daha çocukken, oğlanların bana çekici geldiğinin farkındaydım. Ancak bu çekiciliği tecrübe ettikten sonra, "karar verdim". Seçmek kelimesinin Sartre'yen anlamıyla, eşcinselliğimi özgürce seçtim. Bunun toplum tarafından kınanan ve reddedilen bir yol olduğunu kesinlikle bilmekle birlikte, eşcinselliğimle birlikte yaşamak durumundaydım, ona ayak uydurdum.

Kadınlar hiç ilginizi çekmedi mi?

Çekti. Dört kadın ilgimi çekti: Bakire Meryem, Jeanne d'Arc, Marie Antoinette ve Madame Curie.

Cinsel anlamda demek istemiştim.

Hayır, hiçbir zaman.

Konuşmaktan kaçındığınız bir konu mu bu?

Hayır. Aksine. Günümüzde sözde-sanatsal âlemde eşcinselliğin kucaklandığının farkındayım. Ama, burjuvazi açısından lânetleme sürüyor. Kişisel olarak eşcinselliğe çok şey borçluyum. Bunu bir lânet olarak görmek istiyorsanız görün, ama benim açımdan her zaman lânetlenme değil, kutsanma oldu.

Hangi anlamda?

Benden bir yazar yapan ve insanları anlamamı sağlayan eşcinselliğim oldu. Angajmanımın tek unsurunun eşcinselliğim olduğunu iddia etmiyorum. Ama Cezayirli erkeklerle yatmamış olsaydım, FLN'nin (Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi) davasını belki de desteklemezdim. Neyse, bu dediğim doğru değil, ne olursa olsun onların safında yer alırdım muhtemelen. Ama belki de Cezayirlilerin diğer insanlardan farklı olmadığını algılamamı sağlayan da eşcinsellik olmuştur.

Eşcinsellik bugün hayatınızda nasıl bir rol oynuyor?

Uzaktan ya da yakından ilgilendiğim oğlanların hepsiyle yattığımı söylemem fuzulî olur. Beni onlarla yatmaya yönelten salt seksüel saikler değildi. Tek başıma yaşadığım ve simgeleri piçlik, ihanet, toplumun reddi ve nihayet yazarlık olan bu macerayı onlarla birlikte yeniden yaşamak istedim. Yani, topluma geri dönüş, ama başka yollardan. Eşcinsellik, eşcinseli toplumun kıyısına yerleştiriyor, dışlıyor ve bu nedenle de onu toplumsal değerlere meydan okumaya zorluyor. Eşcinsel, genç bir oğlanla ilgilenmeye karar verdiğinde, her normal topluma mündemiç olan aklın ve duygunun ikili uyuşmazlığının bilincine varmasını sağlayacaktır. Eşcinselliğin barındırdığı dişilik genç adamı sarmalar ve belki de fazladan bir şefkat, sevecenlik yaratır. Geleneksel erkek tahayyülüne uygun davranmayı reddederek, erkek kabuğunu kırar ve böylece başka türlü gizli kalacak olan bir hassasiyet açığa çıkabilir. Bugün modern kadının özgürleşmesi,

belki erkekleri boyun eğmeyen kadınlara uyum sağlayabilmek amacıyla eski şemaları reddetmeye zorlayabilir.

Hırsızlık suçunu tekrarladığınız için ömür boyu hapse mahkûm edildikten sonra afla serbest kalışınızdan beri 16 yıl geçti. Hizaya geldiniz mi, yoksa çalmaya devam mı ediyorsunuz?

Diğer fânilerle aynı biçimde çalmıyorum. Her halükârda, evvelden çaldığım gibi çalmadığım kesin. Kitaplarımdan ve oyunlarımdan gayet yüklü –daha doğrusu, bana yüklü gelen – telif hakları geçiyor elime. Halbuki bu para önceki hırsızlıklarımın bir sonucu aslında. Dolayısıyla, çalmaya devam ediyorum bu anlamda, toplum öyle olmadığımı iddia etse de hâlâ genel edep dışı bir yerde duruyorum.

İlk romanınız "Çiçeklerin Meryem Anası"nı hapishanede yazdınız. Bir mahkûmun edebiyata gösterdiği hevese hapishane yetkililerinin tepkisi nasıldı? Yazmak için ihtiyaç duyduğunuz şeyleri size verdiler mi?

Elbette hayır. Kesekâğıdı yapmamız için kâğıt veriyorlardı. Ben de kitabın başlarını bu kahverengi kâğıtlara yazmıştım. Bunların bir gün okunacağını tahayyül etmiyordum. Hapisten asla çıkmayacağımı düşünüyordum. Dolayısıyla, samimiyetle yazmıştım, hiddet ve öfkeyle ve kimsenin okumayacağından emin olmanın serbestliğiyle. Bir gün, duruşma için Santé hapishanesinden Paris Adliyesi'ne götürdüler. Hücreme döndüğümde bir baktım, yazdıklarım yok olmuştu. Gardiyanların odasına çağrıldım ve cezaya çarptırıldım: "Sanat şaheserleri yazma maksadıyla verilmeyen" kâğıdı kullanmış olmaktan ötürü üç gün kuru ekmek ve suyla mutlak tecrit. Gardiyanın yaptığı bu hırsızlığı bir aşağılanma olarak yaşamıştım. Daha sonra, kantine birkaç not defteri sipariş ettim. Sonra da yatağıma girdim, battaniyeyi kafamın üzerine çekip daha önce yazdığım elli sayfayı kelimesi kelimesine hatırlamaya çalıştım. Başardım da sanıyorum.

Eski koğuş arkadaşlarınızla ya da suç ortaklarınızla görüşüyor musunuz?

Elbette hayır. Durumu bir düşünsenize. Dünyanın dört bir yanından telif hakkı alıyorum. Playboy gelip benimle söyleşi yapıyor. Ama onlar hâlâ hapiste. İlişkimizi nasıl sürdürebileceğimizi düşünüyorsunuz ki? Onların gözünde ihanet etmiş herifin tekiyim. Bireysel bir eylem olan hırsızlığa daha evrensel nitelikte bir faaliyeti, yani şiiri tercih ettim ve hırsızlığa ihanet etmiş oldum. Olmayı umduğum şair "ben"e dönüşmek için, zamanında olduğum hırsız "ben"e ihanet etmek zorunda kaldım. Fakat bu "yasallık" beni yine de daha mutlu etmedi.

Toplum tarafından olduğu kadar, yeraltı camiası tarafından da parya olarak görüldüğünüz hissine sahip gibisiniz. Lânetlenmeye bu kadar açık bir hayatı nasıl kaldırıyorsunuz?

Beni rahatsız etmiyor, ama bu bir karakter meselesi. Kovulmaktan hoşnutum. Tıpkı Lusifer'in Tanrı tarafından kovulmaktan zevk aldığı gibi. Dikkatinizi çekerim, bunda bir kibir var ve bu benim hoş bir yanım değil. Hatta biraz ahmakça da. Naif bir romantizmden kaynaklanan bir tavır. Bu aşamayı aşmam lâzımdı aslında.

Sartre kişiliğinize ve eserlerinize övgü niteliğindeki 600 sayfalık kitabında sizi "Aziz Genet" diye adlandırdığında, bir anlamda bu adla vaftiz ettiğinde, bazı eleştirmenler bunu dine küfür olarak aldılar. Edebiyat âleminde aziz mertebesine yükseltilmiş olmak hakkında ne düşünüyorsunuz?

Benim aleyhimde seslerini yükseltenlerin mesela bir "Aziz Camus"ye itirazları olmazdı. Aziz Genet niye onlara dert oluyor? Çocukken, istikbalimi hayal etmem, gelecekte kendimi cumhurbaşkanı, general ya da o mevkilerde bir şahsiyet olarak tahayyül etmem hiç kolay değildi, bunun için kendimi çok zorlamam gerekirdi. Gayrımeşru bir çocuktum. Toplumsal düzenin dışında doğmuştum. Genel kabul gören bir kaderin dışında ne umabilirdim ki? İmkânlarımı, istidatlarımı –o zamanlar edebiyat yeteneğimden habersizdim–, özgürlüğümü en iyi şekilde kullanabilmek için aziz olmaktan başka isteyebileceğim bir şey olamazdı. Bir başka deyişle, insan olmayı inkâr etmekten başka bir şey isteyemezdim.

Yazılarınızda "suçlu ve aziz"in oluşturduğu çiftin "ezelî çift" olduğundan bahsediyorsunuz; bu ikisi arasında nasıl bir ilişki var?

Her ikisi de münzevî hayatı yaşar. Daha yakından baktığınızda, büyük azizlerle suçlular arasında benzerlik olduğu intibaı edinmiyor musunuz? Aziz ile toplum arasında elle tutulur en ufak bir bağ yoktur. Azizliğin ürkütücü bir yanı var.

Şiirin "dışkıyı kullanma ve onu okuyucuya yedirme sanatı" olduğunu yazmıştınız. Bu tanımlama, eserlerinizde kendini gösteren ve toplumsal açıdan kabul edilemez bulunan dile eğiliminizi haklı çıkarma amacı mı taşıyordu?

Müstehcen denen dil için söyleyebileceğim tek şey, bu kelimelerin varolduğu. Eğer varlarsa, kullanılmak için varlar. Aksi takdirde, insanlar onları uydurmamış olurdu. Eğer onları kullanmasaydım, bütün bu kelimelerin varoluşu tamamen hissiz, donuk olurdu. Halbuki yazarın rolü, kelimelere bir değer üflemektir. Şiiri bugün öyle tanımlamam. Asgarî düzeyde olsun dünyayı anlayabilir hale gelmek istiyorsak, her tür kinden, garezden kurtulup özgürleşmek gerekir. Topluma karşı hâlâ hınçlıyım, ama hıncım giderek azalıyor, zamanla söneceğini ümit ediyorum. Artık hiç umurumda değil. Söylediğiniz sözleri yazdığım zamanlar, kin

ve hınç doluydum; şiir, benim için, dil aracılığıyla, aşağılık görülen bir malzemeyi soylu kabul edilen bir mamûle dönüştürmekten ibaretti. Bugün mesele farklı. Siz –yani toplum– beni artık düşman olarak ilgilendirmiyorsunuz. 10 ya da 15 sene önce, size karşıydım. Bugün ise ne yandaş ne de karşıtım. Aynı zamanın içinde yaşıyoruz ve benim meselem artık size kafa tutmak değil; bizi, sizi ve beni, eşit olarak, beraber ihtiva edecek bir şey yapmak. Kitaplarım okuyucuyu cinsel açıdan tahrik ediyorsa, cinsel heyecan uyandırıyorsa, kötü yazıldıkları içindir; okuyucunun cinsel düzeyde kalmaması için şiirsel duygunun kuvvetli olması gerekir. Bu arada, kitaplarım pornografikse, bunu da inkâr etmiyorum.

Erotizme gelmişken, D.H. Lawrence'ın ya da Vladimir Nabokov'un romanlarını nasıl buluyorsunuz?

Hiçbirini okumadım.

Ya Henry Miller?

Eserlerini çok iyi bilmiyorum, okuduğum kadarıyla ilgimi çekmiyor. Gevezelik. Çenesi düşük bir beyefendi.

Sartre'ı nasıl değerlendirirsiniz?

Kendini tekrarlıyor. Bazı majör fikirleri var, onları farklı formlarda işliyor. Sartre'ı okurken, ondan daha hızlı gidiyorum. Bununla birlikte, burjuva dünyasından özgürleşme arzusunu anlattığı otobiyografisi ("Sözcükler") beni şaşırttı. Herkesin "saygılı fahişe" *(Sartre'ın aynı adlı oyunu "La putain respectueuse"e atıf yapıyor)* olmak için çırpındığı bir yerde, fahişeliğini kabul eden, ama saygınlığa yapışmayan birine rastlamak çok hoş. Kişi olarak Sartre'ı seviyorum. Arkadaşlığı eğlenceli, çünkü her şeyi güçlü bir mizah duygusuyla kavrıyor ve yargıçlığa soyunmuyor. Her şeyimi kabul etmiyor, ama anlaşmazlıklarımız onu neşelendiriyor. Büyük bir inceliğe sahip.

Sizin üzerinizde giriştiği ve kendi türünde eşsiz olan edebî psikanaliz fazla ağır gelmedi mi?

"Bulantı" geçirdim, çünkü kendimi çırılçıplak soyulmuş halde gördüm, üstelik başka biri tarafından. Kitaplarımda kendimi tamamen soyuyorum tabii, ama aynı zamanda, kelimelerin, duruşların, tercihlerin kılık değiştirici, maskeleyici özelliğine de başvuruyorum. Bir sihir yapıyorum ve bir şekilde kendimi biraz kolluyorum. Oysa Sartre beni merasimsiz soydu, hoyratça... Basılmadan önce okumam için metni vermişti. İlk tepkim kitabı yakma isteği oldu. Sonra, yayınlanmasını kabul ettim, çünkü eylemlerimin mesuliyetini üstlenmek her zaman temel derdim oldu. Kitabı tekrar okuyabilir hale gelebilmem uzun zaman aldı. Yazmamın artık mümkün olmadığı bir halde buldum kendimi. Mekanik bir şekilde, belli bir tür roman üretmekte üsteleyebilirdim. Pornografik roman yazmayı da deneyebilirdim. Sartre'ın kitabı bende bir boşluk yarattı ve bu boşluk psikolojik çöküntü etkisi uyandırdı.

Bu boşlukta ne kadar kaldınız?

Bu tüyler ürpertici halde altı yıl kaldım. Gündelik hayatı besleyen altı yıllık budalalık hali; bir kapı açıyorsun, bir sigara yakıyorsun. İnsan hayatı bazı aydınlanma anları içeriyor. Gerisi tekdüze bir grilik. Bununla birlikte, o altı yıllık çöküntü, sonunda beni tiyatroya yönelten bir düşünme sürecini tetiklemiş oldu.

Bazı eleştirmenler, tiyatroyu, bir eşcinsel ve eski bir hırsız olarak kendinizi özdeşleştirdiğiniz azınlıkların durumu için kullandığınız görüşünde. Bu doğru mu?

Teatral, dramatik duyguları billûrlaştırmak, görünür kılmak için oyun yazıyorum. "Zenciler"in siyahların davasına hizmet edip etmemesi o kadar mühim değil. Böyle bir katkıda bulunduğunu düşünmüyorum da. Doğrudan eyleme inanıyorum; doğrudan eylemin, sömürgeciliğe karşı mücadelenin bir tiyatro oyunundan daha fazla katkıda bulunacağını düşünüyorum siyahlara. Bu oyunlarda derine gömülen, siyahların ya da diğer yabancılaştırılanların ifade edemeyecekleri bir şeye ses vermek istedim. "Hizmetçiler"le ilgili olarak, bir eleştirmen "hizmetçiler böyle konuşmaz ki" demişti. Hiç de değil, konuşurlar, bana böyle konuşuyorlar, sadece bana, geceleri... Birisi çıkıp da siyahların böyle konuşmadığını söyleyecek olsa, ona kulağını kalbinin üzerine koymasını tavsiye ederim, çünkü işiteceği bunlar olacaktır. Kelimelere dökülmeyeni işitebilmeyi becermek lâzım.

Güzel bir dil, ahenkli bir cümle biçimlendirme tasası, bir etiğin mevcudiyetini varsayar. Her estetik bir etik barındırır.

Eleştirmenler, egemen sınıfları ve onların kurallarını devirmek için şiddeti vâzettiğinizi söylüyorlar. Sözleriniz abartılıyor mu?

Gelişmeyi durduran, engelleyen, hayatı kurutan konvansiyonel ahlâktan kurtulmayı arzu ettiğim kesin. Bununla birlikte, bir sanatçı hiçbir zaman külliyen tahripkâr değildir. Güzel bir dil, ahenkli bir cümle biçimlendirme tasası baştan bir etiğin mevcudiyetini, dolayısıyla da yazar ile potansiyel okuyucu arasında bir ilişkiyi varsayar. Her estetik, bir etik barındırır. Hakkımdaki fikirleriniz yirmi yıl önce yazdıklarıma dayanıyor. Bugün itici, irkiltici, büyüleyici ya da kabul edilebilir bir imaj vermek gibi bir derdim yok.

Dünyanın dört bir yanından yüklü telif hakları aldığınızı söylüyorsunuz, ama meteliksiz görünüyorsunuz. Dahası, beş parasız olduğunuz söyleniyor. Paranızı ne yapıyorsunuz?

Bu sizi alâkadar etmez.

Bu mütevazı odada, çok ucuz üç-beş mobilyanın dışında, yedi kitap, bir çalar saat, bir bavul, üzerinizdekinin haricinde bir takım elbise ve üç gömlekten başka bir şey göremiyorum. Sahip olduklarınızın hepsi bu mu?

Evet. Niçin daha fazlasına sahip olmam gereksin ki? Benim fakirliğim meleklerin fakirliğinden. Maddî nimetler ve diğer bütün mülkiyetler, hiç umurumda değil. Eşyalara, mala mülke sahip olmak, lüks içinde yaşamak için nasıl bir ihtiyaç duyayım ki? Yazıyorum, bu da bana yetiyor.

Hayattaki nihaî amacınız ne?

Unutmak. Faaliyetlerimizin çoğu başıboş, avare bir hayatın hiçliği ve namevcudiyetine sahip.

Ününüz, paranız nedeniyle burjuva lüksü tarafından kuşatılmaktan endişe duyuyor musunuz?

Hayır, çünkü burjuva lüksüne karşı en ufak saygım yok. Bunun için bana en azından bir Rönesans şatosu gerekir. Telif haklarım bir Borgia sarayı almama yetmez; dolayısıyla, böyle bir tehlike yok.

Bir Borgia sarayında size cazip gelen ne?

Bir şeyin cazibesine kapıldığım yok. Sadece mimarîdeki lüksün son örneklerinin Rönesans'a uzandığını düşünüyorum, sonrasında bir şey görmüyorum. 18. yüzyıl Fransa'sı bana etkileyici gelmiyor, 17. yüzyıl da öyle. Rönesans'tan sonra mimarî bitti demek istemiyorum. Versailles sarayına ilk gittiğimde korkmuştum. Küçük tuğla şato bayağı hoş, ama bahçeye girip o büyük cepheyle karşı karşıya geldiğinizde karşılaştığınız manzara çok ürkütücü. Çok aşırı, çok hantal, çok aptalca. İtalya'da Rönesans sarayları var, küçücük görünüyorlar, ama aslında çok büyükler, üstelik güzeller ve hâlâ içlerinde yaşanabilir. Aynalar galerisi, boyutlarını bilmiyorum ama, daha iyisi yapılmıştır, Brazil'de mesela.

Brazil sonsuza kadar tekrarlanma ve aşırılık duygusu vermiyor mu?

Hayır, hayır, birçok farklı ünite var ve birlikte bir bütün oluşturuyorlar, çok ahenkli yapılmış aslında. Üzerinden uçtum. Güneşin altında, yağmurun altında, geceleyin, gündüzleyin, rüzgârda, soğukta, sıcakta, Nacional Otel'in dokuzuncu katından, sonra sokaktan Brazil'in her halini gördüm, tanıdım. Yine de bu komünistin, Oscar Niemeyer'den bahsediyorum, bir şehir yaratırken, çepeçevre yerlilerin gecekondularıyla sarılmasını nasıl önleyebileceğini bilememesi tuhaf. Brazil'deki o büyük binalarda sanki sadece, sarışın ya da esmer fark etmez, ama mutlaka en az 1.90 boyunda, boylu poslu, insandan ziyade heykele benzeyen iri kıyım tipler oturuyor sanırsın, halbuki küçük yöneticiler, elçiler, bakanlar oturuyor, ama asla yerliler değil, Brazil'in siyahları değil. Yine de Brazil gibi baştan aşağı sunî olarak kurulduğu halde bu kadar ahenkli başka bir şehre rastlamadım. Niemeyer bazı şeyleri anlamamış, başaramamış; proletaryaya insanî bir barınma sağlamak zorunda olan bir şehircilik düşüncesine sahip değil. Onun yaptığı şehir proletaryayı dışarı atıyor, proleterler de çeperlerde toplanıyor... Vence'taki küçük Matisse kilisesine gitmiştim, şu nefretlik aziz Dominik'e ithaf edilen kilise, içine girmeniz lâzım. Öyle bir boşluk kullanımı var ki, inanılmaz; sanki bir şiirin içindesiniz.

Niemeyer'in mimarîsine karşı Matisse'in küçük kilisesini örnek verdiniz; sizce, Matisse devrimci bir sanatçı mı?

Hayır. Devrimci kelimesini kullanırken ihtiyatlı olmak lâzım. Özellikle de ferasetle kullanmak lâzım. Kolay değil. Devrimci kavramı şiddet kavramından ayrı düşünülebilir mi diye kendime soruyorum. Mesela Cézanne'ın gerçekleştirdiği şeyi adlandırmak için başka kelimeler, başka terimler kullanmak lâzım. Cézanne gibi insanlar ve onu takip eden ressamlar ya da tonal kavramını sorgulayan müzisyenler epey gözüpektiler, ama o kadar da değil. O kadar da değil, çünkü bir yandan da resimde perspektif, müzikteyse kromatik gam kavramlarının mutlakiyeti kenarından köşesinden ufak ufak zaten kemirilmeye başlanmıştı, ama o kadar ciddi değildi bu; şaka yolluydu. Alban Berg çok da ciddiye almadan yaptı bestelerini, sonra bunlar daha geliştirildi. Dolayısıyla, bir gözüpeklik vardı, kayda değer bir katkıları oldu, ama zihinsel bir macera olarak onlara atfettiğimiz önemi

taşımıyordu kendileri için. Cézanne'ın çok basit, sıradan bir insan olarak kalışının izahı da burada olabilir. Ayine gidiyordu, evli olmadığı bir kadınla birlikte yaşıyordu. Çocukluk arkadaşı Zola'nın kendisini anlamamış olması onu incitmiştir, ama gelecek kuşaklara kalacağına, ölümünden sonra adının yaşayacağına inandığını hiç sanmıyorum.

Monteverdi'den söz etmiştiniz dün; o sizin için gelenekle keskin kopuşu simgeleyen bir sanatçı mı?

"Beata Virgine" ayininden daha neşeli, daha eğlenceli bir şey bilmiyorum!

Dinsiz olduğunu açıkça söyleyen biri olarak, "Vespro della Beata Vergine"ye yakınlık duymanızı nasıl açıklıyorsunuz?

Yirmi yıl önce "İlyada"yı okumuştum; çok çok güzel buldum, sizce Zeus'un dinine mi inanıyorum?

Doğrusu, temelde Zeus'a çok uzak olduğunuzu da sanmıyorum...

Japonya'da beni çok etkileyen bir Japon nô'su seyretmiştim. Nô'larda kadın rollerini erkekler canlandırıyor. Gösterinin bir yerinde, bir oyuncu yaşlı bir kadın maskesi takıyor ve son Budist kadını canlandırıyor. Bir mağaraya giriyor, yelpazeyle yüzünü örtüyor ve sonra yüzünü keşfediyor, bir genç kız yüzü bu, ilk Şintoist kadının yüzü. Oyunun teması budizmden şintoizme geçişti. Çok güzeldi. Budist ya da şintoist olduğumu mu sanıyorsunuz?

Strinberg'in "Fröken Julie"sini seviyorsunuz da, Brecht'in "Galileo Galilei"sini niçin sevmiyorsunuz?

Brecht'in anlattıkları birtakım hıyarlıklardan öteye geçmiyor, çünkü "Galileo Galilei" Brecht olmasa da keşfedebileceğim, zaten ortada olan şeyleri bana aktarıyor. Strinberg ise, "Matmazel Julie"de hiç değilse bana aşikâr hakikatleri sunmuyor. Bu çok yeni bir şey. "Matmazel Julie"yi, "Dance Macabre"dan (Ölüm Dansı) sonra seyrettim. O da çok hoşuma gitmişti. Strinberg'in anlattıklarının hiçbiri şiirsel dilin dışında, başka bir şekilde anlatılamaz; halbuki Brecht'in anlattıklarının hepsi sıradan bir nesir şeklinde anlatılabilir, nitekim anlatılmıştır da.

Brecht'in iddiası da buydu. Kendi tiyatro tarzına epik tiyatro diyordu ve Strinberg'in "Fröken Julie"nin girişinde gerçekleştirdiği yabancılaştırmayı tiyatroya soktuğu görüşündeydi. Strinberg de esasen "soğuk" seyirciyi, elinde puro tutan Brecht'in seyircisini varsayar.

O hareketin seçiminde, puro içmekte, sanat eserine karşı aslında müsaade edilmeyen bir küstahlık var. Sanat eseri buna müsaade etmez. Rothschild'ları tanımam, ama onlarla puro içerek sanat hakkında sohbet edebilirsiniz diye düşünüyorum. Rothschild'ların evinde puro içerek sanat hakkında sohbet ettiğiniz şekilde "Markiz de la Solana"yı görmek için Louvre'a gidemezsiniz...

Yani Brecht'in puro içişini kapitalist burjuva hareketi olarak mı görüyorsunuz?

Bana öyle geliyor.

Şu anda sigarillo içiyorsunuz.

Eğer puro içicisi olarak puro içiyorsam, yani puro içicisi olarak tanımlanıp tarif edilebiliyorsam ve Mozart'ın "Requiem"ini dinliyorsam ve bu puro içme hareketi "Requiem"i dinlememin önüne geçiyorsa, o zaman sadece bir yabancılaşma değildir söz konusu olan, duyarlılık eksikliği de vardır. Kulağım yok demektir, yani sigarillomu "Requiem"e tercih ettiğim anlamına gelir.

Sanat eseri karşısında tefekkürden söz ediyordunuz.

Giderek "benlik" duygusunu, "ben" duygusunu kaybederek sanat eserini idrakten, algılamaktan ibaret oluyorum. Yıkıcı hadiseler karşısında ise "ben"im, "toplumsal ben"im giderek yükseliyor, hatta kabarıyor ve bu tefekkür özgürlüğüm de giderek daha daralıyor yıkıcı olaylar karşısında... "Daphnis et Chloé"yi yönetirken Boulez'ye sormuştum: "Her bir enstrümanı kulağınız nasıl, ne ölçüde kaydediyor?" Pierre Boulez'nin cevabı "ancak yüzde 25 ya da 30'unu kontrol edebiliyorum" oldu. Düşünün, Boulez en keskin kulaklardan biri. Dolayısıyla, orkestra yönetirken dikkatinizi müthiş yoğunlaştırmanız gerekir; tabii dinlerken de aynı şekilde. Kulağım Boulez'ninki kadar keskin olmadığına göre, dikkatimi teksif etmeye büyük gayret göstermem gerekiyor. Bir müzeye gittiğimde iki-üç tablodan fazlasını seyredemiyorum, bir konserde en fazla iki parçayı dinleyebiliyorum. Sonra, çok yorulmuş oluyorum.

Peki ya okurken?

Okurken de aynı şey. "Karamazov Kardeşler"i iki ayda okuyabildim. Yataktaydım. İtalya'daydım. Bir sayfa okuyordum, sonra, iki saat düşünmem gerekiyordu, sonra tekrar dönüyordum okumaya. Müthiş ve öldürücü...

Tefekkür tamamen yok olmaya varana kadar "ben"inizi emiyor mu?

Tamamen yok olmaya kadar değil, tamamen "ben"i kaybetme noktasında değil, çünkü bir an geliyor, bacağınızın karıncalandığını hissediyorsunuz ve "kendinize" geliyorsunuz, ama "kendini" kaybetmeye doğru gidiyorsunuz.

Peki devrimci bir eylemde nasıl oluyor?

Bana kalırsa, tam tersi, zira hareket etmek, eylemde bulunmak durumundasınız. Sanat eseri karşısında da edimde bulunmanız gerekir. Sanat eserine yönelttiğiniz dikkat de bir eylemdir. "Beata Virgine"yi dinlerken bir yandan da mütevazı bir şekilde, kendimce eseri yeniden bestelemiyorsam, hiçbir şey yapmıyorum demektir. "Karamazov Kardeşleri" okurken, bir yandan da kendimce yazmıyorsam, yine bir şey yapmıyorumdur.

Devrimci eylem de çift yönlü...

Ama aynı şekilde değil. Devrimci eylemde hayatınızı ortaya koyuyorsunuz, sanat eserinde ve onun sunumunda belki itibarınızı ortaya koyuyorsunuz, ama hayatınız tehlikede değil. Bir şiiri beceremezseniz, bir konçertoyu beceremezseniz, bir binayı beceremezseniz, belki alaya alınırsınız, ya da hak ettiğiniz itibarı sağlayamazsınız, ama ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmazsınız. Devrim yaparken, bedeniniz, hayatınız tehlikededir, aynı zamanda bütün devrimci macera tehlikededir.

Yazmak sizin için "Karamazov Kardeşler"i yeniden yaratmaya, sanat eseri karşısında "ben"i iyice zayıflatan tefekküre mi yakın, yoksa bedensel, hayatî tehlike karşısında "ben"in yoğunlaştığı devrimci eyleme mi yakın?

İlki daha doğru. Yazarken hiçbir zaman kendimi şahsen tehlikeye atmadım. Hiçbir zaman fizikî düzeyde somut bir tehlikeyi göze almadım. İşkence görmeme, hapse atılmama ya da öldürülmeme yol açabilecek bir şey yazmadım.

1970 yılında CNPF (Fransa'nın TÜSİAD'ı) merkezinin işgalinin ardından tutuklanırken.

Ama bir kuşağı etkileyen bir edebiyat ortaya çıkardınız. Biraz abartarak söylersek, doğrudan ya da dolaylı olarak eserlerinizden etkilenmemiş bir eşcinsel yoktur.

Bir kere öncelikle, ihtiyat icabı, bu söylediğinizi söylemekten kaçınırım. Bana doğru bulmadığım bir önem atfetme tehlikesi taşıyor bu. İkincisi, yanıldığınızı sanıyorum; yazdıklarım sözünü ettiğiniz özgürleşmeyi doğurmadı. Ama tersi oldu, Fransa'nın Almanya tarafından işgal edilmesi ve ardından gelen kurtuluş, özgürleşme, barışla çakışan bir süreç. Aslında, zihinlerdeki bu özgürleşme kitaplarımı yazmama imkân tanıdı.

Marquis de Sade'ın Bastille'in duvarlarından birinin çatlağına gizlediği 120 gününün elyazması Sartre'ın deyişiyle adeta namevcuttu; ama bir kere cep kitabı olarak basıldıktan sonra, bütün bir toplumu etkiledi.

Sade'ın eserleri ya da yaşama biçimi sayesinde mi serbest bırakıldığını sanıyorsunuz? Tam tersi olduğunu düşünüyorum. 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve daha o zamandan çok ufuk açıcı, aydınlatıcı olan Ansiklopediciler dönemiyle gelen özgürlük ortamı Sade'ın eserini mümkün kıldı.

Eserlerinizde, güzel zalimliğe, zarif zalimliğe hayranlık beslediğiniz görülüyor...

Evet, ama kitaplarımı yazdığımda 30 yaşındaydım, şimdiyse 65'e geldim.

Beni en çok şaşırtan ve dehşete düşüren, bir caniye, Hitler'e, temerküz kamplarına duyduğunuz hayranlık, onun da içi boşaldı mı?

Hem evet hem hayır. İçi boşaldı ama, yerini başka bir şey doldurmadı, sadece bir boşluk kaldı. Böyle bir şey yaşamış olan için bu boşluk çok tuhaf bir şey. Zalimler ya da caniler, katiller ya da Hitler

karşısında duyulan bu büyülenme ne anlama geliyordu? Daha düz ve belki aynı zamanda daha basitçe söylemek gerekirse, unutmayın, benim babam da, annem de olmadı, sosyal hizmetler tarafından yetiştirildim. Massif Central'da büyüdüm. Çok erken yaşta Fransız olmadığımı öğrendim. Bunu çok aptalca, saçma bir şekilde öğrendim: Öğretmen basit bir kompozisyon yazmamızı istemişti, her öğrenci evini anlatacaktı, ben de evimin tasvirini yaptım. Öğretmenin en çok benimkini beğeneceği tutmuş. Sınıfta kompozisyonumu yüksek sesle okudu. Herkes "ama bu onun evi değil ki, o sokakta bulunmuş bir çocuk" diyerek benimle alay etti. Ve o anda öyle bir boşluk, öyle bir aşağılanma hissettim ki. Bir anda öylesine yabancı olmuştum ki! Fransa'dan nefret etmek hiç ağır bir kelime değil, nefretten daha ağır bir kelime bulmak gerek, Fransa'ya kusmaktan da öte, daha da... Sonuçta Fransa ordusunun, otuz yıl öncesinde dünyanın en prestijli ordusunun, Avusturyalı bir onbaşının birlikleri karşısında boyun eğmesi beni mest etmişti. İntikamımı almıştım, ama intikamımı gerçekleştirenin ben olmadığımı biliyordum, intikamımın işçisi değildim. Başkaları tarafından gerçekleştirilmişti, bütün bir sistem tarafından... Bunun aynı zamanda beni fazlasıyla aşan, beyaz dünya içinde bir çatışma olduğunu da biliyordum. Ama sonuçta, Fransız toplumu ağır bir darbe almıştı ve Fransız toplumuna bu ciddi darbeyi vuranı sevmemek elimde değildi. Fransa'ya verilen cezanın boyutu karşısında aşırı bir hoşnutluk duymuştum. Birkaç gün sonra, Fransız ordusu, hatta bütün Fransa halkı Maubeuge-Bâle cephesinden İspanya sınırına kadar gitmek durumunda kalmıştı. Bir millet askerî erdemlere bu derece boyun eğdiğinde, aşağılanmış olduğunu söylemek mecburiyetindeyiz ve benim Fransa'yı aşağılayana hayranlık duymamak elimde değildi. Daha sonra da, renginden ötürü ezilenlerin ve beyazlara karşı isyan eden ezilenlerin yanında olmaktan başka çarem yoktu. Belki de pembe derili bir siyahım.

Beyaz tenli olmanıza rağmen Kara Panterler sizi tam olarak aralarına kabul ettiler mi?

Hemen. Aralarındaki tek beyaz bendim, iki ay yanlarında kaldım. Sonra polis Panterler'e bir kâğıt gönderdi, bir mevzu için polise gitmem gerekiyormuş. Bunun üzerine, Panterler bana "ülkene dönsen iyi olacak, yoksa bizim başımız derde girecek" dediler. Ben de döndüm. Ama o iki ay boyunca, tek beyaz tenli olarak onlarla yaşadım. "Burunlarının dibinde bir beyazla beraber olmaktan usanmadılar mı acaba" diye geçiriyordum içimden, ama anlaşılan öyle olmamış. Üç ay önce, Angela Davis'i gördüm. "Sizin için çok korkmuştum" dedim ona, o da bana "biz de sizin için çok korkmuştuk" dedi. Bobby Seale'ın duruşmasını kastediyordu. O gün ben de salondaydım. Bobby Seale'ın yerini alan David Hilliard o sırada tutuklanmıştı. David tam bana bir yazı gösterirken polisler etrafını sardı; onu aldılar. Hiç kimsenin müdahale etmemesine şaşırmıştım. Bir avukat ilişti gözüme, biliyorsunuz, Amerikalı avukatlar cüppe giymiyor, omuzlarından yakalayıp "bir şey yapsanıza, müdahale edin, engelleyin" dedim. Adam beni polislere verdi. Meğer savcıymış. İngilizce anlamadığım için faka basmıştım. Polisler beni yakaladı, ama çok yumuşak bir şekilde, adeta rica ederek dışarı çıkardılar. İnanılmaz bir muamele farkı vardı! Olayın nasıl olduğunu başından anlatayım. New Haven mahkeme salonuna gitmiştik. Ben Panterler'le beraberdim, yani on küsur siyah ve 60'larında bir ihtiyar, bir beyaz, yani ben. Küçücük bir salondaydık. Kürsünün karşısında iki-üç sıra halinde sandalyeler vardı, daha arkadaysa banklar. Sandalyelerde beyazlar, banklarda siyahlar oturuyordu. Birinci sırada sandalyelerden biri tesadüfen boş kalmış, aynasızın teki kolumdan tutup otoriter bir edayla o boş sandalyeye götürdü, bir şey anlamadığım için ben de gittim. Oturmadan önce kafamı kaldırdığımda, salonun dibinde David Hilliard'ı gördüm. "Sizin yanınıza geliyorum" dedim. Polisin koluna bir şaplak vurup "bırakın beni!" dedim. O da bıraktı. Farklı muameleyi hissediyordum. David salondan çıkarılırken, içinde notlarının olduğu çantasını çaktırmadan bırakmıştı. Siyahlardan biri çantayı salondan koridora çıkarabildi, ama adliye sarayından da çıkarmak gerekiyordu. Çantayı kime verdiler dersiniz? Tabii ki bana, çünkü adliyeden çıkarken kendilerinin aranıp benim aranmayacağımı biliyorlardı. Nitekim öyle oldu.

Renginden ötürü ezilenlerin ve beyazlara karşı isyan eden ezilenlerin yanında olmaktan başka çarem yoktu. Belki de pembe derili bir siyahım.

Panterler'in şiirsel bir devrim yaptığı görüşünde misiniz?

En az iki tür iletişim var, biri tanınabilir, denetlenebilir iletişim biçimi, diğeri ise denetlenemez. Panterler'inki denetlenemez iletişim biçimine dahil. San Francisco'da siyah bir şoförün kullandığı bir taksiye binmiştim. Şoföre "Panterler'i seviyor musunuz?" diye sordum. "Sevmek dersen hayır; ama hayran olmaksa, evet" dedi. 50 yaşlarında bir adamdı, şöyle devam etti: "Ama çocuklarım onları çok seviyor." Aslında, o da seviyordu. Sevmeden hayranlık duyulamaz. Ama bunu söyleyemiyordu, çünkü reddettiği, kabul edemediği şiddet görüntüleri vardı. Panterler'in tahripkâr olduğu, yakıp yıktığı, öldürdüğü iddia ediliyordu; doğruydu, birkaç aynasızı, birkaç beyazı öldürmüşlerdi. Neticede, Amerikalıların Vietnam'da, Kore'de ya da başka yerlerde işledikleri şiddetten çok daha azdı. Onlarınki tutkulu, duygusal bir devrimdi. Dolayısıyla da, başka yerlerde başka yollarla denenen devrimlerle alâkası yoktu, vardıysa da çok küçük bir benzerliği vardı.

Sizin tahayyül ettiğiniz devrim, Panterler'inki gibi bir devrim mi?

Hayır, hayır. Panterler bizde eksik olan bir duygululuğu ortaya koyuyordu. Bu duygululuk Afrika kökenli olmalarından ya da siyah olmalarından kaynaklanmıyordu, bunun tek sebebi kovulmuş, dışlanmış olmalarıydı. Ve 400 yıldır "brother" deyişinde buluşuyorlardı, böyle bir kardeşlik dünya çapında bir devrim düşünüldüğünde mümkün değil, bana öyle geliyor. Önünde çok uzak bir zaman olmadığında bundan söz edemezsin.

Şiirsel, sanatsal devrimlerle toplumsal devrimler arasında bir kopukluk var, öyle değil mi?

Şiirsel ya da sanatsal devrim dediklerimiz esasen devrim değil. Onların dünyanın düzenini değiştirdiklerini sanmıyorum. Görüşümüzü şekillendiriyor, keskinleştiriyor, onu tamamlıyor, daha karmaşık hale getiriyorlar, ama bir siyasal ya da toplumsal devrim gibi görüşümüzü baştan aşağı dönüştürmüyorlar. Sanatsal devrimden söz edeceksek, biraz yorgun, biraz tembel bir deyim olduğunda da anlaşalım. Siyasal devrimler çok ender olarak –hatta hiçbir zaman da diyebilirim– sanat-

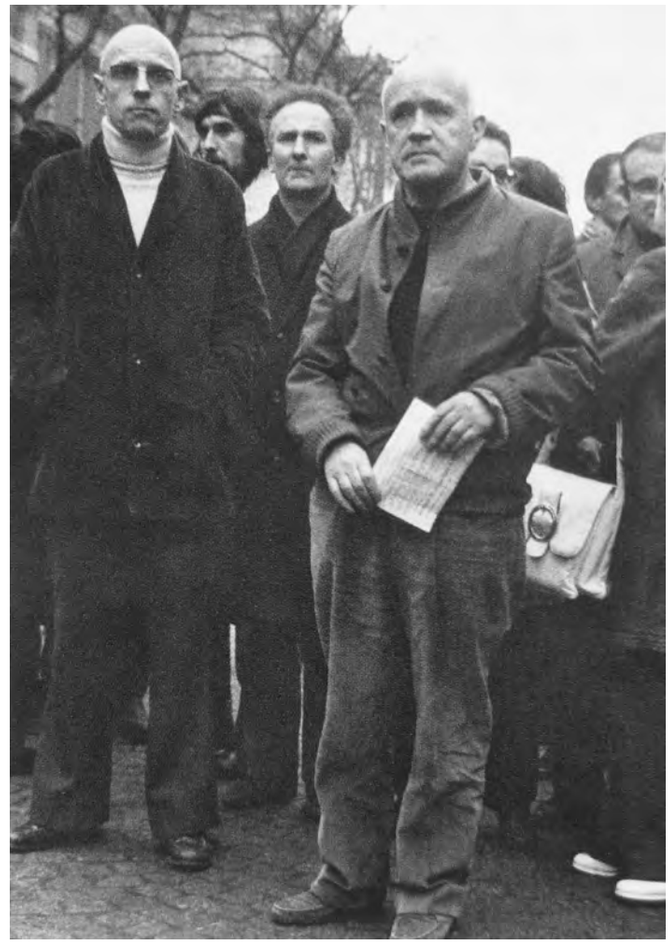
sal devrimlere tekabül ediyor. Devrimciler toplumun topyekûn değişimini başardıklarında, şöyle bir sorunla karşı karşıya kalıyorlar: Mümkün olan en uygun, en etkili şekilde devrimlerini ifade etmek. Bütün devrimciler devirdikleri ya da devirmeyi önerdikleri toplumun akademik araçlarını kullanıyorlar. Sanki devrimciler kendi kendilerine şöyle bir söz vermiş gibi: "Devirdiğimiz rejime en az onun kadar iyisini yapabileceğimizi kanıtlayacağız." Öyle olunca da akademist üslûpları, o dili, yöntemi taklit ediyorlar, resmî resmi taklit ediyorlar, resmî mimarîyi taklit ediyorlar, resmî müziği taklit ediyorlar. Çok uzun bir süre sonra, bir kültür devrimi yapmaya niyetleniyorlar; o zaman da, akademizme başvurmasalar da, geleneğe ya da geleneği kullanmak üzere yeni biçimlere yöneliyorlar.

Bu kuralın hiç istisnası yok mu? Danton? Saint-Just?

Danton mu? Hayır! Danton'un devrimci bir ifadeye, yani dünyayı yeni bir biçimde hissetme ve ifade etmeye yöneldiğini sanmıyorum. Saint-Just, belki; sözlerinde, beyanlarında değil ama, 16. Louis'nin ölümü üzerine yaptığı iki müdahalede. Oradaki üslûp yine hâlâ 18. yüzyıl üslûbu, ama müthiş bir gözüpeklik de var! Ritm, tempo, söz dizimi, gramer, hepsi 18. yüzyıla ait. Ama bu söz dizimi alınan tavırlardaki gözüpeklikten ötürü biçim değiştirmiş görünür. İsterseniz, kibar dili şiddetle kullandığını söyleyebiliriz. Ama edebiyata gelince, Diderot'nun, hatta zaman zaman Montesquieu'nün edebiyatı oldukça şiddetliydi. 16. Louis'nin idam edilmesine dair ikinci müdahalede Saint-Just şöyle diyor: "Eğer kral haklıysa, meşru hâkim güç oysa, ona başkaldıran halkı öldürmek gerekir; ama eğer meşru hâkim güç halksa, kral zorbadır, dolayısıyla kralı öldürmek gerekir." Bu çok yeni bir şey. Kimse bu denli doğrudan bir tarzda konuşmaya cesaret edememişti.

Fransız devrimlerinin herhangi birinde sanatsal devrimle kesişme görüyor musunuz?

Paris Komünü'nde var. Paris Komünü, Paris halkının iktidarı almasıydı. Ve duygusal açıdan çok güzeldi, heyecan vericiydi. Fakat, hem bir sanatçı, hem de bir devrimci olarak devrime hizmet eden tek sanatçı Courbet oldu. Courbet büyük bir ressamdı, ama zamanının resmini reddeden bir ressam değildi. Victor Hugo Komün'le çok gururlanmıştı, çünkü dökümevinde yapılan toplardan biri Victor Hugo adını taşıyordu. Komünü anlamaya çalıştı. Az çok anladı da, hatta Paris Komünü'nün yaygınlığı ve gücü karşısında biraz korkuya bile kapıldı. Ama, bir yazar olarak değişmedi. Paris Komünü çok kısa sürdü. O kadar kısa sürdü ki, çok daha fazla şeyi değiştiremezdi. Peki ya 1848 devrimi? Ona neyi borçluyuz? Baudelaire barikatlardaymış anladığımız kadarıyla; iyi de Baudelaire "Kötülük Çiçekleri"nin en güzel şiirlerini zaten daha önce yazmıştı. '48 devrimine belki "Duygusal Eğitim"i borçluyuz. Fakat "Duygusal Eğitim" de kesinlikle devrimin yanında olmayan Flaubert tarafından yazıldı. Savaşın hemen sonrasında, Sovyet devrimiyle irtibatlı, yepyeni, farklı biçimde hissetme tarzı olarak gerçeküstücüleri söyleyebiliriz. Ama sonra, sürrealistler çok kısa sürede bağlarını Sovyetler'le de –Aragon "bunak Moskova" diye daha o zamanlar yazmıştı–, onları anlamamış olan Freud'la da bağlarını kopardılar. Freud'un Breton'la bir araya gelmesi üzerine söyledikleri gerçeküstücülükle hiç de ilgilenmediğini, psikanalizi o gözle görmediğini, tamamen şiirsel amaçlarla kullanımının aklından geçmediğini gösteriyor.

1972, Paris: Michel Foucault'yla beraber ırkçılığa karşı eylemde

Sovyetler Birliği'ne gittiniz mi?

Hayır, hiç gitmedim.

Ama davet edilmiştiniz.

Hayır, Sartre ona eşlik etmemi teklif etmişti; sanırım tek başına sıkılacağından çekiniyordu. Birlikte olsaydık eğlenirdik, ama ben davetli değildim. Belki zaten vize de alamazdım.

Niçin gitmek istemediniz?

Keyfim kaçar diye korktum.

Küba'ya da gidecektiniz, ama reddettiniz galiba, öyle mi?

Kültür İşleri sorumlusu beni davet ettiğinde şöyle söyledim: "Evet, Küba'ya gitmek istiyorum, ama bir şartla, yol paramı kendim öderim, kalacak yerimi kendim öderim ve nerede istersem orada kalırım, nereye istersem oraya giderim." Ve dedim ki: "Benim gönlümdeki gibi bir devrimse, yani artık bayrak mayrak kalmadıysa, Küba'ya gitmek isterim." Bir tanınma simgesi olarak bayrak, etrafında toplanılan bir amblem olarak bayrak hadım eden, öldüren bir teatrallik haline geldi. Millî marş da öyle. Ona "Küba'da hâlâ bayrak, millî marş filan var mı?" diye sordum. "Şimdi tongaya bastın" dedi, "bizim millî marşımızı besteleyen bir siyah".

Mayıs '68'de gönlünüze göre bir devrim imkânı var mıydı?

Hayır, hayır. Mayıs '68 hakkında çok şey yazıldı çizildi; pantomim olduğu söylendi. Bunda bir doğruluk payı olabilir. En gözüpek, en cesur öğrencilerin bir kısmı Odéon tiyatrosunu işgal etti. İşgal sırasında iki kere gittim Odéon'a. İlkinde büyülü bir hava vardı. Şöyle anlatayım: Salon şurası, devrimciler, öğrenciler sahnedeler. Aşağı yukarı sıradan bir mahkeme mimarîsi kurmuşlar, yani uzun bir masa, önünde ya da arkasında fikrin sözcüsü, iki yanında da sözcünün fikirlerine katılan ya da karşı çıkan çeşitli gruplar. Karşılarındaki koltuklarda ve localarda ise söylenenlerin bir kısmına katılan, bir kısmına karşı çıkan, isyankâr insanlar... İkinci gidişimde, bütün bu şiddet kaybolmuştu, yani sahnede dile getirilen sözlerin hepsi salondakiler tarafından, onlara dinleyiciler demek daha doğru olur, kabul görüyordu, ve bir kısmı sıradan klişeler olan bu sözler sahneden dinleyicilere, dinleyicilerden sahneye yankılanırcasına zayıflayan bir şekilde gidip geliyordu. Sonuçta, öğrenciler bir tiyatroyu işgal etti. Nedir tiyatro? Bir kere önce, iktidar nedir? Bence iktidar teatrallikten vazgeçemez. Asla. Teatrallik bazen basitleştirilir, bazen değiştirilir, ama her daim teatrallik vardır. İktidar, teatralliğin arkasına sığınır; Çin'de, Sovyetler'de, Fransa'da, İngiltere'de, her yerde hükmeden teatralliktir. Dünyada teatralliğin hiçbir iktidarı gizlemediği tek yer var, o da tiyatro. Oyuncu sahnede öldürüldüğünde, biraz sonra kalkar, selâm verir, ertesi gün yeniden oynar, yeniden öldürülür, yine kalkıp selâm verir... Hiçbir tehlike yoktur. Mayıs '68'de öğrenciler bir tiyatroyu işgal ettiler, yani her iktidarın kovulduğu bir alanı, teatralliğin hiçbir tehlike arzetmeden varolduğu bir yeri. Adalet Sarayı'nı işgal etselerdi... Her şeyden önce, Adalet Sarayı Odéon'dan çok daha iyi korunduğu için işgal etmek çok daha zor olurdu; ama asıl önemlisi, insanları hapse göndermek, yargıda bulunmak zorunda olurlardı, bu da devrimin başlangıcı olurdu. Ama bunu yapmadılar.

Sizin siyasal devriminiz nasıl olurdu, söyleyebilir misiniz?

Hayır, çünkü bir devrim olmasını o kadar da önemsemiyorum. Hakiki bir devrim olsaydı, belki de ona karşı gelemeyecektim. Devrime bağlılık gerekecekti, bense bağlanma insanı değilim, başkaldırı insanıyım. Benim bakış açım çok egoist. Dünyaya karşı olmama izin vermek için dünyanın değişmesini istemezdim.

Sizce en tehlikeli devrim hangisi?

Bildiğim kadarıyla Çin devrimi.

Temenni ettiğiniz şiirsel devrim hangisi?

İki devrimci hareket beni davet etti: Kara Panterler ve Filistinliler. Önceki konuşmalarımızda, açıkça söylenebilir şeyleri söyledim, şimdi, daha zor itiraf edilebilirlere geldik. Panterler siyah Amerikalı, Filistinlilerse Arap; bazı şeyleri izah etmekte zorlanabilirim, ama bu iki örgütün de çok güçlü

bir erotik boyutu var. Kendime şunu soruyorum: Bu iki hareket kadar doğru –Panterler hareketini de, Filistinlilerin hareketini de çok doğru buluyorum– başka bir devrimci harekete aynı bağlılığı, aynı duygudaşlığı duyar mıydım? Bu bağlanmada, genel olarak Arap dünyasının ya da siyah Amerikan dünyasının benim için, benim cinselliğim için temsil ettiği erotik boyutun yönlendirmesi yok mu? Bir başka şey daha var: Heyecanlı bir "oyun" boyutu. Elçiliğin vize vermeyi üç kere reddetmesine rağmen, Panterler'le birlikte Amerika'ya gitmek bir kumardı. Büyük zevk aldım, çok eğlendim; açıkçası, bu da var. Her ne kadar vicdanlı, dürüst bir iş yaptıysam da, benim açımdan provokatif bir meselenin olmadığını da söyleyemem.

Anladığım kadarıyla şiirsel devrim olarak adlandırdığınız devrimin özellikleri şunlar: Erotizm, eğlence, gözüpeklik, cüret ve belki, marjda kalmak. Doğru mu?

Evet. Bu sıralamayla mı, emin değilim, ama unsurlar bunlar herhalde. Ama aynı zamanda, bütün kurulu iktidara karşı olmak ve en zayıfın yanında olmak isteği ve iradesi.

Çin devriminde sizi heyecanlandıran ne?

Devrimin önde gelenleri Çin'in devasa topraklarını bütün dış güçlerden, Japonlardan, Fransızlardan, İngilizlerden, Almanlardan... Başka kim vardı?.. Ve Amerikalılardan kurtarıp özgürleştirmenin yolunu buldular. Bu müthiş önemli bence; bütün beyazlar defedildi. İkincisi, bu da çok önemli, 800 milyon insanın karnının doymasını sağladılar; bütün Çinlilerin okur-yazar olmasını sağladılar.

Devrimcilerin ya da Mayıs '68'in öğrencilerinin Adalet Sarayı'nı ele geçirip insanları hapse göndermeleri gerektiğini söylemeniz şaşırtıcı geldi...

Ya da hapishaneleri yok edecekler, ama her halükârda yargılamalar ve infazlar olacaktır.

Saint-Just ölüm cezasına çarptırıldı. Bu bağlamda, yine keskin, ama ölüm cezasından daha ileri bir ihtimal yok mu?

Olmaz mı! Çinliler Mançurya imparatorunu bahçıvan yaptı.

16. Louis için böyle bir ceza ölüm cezasından daha ileri mi olurdu?

Hayır, daha ironik olurdu. Ama her iki durumda da bir adamın hükümranlığı fikrini hiçliğe indirgiyorsun. 16. Louis el işlerinde çok maharetliydi; çilingirdi. Fransız devrimi, ondan iyi ya da vasat bir çilingir çıkarsaydı, kellesini kesmek kadar güzel olurdu. Ama 1791-93'teki Terreur döneminin güçleri öyleydi ki, onu ya idama mahkûm etmek ya da sürgüne göndermek gerekiyordu. Sürgüne göndermek tehlikeliydi.

Birisini bahçıvan ya da çilingir yapmak ya da kafasını kesmek niçin aynı derecede güzel?

Çünkü söz konusu olan 16. Louis vakasında, mevzu coşkuyla ölümü alkışlamak değil, bir insanın diğerleri üzerindeki hükümranlığı fikrini mânâsız hale getirmek.

Muktedir olmayan birinin, bir yoksulun cinayet işlemesini hayranlık uyandırıcı buluyor musunuz?

Düzlemleri karıştırmamak lâzım; edebî düzlem ayrı, yaşanan düzlem ayrı. Cinayet fikri güzel olabilir. Gerçek cinayet ayrı bir şey. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasıydı, bir Cezayirlinin bir Fransızı öldürüşüne tanık oldum. Kâğıt oynuyorlardı. Cezayirli 24 yaşındaydı. Beş kuruşu kalmamıştı, Fransız onu tamamen ütmüştü. Son bir şansını denemek için borç istedi. Kimse yanaşmadı. O da bıçağını çıkardı ve Fransızı öldürdü. Adamın ölüşünü gördüm. Çok güzeldi. Ama niçin çok güzeldi? Çünkü o öldürme, o cinayet bir son noktaydı, çok uzun süredir bu genç Cezayirlinin içini kemiren isyanın nihaî sonuydu. Güzel olan isyanın kendisiydi, bizatihi öldürme değil. Tehlike de, göze alınan risk de bu cinayeti etkileyici kılıyordu. Katilin kaçıp kendini kurtarması gerekiyordu. Polisler gibi risk almadan öldürmekte hayranlık uyandıran bir yan yok.

Eşcinsellik teorim yok. İbneyim. Ama niçin, hatta nasıl ibne olduğumu, niçin hâlâ öyle olduğumu bilmeye çalışmak gözlerimin niçin yeşil pigmentleri olduğunu bilmeye çalışmaya benziyor.

Siz niçin hiç cinayet işlemediniz?

Muhtemelen o kitapları yazmış olduğum için.

Düşüncelerinizin, hayatınızın akışı yazıya nasıl yöneldi?

Çok kabaca bir cevabı kabul edecek olursanız, şöyle söyleyebilirim: Cinayet eğilimi, itkisi diyelim, şiirsel itkilere doğru yön değiştirdi.

Şiddete nasıl bakıyorsunuz?

Oh! Büyük şenliklerden, potlach'tan, karnavallardan, tahripkâr sarhoşluktan söz etmek lâzım. En şuurlu, en zeki insanlarda bile tahripkâr sarhoşluk olur. Lenin'i düşünün, Sovyet halkına altından pisuar vaat etmesini. Bütün devrimlerde mutlaka az ya da çok gemlenen ya da zincirinden boşanan bir sarhoşluk oluyor. Bu sarhoşluk, bütün Avrupa'da Fransız devriminden önce köylü ayaklanmaları ya da başka yollarla, ritüel ya da ritüelleştirilmiş karnavallarla kendini gösteriyordu. Bazı anlarda bütün halk kendini bırakmak, özgürleşmek, kendini coşkuya teslim etmek, topyekûn tahribe katılmak ister, şiddet ihtiyacı duyar. Sık sık İngiltere'ye gidiyorum. Rolling Stones'a, müziklerine büyük hayranlık duyuyorum. Başka pop gruplarını değil ama, Rolling Stones'u çok beğeniyorum. İngiltere sömürgelerini, kolonyal imparatorluğunu kaybeder kaybetmez Viktoryen ahlâkını da kaybetti. Ve ne oldu; bir şenlik yerine döndü.

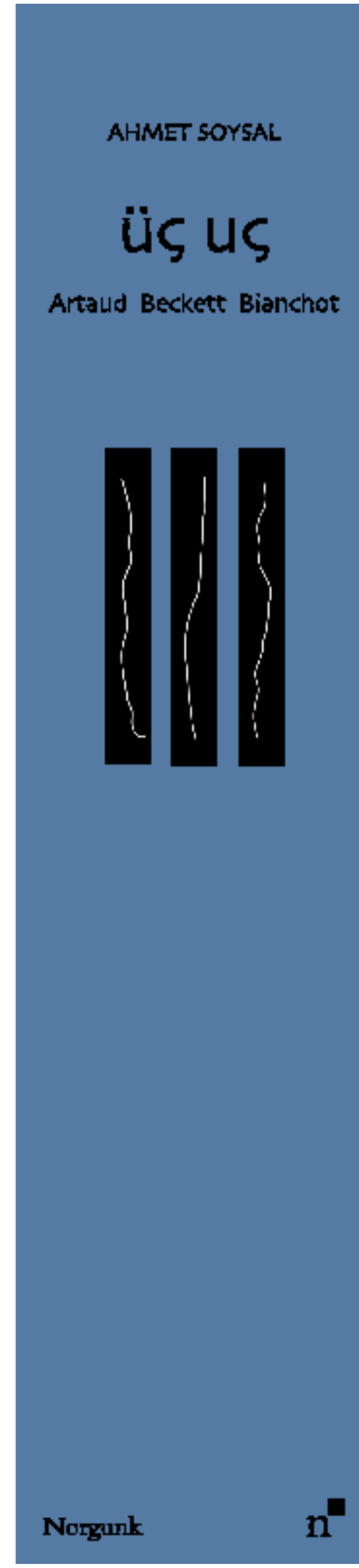
Eserlerinizdeki şiddet bir ritüelin içinde barınıyor. Pasolini, öldürülmeden önce, proletarya şiddetinin değiştiğini, İtalyan proleterlerin motosiklet sahibi olmak için, burjuva kıyafetleri almak için cinayet işlediğini ve onların İtalyan neo-faşistler gibi cezalandırılmaları gerektiğini söylemişti. Bu bana çok yanlış geliyor, siz ne diyorsunuz?

Evet, tamamen yanlış.

Öte yandan bugünlerde cinayetin kuralsızlaşması gibi bir durum da yok mu? Bir dolar için cinayet işlemek sizin tasvir ettiğiniz şiddetten çok farklı bir şey...

Ama sizin söylediğiniz Pasolini'nin dediğinin zıttı. Pasolini "tüketim mallarına sahip olmak için uygulanıyor proletarya şiddeti" diyor. Öyle mi acaba? Belki de söz konusu olan şiddetle kendini ifade etmek, şiddet göstermek, bu şiddete dışarı akacağı bir gedik bulmak. Bir dolar için ya da bir elbise için deniyor. Halbuki bizzat şiddetin kendisi için.

Cinayetin gerekçesinin onun ruhsal ağırlığını ya

da değerini değiştirdiğine inanıyor musunuz?
Muhtemelen. İnsan kendini haklı görmeden yaşayamaz, her zaman bilincinde ve vicdanında kendini, eylemlerini aklayacak gerekçeler bulur. Pasolini'yi öldüren o genç fırıncının da hapishanedeki hücresinde, belki avukatının da teşvikiyle, şöyle düşünmesi mümkün: "Halktan kopuk bir milyarderi öldürdüm, dolayısıyla yaptığım doğruydu." Bilemiyorum. Uyduruyorum.

Sizin için hakikat nedir?
Her şeyden önce bir kelime. Öncelikle kendimizi samimiyetimize inandırmak için kullandığımız bir kelime. "Söylediklerim hakikat" diyoruz. Bu kelimeyi felsefî bir şekilde tanımlamaya çalışarak kullanabileceğimi sanmıyorum. Objektif bir hakikatten bahseden bilim adamlarının tanımladığı gibi de tanımlayamam. Hakikat elbette genel gözlemlerin sonucu. Ama bu gözlemler mutlaka hakikati keşfetmeye, özellikle de derhal ve doğrudan keşfetmeye imkân verir diye de bir şey yok.

Panterler arasında ayrım yapmıyordum, içlerinden biri diğerine göre daha çekici gelmiyordu bana. Kara Panterler fenomenini seviyordum. Kara Panterler fenomenine âşıktım.

Bir sohbet ile sanat arasında samimiyet yaklaşımında temel bir fark var mı, yoksa talî bir fark mı bu?
Temel bir fark var. Sanatta yalnızsın, kendinin karşısında tek başınasın. Sohbette başkasıyla konuşuyorsun.

Peki bu rahatsız edici mi?
Elbette, perspektifi değiştiriyor.

Yazarken de başkasına hitap etmiyor musunuz?
Asla. Muhtemelen başaramadım ama, benim tavrım Fransız diline yönelik. Mümkün olan en güzel biçimde bu dili biçimlendirmek istedim, gerisi kesinlikle umurumda değildi.

En iyi bildiğiniz dili mi, yoksa Fransız dilini mi?
En iyi bildiğim dili elbette. Ama aynı zamanda, Fransız dilini, çünkü bu dilin içinde mahkûm oldum. Mahkemeler beni Fransızca konuşarak mahkûm etti.

Ve onlara daha üst bir dereceden mi cevap vermek istiyordunuz?
Kesinlikle. Belki daha derinde, daha yeraltı saikler de vardır, ama onlar pek devreye girmiyor, ya da öyle sanıyorum.

Bu şiirsel görevi ne zaman yüklendiniz?
Beni çok zor bir geriye dönüşe mecbur bırakıyorsunuz. 29-30 yaşındaydım. Hapisteydim. 1939 olmalı. Zindanda tek başınaydım, hücrede yani. Daha önce hiçbir şey yazmışlığım yoktu, sadece eşe dosta yazılmış mutad mektuplar... Ayrıca, o mektupların bayağı harcıâlem olduğunu düşünüyorum; yani birtakım basmakalıp, oradan buradan duyduğum, okuduğum, bellenmiş cümleler. İçten gelen şeyler değil yani. Sonra, o aralar Çekoslovakya'da bulunan Alman bir kız arkadaşıma bir Noel kartı attım. Kartı hapishaneden satın almıştım; yazmaya ayrılan yüzü kumlu ve pütürlüydü. O kumlu görüntü bana dokunaklı gelmişti. Ben de Noel hakkında kelâm edeceğime, kartpostalın yüzeyinden, o kumlu dokudan, bana karı çağrıştırmasından bahsettim. İşte ondan sonra yazmaya başladım. Tetikleyen ân oydu.

O zamana kadar sizi etkileyen kitaplar ya da edebî eserler nelerdi?
Popüler romanlar. Paul Féval'in romanları. Kodesteki bir insanın eline geçen türden kitaplar. Bir istisna var. 15 yaşındayken. Mettray'de ıslahhanedeyken, elime Ronsard'ın şiirleri geçmişti ve hayran kalmıştım.

Peki, Marcel Proust?
"Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde"yi hapiste okudum, birinci cildi. Avludaydık, çaktırmadan kitap değiş-tokuşu yapıyorduk. Savaş zamanıydı. Kitaplara pek düşkün olmadığım için, sona kalanlardandım. "Al bakalım, sana bu düştü" dediler. Baktım, Marcel Proust. İçimden "eyvah, kafamı ütüleyecek" diye geçirdim. Ve sonra... Bu söylediklerime tamamen inanmanızı rica ediyorum; söyleşi boyunca her an tamamen samimi olmamış olsam bile, şimdi tamamen açık söylüyorum. "Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde"nin, Mösyö Norpois'nın, Proust'un, yani yazarın ya da anlatıcının anne ve babasının evinde bir akşam yemeği davetindeki takdimi olan ilk cümlesini okudum. Çok uzun bir cümledir. Cümleyi bitirince, kitabı kapadım ve içimden geçirdim: "Bir harikalar âleminde, bir mucizeden diğerine yolculuğa çıkacağım." İlk cümle öylesine yoğun, öylesine güzeldi ki, bu macera dev bir kor ateşi müjdeleyen ilk alev gibiydi. Kendimi yeniden kitaba teslim edecek hale gelmem bütün günü aldı. Ancak akşamleyin tekrar açabildim, ve hakikaten de bir harikadan diğerine uzandım.

Proust'u okumadan önce romanlarınızdan hiçbirini yazmış mıydınız?
Hayır, "Çiçeklerin Meryem Anası"nı yazıyordum.

Proust kadar sizi çarpan başka edebiyat eserleri olmuş muydu?
Ah tabii! Hatta daha fazla! "Karamazov Kardeşler" var!

Aşağıda: 1971 yılında Amman'da, Filistinli mültecilerle. Sağda, yukarıda: 1 Mayıs 1970, New Haven: Kara Panterler'in liderlerinden Elbert "Big Man" Howard'ın yanında.

Ya Balzac?
Daha az. Her şeye rağmen, biraz harcıâlem bir yan var Balzac'da.
Stendhal?
Olmaz mı! Elbette Stendhal. "Parma Manastırı", hatta "Kızıl ve Kara"... Ama esas "Parma Manastırı". Ama benim açımdan hiçbir şey "Karamazov Kardeşler"in yerini tutamaz. O kadar farklı zamanlar iç içedir ki orada. Sonia'nın zamanı, İlyuşa'nın zamanı, Smerdiakov'un zamanı, sonra benim okurkenki zamanım... Nüfuz etmenin zamanı, karakterlerin kitapta ortaya çıkışından önceki zaman... Bahsi geçmeden evvel Smerdiakov ne yapıyordu? İşte bütün bunlar, bunları kafamda yeniden canlandırmam, kurmam gerekiyordu... Öylesine tutku uyandıran, sürükleyen bir şeydi ki. Çok güzeldi.
Erkeklere eğilimli olduğunuzu ne zaman keşfettiniz?
Çok erken. Sekiz, en fazla on yaşındayken. Her halükârda çok erken, köydeyken ve eşcinselliğin tabii ki ciddi bir şekilde reddedilip mahkûm edildiği Mettray ıslahevindeyken. Ortalıkta kız olmadığına göre, 15 ila 21 yaş arasındaki oğlanlar ne yapsın? Geçici ya da kalıcılaşan eşcinselliğe başvurmaktan başka çare yoktu. Bana ıslahevindeyken mutluydum dedirten de bu oldu.
Mutlu olduğunuzu biliyor muydunuz o zaman?
Evet, evet, evet. Bütün cezalara, küfürlere, hakaretlere, dayaklara, kötü hayat şartlarına rağmen mutluydum.
Diğerlerinden ayrı, biraz yalnız bir karakter miydiniz?
Şimdi beni çelişkili bulacaksınız ama... Hissettiğim mutluluğa rağmen, akranım olan, kimi benden biraz daha büyük, kimi biraz daha küçük bütün o oğlan çocuklarıyla beraber olmaktan duyduğum çok derin mutluluğa rağmen... Bu rejime, düzene, hapishane düzenine, toplumsal düzene karşı muhalefeti bilmiyordum. Tamamen tecrit edilmiştik, dünyadan kopuktuk. Bir tür manastır gibiydi. Benim itirazım sert denen tiplerinkinden çok daha sert ve yırtıcıydı. Bütün o ıslah etme teşebbüslerinin, dua seanslarının, jimnastik seanslarının saçmalığını bayağı erken farkettim sanırım.
Bu bilinç erotizme, cinselliğin tatmin edilmesine kadar uzanıyor muydu? Yoksa bu hapishane dünyasında sistemin size tanıdığı rolleri kabul etmiş miydiniz?
Hayır. Ama hiçbir zaman cinselliği salt cinsellik olarak yaşamadım. Cinselliğe hep bir sevecenlik, bir gönül bağı eşlik etti, bu çok kısa süreli, çok hızlı olabilir, ama cinsel hayatımın sonuna kadar böyle oldu. Hiçbir zaman boşlukta sevişmedim, yani duygusal bir boyut olmadan demek istiyorum. Sadece sevdiğim oğlanlarla sevişebiliyordum. Bir de para için birtakım adamlarla seviştim.
Erotizme dair devrimci bir tasavvurunuz var mı?
Yo, hayır. Devrimci! Hayır. Araplarla haşır neşir olmak beni mutlu bir şekilde memnun etti. Genç Araplar yaşlı bir vücuttan, yaşlı bir yüzden utanmıyorlar. Yaşlanmak, İslâmî medeniyetin –dinden bahsetmiyorum– bir parçası. Yaşlıysan yaşlısın.
Daha yaşlı olmak Arap dostlarınızla münasebetinizi değiştirdi mi?
Hayır. Ama onları daha iyi anlıyorum. 18 yaşımdayken, Suriye'deydim. Şamlı genç bir berber kalfasına âşık olmuştum, o 16 yaşındaydı. Sokakta herkes ona en azından âşık olduğumu biliyordu; gülüşüyorduk, erkekler, kadınlar, başları örtülü, hatta kimisi yüzünü örten kadınlar, gençler hepsi gülüyordu, şakalaşıyordu, ihtiyarlar gülümsüyordu. "Hadi bakalım, takıl onunla" diyorlardı bana. O da hiç rahatsız olmuyordu. Ve onunlayken kendimi çok rahat hissediyordum. Ailesiyle de çok rahattım.
Eşcinselliğe dair teoriniz nedir?
Bir tane yok. Birçok var. Birçok teori geliştirildi. Hiçbiri tatminkâr değil, ister Freud'un ödipyen teorisi olsun, ister genetikçilerin geliştirdiği teoriler olsun, ister Sartre'ın kitaplarından birinde benden kalkarak geliştirdiği teori olsun, hiçbiri tatminkâr değil. Sartre'a göre, özgür bir biçimde bana sunulan toplumsal koşullara cevap vermişim; bu da beni tatmin etmiyor. Aslında bilmiyorum. Benim eşcinsellik teorim yok. Belli bir yöne eğilim göstermeyen arzuya dair bile bir teorim yok. Ortaya koyuyorum, ben ibneyim. Tamam. Ama bu bir dava değil. Niçin ya da hatta nasıl ibne olduğumu ve bunu nasıl anladığımı, niçin hâlâ öyle olduğumu bilmeye çalışmak eğlencelik bir oyundan ibaret... Bu biraz gözlerimin niçin yeşil pigmentleri olduğunu bilmeye çalışmaya benziyor.
Sonuçta, size göre eşcinsellik bir nevroz değil ama, öyle değil mi?
Hayır. Ama eşcinselliği bir nevroza çözüm olarak yaşayıp yaşamadığımı, nevrozun eşcinsellikten önce varolup olmadığını da kendime soruyorum. Ama kesinlikle hiçbir önermede bulunmuyorum.
Bildiğimiz bütün devrimci modellerde küçük burjuva cinsellik teorisinden daha özgür bir cinsellik teorisinin olmaması size çarpıcı gelmiyor mu?
Sanki devrimleri aile babaları yapmış gibi bir hisse kapılıyor insan.
Filistinliler ve Kara Panterler sizi aralarına bir eşcinsel olarak da kabul ettiler mi?
Matrak bir hikâye oldu. Amerikan televizyonu David Hilliard'la söyleşi yapmaya gelmişti, siyah bir gazeteci soruları soruyordu, David'e "Jean Genet'nin eşcinsel olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Tabii ki biliyordu, bilmemesine imkân yoktu, bütün kitaplarımı okumuştu, heybesinde kitaplarımı taşıyordu. David "evet, ne olmuş yani?" dedi. "Bu sizi rahatsız etmiyor mu?" "Hayır, keşke bütün eşcinseller Panterler'i savunmak için 12 bin kilometre yol kat etseler; hiç fena olmaz."
Cinsel hayatınızın sona erdiğini söylediniz; Kara Panterler'e arzu duymuyor muydunuz?
Benden istedikleri şey çok zahmetliydi. Tabii arada uyumak zorunda olduğum için, uyku hapı almaya devam ediyordum. Hepsi 18 ila 25 yaş arasında, en büyüğü 28 yaşında gençlerdi; David 28 yaşındaydı. Olağanüstü faaldiler. Sabaha karşı ikide beni kaldırıp basın toplantısı yapmamı istiyorlardı. Sizi temin ederim, sevişmeyi aklımdan geçirmiyordum. Ayrıca, başka bir fenomen daha var, Panterler arasında ayrım yapmıyordum, hepsini çok seviyordum, içlerinden biri diğerine göre daha çekici gelmiyordu bana. Kara Panterler fenomenini seviyordum. Kara Panterler fenomenine âşıktım.
Bugün canınızı sıktım mı?
Canımı gerçek anlamda sıkmadınız. Sorduğunuz sorular dün ve evvelki gün sorduklarınıza kıyasla daha az ilgimi çekiyordu sadece. Kendimle artık o kadar ilgili değilim.
Söyleşinin yine de gerçekten düşündüklerinize dair bir fikir verebileceğinize inanıyor musunuz?
Hayır.
Sizce eksik olan ne?
Hakikat, ancak ben yapayalnızken mümkün. Hakikatin itirafla en ufak bir alâkası yok, diyalogla alâkası yok, benim hakikatimden bahsediyorum. Sorularınıza olabilecek en yakın şekilde cevap vermeye çalıştım. Oysa, çok uzaktım.
Bu söylediğiniz çok ağır!!
Peki ama kimin için çok ağır?
Sizinle ilişki kuran herkes için.
Kimseye hiçbir şey diyemem. Başkalarına yalandan başka söyleyebileceğim bir şey yok. Yalnız başımayken, belki biraz hakikati konuşabilirim. Birisiyle birlikteyken, yalan söylüyorum.
Fakat, yalanın da çifte bir hakikati vardır.
Evet. O zaman, buradaki hakikati keşfedin. Size bazı şeyleri anlatırken neleri gizlemek istediğimi keşfedin. +

EDWARD SAID'İN GÖZÜYLE JEAN GENET

Kimlik kimliğin kurdudur

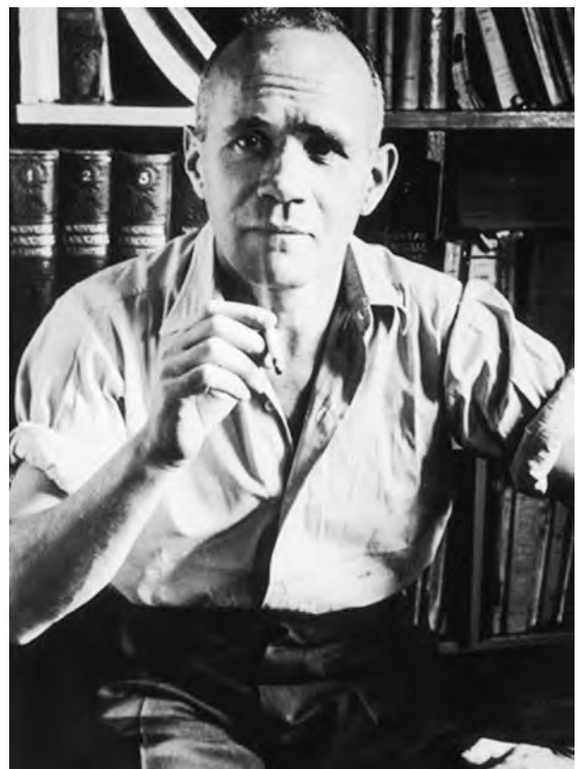
Jean Genet nasıl bir insan, nasıl bir yazardı? Onu "Aziz" yapan neydi? Bu soruların izinde Edward Said'in Grand Street dergisi için kaleme aldığı "On Late Works of Jean Genet" (Jean Genet'nin Son Eserlerine Dair) başlıklı yazısına bağlanıyoruz.

Çeviren: Fırat Genç

Jean Genet'yi ilk kez 1970 baharında gördüm. Çalkantılı, karmakarışık zamanlardı. Kutlanacak ya da telin edilecek bir şeylerin çıkmadığı, Hindiçin savaşında yası tutulacak ya da protesto edilecek bir hadisenin vuku bulmadığı an olmuyordu. ABD'nin Kamboçya'yı işgalinden birkaç hafta önce, Columbia'daki bahar eylemleri zirve noktasındayken –ki üniversite 1968'deki ayaklanmanın izlerini üzerinden halen atamamıştı– Kara Panterler'i desteklemek adına düzenlenen bir toplantının duyurusu yapıldı. Katılmayı bilhassa istiyordum, zira Jean Genet'nin konuşma yapacağı rivayeti dolaşıyordu. Toplantıya gitmek üzere Hamilton Hall'dan çıktığım sırada kampüste hayli faal olan bir öğrencimle karşılaştım, bana gerçekten Genet'nin konuşma yapacağını, kendisinin de onun tercümanı olacağını söyledi.

İki nedenden ötürü unutulmayacak bir sahneydi. Birincisi, siyah deri ceketi, mavi gömleği ve kir pas içindeki kot pantolonuyla, Panterler ve öğrencilerden müteşekkil devasa kalabalığın tam orta yerinde duran Genet'nin insanı derinden etkileyen görüntüsüydü. Mutlak huzura ermiş gibiydi; Giacometti'nin insanın içindeki fırtınaların, dizginlenemez denetim arzusunun ve neredeyse münzevi sükûnetin hayret verici bileşimini yakalayan portrelerinden birine bakıyordum sanki. Delici mavi gözlerindeki bakış aklımdan hiç çıkmadı. Gözleri aradaki mesafeyi aşıyor, esrarengiz ve de merak uyandıran nötr bir bakışla sizi olduğunuz yere mıhlıyordu.

Toplantının unutulmayacak bir diğer özelliği ise, Genet'nin Panterler'i savunmak adına sarfettiği Fransızca sözcüklerin basitliği ile öğrencimin yaptığı tercümenin baroka kaçan süslemeleri arasındaki çarpıcı karşıtlıktı. Genet mesela "siyahlar ABD'nin en ezilmiş sınıfıdır" diyecek oluyordu, çevirmenin rengârenk bezemelerinden sonra cümle "bu belası sikilmiş siktiriboktan ülkede gerici kapitalizm tüm halkı eziyor, anasını belliyor, vs. vs." oluyordu. Genet bu dehşetengiz tirad boyunca istifini hiç bozmadı, gözünü bile kırpmadı. Kısa konuşmasının sonunda hiçbir gösterişe kaçmadan öylece kenara çekilen bu adama saygım ve ilgim daha da artmıştı. Derslerimde "Çiçeklerin Meryem Anası"nı ve de "Hırsızın Günlüğü"nü okuttuğum için Genet'nin edebî başarılarından haberdardım, ama çevirmeninin ona atfettiği vahşi ve egzantrik duygulara taban tabana zıt, su katılmamış tevazuu beni şaşırtmıştı.

Genet'yi bir sonraki görüşüm 1972 sonbaharının sonlarına doğru Beyrut'ta oldu. Eski bir okul arkadaşım Hanna (John) Mikhail arayıp Genet'yi benimle tanıştırmak istediğini söylemişti. Teklifini başlangıçta pek inandırıcı bulmamıştım. Doğrusu, Hanna ve Genet'yi arkadaş olarak hayal edememiştim. Ayrıca, Genet'nin Filistin direniş hareketine olan bağından o zamanlar haberdar değildim.

Burada Hanna Mikhail üzerine birkaç söz daha etmeden geçemeyeceğim. Hanna'yla akrandık, 1950'lerin ortasında o Haverford'da, ben Princeton'da lisans eğitimi gören iki Filistinli öğrenciydik. Lisansüstü eğitimlerimizi aynı zamanda Harvard'da yaptık, o siyaset bilimi ve Ortadoğu çalışmalarında, ben karşılaştırmalı edebiyat ve İngiliz dili alanında. İstisnaî derecede düzgün, sessiz ve entelektüel anlamda parlak bir adamdı; Ramallah'taki Quaker cemaatine uzanan kökleriyle Filistin Hıristiyanlığının özgün karakterini hatırlatırdı bana. Arap milliyetçiliğine yürekten bağlıydı ve hem Arap dünyasında hem de Batı'da kendisini benden çok daha fazla evinde hissediyordu. 1969'da Washington Üniversitesi'ndeki hocalık mevkiini bırakıp Amman'dan yönetilen devrimin saflarına katıldığında şaşkına dönmüştüm. 1969'da ve 1970'te, Kara Eylül'ün öncesinde ve ilk günlerinde, onunla Amman'da buluştum, El Fetih'in istihbaratında mühim bir rolü vardı.

Hanna'nın hareket içindeki ismi Ebu Ömer'di, Genet'nin ölümünden sonra yayınlanan ve "Hırsızın Günlüğü"nün devamı olarak düşündüğünü sandığım otobiyografik eseri "Sevdalı Tutsak"ta da bu isimle yer alıyordu. 1986'da yayınlanan "Sevdalı Tutsak", Genet'nin 15 sene yoldaşlık ettiği Filistinlilerle yaşadığı deneyimlerin, onlar hakkındaki hislerinin ve düşüncelerinin hayretler uyandıracak derecede zengin ve dağınık bir muhasebesiydi. Genet'nin ziyareti sırasında, ne onun Filistinlilerle uzun yıllara dayanan muhabbeti ne de Kuzey Afrika'daki kişisel ya da politik angajmanları hakkında bir fikre sahiptim. O akşam sekiz gibi Hanna aramış ve biraz gecikeceklerini söylemişti, Mariam'la henüz küçük bir bebek olan oğlumuzu yatağına yatırmış ve insanı cezbeden o ılık ve sakin Beyrut akşamında beklemeye koyulmuştuk.

Aşk ve ihanet

Geriye dönüp baktığımda, insanı huzursuz edecek kadar parlak bir zekâya sahip bu lanetli şairle Ürdün, Filistin ve Lübnan'daki olayların rahatsız edici yanı arasında bir mütekabiliyet olduğunu da görüyorum. Genet sıradan bir ziyaretçi, alelâde bir gözlemci ya da müstakbel kitabında yazmak üzere egzotik insanların ve mekânların peşinden koşan Batılı bir seyyah değildi. 1972'de onunla tanıştığımda, Fransız sömürgeciliğini ve Cezayir direnişini konu edinen putkırıcı eseri "Paravanlar"ı henüz okumamış ya da izlememiş olsam da, "Sevdalı Tutsak"ın yayınlanmasına daha 14 yıl olsa da, bu muazzam şahsiyetin bizlerin Lübnan'da, Filistin'de ya da başka bir yerde yaşamakta olduğumuz şeyin kapsamını ve dramını tam anlamıyla sezmiş olduğunu anlamıştım. Lübnan'da iç savaşın patlamasına üç, Hanna'nın öldürülmesine dört, İsrail'in Lübnan'ı işgaline on ve de bir Filistin devletinin ilanına neden olacak intifadanın kuvveden fiile çıkmasına 15 yıl vardı. Şu an hissettiğim şeyi, yani "Paravanlar"ı var eden sarsıcı ve hiddetli enerjinin ve görüşlerin Cezayir'in 1962'deki bağımsızlığından sonra durdurulamayacağını, durdurulamadığını ve de Deleuze ve Guattari'nin "Bin Yayla"da bahsini ettiği göçebe figürler gibi ikrar ve ifa peşinde başka yerlerde dolaşacağını hissedememiştim.

Hal ve tavır itibariyle Genet, Columbia'daki toplantıdaki

gibi sessiz ve mütevazı idi. O ve Hanna saat onu biraz geçe gelmişler ve sabahın üçüne kadar kalmışlardı. O gecenin dolambaçlı tartışmalarını aktarabileceğimi zannetmiyorum, ama birkaç izlenimimi ve anekdotu anlatmak isterim. Hanna bütün gece sessiz kalmış, sonra da bana bunu Genet'nin görüşlerini dikkat dağıtacak hiçbir şey olmadan tüm kuvvetiyle hissetmemi istediği için yaptığını söylemişti. Sonradan Hanna'nın bu bağışlayıcı iznini etrafındaki herkese bahşettiğini ve de insanların kendileri gibi olmalarına imkân veren bu tavrın, onun özgürlük arayışının hakiki odak noktası olduğunu anladım. Genet'nin Hanna'nın politik misyonunun bu veçhesini takdir ettiğine şüphe yoktu. Kara Panterler toplantısına dair kendi izlenimlerimi aktararak lafa başlamak ve tercümanın bezemelerine ne diyeceğini görmek uygun geldi. Kayıtsızlığını bozmadı. "Bunları söylemiş olmayabilirim" dedi. Ve "ama" diye ekledi sakince, "ben öyle düşünüyorum". Sartre'dan bahsettik, onun Genet hakkında yazdığı muazzam kitabın onu biraz tedirgin etmiş olabileceğini düşünmüştüm. Ama hiç öyle değildi, yüzünde herhangi bir duygunun izi olmadan "o benden bir aziz yaratmak istiyorsa buyursun, bence sakıncası yok" dedi.

Giacometti'nin insanın içindeki fırtınaların ve münzevi sükûnetin hayret verici bileşimini yakalayan portrelerinden birine bakıyordum sanki. Delici mavi gözlerindeki bakış aklımdan hiç çıkmadı.

Genet'nin uzun, kafa karıştırıcı, ama yine de etkileyici duraksamalarıyla bölünen sohbet saatlerce devam etti. Ürdün ve Lübnan'daki deneyimlerinden, Fransa'daki hayatından ve (çoğunu derinden gelen bir nefretle ya da kayıtsızlıkla andığı) ahbaplarından bahsettik. Durmaksızın sigara tellendirdi, içki de içti, ama içtikçe düşünceleri ya da duyguları değişmiş görünmüyordu. Jacques Derrida hakkında hayli olumlu, hatta şaşırtıcı derecede sıcak bir şeyler –"dost" demişti– söylediğini hatırlıyorum. "Matem Çanı" henüz yayınlanmamıştı ve bu olaydan sadece altı ay sonra, 1973'ün nisan ayında, Paris'te, bizzat Derrida'dan Genet ile aralarındaki dostluğun beraber izledikleri futbol maçlarıyla mühürlendiğini öğrenmiştim.

Beyrut'a ve Genet'ye geri dönersek... Bendeki baskın his Genet'nin ondan okuduğum herhangi bir şeyle uzaktan yakından ilgisi olmadığıydı. Birçok yerde (özellikle "Paravanlar"ın ilk yönetmeni Roger Blin'e yazdığı mektupta) söylediği şeyi sonradan anladım; Genet'nin yazdığı her şey kendisine karşıydı. Aynı tema 1977'de The New Review'da Hubert Fichte'ye verdiği mülâkatta da vardı; Genet ancak yalnızken doğruyu söylediğini söylemişti. Bu mefhumu 1983'te La Revue d'études palestiniennes (Filistin Araştırmaları) dergisine verdiği mülâkatta bir parça daha geliştirir: "Konuşmaya başladığım anda durumun ihanetine uğruyorum. İletişimin kendisi yüzünden beni dinleyen her kim olursa olsun bana ihanet ediyor. Seçtiğim sözcükler yüzünden ihanete uğruyorum." Bu yorum sayesinde, Filistinlileri ziyareti sırasında, özen gösterdiği ve hatta Fichte mülâkatında söylediği gibi erotik bir çekim duyduğu bu halka destek olmak amacıyla konuşurken verdiği o uzun araları anlayabildim.

Diğer büyük yazarların aksine, Genet'nin eserlerinde onun sözcüklerinin, betimlediği durumların, ne kadar güçlü ya da yoğun olursa olsun, tarif ettiği karakterlerin iğreti olduğunu hissedersiniz. Genet'nin en doğru şekilde bulup çıkardığı şey, kendisinin ve karakterlerinin içindeki itici güçtür; önemli olan söylediklerinin içeriği, doğruluğu, yanlışlığı ya da insanların ne düşünüp hissettiği değildir. Son dönemlerindeki daha açıktan siyasî eserleri, özellikle de "Paravanlar" ve "Sevdalı Tutsak", bu anlamda ilk dönemdeki daha kişisel eserleri kadar açık, hatta rezalet kabilindendir.

Onun Filistinlilere duyduğu aşk bir tür alaşağı edilmiş ya da berhava olmuş Şarkiyatçılığa mı varır? Yoksa bu, genç ve kara tenli yakışıklı erkeklere duyulan sömürgeci aşkın yeniden formüle edilmiş hali midir? Genet Araplara duyduğu aşkın onlara yaklaşımını belirlemesine izin vermiştir, ancak onlarlayken ya da onlar hakkında yazarken hayırperver Beyaz Baba türünden özel bir konuma heves ettiğine dair herhangi bir işaret yoktur. Diğer yandan hiçbir zaman bir yerli, olduğundan başka biri olmaya çalışmamıştır. Sömürgecilerin bilgisinden yararlandığına ya da yazdıklarında Arap âdetleri, zihniyeti ya da kabile geçmişi hakkında klişelere başvurduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur. Araplarla ilk teması sırasında ("Sevdalı Tutsak"a göre bir Araba ilk kez elli yıl önce, 18 yaşındayken Şam'da aşık olmuştur) ya da Arap mekânına girdiğinde ve orada yaşadığında egzotik şeylerin peşinden koşan biri gibi değil, karşısında Arapların gerçekten varolduğu, farklı olsa da onlarla olmaktan keyif alan, onlarla rahat eden biri gibidir. Batı'nın Arap/İslâm dünyası hakkındaki neredeyse tüm bilgi ve tecrübesini güdüleyen, tedvin eden ve eklemleyen hâkim Şarkiyatçılık bağlamında Genet'nin Araplarla kurduğu sıradışı ilişkide altüst edici bir şeyler vardır.

Evet, o Araplara aşık biriydi –bizlerle düşmanca bir ilişkiyi daha uygun gören Batılı yazar ve düşünürler söz konusu olduğunda çoğumuzun alışık olmadığı bir şeydir bu– onun son büyük eserlerine damgasını vuran da bu duyguydu. Sömürgecilik karşıtı mücadelenin en sıcak günlerinde, Cezayir direnişini desteklemek için yazılan "Paravanlar" da, onun 1960'ların sonundan 1986'daki ölümüne dek Filistin mücadelesine verdiği desteği konu eden "Sevdalı Tutsak" da partizanca bir halet-i ruhiye ile kaleme alınmıştı; Genet'nin durduğu yer konusunda kimsenin şüphesi olamaz. Onun Fransa'ya duyduğu öfke ve düşmanlığın otobiyografik kökleri vardır. Bir düzeyde, "Paravanlar"da Fransa'ya karşı girişilen saldırı, onu yargılamış ve La Mettray gibi yerlerde hapsetmiş olan devlete karşı gelmek içindir. Fakat diğer düzeyde, Fransa, tüm toplumsal hareketlerin bir kez başarıya ulaştıklarında sertleştirdikleri otoriteyi temsil eder. Genet "Paravanlar"ın başkişisi Saïd'in ihanetini coşkuyla karşılar. Bunun tek nedeni bu ihanetin bir bireyin özgürlük ve güzellik hakkını sürekli isyan içinde garanti altına alması değildir; buradaki asıl neden, ihanetin önleyici şiddetinin, gelmekte olan devrimin asla kabul etmeyeceği şe-

yi, yani zaferden sonra devrimin ilk düşmanlarının –ya da kurbanlarının– onu milliyetleri, başarı hırsları ya da teorinin zorunlulukları nedeniyle değil, tam da ona duydukları aşk yüzünden destekleyen sanatçılar ve entelektüeller olacağı gerçeğini önlemenin bir yolu olmasıdır.

Genet'nin Filistinle bağı fasılalıdır. Birkaç yıllık durgunluğun ardından Genet'nin Beyrut'a dönüp de Sabra ve Şatila katliamları üzerine o unutulmaz satırları yazdığı 1982 sonbaharında yeniden canlanır. "Sevdalı Tutsak"ın son sayfalarında onu Filistin'e bağlayan şeyin devrimin Cezayir'de unutulduktan sonra orada devam etmekte olması olduğunu net biçimde belirtir. Son büyük nesir eserinde Genet'nin Batılı, Fransız, Hıristiyan kimliği bambaşka bir kültürle hemhal olurken onun kendini yok saymışlığıyla giriştiği tüketici mücadeleyi görürüz. Tam da bu karşılaşma ânında Genet'nin büyüklüğü öne çıkar ve neredeyse Proust'vari bir yolla geriye dönük olarak "Paravanlar"ı aydınlatır.

Tüm o çarpıcı, durdurak bilmez, hatta çoğu kez komik teatralliğiyle bu oyunun büyüklüğü, yalnızca Fransız kimliğini –imparatorluk, iktidar ve tarih olarak Fransa– değil, tüm bir kimlik mefhumunu kasıtlı olarak paramparça etmesidir. Hem adına Fransızların Cezayirlileri tâbi kıldıkları milliyetçilik hem de adına Cezayirlilerin 1830'dan bu yana Fransızlara direndikleri milliyetçilik büyük ölçüde kimlik politikasına dayanır. Cezayirlilerin ters yöndeki, ama ilkiyle birebir eşit tepkisi de kimliğin teyidinden başka bir şey değildir; bu yolla savaşçılar arasındaki rabıta, yurtseverliğin kapsayıcı mevcudiyeti, hatta Genet'nin her zaman destek verdiği haklı şiddet "Cezayir Cezayirlilerindir" ülküsü çerçevesinde seferber edilir. Saïd'in ihaneti ya da kadınlar tarafından şeytan adına yapılan büyüler hiç şüphesiz Genet'nin kimlik karşıtı mantığının aşırı radikalliğini içeren jestlerdir. "Şirinlik yok" demişti Blin'e, çünkü oyunun gücünün hoş göremeyeceği tek bir şey varsa, o da güzelleştirme ya da hafifletme gibi oyundaki öfkeyle tutarsızlık yaratacak türden bir şeydir.

Kimlik ve kimliklerden arınma

Genet'nin "Paravanlar"ı tüm kimlikleri –oyunda Cezayirlilerin ateşe verdiği Bay Blankensee'nin gül ağaçları gibi– yanıcı şeylere dönüştürerek mekânı aydınlatmak için yapay olarak başlatılmış ve coşturulmuş kimyevî bir yangın, şiirsel bir parlama olarak betimleyişini ciddiye aldığımızda onun münzevi hakikatine bir parça daha yaklaşırız. Bu mefhum Genet'nin oyunun çok sergilenmemesi yönündeki isteğini de açıklığa kavuşturur. Genet, izleyicilerin –ya da bu bağlamda oyuncuların ve yönetmenlerin– kimlik kaybının getireceği mahşerî arınmayı gündelik düzeyde yaşayabileceğini varsayacak kadar özenli biriydi. "Paravanlar"ın nadir deneyimlenen bir şey olması gerekiyordu.

"Sevdalı Tutsak" da bir o kadar boyun eğmez bir eserdir. Politika, aşk ya da tarih üzerine zamansal veya tematik olarak düzenlenmiş bir anlatısı yoktur. Kitabın en kayda değer başarılarından biri, insanı hiç rahatsızlık yaratmadan, çoğu kez ürkütücü derecede keskin duygu ve mantık dönüşleri yapan bu dolambaçların içine çekebilmesidir. Nihayetinde Genet'yi okumak, onun isyan, tutku, ölüm ve yeniden doğuşun birbirine bağlandığı o alana sürekli olarak geri dönen hassasiyetlerinin evcilleştirilmemiş özgünlüğünü kabul etmektir.

Derrida hakkında şaşırtıcı derecede sıcak konuştuğunu hatırlıyorum. Altı ay sonra, bizzat Derrida'dan Genet ile aralarındaki dostluğun beraber izledikleri futbol maçlarıyla mühürlendiğini öğrenmiştim.

Filistinliler, o canlandırıcı isyanlarında, tıpkı kendilerinden önceki Cezayirliler ve Kara Panterler gibi, Genet'ye yeni bir dil gösterirler. Alelâde iletişimin değil, hayretler uyandırıcı bir lirisizmin, "mucize anlarını ve ... idrak parıltılarını" gün yüzüne çıkaran, içgüdüsel, ama aynı zamanda ince ince işlenmiş bir yoğunluğun dilidir bu.

Genet'nin yazdıklarındaki meydan okuma, onun o hiddetli kural tanımazlığıdır. Karşımızda "öteki"ne aşık bir adam durmaktadır, dışlanmışların ve yersiz yurtsuzların "metafizik" kalkışması olarak Filistin devrimine derin sempati besleyen, kendisi de dışlanmış ve yersiz yurtsuz bir adam. "Kalbim orada, bedenim orada, ruhum orada" demişti, ama yine de ne "tüm inancı" ne de "benliğinin bütünü" orada olabildi. Bir taklit olmanın, her daim ("ister kendisiyle ahenk, ister çelişki içinde olsun, insan kişiliğinin kendini en yetkin biçimde dışavurduğu") sınırda dolaşan istikrarsız bir kişilik olmanın bilinci kitabın merkezindeki tecrübedir. "Tüm hayatım cesaret isteyen eylemler muamelesi gören önemsiz ıvır zıvırlardan müteşekkil." İnsanın aklına hemen T.E. Lawrence geliyor. Yarım asır önce Arapların arasında dolaşan bu imparatorluk casusunun iddialılığının ve tahakküm güdüsünün yerini Genet'de (onun bir casus olmadığını söylemek bile yersiz) erotizm ve tutku dolu bir bağlanmanın getirdiği politik arınma karşısındaki sahici boyun eğme alır.

Kimlik, toplumsal, tarihî, politik ve hatta tinsel varlıklar olarak yaşamlarımız boyunca kendimize dayattığımız bir şeydir. Kültürün ve ailenin mantığı kimliğin gücünü ikiye katlar. Suça yatkınlığı, yalıtılmışlığı, sınırları ihlal eden becerileri ve zevkleri nedeniyle üzerine zorla giydirilmiş kimliğin kurbanı olmuş Genet gibi biri için kimlik sebatkâr biçimde karşı çıkılacak bir şeydir. Her şey bir yana, Genet'nin bulunmayı tercih ettiği Cezayir ve Filistin gibi yerlere bakıldığında, kimliğin, güçlü olan kültürün ve daha gelişmiş toplumun kendisini vahşice tam da aynı kimlik süreci nedeniyle daha az halk olmaya mahkûm edilen zayıfa dayattığı bir süreç olduğu görülür. Emperyalizm, kimlik ihracıdır.

O nedenle Genet kimlikler arasında dolaşan bir gezgin, yabancı bir davanın –yeter ki bu dava hem devrimci olsun hem de durmak bilmez bir ajitasyon içersin– peşine düşen bir seyyahtır. Tüm yasaklamalarına rağmen sınırların etkileyici şeyler olduğunu söyler "Sevdalı Tutsak"ta, zira sınırları geçen bir Jakoben, bir Makyavelciye dönüşmek zorundadır. Başka bir deyişle, devrimci ara sıra gümrük binalarına, pazarlıklara, pasaportlara, vize başvurularına, devlet karşısında burnunun sürtülmesine uyum sağlayacaktır. Genet yaratıcı bir biçimde bundan uzak durmaya çalışır. Kanada'dan ABD'ye nasıl yasadışı bir şekilde girdiğini eşine az rastlanır bir neşeyle anlatmıştı Beyrut'ta. Ama Cezayir ve Filistin'e geçmek onun için bir tür maceracılıktan ziyade, müzakere edilecek sınırları, karşılanacak beklentileri, yüzleşilecek tehlikeleri içeren altüst edici bir politikanın dışavurumuydu. Ve bir Filistinli olarak şunu söyleyebilirim ki, Genet'nin 1970 ve '80'lerde yaptığı şey, yapılabilecek en tehlikeli politik seçim, çıkılabilecek en korkutucu yolculuktu. Bir tek Filistin, Batı'nın hâkim liberal politik kültürüne eklemlenememiştir. Herhangi bir Filistinliye sorsanız, Batı'nın diğer ırkların ve milliyetlerin çoğunu serbest bıraktığı ya da farklı şekillerde itibarını teslim ettiği şu çağda halen suçlu olarak damgalanan –buradaki kilit sözcük de terörizmdir– yegâne benliğin bizimki olduğunu size söyleyecektir. O yüzden Genet'nin 1950'li yıllarda Cezayir'i, ardından gelen dönemde ise Filistin'i tercih etmiş olması, hayatî önemdeki bir dayanışma eylemi olarak, varolmaları bitmek bilmeyen bir mücadele gerektiren öteki kimliklerle gönüllü biçimde özdeşleşmesi olarak anlaşılabilir ve anlaşılmalıdır da.

Yani kimlik kimliğin kurdudur. O yüzden Genet'ninki tahayyüllerin en karşıtıdır. Onun tüm maceralarına hâkim olan, tüm o göçebe enerjisine evsahipliği yapan, Chateaubriand'dan bu yana

Irkçılığa karşı eylemde, Jean-Paul Sartre'la, 1971.

Fransa'da ortaya çıkmış en mühim biçimci üslûplardan birinde vücut bulan kesinlik ve zarafettir. İnsan onun yaptığı şeylerde bir sapmaya ya da şapşallığa asla rastlayamaz, tam tekmil takım elbisesini kuşanıp her gün ofisine giden biri izlenimi uyandırır okuyanda. "Deha" demişti bir keresinde, "umutsuzluktaki kesinliktir." "Paravanlar"ın on ikinci sahnesinde Hatice'nin "kötü olan"a düzdüğü o muhteşem methiyede bu his nasıl da mükemmelen yakalanmıştır. Ruhbanlara özgü sertlikle, şaşırtıcı biçimde kendi içine kapanmanın bileşimi, Racine ile Zazie'nin sıradışı beraberliğini akla getiren yüksek düzeyli biçimselliğin ritminde içerilir.

Adorno ve Genet

Genet tam da kimlikleri eritmenin peşindeki o büyük modern Adorno gibidir. Adorno'ya göre hiçbir düşünce tercüme edilebilir değildir, ama yine de –"Minima Moralia"yı bir şaheser yapan letafet ve karşıt anlatı enerjisi ile birlikte– kesinliğini ve umutsuzluğunu iletme yönünde içindeki o dinmez itki, Genet'nin hazin merasimine ve müstehcen kabalığına mükemmel bir metafizik eşlikçi teşkil eder. Adorno'da olmayan, Genet'nin ağzıbozuk mizahıdır. "Paravanlar"da Sir Harold ve oğlunun, vampların ve misyonerlerin, fahişelerin ve Fransız askerlerin parodilerinde bariz biçimde karşımıza çıkar bu mizah. Diğer yandan, her ikisinde de ayrıksı olmak yönünde alınmış fantastik bir karar vardır ve buna boyun eğmez bir öfke eşlik eder. İpe sapa gelmez kepazelikler üzerine yazarken bile zorlayıcı, melankolik, yürek parçalayan metafizik bir ihtişam mevcuttur. Onlarınki gibi bir münzevilik aynı anda hem direniş hem de umutsuzluk ihtiva eder. Okuyucunun onların söylediklerinden bazılarını ne dereceye kadar takdir (ya da temellük) ettiğinden bağımsız olarak ne imrenilecek ne de sıradanlaştırılacak bir şeydir bu.

Adorno bir minimalisttir, totaliteye duyduğu güvensizlik ve nefret yüzünden fragmanlar, aforizmalar ve denemeler yazar. Adorno'nun mikro mantığının aksine Genet, büyük Diyonizyak formların, merasimlerin ve karnavalesk gösterimlerin şairidir. Onun çalışmaları Peer Gynt'in "Ibsen"iyle, Artaud'yla, Peter Weiss ve Aimé Césaire ile akrabadır. Onun karakterleri psikolojileri yüzünden değil, son derece ustaca hayal edilmiş ve anlaşılmış bir tarihin paradoksal biçimde hem alelâde hem de biçimci taşıyıcıları oldukları için bizi ilgilendirir. Genet o adımı atmış, şimdiye kadar çok az sayıda beyaz adamın ya da kadının teşebbüs ettiği o yasal sınırı geçmiştir. O, metropolden sömürgeye uzanan mekânı kat etmişti. Onun sorgulanamaz dayanışması, Fanon'un tutkuyla çözümlediği ve özdeşleştiği ezilenden yanaydı.

Yirminci asrın kolonyal dünyasında nitelikli sanatın, birkaç istisna dışında, yalnızca Genet'nin "Sevdalı Tutsak"ta yerlilerin metafizik başkaldırışı dediği şeye destek mahiyetinde ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Vasat sanat tüm o acemilikleri ya da süslemeleriyle günün sonunda statükoyu var kılmaktan başka yere çıkmaz. Cezayir davası "Paravanlar"ı, Pontecorvo'nun "Cezayir Savaşı"nı, Fanon'un kitaplarını, 1989'da vefat eden büyük Cezayirli romancı Kateb Yacine'in eserlerini doğurdu. Bunlarla mukayese edildiğinde Camus soluk kalır; onun romanları, denemeleri, hikâyeleri ürkmüş –ve nihayetinde ketum– bir zihnin umutsuz jestlerinden başka bir şey değildir. Aynı şey Filistin için de geçerlidir; radikal, dönüştürücü, zorlayıcı, vizyon sahibi işler Filistinlilerin cenahından –Habibi, Darwish, Jabra, Kanafani, Kassem, Genet– geliyor, onlara karşı mücadele eden İsrail'in değil.

Devrim ve kaplanın kuyruğu

Genet'nin eserleri, Raymond Williams'ın ifadesiyle, birer umut kaynağıdır. 1961'de "Paravanlar" gibi insanı ezen bir eseri bitirebilmesinin nedeni, bana kalırsa, FKÖ'nün zaferinin bir karış mesafede olmasıydı. Oyun Fransa'nın ahlâkî tükenmişliğiyle FKÖ'nün ahlâkî zaferini aynı anda yakalar. Ancak Filistin söz konusu olduğunda Genet devrimin hayli belirsiz bir aşamasında olunduğunun farkındadır, yakın zamana kadar Filistin'in arkasında yer alan Ürdün ve Lübnan'ın ihanetlerini, Filistinlileri bekleyen mülksüzleşme ve sürgün tehlikesini görür. "Sevdalı Tutsak"ın okuyanı tefekküre ve keşfetmeye sevk eden mahrem mahiyeti, teatrallik karşıtlığı, kökten aykırılığı, hem bellek hem de spekülasyon anlamında mümbit oluşu bundandır:

Genet'nin bulunmayı tercih ettiği yerlere bakıldığında, kimliğin, güçlü olan kültürün ve toplumun kendisini vahşice, tam da aynı kimlik süreci nedeniyle daha az halk olmaya mahkûm edilen zayıfa dayattığı bir süreç olduğu görülür. Emperyalizm, kimlik ihracıdır.

Benim Filistin devrimim bu, ben nasıl sıraladıysam sözcükleri öyle. Benimki dışında bir devrim, belki başka bir sürü devrim daha vardır. Devrimi düşünmeye çalışmak uykudan uyanıp da gördüğünüz rüyanın mantığını anlamaya çalışmak gibidir. Kuraklık zamanında şu köprü yıkılıp gitseydi bu nehirden nasıl geçerdim diye hayal etmenin hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur. Yarı uyanık halde devrimi düşündüğümde, kafeste tutsak bir kaplanın kuyruğuna benzetiyorum, önce geniş halkalar çizerek ordan oraya savruluyor, ardından yorgun argın mahpusun yanıbaşına düşüyor.

Keşke Genet hayatta olsaydı diyor insan. Tüm nedenler bir yana, hiç olmazsa 1987'den beri devam eden intifada yüzünden. "Paravanlar"ın, Genet'nin, Filistin intifadasının güzelliğinde ve coşkunluğunda ete kemiğe bürünen Cezayir intifadası versiyonu olduğunu söylemek çok da zorlama olmayacaktır. Hayat sanatı taklit eder, ama sanat da hayatı ve de –ne kadar yapılabilirse artık– ölümü.

Genet'nin son çalışmaları, özellikle de "Sevdalı Tutsak" ölüm imgeleriyle yoğrulmuştur. Genet'nin kitabını ölüm döşeğinde kaleme aldığı ve de onun tanıdığı, gördüğü, hakkında yazdığı Filistinlilerin ölecek olduğu bilgisi okuyucu nezdinde bir melankoliye neden olur. Diğer yandan, hem "Sevdalı Tutsak"ın hem de "Paravanlar"ın –her ne kadar ölmüş ya da ölecek olsalar da– Genet'nin zihninde yeniden kavuşturulan anneyle oğula dair müspet hatıralarla sona ermesi insanda merak uyandırır. "Paravanlar"ın sonunda Saïd'le isimsiz annesinin beraber görüldüğü sahnedeki uzlaşma ve hatırlama edimi, Genet'nin 25 yıl sonra kaleme alacağı son nesir eserini önceden biçimlendirir. Bunlar duygusuz sahnelerdir; çünkü Genet ölümü ağırlıksız ve karşı gelinemez bir şey olarak sunmaya kararlı göründüğü gibi, neredeyse yabanî denecek kadar arketipik bir anneyle sadık, ama bir şekilde de soğuk, hatta çoğu zaman haşin bir oğul arasındaki ilişkinin duygusal konforunu kendi amaçları için elden bırakmak da istemez.

"Sevdalı Tutsak"ta analık bağlarıyla tanımlanmış ikilinin (Hamza ve annesi) ezelî –hiddetli, sevgi dolu, tükenmez– ilişkisi, ölümün ötesinde dahi varlığını sürdüren bir şey olarak tahayyül edilir. Ancak, Genet süreklilikten ya da burjuva ve heteroseksüel istikrardan herhangi bir iyilik geleceği fikrini kabul etmeme konusunda o kadar titizdir ki, ölüme dair bu müspet imgeleri dahi ilgisinin merkezinde yer alan bitmek bilmez toplumsal çalkantı ve devrimci kesintilerin içinde eritir. Her iki eserde de boyun eğmez, uzlaşmaz ve zorlayıcı olan garip biçimde annedir. "Pes etmeyeceksin" diye hatırlatır annesi Saïd'e, boyun eğmeyeceksin, devrimin evcilleştirilmiş bir sembolü ya da şehidi olmayacaksın. Oyunun sonunda Saïd besbelli ki öldürülüp de ortadan kaybolduğunda, gözden kaçmayacak bir kaygı ve bence iğrenmeyle, yoldaşları tarafından bir devrim şarkısında geri dönmeye zorlanabileceğini öne süren yine annedir.

Genet, başucunda bekleyen ve hiç kuşkusuz hem kendisini hem de karakterlerini alacak olan ölümün, kitapta bir parlama biçiminde temsil edilen ve neredeyse mistik bir önem atfettiği kargaşanın herhangi bir veçhesini işgal etmesini, hapsetmesini ya da değiştirmesini istemiyordu. Genet'nin yüreğinin bunca yakınında yer eden bu apaçık dinî kanaati kitabın sonunda bulmak ürkütücüdür. İster Şeytan ister Tanrı, Genet için Mutlak, insan kimliğinin formunda ya da kişileştirilmiş bir kutsallıkta değil, tam da her şey söylendikten ve yapıldıktan sonra yerleşikleşmemiş, eklemlenmemiş ya da evcilleştirilmemiş olanda algılanabilir. Böylesi bir gücün tam da onun içine çekilen insanlar tarafından bir şekilde temsil edilmek ve korunmak zorunda olması, ama aynı zamanda kendi ifşasını riske etmeye mecbur kalması, Genet'nin nihaî ve de en zorlayıcı paradoksudur. Performans bitip de salondan çıktığımızda ya da kitabın kapağını kapadığımızda bile eser bize kulaklarımızdaki şarkıya dur demeyi, anlatı ve hafızadan şüphe etmeyi, artık derinden bir duygusal yakınlık hissettiğimiz imgeleri önümüze koyan estetik tecrübeye itibar etmemeyi salık verir. Bu derece gayrışahsî ve hakiki bir felsefî saygınlığı keskin bir insanî duyarlılıkla müttefik kılma gerekliliği, Genet'nin eserine o uzlaşmaz ve gergin tınıyı veren şeydir. Yirminci yüzyılın sonlarındaki başka hiçbir yazarda felâketin getirdiği tehlikelerle bunlar karşısında üretilen duygusal yanıtların lirik letafeti bu derece debdebeli ve korkusuzca bir arada tutulmamıştır. +

SON MÜLAKAT

Şeylerin düzeni

Jean Genet son mülâkatını 1985 yazında, ölümünden bir yıldan daha kısa bir süre önce, BBC'ye vermişti. 12 Kasım 1985'te, 58 dakikalık bir belgesel olarak yayınlanan "Aziz Genet"de o mülâkata çeşitli belgesel görüntüler ve Genet'nin oyunlarından sahneler eşlik ediyordu. BBC'nin ünlü programcısı Nigel Davidson'ın sorularına Genet'nin verdiği cevaplardan yaptığımız seçkiyi huzurlarınıza getiriyoruz.

Çeviren: Ulus Atayurt

1910'da doğmuştunuz, değil mi?
Jean Genet: Evet.
Anne ve babanızı tanımıyordunuz...
Hayır, tanımıyordum. Şimdi de tanımıyorum.
Ama bir aile ortamında büyüdünüz, değil mi?
Evet. Ama kendi ailem değildi. Aileden kaçarak aileyle ilgili duygularımdan, ailenin de benimle ilgili sahip olabileceği duygulardan da kaçtım. O yüzden, çok erken bir dönemden itibaren ailevî hislerden tamamen sıyrılmıştım. Fransız sisteminin faziletlerinden biri de bu: Çocukları bir aileye bağlanmak zorunda olmaktan koruyarak iyi yetişmelerine imkân verir. Benim nazarımda aile ilk suç şebekesidir ve en kriminelidir... Daha önce de hırsızlık yapmıştım, ama ıslahevine hırsızlık yüzünden gönderilmedim. Mettray'e gönderilme sebebim trene biletsiz binmemdi. Bu yüzden üç aylığına hapse postalandım. 20 yaşıma kadar da orada kaldım.
Mettray'de disiplin çok katı mıydı?
Hem de nasıl! Askerî disiplin altındaydık.
Sizin için aşk bir oğlanla mı başladı?
Bir oğlanla değil, 200 oğlanla!
200 mü?
Sırayla tabii.
Aralarında bir gözdeniz, sizin için özel biri yok muydu?
Ohoo! Gözdeler sürüsüne bereketti!
Eşcinsel siyasete hiç angaje oldunuz mu?
Eşcinselliğin siyaseti mi var? İlk cinsel arzularımı yaşadığım 13-14 yaşlarında eşcinselliğin siyasî bir mesele olduğuna karar vermemi nasıl bekleyebilirsiniz?
Artık siyasî bir mesele. Bu konuda ilk konuşanlardan biri sizsiniz...
Ne diyorsunuz yahu? Sizin Oscar Wilde'ınız vardı bir kere! Sırf İngiltere'yi düşünseniz bile Oscar Wilde, Shakespeare, Byron ve daha niceleri vardı.
Bundan gurur duydunuz mu?
Byron ve Oscar Wilde'dan mı? Byron'dan asla duymadım.
Çalmaya açlıktan mı başladınız?
Bu işle iki şeyin alâkalı –ne de olsa siz "alâka" kurmayı pek seversiniz– olduğunu söyleyebiliriz: Bir yanda gerçek bir açlık, yani guruldayan bir mide, diğer yanda bir oyun. Çalmak eğlencelidir, hele BBC'nin sorularını cevaplamaktan çok daha eğlencelidir!
Ama polise yakalanmak pek eğlenceli değildi herhalde...
Enselenince kör kuyulara düşüyorsun. Dünyan başına yıkılıyor. Polis memuru yakana yapıştığında, omzunu şöyle tuttuğunda bunun ne anlama geldiğini anlıyorsun. Ama hırsızlıktan duyduğun hazzın bedelini ödemen gerekiyor. Her şeyin bedelini ödemek zorundasın.
Almanların Fransa'yı işgalinden mutlu muydunuz?
Fransa'dan o kadar nefret ediyordum ki, hâlâ da ediyorum, Fransız ordusunun yenilmesinden dolayı dört köşeydim.
Hâlâ aynı hislere mi sahipsiniz?
Fransız olmaktan, Fransızca yazmaktan hiç gurur duymuyor musunuz?
Allah korusun, hayır!
Kendinizi hep "dışarıda" gibi mi hissetiniz?
Şu anda da "dışarıda" hissediyorum. Hep böyle hissettim.
"Dışarıda" hissetmediğiniz anlar hiç olmadı mı?
Hayır.
İnsanın hep, her an yalnız olduğuna mı inandınız?
İnsanı bilemem, genelleme yapmak istemem. Ama ben hep "dışarıda" kaldım... '68 Mayısında öğrencilerin işgal ettiği bir tiyatrodaydım. Herhangi bir tiyatro değil, "Paravanlar"ın sahnelendiği tiyatroydu. Gerçekten devrimci olsalardı, bir tiyatroyu değil, adliyeyi, hapishaneleri, radyoevini işgal ederlerdi. Devrimciler gibi, Lenin gibi yaparlardı. Yapmadılar. Peki, ne oldu? Sahnede gençler söylev çekiyordu. Söylevler sahneden salona yayılıp tekrar sahneye dönüyordu –sahneden salona, salondan da sahneye, döngüsel bir şekilde söylevler akıp gidiyordu... Böyle sürüp gitti, asla tiyatronun dışına çıkmadı. Tam da –ya da aşağı yukarı– "Balkon"daki devrimcilerin kerhaneyi hiç terk etmemesi gibi.
Ama siz de devrimciler tarafında değildiniz.
Sözde-devrimciler demek istiyorsunuz.
Ya da Lenin gibi gerçek devrimciler.
Lenin'in yanında yer almayı tercih ederim... Dün gece bir rüya gördüm. Bu filmin teknisyenleri ayaklanıyordu. Hiç söz hakları yok. Peki niye? Kılları kıpırdamıyor. Bunu nasıl açıkladıklarını bana söyleyebilir misiniz?
Neyi, nasıl?
Niye "bu konuşup durduklarınız saçma sapan zırvalıklar, bu işte çalışmaya daha fazla dayanamayacağım!" demiyorlar. Sorsanıza onlara.
Peki.
(Nigel Willams, Genet'nin söyledikle–rini teknisyenlere tercüme ediyor)
Sesçiye de sorun. *(Nigel Williams sesçi Duncan Fairs'e soruyor, o da şu anda söyleyecek pek bir şeyi olmadığı–nı, işçilerin yaptıkları iş hakkında nes–nel yargıda bulunma kabiliyetlerini yitirdiklerini ve kişisel dünyalarında hapsolduklarını söylüyor. Sonra da teknisyenlerin çekimlerden sonra söy–leyecek sözleri olduğunu, çekimler sı–rasında kameranın önünde konuşurlarsa bunun yapımcı firmaya pahalıya patlayacağını ekliyor.)*
Rüyada ilginizi çeken bu muydu; şeylerin düzenini bozmak? Bu küçük odadaki düzeni mi bozmak istediniz?
Tabii ki. Burada yapayalnız oturuyorum, ama karşımda altı kişi var. Elbette düzeni bozmak istiyorum.
Polis sorgusuna benziyor, değil mi?
O durum da var tabii. Size söyledim –kamera çekiyor, değil mi? İyi. Dün, yaptığınız işin polislik olduğunu söyledim. Aynı işi yapmaya devam ediyorsunuz. Tıpkı otuz sene önce beni bir hırsız olarak sorgulayan polis ekibi gibi sorguluyorsunuz. Bir tarafta bir düzen var; siz, buradaki ekip, filmin editörleri ve BBC'den müteşekkil koca bir düzen. Diğer tarafta dışarlıklı, tecrit edilmiş olarak ben duruyorum, marjinalize ediliyorum. Elbette düzene dahil edilmekten korkuyorum, çünkü İngiliz evlerine dahil edilme sürecindeyim ve açıkçası hoşuma gitmiyor. Ama size değil, buraya gelmeyi kabul ettiğim için kendime kızgınım.
Ama kitaplarınız okullarda öğretiliyor. Ben sizi üniversitede derste okudum. Bu durum hoşunuza gidiyor mu?
Hem cakalı hem de çok nahoş bir durum. Tabii, böyle ikili bir hal var... Kamera çekiyor mu?
Evet, çekiyor.
İyi, sormaya devam edin. Zira sistem benim sorgulanan olmam gerektiğini söylüyor.
Şu anda Fransa'da yaşamıyorsunuz galiba...
Fas'tayım.
Niye Fas?
Niye Fas olmasın? Niye bu soru? Çünkü beni bir mite çevirmek istiyorsunuz, çünkü sevgili BBC'nize aitsiniz, değil mi?
Günleriniz nasıl geçiyor?
Zaman meselesine değinmek istiyorsunuz, öyle değil mi? Aziz Agustinus gibi cevaplayayım: "Ölümü bekliyorum." +

Kış 2011

santralatölye

Yetişkin Atölyeleri

www.santralatolye.com

Dijital Grafik Tasarımı
3 Boyutlu Modelleme ve Animasyon
Stop Motion
Dijital Fotoğraf
Kısa Film

Senaryo Atölyesi
Film Okumak

Çizgi Roman
Graffiti Atölyesi

DJ Atölyesi
Klasik Müziği Anlamak
Modern Müziği Anlamak
Computer Music

Okuma Atölyesi
Yaratıcı Yazarlık Teknikleri
Yazmak Yaşamak
Etkili Konuşma ve Diksiyon

Makyaj Atölyesi
Stil Atölyesi
Görsel Mağazacılık
'Koku' Atölyesi

Tüm atölye çalışmaları **santralistanbul'**da
gerçekleştirilmektedir. Atölyelere katılım ücretlidir.
Katılım sınırlı olduğundan kayıt yaptırılması gerekmektedir.
Dijital atölyeler süresince katılımcılara mac bilgisayar, dijital fotoğraf
makinesi, video kamera ve diğer teknik ekipman sağlanacaktır.

Ayrıntılı bilgi ve kayıt için
0212 311 73 46

www.santralatolye.com
info@santralatolye.com

santralistanbul
Eski Silahtarağa Elektrik Santralı
Kazım Karabekir Cad. No:2 Haliç
Eyüp İstanbul

dil tarih coğrafya

Hazırlayan: **Derya Bengi**

FA SOL LA Sİ DİPLOMASİ

Kâtibim krizi

Her şey Yugoslavya Başbakanı Mitja Ribicic ve eşinin Başbakanlık binasının muhteşem salonlarında ülkelerini resmen ziyaret etmekte olan Türk Başbakanı Süleyman Demirel ve Bayan Demirel onuruna verdiği kabul resminde başlamıştır. Yemekte Yugoslav Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Başkanı Ribicic ve Başbakan Demirel, Türk-Yugoslav dostluğunu belirten veciz konuşmalar yapmışlar, şerefe kadehler kaldırmışlardır.

Bu arada orkestra, zenci Amerikalı şarkıcı Eartha Kitt'in bütün dünyaya Türk şarkısı olarak tanıttığı "Kâtibim" şarkısını çalmaya başlamıştır. Yugoslav Başbakanı Ribicic şarkıyı işitince Demirel'e dönerek melodinin kendilerine ait olduğunu iddia etmiş, Türk Başbakanı ise buna itiraz etmiştir. Demirel ile Ribicic arasında hafiten başlayan tartışmaya Türk heyeti üyeleriyle protokole dahil Yugoslav şahsiyetleri de karışınca bir münazara konusu kendiliğinden ortaya çıkıvermiştir. Tartışma uzadıkça uzamış, sonunda, "Kâtibim" Türk-Yugoslav ortak ananesinin ve tarihî dostluğunun bir sembolü olarak kabul edilmiş ve tatlıya bağlanmıştır.

(Hürriyet, 3 Eylül 1970)

Osman İşmen Orkestrası'nın "Diskomatik Katibim" plağının kapağı, 1979

SANATTA KAÇIKLIK MODASI

Yeşil dişli Oscar Wilde

Hekimliğin, dehâ ile delilik arasında az çok bir münasebet sezdiği günden beri sanat muhitlerinde delilik her zamandan fazla rağbet görür olmuştur. Giyinişinde ve konuşuşunda hiçbir garabet göze çarpmıyan uslu ve akıllı sanatkârın her şeyden evvel sanatından şüphe edildiği doğrudur. Onun için sanat muhitlerinde delirmek ihtiyaciyle çırpınan, fakat bütün gayretlerine rağmen akıllarının, esef veren bir umursamazlıkla yerinde durduğunu görmekten ümitsizliğe düşen insanlara çokça raslanıyor. Sanat yoluna dökülmüş zekâların çoğu akıllı bir adamın söylemekten çekineceği sözleri ve yapmaktan ürkeceği hareketleri aramakla meşguldür. Kılık kıyafette acayiplik, sözde garabet, en tuhaf bıyık, en gülünç sakal, alışılmışın dışında hareketler, güldürücü meraklar genç sanat heveslilerini her şeyden fazla cezbediyor. Bugünün genç sanatkârı kendisine "kıymetli" dendiği zaman değil, ancak "deli" dendiği ve yüzüne hayretle bakıldığı, sözlerine gülündüğü zaman hakkının teslim edildiğine inanmakta, anlaşılmaktan gelen o yaman huzurun saadetini tatmaktadır.

Hekimlik, bugünün en gözde dâhileri olan Dostoievski'nin, Mallarmé'nin, Gérard de Nerval'in, Nietzsche'nin, Flaubert'in, Maiakovski'nin, Poe'nun, Maupassant'ın, Van Gogh'un, Pascal'ın, Verlaine'in, Baudelaire'in, Wilde'ın, Rimbaud'nun ara sıra bir deli, hiç olmazsa bazı ahvalde bir sapık olduğunu tekrar tekrar ilân edip duruyor. Böyle zengin bir liste, genç dimağlarda, büyük sanata ancak delirmek veya sapıtmak yolundan gidilebileceği sanısını uyandırmaya cidden elverişlidir. Nitekim bugün Oscar Wilde'ın dişlerini yeşile boyayıp sırtında bir kadife ceket, elinde koca bir ay çiçeği olduğu halde sokaklarda dolaştığı, Maupassant'ın son çılgınlık nöbetini bir asansörde geçirdiği, Pascal'ın bir uçurum vehmi içinde söndüğü, Gérard de Nerval'in melânkoli nöbetleri, Verlaine'in alkol delilikleri, Baudelaire'in afyonkeşliği genç heveskârlar tarafından onların en dikkate değer tarafları gibi görülüyor.

Desen: **Ceren Oykut**

"Yeni Resim Hakkında" adlı eserinde E.G. Benito, zamanımızda müvazenesiz dehâlara karşı gösterilen aşırı rağbete işaret ederek diyor ki: "Bu adamların zekâ ve hünerlerini inkâr etmeksizin diyebiliriz ki, bir fikir eseri vücuda getirmek ve dâhi olmak için sosyalden çıkmak ve bir deklase veya bir kaçık olmak mı icabeder? Bugün hâlâ bir kıymet ve liyakat oldukları tasdik edilen Ronsard, Malherbe, Racine, Corneille, Nicola Poussin gibi adamlar her halde deli değildiler. Bunu bilmelidir. Müvazenesini dehâlara gösterilen bu rüçhanın bir modadan başka bir şey olmadığına hükmedilebilir. Zamanımız delilere, kaçıklara bayılan bir devirdir. Nitekim romantizm devri veremlilere meftun olan bir devirdi..." Bir kaçığa çok zaman "Bunda bir şeyler var!" diyerek mukallidine muhabbetle baktığımız oluyor. Fakat onda var olan şey, belki de sadece "kaçıklık"tır; teşviklerimiz onun büyük bir sanat eseri vücuda getirmesine değil, büsbütün kaçırmasına sebep olabilir.

Bu moda karşısında, biraz istihza katarak diyebiliriz ki: Sanatkâr delirecekse kendiliğinden delirsin, biz onun delirmesine asla yardım etmemeliyiz. Tımarhanelerin sanatkâr yatağı olmayışı insana hayli cesaret verebilir.

(Şevket Rado, Akşam, 13 Eylül 1947)

Çarliston paçalı bıçkınlar

Çarliston, Birinci Cihan Harbinden sonra çıkmış bir dansın adı olup Türkiye'de salgın hâlini alışı 1925-1927 arasındadır. Cumhuriyet devrinin ilk heyecanlı yılları idi; batılı hayatı yolunda her sahada gelişmeler sağlanırken eğitim müesseselerinde gençliğe dans öğretilmesi okul hayatı içine alınmış, memleketin her tarafında kız ve erkek liselerinde birer gramofon ile dans havalarının plâkları temin edilmiş, öğle teneffüslerinde ve son derslerden sonra öğrencilere dans dersleri verilmişdi. Vals, tango ve fokstrot gibi dans şekilleri yanında çarliston gençliği en çok coşturan bir oyun olmuştu. Bu dansın esası bir ayak ve bacak oynatıp çarpma idi, kavalyelerin bu hareketlere mübalağalı bir ifâde vermek için pantalon paçalarında bir değişiklik yapıldı. Diz kapağı kısmı dar, dizden ayağa doğru gittikçe genişleyen bir kesim kabul edildi, öyle ki çarliston pantalonun paçası bir yandan yerde süründü, bir yandan da pabucu tamamen içine alacak kadar geniş oldu; İstanbulun eski tulumbacı kesim pantalonlarının hemen aynı, hattâ onların çok daha aşırısı idi; bu yönden, o zamanlar eski tulumbacı artıkları da dans ile hiç ilgileri olmadığı halde çarliston pantalonlar yaptırıp giydiler. Günlük hayat içinde çarliston pantalonlarla sokakda dolaşanların pantalon paçaları, köçek oğlan eteklikleri gibi çalpara çalardı. Bu pantalonlar gençlerin üzerinde kötü tesirler yaptı, giyenler bir bıçkın, külhanbeyi edâsı takınmaya başladı. Nihâyet mektebli gençlerin çarliston kesim pantalon giymeleri yasak edildi.

John Held Jr'ın çizimiyle 1926 yılından bir Life kapağı

(Reşat Ekrem Koçu, "Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü", 1969)

Pek muhterem dost ve müşterilerim. Gördüğüm lüzum üzerine saygıyla arzederim. Şöyle ki: *(1963)*

GASKONYALILAR ANCELO

Yazın olduğu gibi kışın da öğle yemeklerinde açık ve hizmetinizdedir. Akşam eğlencelerinde Gaskonyalılar Ancelo Triosu'na ilaveten her hafta değişik bir şantöz.

Kulaklarda öpüşür tatlı bir gitar sesi
Dudakta hissedilir sevgilinin nefesi
Dökülüyor ortaya herkesin varsa nesi
Neler neler görürsün şaşarsın Ancelo'da

Eski yeni şarkılar, ne ararsan mevcuttur
Kimisi şiir okur, kimisi sarhoş: duttur
Her şey orda toz pembe ister ye ister yuttur
Bir rüya cennetini yaşarsın Ancelo'da

ANCELO **Yeşilköy** **Telefon: 73 89 94**

ELLER DUYAR SÖZ OLUR

Hayat çok güzel olabilir, ama hiç biçimi yoktur. Sanatın amacı ise hayata biçim vermektir. Sanat bu biçimi verirken hayatı olduğundan daha gerçek yapabilmek için mümkün olan her yolu dener.

– JEAN ANOUILH, 1946

"Hayır, özgür değilsin" dedi. "Senin bağlı bulunduğun ip, öbür insanlarınkinden biraz daha uzun, hepsi bu kadar."

– NİKOS KAZANCAKİS, 1946

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2010
SEDAT SİMAVİ
SOSYAL BİLİMLER
ÖDÜLÜ

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE TARİHİ

EMRE DÖLEN

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE TARİHİ 1
OSMANLI DÖNEMİNDE DARÜLFÜNUN
1863-1922
838 Sayfa, ISBN: 978-605-399-099-4
Büyük Boy, Ciltli Kapak

İlk Darülfünun Girişimi • Darülfunun-ı Osmanî • Darülfünun-ı Sultanî • Darülfünun-ı Şâhâne • Mekteb-i Tıbbıye-i Adliye-i Şâhâne • Tıp Fakültesi • I. Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde Darülfünun • Darülfünün Grevi • EK'ler (Kanunlar, Nizamnameler, Belgeler, Darülfünun Marşı, Öğrenci Bildirileri)

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE TARİHİ 2
CUMHURİYET DÖNEMİNDE OSMANLI DARÜLFÜNUNU
(1922-1933)
538 Sayfa, ISBN: 978-605-399-111-3

Darülfünun'un Yeniden Yapılanması • Darülfünun'da Öğrenci Olayları ve Disiplin • Darülfünun'da Fransız Müderrisler • Fakülteler • Darülfünun Kütüphaneleri • Mali Yapı ve Bütçeler

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE TARİHİ 3
DARÜLFÜNUN'DAN ÜNİVERSİTEYE GEÇİŞ (TASFİYE VE YENİ KADROLAR)
686 Sayfa, ISBN: 978-605-399-108-3

Darülfünun'un Tasfiyesine Doğru • Albert Malche'ın Raporu • Gidenler ve Kalanlar • Mülteci Alman Profesörlerin Gelişi • Albert Einstein'ın Atatürk'e Mektubu Efsanesi

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE TARİHİ 4
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
(1933-1946)
903 Sayfa, ISBN: 978-605-399-109-0

İstanbul Üniversite'sinin Kuruluşu ve İlk Yılı • İstanbul Üniversite'sinin Yeniden Örgütlenmesi • Öğrenciler, Öğrenim Süreleri ve Verilen Diplomalar • İstanbul Üniversitesi'nin İlk On Yılı

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE TARİHİ 5
ÖZERK ÜNİVERSİTE DÖNEMİ
(1946-1981)
452 Sayfa, ISBN: 978-605-399-110-6

Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Kurulması • Özerk Üniversite Dönemi ve Yeni Üniversite Kanunu • Tasfiyeler ve Olayların Başlaması • 147'ler Olayı

www.bilgiyay.com
Kurtuluş Deresi Caddesi No: 47, 34440 Dolapdere/İSTANBUL
Telefon: **0212 311 52 59** Faks: **0212 253 47 00**
E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Genel Dağıtım: **PUNT**
www.puntokitap.com
Telefon: **0212 496 10 50** Faks: **0212 551 30 13**
E-mail: **punto@puntokitap.com**

Bayramlar yaklaşıyordu; birbirimize hediye olarak çizim kitapları hazırlamaya karar verdik. Robert'ın aslında yaptığı şey, kendimi toparlamam için bir ödev, üzerinde odaklanabileceğim yaratıcı bir iş vermekti. Deri bir not defterini onun için çizim ve şiirlerle doldurdum; karşılığında bana ilk tanıştığımızda evinde gördüklerime benzer çizimlerle dolu bir resim defteri hediye etti. Defteri mor renkli ipek bir kumaşa sarmış ve siyah iplik kullanarak eliyle dikmişti.

1968 sonlarına dair anılarım Robert'ın endişeli ifadesi, yoğun kar yağışı, ölü doğmuş tuvaller ve Rolling Stones sayesinde aldığımız bir nefes. Doğumgünümde Robert tek başına geldi. Bana yeni bir plak almıştı. İğneyi yerleştirip göz kırptı. "Sympathy For The Devil" çalmaya başladı ve ikimiz de dansettik. "Bu benim şarkım" dedi.

(...) "Kapıları açıyorum, kapıları kapıyorum" diye yazmıştı. Kimseyi sevmemiş, herkesi sevmişti. Seksi seviyordu, nefret ediyordu. Yaşam bir yalandı, gerçek bir yalandı. Düşünceleri sağaltıcı bir yarayla sona eriyordu. "Çizerken çırılçıplak kalıyorum. Tanrı elimden tutuyor ve birlikte şarkı söylüyoruz." Bu onun bir sanatçı olarak manifestosuydu.

(...) Arada sırada bir kolaj satıyor ve ya da Leo Castelli gibileri tarafından destekleniyordu, fakat genelde durumu, çalışmalarını Cocteau ya da Gide'e gösteren Jean Genet'den farklı değildi. Onlar da Genet'nin büyük yeteneğinin farkındaydılar, ancak yeteneğinin boyutlarından ve çalışmalarına malzeme olan konuların kendileri hakkında da ipucu vermesinden korkuyorlardı.

Robert insanın karanlık yollarına eğilip onları sanata dönüştürüyordu. Mazeretsiz çalışıyordu; eşcinselliğini zarafetle, erkeksi bir biçimde ve kıskanılacak bir asaletle kullanıyordu. Yapmacıklığa hiç kaçmadan ve dişil zarafeti kurban vermeden tamamen erkeksi bir varoluş yarattı. Devam eden cinsel evrimine dair bir buyuru ya da siyasî bir duruş peşinde değildi. Yeni bir şey, daha önce görülmemiş ve keşfedilmemiş bir şey gibi sunuyordu. Robert erkek olmayı yükseltmenin, eşcinsellikle mistisizmi birleştirmenin yollarını arıyordu. Cocteau'nun bir Genet şiiri üzerine söylediği gibi: "Onun müstehcenliği hiçbir zaman müstehcen değildir."

Patti Smith, "Çoluk Çocuk"
Desen: Patti Smith,
"Robert Mapplethorpe ve Patti Smith"

